

YOLDAŞ KOÇERO

Müslüm ÜZÜLMEZ

Sarı Defter: 20

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Bu yapının telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

1. Basım Temmuz, 2011

ISBN 978-605-4513-02-4

TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Kocatepe Mah. Feridiye Cad. No: 20 Taksim - İstanbul

Tel: 0212 237 98 92 • Faks: 0212 237 98 99

www.tustav.org • e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı-Cilt: Can Matbaacılık Reklam Kağıt San. Dış Tic. Ltd. Şti.

Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 4-7-15

Bayrampaşa-İstanbul

Tel: 0212 613 10 77

Sarı Defter bir zamanlar ilkokulda herkesin kullandığı ortak defterdi. Kağıdın, kalemin değerli olduğu zamanlar. Sarı Defter, kurşun kalem, tahta kurşun kalem sapı, boyna asılan silgi... Bunlar köyde-kentte her ilkokul çocuğunun değişmez okula başlama araçlarıydı. Türkiye sosyal tarihinin Sarı Defteri'ni dolduranlar, bu dizide yer bulacak. Bu dizide, Öndeyiş'te sözü edilenler, 20. yüzyılın sosyal mücadelesinin "kahreden ve yaratanları" olacak. Grev boylarında, toprak işgallerinde, üniversite boykotlarında, hak ve özgürlük mücadelelerinde, mitinglerde, toplantılarda yer alanlar, cezaevlerinde yatanlar, siyasal sürgünler yaşayanlar... Kendi kalem-lerinden veya kendi sözleriyle...

YOLDAŞ KOÇERO

Müslüm ÜZÜLMEZ

ÖNDEYİŞ

Ayının Giriş Duası

Yenilenlerin tarihidir bu anlatacağım,
tarihleri anlatılmayacak olanların tarihi.
Adları sokaklardan adları kitaplardan silinenlerin tarihi.
Zalime karşı başkaldırdıkları söylenmeyecek olanların tarihi,
dünyayı değiştirme çabaları yadsınanların tarihi,
dünyayı değiştirmeyi bazen başaranların tarihi,
unutulmaya razı olmayanların tarihi.
Dünyanın bir gizli tarihidir bu,
dünyayı değiştiren düşüncelerin tarihi
ve dünyanın değişmesinin tarihi.
Bir düşünceler tarihidir bu ve düşünenlerin tarihi,
erkeklerin ve kadınların tarihi,
coşkularının ve hayal kırıklıklarının tarihi.
Bir insanlık destanının tarihidir bu,
Kahramanları, kurbanları korkakları, cellatlarıyla
ve ermişleri, engizisyoncuları, havarileri, hainleri
ve zalimleriyle insanlık tarihi.
Ünsüzlerin, adı bilinmeyenlerin destanıdır bu
ve işçilerle köylülerin yalın davranışlarını,
şairlerin eylemcilerin ve filozofların
yüce gönüllü hallerini tanıyanların destanı
bir çılgılık ve gözyaşı tarihi,
bir güller ve tozun tarihi,
bir buzul ve yakan kumullar tarihi,
bir akıl ve delilik tarihi,
soyluluk ve utancın tarihi.
Çünkü tadını yitiren tuzun öyküsünü öğrenecektik,
kumların içinde yiten coşkun ırmağın öyküsünü,
Kayalara tımandıktan sonra sakinleşen
ve acı kıyıları yalamaya gelen dalgaların öyküsünü.
Ama yenilenen şafakların öyküsünü de öğrendik,
aydınlık sabahların, cömert hasatların öyküsünü
ve ışığın kalbinde havalanan kuşların öyküsünü.
Hiç gerçekleşmemiş eski bir düşün tarihidir bu
ama toprağı tohumlayan düşün tarihi.

Hep hayal kırıklığına uğramış
ama kendisiyle barışık bir insanlıktan doğan
insanların gördüğü düşün tarihi,
insanların insanlığa doğru uzun yürüyüşünün tarihi.
Umuda ihanet eden bir büyük düşün tarihidir bu.
Ama bu düşün karşısında kazanılan zafer
umutsuz bir zaferdir aslında.
Yer altı mezarlarında okunacak bir tarihtir bu,
bizden çok uzaklardan gelip
çok uzaklardan gidecek bir tarih!

Francis COMBES, Ortak Dava (Cause commune)

Çeviri: Özdemir İNCE

İÇİNDEKİLER

SUNU	11
------------	----

I. BÖLÜM: BÜYÜDÜĞÜM MEKÂN, ÇOCUKLUĞUM VE OKUL YILLARIM

Doğduğum mekân ve çocukluğum	13
Okul yıllarım	19
Ergani’de toplumsal uyanışa zemin oluşturan olaylar	22
1. Devlet organlarının sorumsuzluğunu protesto yürüyüşü	22
2. Aşık İhsani’nin Konserleri	25
3. TÖS’ün açılması ve öğretmen boykotu	28
4. Kımıl mitingi	29
5. Devrimci dalganın kasabamızdaki yankılanışı: Lise boykotu	30

II. BÖLÜM: ANKARA YILLARIM

Üniversiteye kayıt olmam ve ilk politik kavgam	35
Niyazi Dayımın bana kızmasının nedeni?	37
Nurettin Dayımın Dev-Genç Davası’ndan tutuklanması	39
12 Mart sonrası Ankara’da ilk öğrenci derneğini kurmamız	40
Ahmet Arif’le görüşmelerim	43
Cezaevi’ne ilk düşüşüm	44
Mehmet Emin Ece’nin öldürülmesi	47
Fabrikayla, üretimle, işçiyle, sendikayla tanışmam	48
Şeref Yıldız’la tanışmam	50
Deniz Gezmişler’in mezarlarını tahrip edilişi	51
Hayatımda yeni bir sayfa: Evlenmem	53
Oğlumun oluşu ve “korkaklığım”	53
Okulu bitirişim ve Ergani’ye dönüşüm	54

III. BÖLÜM: DİYARBAKIR'A YERLEŞMEM VE TKP'YE ÜYE OLMAM

Diyarbakır Belediyesinde işe başlamam	57
Türkiye Komünist Partisi'ne üye olmam	60
Komünizmi tercih etme nedenim?	64
Rakı fabrikasında işbaşı yapmam	65
Arkadaş filmindeki figüranın beni vurmaya kalkışması	66
Karakolda kefil aramam	67
Üretim için değil devrim için çalıştım	69
Politik çalışmalarımız ve öldürülen arkadaşlarımız	70
Mehmet Çakmak'ın öldürülmesi, Ömer Ağın'ın yaralanması	71
Ergani'de işlenen iki siyasi cinayet	75
1. Mehmet Aras'ın öldürülmesi	76
2. Cuma Yeşil'in öldürülmesi	76
DİSK'e bağlı Baysen Sendikası'nda çalışmaya başlamam	77

IV. BÖLÜM: 12 EYLÜL DARBESİ VE SONRASI

Ankara-Diyarbakır yolunda darbenin yapıldığını öğrenmem	81
Sendika çantasını otobüsten fırlatmam	83
12 Eylül oldu, ne yapmalıyız?	84
Düşmana inat bir can daha çoğaldık	85
12 Eylül "Sahip-Kıran" gibi kırıp geçiyor	86
Eşim mahallenin kadın terzisi oluyor	87
"General Giap ismini hiç unutmayın!"	78
Sivil polisin yoluma çıkıp beni "uyarması"	90
İki kardeşimin Diyarbakır'da gözaltında "buluşması"	91

V. BÖLÜM: YAKALANIŞIM VE 5 NOLU CEZAEVİ GÜNLERİM

Tutuklamalar başlıyor	97
"Müslüm'ün namusu varsa gelsin eşini kurtarsın"	99
"Kadınla değil, yılanla yatıyorsun!.."	101
Hayatımda ilk defa denizin keyfini çıkarıyorum	102
İstanbul'dayım ve arıyorum	103
Tekelci olmak bazen işe yarıyor	104
Sonunda olan oldu: "Kuş kafese girdi"	105
"Sen milletvekili bende koruma polisin olurum"	108
Kaderin cilvesi: Gayrettepe'de çevre bilgisi dersi vermem	109
"Korku ve şaşkınlıktan ne söylediğini bilmiyor"	110

Diyarbakır'a... Cehenneme yolculuk.....	111
“Bay Bilen, Bayan Bilen, Bay İbne... Hoş geldiniz!”	112
Diyarbakır Kurtoglu Kışlası'ndaki vahşet	112
“Burası Saygon değil!..”	116
Yiğit olan ben değilim, yoldaşlarımdır	119
“Gözaltı” ve mahkemeye çıkartılmamız	121
Cehennemde “Hoş geldin”le karşılanmamız.....	123
“Eğitim”in başlangıç yeri: Tecrit.....	124
12. Koğuş'a götürülmem ve şok olmalarım	126
“Doğru yol Atatürk'ün çizmiş dlduğu yoldur”	129
“Brejnev ölmüş!.. Başsağılığına çağırdılar”	132
“TKP'lilerin uçan sinekten bile haberi var”	133
“Abbas Peygamberin torunu aramıza hoş geldin!”	135
30. Koğuş ve “Lazo”	141
“Götürün... Diğer kulağı sağlam”	143
5 Eylül 1983 direnişinin başlaması	144
“Herkes arabaya çarpar, bana da Abbas çarptı!”	146
Ocak 1984 direnişinin başlaması	147
Vahşet, direniş ve Necmettin Büyükkaya'nın ölümü.....	148
Karacadağ eteklerinde kopan fırtınanın destanı	151
Unutmayacağım seni cesur asker!	152
1984 Ocak direnişinin anlaşmayla sonuçlanması	154
Koğuşta sigara sorumlusu olmam.....	156
Ziyaretçilerimizle görüşmelerimiz	158
Cezaevi sanki çocuk denizi: Utku'nun gelişi	159
“Anneler Günü”nde annelerin yürekleri çignendi	161
Ailelerimizle haberleşmemiz	163
(Emir komuta ile) yargılanmamız	165
“Duruşma tutanağı”nda kayıtlara alınan suç duyurularımız.....	167
Mahkemeye gidiş-gelişler ve “yasaklar”	169
“Mahkemenin içine sıçtığımı bir gün tarih yazacaktır”	170
Tahliyelerin başlaması ve aileme haber ulaştırma uğraşım.....	171
TKP Davası'ndan Sadece Bir İtirafçı Çıktı	172
Sadece bizleri değil avukatlarımızı da yargıladılar	173
Arkadaşlarımızın cezaevindeki onurlu duruşu ve savunmalar	179
Tahliye olmam, siyasi şubede polisin gözdağı ya da pazarlığı	181

VI. BÖLÜM: SORUŞTURMA VE CEZAEVİYLE İLGİLİ

BAZI HATIRLATMA VE DEĞERLENDİRMELERİM

Cezaevi ile ilgili önemli üç hatırlatma	183
Soruşturma ve cezaevi süreciyle ilgili kısa bir değerlendirmem	186

VII. BÖLÜM: CEZAEVİ SONRASI PARTİ ÇALIŞMALARI

“Kavuşmamızın ve güzel günlerin şerefine içelim”	189
İş aramalarım ve “büro elemanı” olarak çalışmaya başlamam	193
Hayatımın ilk rüşvetini polise vermem	194
“İyi yapılamayan bir savunma, savunma değildir”	195
Beklediğim güzel haberlerden biri geldi:	
Partim görüşmek istiyor	196
Seramik atölyesinde yeni bir işe başlamam	198
DOP fabrikasında mühendis olarak işe başlamam.....	198
“Allah-u Ekber de, Allah-u Ekber de!”	200
Ali Haydar’ın Ankara’da yakalanışı.....	201
Yaşamın zor olduğu anlar	204
Diyarbakır Cezaevi’ne Parti Programının sokulması	206
Parti örgütlerinde Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri’ni tartışmamız....	108
6. Kongre çalışmalarımız	210
Mühendislikten pazarcılığa terfi etmem	211
İstanbul’da (Kürt) Ulusal Büro çalışmaları	212
Toparlanma sürecine ilişkin kısa bir değerlendirmem	218
TKP’deki yöneticilik görevimi bırakmam	219

SON SÖZ YERİNE	223
----------------------	-----

SUNU

*düine takılıp kalmadım
dünü de biş unutmadım*

Geçmişte yaşadıklarımın bir kısmını şiirlerimde, makalelerimde ve kitaplarımnda değişik vesilelerle belli zaman aralıklarında kısa kesitler halinde yazdım. Sonraları yazdıklarımın derli toplu bir bütünlük içinde yazılmasının daha iyi olacağını düşündüm. Ayrıca arkadaş sohbetlerinde de yazan çizen biri olarak anılarımı yazmam isteniyordu. Belli bir döneme tanıklık etmiş ve olayların içinde yaşamış biri olarak gençliğimi, umutlarımı, devrimci mücadeleye katılımı, TKP'ye girişimi, soruşturmaları, işkenceleri, Diyarbakır Cezaevi'ni anlatmam gerektiğine inandığımdan **Yoldaş Koçero**'yu kaleme aldım: Hesapsız ve samimiyetle...

Koçero, parti isimidir. Ve Koçero isminin kitaba denk düştüğünü düşünerek hayat hikâyeme Yoldaş Koçero ismini verdim.

Kitapta kendimi, tanıdığım insanları, mekânları ve yaşadıklarımı fazla politik mevzulara dalmadan; kırmadan, dökmeden, üstünü örtmeden, kimseyi övmeden ve yermeden kendi algılarıma göre mümkün olduğunca tarafsız kalmaya çalışarak yerel ölçekte komünistleri ve mücadelelerini anlatmaya çalıştım. Yazılanlara bir anlamda tarih denemesi demek doğru mudur? Bilemiyorum.

Bildiğim bugün geçmişle ilgili bazı şeyleri söylemenin çok kolay olduğudur. Ama dünü iyice anlayabilmemiz ve değerlendire bilmemiz için birincisi resmin tümüne bakmalıyız. İkincisi geçmişte yaşanan her olayı, her gelişmeyi kendi döneminin özellikleri içinde değerlendirmeliyiz. Üçüncüsü geçmiş anlatılırken hayatın yararına olacak şekilde eleştirici olunmalı ve geçmişin yontulması yerine objektif sunumunu esas almalıyız. Ben bu duygularla anılarımı kaleme aldım.

Benim anlattıklarım doğal olarak hatırlayabildiklerimdir. Mümkün olduğunca maddi hata olmamasına dikkat ettim, ama yinede hataların var olacağını düşünüyorum. Çünkü aradan çok uzun bir zaman geçti. Birçok insanın ismini, olayı ve olayın geçtiği yıl ve mekânı, olayın tanıklarını hatırlayamamam sübjektif niyetimden değil, hatırlayamayışımdandır. Bunun anlayışla karşılanacağını umuyorum. Övünmeye gelince, ben dâhil öyle fazla övülecek ne şahıslar ve ne de sonuçlanan iş var. Sonuç ortada zaten. Övülmesi gerekenler Mehmet Çakmak, Mehmet Aras, Cuma Yeşil, Mustafa Hayrulloğlu (Deniz Yoldaş) gibi sadece ve sadece partileri ve düşünceleri uğruna yaşamlarını yitiren yoldaşlarımızdır, arkadaşlarımızdır.

Sonuç istediğimiz gibi olmasa da bizler çok önemli olayların içinde yer aldık, çok kısa zamanda çok şey yaşadık. Bizler bu süreçte görünüşte ne kadar az önemli konumda olursak olalım tarihi yaşadık ve tarihe tanıklık ettik. Yaşadıklarımız şimdi doğal olarak geçmişte kaldı ve belki eskidi. Ama ne olursa olsun geçmişi unutmamalıyız. Nietzsche'nin de dediği gibi: "Geçmiş çevriliş, insanı geleceğe götürür. İnsanı yüreklendirir, bilinçlendirir, yaşama bağlı tutar. Umuda götürür".¹ "Geçmiş, şimdiyi açıklar"². Kıymet ve değerini bilelim.

Kitabı yazarken birçok arkadaşım ile görüşerek, yazışarak ve telefonla kendilerinden bilgi aldım. Yardımlarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Yoldaşça duygularla selam, saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

2010-2011 İstanbul
Müslüm Üzülmüş

¹ Nietzsche, Tarih Üstüne, Kıbele Yayınevi, İstanbul 1996, s. 9-10.

² Fernand Braudel, Tarih Üzerine Yazılar, (Çev: M. Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara 1992, s. 259.

I. Bölüm

BÜYÜDÜĞÜM MEKÂN, ÇOCUKLUĞUM VE OKUL YILLARIM

Doğduğum mekân ve çocukluğum

*büzün sarınca
kayan bir yıldız gibi düşersin aklıma.
abbb... üçevlerde
dut ağacının gölgesinde kaldı gençliğim.*

Üçevler; Makam (Zülküf) Dağı'ndan bazen çok sert, bazen de serin esen rüzgârların dokunuşuyla okşanan; yaşamımda geçmişe doğru uzanan biraz puslu, biraz silik, biraz da duru hikâyelerin izlerini taşır. Makam Dağının eteğinde, Goco'nun Tepesi önünde bahçeler içinde yer alır. Saray Mahallesinin bitim noktasıdır. Çocukluğumun, deli dolu gençliğimin özgür fukara mekânıdır.

Şam (Ahu) dutunun altındaki, duru, gürül gürül akan pınarın suyu gibi damarlarımda kanımın kaynadığı o yıllar güzel olmasının yanında yoksul yıllardı.

Resmi kayıtlara göre 5 Kasım 1950 yılında Ergani-Saray Mahallesinde doğmuşum. Doğduğum mekân belli, ama saat, gün, ay tam olarak belli değil, yıl bile şüphelidir. Yazı ve dolayısıyla kayıt düşme insanlarımızın günlük yaşamına girmediği için, benim doğumumla ilgili gerçek tarih bilinmemektedir. Aile büyüklerim için yazı, el yazması Arapça yazılmış kitaplar, yüreklerinin üstünde veya boyunlarında taşıdıkları muskalar, duvarda asılı Kur'ân idi... Anamın dediğine göre, bir yandan harmanların savrulduğu, bir yandan da bulgurun dövuıldığı bir zamanda ve yağmur yağdığı bir gün doğmuşum. Ben doğduktan sonra da bişme'ye (bağbozumuna) düşülmüş. Bu anlatıma göre demek ki sonbaharda doğmuşum.

Üç kız, beş erkek kardeşin en büyüğüyüm. Hem erkek ve en büyük çocuk, hem de en büyük torun olmanın bütün avantajlarını yaşadım.

Çocukluğum Saray Mahallesinde, mahallenin evlerin bitim yeriyle Beşiktaş arasında kalan, her tarafı bağ bahçelerle çevrili Üçevler'de geçti. Kelebeklerin, kuşların arkasından koşmak; bahçe bahçe dolaşp elma, erik, çakala (çağla), dağdağan, aluç, aluca (yeşil erik), böğürtlen ve şam dutu gibi her türlü meyveyi ağaçların dalından koparmak ve arı kuşu, dut kuşu, incir kuşu, sığırcık gibi her türden kuşları avlamak tek eğlencemizdi. Bazen de arkadaşlarla birlikte Hacı Hesen'in (Hasan) Bahçesi'nin sınırında iğde ağaçlarının altında eşelenen, sıcaktan korunmak için gölgeliğe sığınan veya karınını doyurmaya çalışan tavukları, horozları kuş vurma bahanesiyle yaklaşıp çatal lastikle (sapanla) vurup hemen gömleğimizin altına sıkıştırarak kasabamızın kuzeyinde Kırmızı Tepenin altında Kolo Parmağ'ın yanındaki derelerde temizledikten sonra, ateş yakıp bir çubuğa geçirip pişirerek ekmeksiz ve tuzuz yememiz gibi muzırlıklar yapardık.

Çelik çubuk, ğar (misket), aşuk, deleme (topaç) ve makmak oynamak en çok sevdiğimiz oyunlardı. Ve oyun oynamayı o kadar çok severdim ki, ilkokul üçüncü sınıfta birinci dönem hemen hemen hiç okula gitmedim. Her gün okula giden bir öğrenci gibi defter, kalem ve kitabımla evden çı-

Ergani'den bir görünüm. Yıl 1965.

Foto: Adil Öztürk

kıp Saray veya Kamaliye mahallesinden arkadaşlarla buluşup ğar (misket) oynuyor, kuş vuruyor, gezip tozuyordum. Okul dağıldığında da öğrencilerle birlikte eve gidiyordum.

Devamsızlığım ile ilgili öğretmenim Zülküf Bozkurt, babama haber vermeyi hiç düşünmedi. Babamın da okula gidip okul durumumu sorma gibi bir alışkanlığı olmadığı gibi ne benden ne de okuldan durumumu sormak hiç aklına gelmedi. Anam bu işlerin dışındaydı: Onun derdi karnımızı doyurmaktı.

Ve, bir gün babam tesadüfen beni okulda olmam gereken bir saate sokakta oyun oynarken gördü. Foyam meydana çıktı. O gün babamdan ilk ve son olmak üzere temiz bir dayak yedim. Dayığı yiyince, suçumu hafifletmek için, ikinci bir suç işledim. Öğretmenim beni dövüyor, onun için okula gitmiyorum türünde bir şeyler söyledim. Babam okula gidip Zülküf Hoca'ya bağırıp çağırır... Ama olan oldu: O yıl sınıfta kaldım. Sonrasında bir daha hiç sınıfta kalmadım.

Okulla gittiğim yıllar Ergani'de her taraf yeşildi. İnsanlar arı gibi bağ, bahçe ve tarlada çalışırdı. Yoksul, ama mutluydular. Şimdi kısmen yoksulluktan kurtuldular, verdikleri savaşı kazandılar, ama kaşları çatık, yüzleri gülmüyor veya bana öyle geliyor nedense.

*akşamları ışıkları çekilince güneşin
gökyüzünü yorgun karanlık esir alır*

Bahar geldiğinde bahçelerimiz genç kızlar gibi süslenirdi. Çiçek ve çiçek kokuları, kuşların cıvıltıları, dedem ve amcamın arı kovanlarından çıkan arıların vızılıtları her tarafı sarardı. Geceler, yıldızların ısıltıları ve böceklerin ötüşlerinin sınırsızlığında çiçek kokardı. O zamanlar ayın şavkı altında gökyüzünü seyretmek güzel bir şarkıydı. Bu şarkıyı dinlemenin hali ise bir başkaydı. Geceleri kavak ağaçlarının salınışı da bir başka olurdu. Yapraklarının arasında gizlenmiş olan huzur ve hüznün yaprakların hışırtısıyla geceleri ortaya çıkardı. Yaprakların hışırtısına cırcır böcekleri eşlik ederdi. Üçevler'deki kavak ağaçlarının alacakaranlığın yeşilimsi aydınlığında yapraklarını küçük yıldızlar gibi ısıldatarak hışırtılı titreyişlerini hiç unutamadım! Sarı altın başaklı buğday tarlalarının göz alabildiğine yayılışını da...

Geceleri yıldızları seyretmenin keyfi ise bir başkaydı. İnsanın kanını kaynatırdı. Hele bir de mevsim yaz ve bulut yoksa gökyüzünde, işte o zaman keyfine doyum olmazdı yıldızları seyretmenin. Sırayla yakından göz kırparlardı sanki. İnsan, gökyüzünü gece seyrederken birden ürperebilir de, evrenin büyüklüğü ve derinliği karşısında küçüklük ve yalnızlık hissine de ka-

pılabilir. Oysa insanoğlu gece karanlığının içinde hiç de yalnız değildir, başının üstünde binlerce yıldız ona ışıklarıyla arkadaşlık etmekte...

Yaz gecelerine dair bir başka güzellikte eskiden sıcaktan dolayı akşamları damlarda yatılmasıydı. Çocukluğumda ve çocukluktan gençliğe geçiş çağımda, ben de çok damda yattım. Aydınlık duru yaz gecelerinde damda yatarken hayran hayran bakardım gökyüzünde çapkınca göz kırpan yıldızlara. Yıldızları belki de bundandır çok sevmem. O zamanlar, geceleri yıldızlar o kadar oynas, o kadar parlaktılar ki, elimizi uzatsak sanki degecek kadar yakındılar.

Damda yattığımız geceler, parlak yıldızları ve daha çok da kayan yıldızları (her yıldız kaydığında birinin öldüğünü düşünür ve hüzünlenirdik) seyreder, zaman zaman tek tek yıldızları saymaya çalışırdık. En parlak yıldızı ise sahiplenirdik. Yıldızları saymaktan yorulunca Maden Yolu'ndan geçen arabaların seslerini bir ninni gibi dinleyerek gece karanlığında farların aydınlığını izler, gelip geçen arabaları sayardık. Ama en çok yaz geceleri gecenin karanlığında kasabanın güneyinde yılan gibi kıvrılarak yol alan kare trenin İstasyon'a giriş ve çıkışındaki düdüğünün sesi beni etkilerdi. O zamanlar gurbette hiç çıkmamama rağmen gurbeti içimde hissederdim. İstasyondan geçen her tren beraberinde benimde yüreğimin bir parçasını götürürdü. Aradan çok uzun yıllar geçmesine rağmen hâlâ uzaktan bir tren sesi duyduğumda yüreğimin bir yanında ayrılık sızısı duyarım.

Kış mevsimleri güzeldi, zahmetliydi ve çetindi. Biz çocuklar için kışın güzelliği ava gitme, kuş tutma, karda kayma ve çeşitli oyun oynamalardan ibaretti. Uzun kış gecelerinde aile büyüklerimiz çoğu kez bizde toplanır bağ, bahçe işlerini, Hz. Ali'nin cenklerini, geçmişte yaşanan "Ermeni" ve "Şeyh Said" olaylarını anlatırlardı. Bunların yanında kış demek bizim için soğukta damın loğlanması³, siviklerin⁴ tokaçla⁵ tokaçlanması, karın kürenmesi, okula gidip gelirken el ve ayakların buz tutması, yani çile⁶ ile çileli yaşamın başlaması demektir. Bazen kışları evimizin dört bir yanı kardan tümenden kapanır ve mahsur kalırdık. Böylesi günlerde dedem veya amcalarım kapı ve penceremizin önündeki karları temizleyerek, bazen de tünel kazarak bizleri kurtarırlardı.

³ Loğ: Toprak damlarda sıkıştırma işlevini gören taş silindir.

⁴ Sivik: Toprak damların uçları, kenarları. Dam saçağı.

⁵ Tokaç: Tahta köpüç.

⁶ Çile: 1- Aralık ve Ocak aylarında yaşanan ve 40 gün süren yılın en soğuk günleri.
2- Zahmet, sıkıntı.

Kış, anam için ise bir işkence ve azaptı. Dedemler sabah, öğlen ve akşam günde üç defa koyun, inek ve öküzlerini çeşmeye su içirmek için çıkarıldıklarında, hayvanlar ahırdan çıkınca bizim kaldığımız evin içindeki aralıktan⁷ geçerlerdi. Ahırın kapısı aralığa açılırdı. Dile kolay, günde üç defa hayvanlar çıkarlardı, üç defa da ahıra aralıktan girerlerdi. İnekler, öküzler, koyunlar evin içinden ahıra her giriş çıkışta küpleri, kap kacakları devirir ve kırarlardı. Günde iki veya üç kez, evin içi, aralık dediğimiz kısım hayvanların ayaklarındaki çamurlarla, idrar ve dışkıyla pislenir, kirlenirdi. Cefakâr anam az çekmedi. Duvarı delip ayrı bir kapı yapma kimsenin aklına hiç gelmedi. Üstelik dedem, dedemin ağabeyi, amcam ve babam, hepsi birinci sınıf inşaat ustaydı. En iyi taşçı, en iyi duvarcı, en iyi sıvacıydı!

Soğuk kış gecelerin birinde yaşadığım bir olay var ki hiç unutmam! 16-17 yaşlarındaydım. Şeytanın bir gece aniden uykumda aklımı çalması sonucu cinsel haz duyarak bedenim boşaldı. Ramazanlık, mübarek aydaydık ve ben sahurdan sonra cenabet olmuş, kirlenmişim. Bir günahkâr olarak hemen bedenimi ve ruhumu yıkamalıyım, temizlemeliydim. Ama nerede, nasıl yıkanacaktım?..

Mevsim kış, hava çok soğuk, oturduğumuz ev ise bir oda, bir kiler ve bir aralıktan oluşuyordu. Banyoyu ailece aralıktaki dış kapının arkasındaki suluk denilen yerde ocakta ısıtılan suyla sırayla yapıyorduk. Kapı arkasında boy abdesti alsam anam, babam, kardeşlerim duyacak, “ne yapıyorsun, ne oldu, niye yıkanıyorsun?” gibi ince sorulara muhatap olacağım ve “günahımı” tüm ailem öğrenecek ve günahın verdiği ıstıraptan çok, bu defa utancın ağırlığı altında ezilecektim. (Marx, hangi haller için “utanma devrimci bir duygudur” demiş acaba?) Sıcak yatakta kalsam, hem orucumdan olacağım, hem de günahımın cezası ağırlaşacaktı!

Yatakta kara kara düşünmeye başladım: İmanlı bir günahkâr olarak bana haz veren bu günahımdan nasıl arınacağım, nasıl temizleneceğim? Sivri aklım, sağlam inancım ve güçlü imanım sayesinde çok fazla düşünmeden evden dışarı çıktım. Gece... Gökyüzü pırıl pırıl, ay tepemde, gökteki yıldızlar beni seyrediyor. Ayaz ve kuru soğuk var. Evimizin arkasında akan dereye gittim. Su çok soğuk, yer yer buz tutmuş. Ellerimle buzları kırdım. Üstümü çıkardım. Tumanımı (külötümü) yıkadım. Buzlu suyu avuç avuç başımdan aşağı döküp dualarımı okuyarak abdestimi aldım bütün bedenim tir tir titreyerek, dişlerim tak tak birbirine vurarak... Abdest aldıktan sonra elbise-

⁷ aralık: İki oda arasında veya bir odayla bir duvar arasında kalan koridor diyebileceğimiz geniş alan, salon.

lerimi giydim evin yolunu tuttum. Eve girince hemen yatağa girdim. Yatak sıcaktı. Üzerimdeki günah denen illetin, korkunun atılmasının verdiği huzurla yorganın altında rahat güzel bir uyku çektim.

Ve yine yıllar sonra soğuk suyla bir kış günü yine yıkandım, ama bu defa günahımdan arınmak için değil, bitimden arınmak için. 1982’de, İstanbul Gayrettepe ve Diyarbakır Kurtoğlu Kışlası’nda yaklaşık 70 gün “soruşturma”da kaldıktan sonra, Kurtoğlu Kışlası içersinde “gözaltı” denilen yere götürüldüğümde... Aralık ayıydı, dışarıda kar yağıyordu. Bedenimin her tarafında yüzlerce bit ve bit yavrusu vardı. Bitler, kaşıntıdan öte, kanımı emiyordu, düşmanla işbirliği yaparak var olan direncimi kırıyordu. Sağ olsun, gözaltında bulunan arkadaşların yardımıyla koridor gibi bir açık mekânda, dışarıda kar yağmasına rağmen soğuk su ile güzel bir banyo yaptım, bitlerden temizlendim. Bit ve kirlerden arınmakla rahatladım. Üzerimdeki tüm giysiler arkadaşlarca sıcak suda kaynatılmak için alındı. Bana bitsiz temiz giysiler verildi. Gözaltında, o akşam ranzadaki yatakta işkencesiz ve bitsiz bi’güzel uyudum. Sağlam inancım (parti) ve güçlü imanım (sosyalizm) sayesinde üşütüp hasta olmadım.

Babam, yazın iş bulur çalışır, kışında evle kahve arasında mekik dokurdu. Anamın ise işi hiç bitmezdi. Dört mevsim sekiz çocuğun karnını doyurma, elbiselerini yıkama, söküklüklerini dikme ve yamama temel göreviydi. Arta kalan zamanında da bağ bahçe işlerinde çalışırdı. Babamın karşısında gıkkı bile çıkmazdı, ama başını dik tutuşu ve yüz hatlarından da boyun eğmediğini her haliyle belli ederdi.

Çocukluk yıllarım yokluk ve yoksulluk yıllarıydı. Yaşam kalitesi kasabamızda genel olarak çok düşüktü. Maddi durumumuz kimi ailelere göre göreceli olarak iyi olsa da, yokluğun kuşatması altındaydık. Yemeklerimiz, kışın aralık’ta bulunan kara ocakta pişirilirdi. Yazın da evimizin önünde kızıllık dediğimiz yığma taşlardan veya kerpiçten etrafı çevrili ocakta pişirilirdi. Biz sekiz kardeş, anam ve babam, bazen de Esmâ Nene’miz sofradaki aynı kaptan yemek yerdik. Yemek pişirilen kuşhana, yani tencere veya yemek pişirilen kap ya doğrudan ya da bir lengeri içine boşaltılarak sofraya bezinin veya bakır sininin ortasına getirilip konulurdu. Yani tencerede bulgur pilavı mı pişti? Mercimek çorbası mı pişti? Hemen sofraya konulur, hep birlikte bir nizam dâhilinde pişen aşı kaşık sallardık. Her zaman sacda pişirilmiş ekşili sac ekmeği veya fetir dediğimiz yufka ekmek sofranın baş tacıydı. Ekmek olmasa doymazdık. Ekmek yerken de konuşmazdık, sadece yerdik. Konuşmak günahtı. Konuşunca aç da kalınırdı. Hem günah işlenecek hem

de aç kalınacak! Kim daha konuşur ki? Ha... Bir de yemek yerken hızlı hızlı yemek yedik, çünkü yemek yeme nerdeyse bir yarıştı.

Yemeğin az, yiyenin çok olduğu yerlerde bu kural hep geçerli kuraldır bence. Bu yarışta kim fazla kaşık sallarsa doğal olarak o daha fazla yemiş olurdu.

Bu yarışın yaratmış olduğu alışkanlıktan olacak, hâlâ çok çabuk yemek yerim. Bazen bu nedenle zor durumlarda kalırım. Örneğin sorgu, gözaltı ve hücreden sonra Diyarbakır Cezaevinde 12. Koğuş'a verildiğimin ikinci gününü hem hızlı yemek yeme alışkanlığımdan hem de uzun süredir yemek yüzü görmeyişimden olacak ki birlikte yemek yediğim arkadaşım Hasan Yerlioğlu utangaç bir vaziyette; "Abi, sana bir şey söyleyeceğim, ne olur kusura bakma. Yemeği çok hızlı yiyorsun. Ben seni tanıyorum, ama arkadaşlar seni yanlış anlar" dediği anda yüzümün kızardığını ve özür dilediğimi hatırlıyorum.

Okul yıllarım

*bezden yapılmış çantamdaki defter ve kitaplarımla
çamurlu yollarda okula giderken karlı kış günleri
soğuktan gözyaşlarım, burnumdan akan sıvı buz tutardı.*

İlkokulu Ergani'de İnkılâp İlkokulu'nda, ortaokulu Ergani Ortaokulu'nda, liseyi Ergani Lisesi'nde okudum. Zülküf Bozkurt, Zülküf Kahraman, Enver Atılğan, Qılleş'li Halit (?) ilkokulda öğretmenlerimdi. Ortaokulu ve liseyi okumamda ve yüksek okulu kazanmamda isimlerini hatırlayabildiklerimden Mehmet Erdoğan, Kenan Bulut, Hüseyin Evcil, Yaşar Hekimoğlu, Bülent Karakoç ve Yusuf Yıldırım'ın üzerimde emekleri var. Ama Zayo Hoca'nın üzerimde hiç emeği olmadı. Neden mi? Anlatayım.

İlkokul iki veya üçüncü sınıftayım. Okul yaz tatiline girince anam, yaramazlıklarımın kurtulmak, sağda solda boş boş gezmeme, başkalarının bağına bahçesine zarar vermem, mahalle çocuklarıyla kavga dövüş yapmamam ve de ölülerimizin duadan mahrum kalmaması için babamdan habersiz beni Saray

Üniversite sınavlarına
hazırlandığım günlerden.
Yıl 1970

Mahallesinde evimize yakın, Beşiktaş Caddesi üzerinde kendi evinde hocalık yapan Zayo Hoca'nın yanına Kur'ân kursuna gönderdi.

Zayo Hoca, dul, yalnız başına yaşayan bir kadındı. Geçimini çocuklarına ders verdiği ailelerin yaptığı yardımlarla sağlamaktaydı. Her gün evlerinin önünden geçerdik. Ailece tanışırdık, merhabamız vardı.

Neyse, çanta yerine kullanılan anamın bezden diktği türüğü (torbayı) boynuma geçirdim, Elifba'yı torbama yerleştirdim, Zayo Hoca'nın evine derse gittim. Evden adımımı tam içeri atmıştım ki; "Mislim eyiki geldin. Hamur ekşimiş teştten (leğenden) taşıyor. Hemen Hacı'nın fırınına yetiştir. Zayo Hoca'nın olduğunu da sakın söylemeyi unutma ha! Al, bu da fırıncının pişirme parasıdır" diye hamur teştini başımın üstüne, parayı da elime tutuşturdu.

Bakır teşt (leğen) büyük, içi kabarmış hamur dolu. Başımın üstüne konulunca çocuk bacaklarım ağırlığın altında sallanmaya, titremeye başladı. İlk günden böyle bir olayla karşılaşmanın vermiş olduğu hayal kırıklığıyla bacaklarımın titremesi birleşince başımda tuttuğum hamur dolu teşt ve elimdeki parayı yere attım. Torbamı, Elifba'mı Zayo Hoca'nın evinde bırakarak arkama bakmadan kaçtım. Bu kaçışla birlikte Arap harfleriyle okuma ve yazmam da sonlanmış oldu. Bir daha bu konuda hiç bir teşebbüssüm olmadı.

İlkokulda Marshall Planı kapsamında ABD'nin gönderdiği süt tozu, bisküvi, kek, balık yağı gibi şeyler dağıtılırdı. Kimi aileler ve çocuklar bu gıda maddelerinin dağıtımına iyi gözle bakmazdı. Bazıları "gavur"lar çocuklarımızın zürriyetini kurutmak istiyorlar diye mırıldanırlardı. Ben söylenenlere aldırılmazdım, dağıtılanları afiyetle yerdim. Ama bu yardımlardan bir vardır ki, Kürt coğrafyasında derin acılara neden olmuştur. Bu, "Kara Yara" ya da Kürtçe ismiyle "Brîna Reş"tir.

Kara Yara hastalığının ortaya çıkışı şöyle olmuştur. 1958'lerde tarım ilaçlarıyla ilaçlanmış, zehirlenmiş yüzlerce ton tohumluk buğday dönemin iktidarı tarafından bölgedeki Demokrat Parti'li ağa, şeyh ve ileri gelenlere dağıtılır. Onlarda dağıtılan bu tohumluk buğdayları fakir fukaraya arpadan daha ucuz bir fiyata satarlar. Naçar, yoksul, bilinçsiz halk bu buğdayları değirmenlerde öğütterek un ve undan da ekmek yapar. Bu buğdayın unundan yapılmış ekmekleri yiyen çocukların vücutlarında derin kara yaralar oluşur. İlaçlı buğdayları değirmende öğütmeden önce yıkayanların çocukları yaralarla, yıkamadan doğrudan öğütenlerin çocukları ise ölümle tanışır.

Bu yaraları çıkartan çocuklar (içlerinde yakın akrabalarımnda var) dönemin iktidarının "kara lekesini" yaşamları boyunca hep bedenlerinde taşıdı ve taşıyorlar.

Bu hastalıktan etkilenen Musa Anter, 1959'lu yıllarda 49'lar Davası'ndan tutukluyken Harbiye'de hücrede *Brîna Reş (Kara Yara)* adlı piyesini; Nâzım Hikmet ise, "*Gazete Fotoğrafları Üstüne (1)*" başlığı altındaki aşağıdaki Kara Yara şiirini yazmıştır:

*"Birinci sayfada yatıyor iki sütun üstüne
iki çıplak yavrucuk,
birinci sayfada iki sütun üstüne
bir avuç kemik deri.*

*Delinmiş patlamış etleri.
Biri Diyarbakırlı, Erganili biri.
Kolları bacakları kargacık burgacık,
kafaları kocaman,
ağızları korkunç bir haykırıyla açık,
birinci sayfada taşla ezilmiş iki kurbağacık.
İki kurbağacık
kara yaralı iki yavrum benim.
Yıldı kim bilir kaç bininiz
acı suya bile doymadan gelip gidiyor...
Ve müsteşar bey:
(Kara Yaraya tutulması)
"Endişeye mahal yok" diyor."⁸*

Okul zamanı, kardeşlerimle birlikte okula gider, yazın da dedemlerin bağ, bahçe ve tarlalarında ekip biçme işlerinde ailece onlara yardımcı olurduk. Ama itiraf edeyim ki, bu bağ bahçe işinden pek hoşlanmaz ve fırsat buldukça kaytarırdım. İşler de genellikle kardeşim Ali Haydar'ın boynuna kalırdı. Ben oyun oynar ve elime ne geçerse açık veya gizli olarak okurdum. Arkadaşlarımdan temin ettiğim veya parayla aldığım Karaoğlan, Tarkan, Tommiks, Teksas gibi resimli romanları seviyordum. Bunları zamanla bıraktım. Sosyal içerikli kitaplara yöneldim. Bu tür kitaplardan ilk okuduğum Yaşar Kemal'in *İnce Memed* romanıdır. İkinci kitap ise Bekir Yıldız'ın *Kaçakçı Şaban* adlı hikâye kitabıdır. Bu iki kitabı kendi harçlığımdan kısa-alamıştım. Çermik'e gidip gelmelerimle annemin yakın akrabası öğretmen Osman Bardakçı⁹'dan kitaplar getirip okumaya başladım. Fakir Bay-

⁸ Nâzım Hikmet, *Son Şiirler-Şiirler* 7, Adam Yayınları, İstanbul 1987, s. 22.

⁹ Osman Bardakçı, Çermik'in yetiştirdiği önemli değerlerden biridir. 26 Ekim 2008'de amansız bir hastalığa yenik düşerek aramızdan ayrıldı. Bu güzel insanı saygı ve sevgiyle anıyorum.

kurt'un *Yılanların Öcü*, *Irazcanın Dirliği* ve yazarının ismini unuttuğum *Kader Ağlarını Örüyor* romanları hatırlayabildiklerimdir. Sonraları Orhan Kemal'in *Bekçi Murtaza*, *Arkadaş Işıkları* romanlarını bulup okudum. Bu okumalar artınca, sonradan alışkanlığa dönüştü. O gün bu gündür hâlâ okumaktayım. Okumakla yetinmeyip bazen de yazmaktayım.

Kısacası, çocukluğumun yeşilliklerle dolu, parlak ısıtılı yıldızların altında ve Makam Çiçeği güzelliğinde geçtiğini söyleyebilirim. Ama gençliğim için aynı şeyi söyleyemem; gençliğim Makam Dağından/Çiyayé Meyremané'dan esen rüzgâr gibi çok sert ve çetin geçti. Sadece benim değil, benim kuşağımın çoğunun yaşamı çok sert ve çetin geçti. Hele Diyarbakır'da, Kürdistan'da olanların...

Ergani'de toplumsal uyanışa zemin oluşturan olaylar

*“Yürekləri kıpır kıpırdı
Kanatlandılar yürekleriyle”¹⁰*

1960'lı yıllar Ergani'de toplumsal uyanışın başladığı yıllardır. Kahveleri “devrim mektepleri” gibiydi. Belediye parkında ve kahvelerin çoğunda yoğun siyasi konuşmalar, sohbetler ve tartışmalar yapılırdı. Dicle, Çermik, Maden gibi ilçelerde genellikle zaman geçirilir ve çeşitli şans oyunları oynanırdı. Kurtalan-Haydarpaşa demiryolu ve Elazığ-Diyarbakır karayolunun Ergani'den geçmesi; Çüngüş, Çermik, Dicle'de yaşayanların Diyarbakır'a gitmek için Ergani'den geçmek zorunda olmaları; Dicle Öğretmen Okulu ve Ergani Lisesi gibi okulların bulunması ve çevre ilçelerden bu okullara öğrencilerin kayıt olması... Ergani'nin çevre ilçelerden farklı özelliğinin yanında, toplumsal uyanışını hızlandıran özelliklerdi. Bu nedenle geri kalmış ve bırakılmış bir taşra kasabası olmasına rağmen, Ergani toplumsal uyanışa zemin oluşturan birçok olaya ve ilklere imza atmış bir mekândır.

Gerçekleşen bu ilklerin çoğunda izleyici, azında katılımcı oldum. Bunlardan birkaçını paylaşmak istiyorum:

1. Devlet organlarının sorumsuzluğunu protesto yürüyüşü

1965 yılında asker uğurlaması sırasında meydana gelen bir trafik kazası sonrasındaki devletin sorumsuzluğunu, daha doğrusu “devlet otoritesini”

¹⁰ Miktat Üzülmüş, *Sevdalı Yüreklere* (Şiir), Yayınlanmamış Çalışması, Diyarbakır 2001, s. 21.

protesto yürüyüşü yapıldığında 15 yaşındaydım. Üçevler’de yaşıttım akraba çocukları ve arkadaşlarımla oyun oynuyordum. Saray Mahallesinin üst kısmında Hacı Hesenin Bahçesi civarında bulunan Fincan’ların evinden birden çığlıklar, feryatlar, ağıtlar yükselmeye başladı. Bu feryatların sonrasında kara haber çok hızlı yayıldı: “Asker uğurlamaya gidenleri götüren kamyon devrilmiş. Çok ölü, çok yaralı var. Fincan’ların oğlu da ölmüş!..” diye.

Anam, nenem, yengelerim, amca çocukları... hepimiz bizim evin damına çıktık. Baktık dağın eteğinde yeşillikler arasındaki Beşiktaş’ta da tüm halk damlarda... Haberin duyulması üzerine sadece Üçevler ve Beşiktaş değil, Ergani’de herkes ya yollara düşmüştü ya da damlara çıkmıştı. Kulaklar Fincan’ların evinden yükselen Kürtçe feryatta, gözler ise İstasyon yolundaydı. Ergani kötü bir gün yaşıyordu. Ve çok sonra babam çarşıdan geldi. Kızgın ve üzgündü. Kendisini hiç böyle kızgın görmemiştim. Aile büyüklerime; “Devlet adamlarında insanlık, vicdan, merhamet kalmamış. Mezbahaya darvar götürür gibi yaralıları üst üste atarak Diyarbakır’a hurda bir kamyonun arkasında doktorsuz gönderdiler” türünden bir şeyler anlattı üzgün bir ifadeyle.

İki gün sonrada çarşıda çok kalabalık bir yürüyüşün yapıldığını duydum. O günlere dair bütün hatırladıklarım bunlar.¹¹

* * *

Ergani’de o dönem dipten böyle bir dalga gelirken, üstten çok farklı bir rüzgâr esiyordu; “1963-1964 Kıbrıs Olayları” bahane edilerek tüm Türkiye’de olduğu gibi ilçemizde devlet destekli “Ya Taksim Ya Ölüm” miting ve

Trafik kazası nedeniyle yapılan protesto yürüyüşü. 2 Ağustos 1965’te En önde yürüyenler (soldan sağa) Ali Güzel, Remzi Vural, Rahmi Güzel, Yaşar Can, Zeki Sezer, Hadi Özgül, Şeref Yıldız...

¹¹ Bu konuda daha geniş bilgi için M. Şehmus Güzel’in 2010 yılında Sarı Defter’den yayınlanan *Ergani Yürüyor* kitabına bakınız.

1960'lı yıllar. Ergani'de Kıbrıs için düzenlenen törenler.

Foto: Adil Öztürk

gösterileri düzenleniyordu; yapılan resmi törenlerde de “Kıbrıs Bizimdir” nidaları yükseliyordu. Kıbrıslı Rumlara ve Yunanistan vatandaşlarına karşı kin, nefret ve düşmanlık duyguları körükleniyordu. Sokaklarda, meydanlarda, işyerlerinde, ulusal bayramlarda her tarafa bayraklar asılıp bol bol ırkçı şoven nutuklar atılıyordu. Bu miting ve gösterilere tüm okullardaki öğretmen ve öğrenciler, esnaf örgütleri ve üyeleri, devlet dairesinde çalışanlar zorunlu katılırdı.

Dicle Öğretmen Okulu’nun törenlerde yaptığı gösteriler görsel açıdan çok muazzam olurdu. Fotoğraftaki görüntüler bu ırkçı gösterilerin en güzel nişanesidir.

2. Aşık İhsani’nin konserleri

*“Git efendi hançerlenmiş yarımı
Eşeleyip tazeleme bu sıra”¹²*

Anılarımın arasında bir de İhsanî’nin Ergani’ye gelişleri var. Aklımda kaldığı kadarıyla bu gelişler tam bir “olaydı”.

Aşık İhsani’nin Ergani’ye ilk gelişi hatırladığım kadarıyla 1961 başında oldu. Eşi Güllüşah’la birlikte ve bir tür karı-koca dengbej olarak dolaştıkları ve aşklarını, birbirlerine olan tutkularını ülkeyi tasvir ederek olağanüstü ayrıntılarla anlattıkları zaman dilimine rastlar. Konser Adil Öztürk’ün yazlık sinemasında yapılmıştı. Yazlık sinemada izlediğim gecedan aklımda tek kalan şey Aşık İhsani’nin uzun dalgalanan saçları, uzun siyah sakalı ve sol eliyle sazını havaya kaldırışıdır.

O gün konseri izleyenlerden bir olan M. Şehmus Güzel, yıllar sonra İhsani’nin Ergani’ye bu ilk gelişiyle ilgili şunları yazacaktır: “27 Mayıs 1960 askeri darbesinin hemen ertesi aylardayız. Zaman zaman olalı Ergani böyle bir gece yaşamamıştı. Çünkü kardeşlerim bu gece Adil Abe’nin “büyük masraflardan kaçınmayarak getirttiği” bir sanatçımızın konseri var. Buna sadece konser de diyemeyiz aslında. Hangi açıdan bakarsak bakalım tam anlamıyla bir seyir. İşte sahnede upuzun saçlı, upuzun sakallı ve kendine özgü giysileri içinde sanatçımız. Sol elindeki sazı şöyle bir havaya kaldırır kaldırmaz açık hava sinemasından bir alkış fırtınası koptu ki sorulmaz: Büyük Cami’nin minaresi tiril tiril titredi. İlkokulun camları, Hükümet Konağı’nın merdivenleri de.”¹³

¹² Aşık İhsani, <http://www.ozanlar.biz/ihsani/siir.htm>

¹³ “Aşık İhsanî’den kalan”, M.Şehmus Güzel, *Günlük Gazetesi* 27.04.2009.

Aşık İhsanî Ergani Polis Karakolu'nda. Yıl 1966
Foto: Adil Öztürk

ise, kasabamızın en acar muhabiri ve fotoğrafçısı Adil Öztürk çektiği fotoğrafla ölümsüzleştirmiştir. Fotoğraftaki görünümünde Aşık İhsanî uzun saçlarıyla bir “derviş” izlenimi yaratıyor. Polis Karakolu'nda masaya oturmuş, polis ayakta. İhsanî'nin keyfi yerinde gibi...

13 Mart 2010 tarihinde, Anayasa Mahkemesi'nden emekli hakim Ali Güzel ağabeyim bana gönderdiği bir iletide konferansa dair hatırlayabildiklerini şu satırlarla dile getirmiştir: “Gelelim 1966 Şubat'ına. Üniversiteyi bitirmişim, Mart sonunda askere, yedek subay okuluna gitmeyi bekliyorum. O nedenle Ergani'deyim. Ergani Sağlık Ocağı Doktoru Yücel Kanpolat (Daha sonraları Ankara Ü. Tıp Fakültesinde Nöroşirürji Profesörü oldu) ile birlik-

Aşık İhsanî, Şubat 1966'da Ergani'ye ikinci kez geldi. Arif Efendi'nin Otel'i'nin salonunda düzenlenen “Az Gelişmiş Türkiye'nin Gelişmemiş Doğusu” adlı konferansın sonrasında şiir ağırlıklı bir konser vermiştir. Konferansı Ali Güzel yönetmiştir. Konuşmacı olarak Av. Canip Yıldırım Kürt sorununu; Dr. Yücel Kanpolat ise tüm sorunların ancak sosyalizmle çözülebileceğini dile getirmiştir. Şeref Yıldız, *Fırtınada Yürüyüş* adlı kitabında düzenlenen bu konferansla ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Bölgede sosyalizm ile Kürt meselesinin birlikte tartışıldığı ilk toplantıydı. Küçük bir kasabada az sayıda insanın izlediği mütevazı bir toplantı.”¹⁴

Konferansın ardından, ifadesi alınmak üzere Aşık İhsanî Ergani Polis Karakolu'na “davet” edilir. Karakoldaki o anı

¹⁴ Şeref Yıldız, *Fırtınada Yürüyüş*, Sarı Defter, İstanbul 2009, s. 44.

te bir açık oturum düzenledik. Konusunu “Az Gelişmiş Türkiye’nin Gelişmemiş Doğusu” şeklinde adlandırdık. Yer, Öğretmenler Derneği Lokali. (Arif Yetmen’in Oteli’nin giriş katı. Sanırım o zaman henüz Ergani’de TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) kurulmamıştı, öğretmen örgütlenmesi dernek biçimindeydi.) Açık oturuma konuşmacı olarak Diyarbakır’ın bazı parlamenterlerini (özellikle iktidardaki Adalet Partisi ve ana muhalefetteki CHP mensupları) ve Türkiye İşçi Partisi’nden Av. Canip Yıldırım’ı çağırdık. Bir kısmı gelemeyeceğini peşinen söyledi, bir kısmı geleceğini söyledi fakat gelmedi. Neyse, oturum gün ve saatinde Canip Abe, yanına Aşık İhsanî’yi de almış, Diyarbakır’dan çıkageldi. Kürsüde yönetici olarak ben, konuşmacı olarak Av. Canip Yıldırım ve Dr. Yücel Kanpolat bulunduk. İlgi, coşku ve gururla dinlendi. Kasabaya sıkışmış ketum insanlarımızın, hayata ve dünyaya nasıl bir evrensel açıyla baktıklarını, parlayan gözlerinde gördüm. (12 Mart 1971’in kara gözlüklü Genelkurmay Başkanı’nın “siyasal bilinçlenme, ekonomik gelişmenin önüne geçmişti; müdahale etmemiz gerekliydi” mealindeki lafları boşuna değildi!) Konuşmaların sonunda İhsanî’yi kürsüye aldık, yüreklere işleyen sesiyle şiirlerini okudu, çağıladı. Oturumun sonunda İhsanî’yi polis karakoluna davet ettiler ve gözaltına aldılar. Akşam olmuştu. İsmail Abe (“İso Koto” namıyla maruf İsmail Çelikel) demlenmemiş olamaz. Lokantada bir şeyler yeyip içtik, İhsanî’ye de gönderdik. Yemekten sonra gece boyunca karakolun önündeki “MadenYolu”nda gidip geldik. Arada bir karakola uğrayıp adamımızın durumunu yokluyorduk. Fıkralarıyla, esprileriyle bizi uyutmayan İsmail Abe aklımda, fakat başka arkadaşlar var mıydı, kimlerdi, hatırlayamıyorum. Sevgili arkadaşlarım Şeref Yıldız, Cumali Dinçer, İsmail Abenin kadim yoldaşı ve arkadaşı Ömer Abe (Ömer Kan) muhtemelen varlardı. Sanırım sömestr tatili bitmiş ve üniversiteli arkadaşların çoğu okullarına gitmişlerdi. Sabahleyin İhsanî, C.Savcılığına ve oradan da sorgu ve tutuklama talebiyle Sulh Ceza Hâkimliğine sevk edildi. Savcı, benim ve Yücel Kanpolat’ın da ifadelerimizi aldı, fakat bizim için sorgu ve tutuklama talebinde bulunmadı. İhsanî’yi sorguya çeken hâkim Turabî Erdoğan (Dersimliydi, yıllar sonra en son Ankara Numune Hastanesi’nde hasta yatağında görmüştüm, anısına saygılar. Darbe ve sıkıyönetim dönemlerinde çok zulüm görmüş arkadaşımız Piltan Erdoğan’ın da abesiydi.) tutuklama talebini reddederek serbest bırakılmasına karar verdi. Bizim açık oturum maceramız da fazla bir vukuat olmadan öylece bitti. Galiba, Ergani’de ilk defa bir açık oturum yapılmış oluyordu.”

Sonraki yıllarda Aşık İhsanî Ergani’ye birkaç kez daha gelecektir.

3. TÖS'ün açılması ve öğretmen boykotu

*“aç da gör gözlerinle
bunca dost bunca öğretmen
birleşmiştir
nasıl da son görevde”¹⁵*

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) Ankara’da kurulunca hızla Anadolu’da örgütlenmeye başladı.

İlk açılan şubelerden biri de Ergani Şubesi’dir.

Ergani’de, TÖS’ten önce bir Öğretmenler Derneği vardı. Bu derneğin birde lokali vardı, Eski Belediye Binası’nın altında. Öğretmenler bu lokale takılırlardı. 1968’de TÖS açılınca, bu lokal “TÖS Lokali” oldu.

Ergani TÖS Şubesi, şubeler içersinde de en aktif olanlarındandı. Birçok etkinliğe imza atmıştır. Yaptığı, önyak olduğu veya destek verdiği eylemler hem Ergani’de, hem bölgemizde, hem de Ankara’da geniş yankılara neden olmuştur. Bu etkinliklerden önemli olanlarını şöyle sıralayabilirim: Köylülerle Bütünleşme Gezileri, Köylere Okul Yaptırma Kampanyası, Okuma Yazama Seferberliği, Öğretmen Boykotu vs... Desteklediği eylemlerden bazıları ise şunlardır: Kımıl Miting ve Yürüyüşü, Elektrik Yürüyüşü, Lise Boykotu vs...

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt Ergani’de öğretmen meslektaşlarıyla.
Soldan sağa (arka sıra): Remzi İpek, Cumali Dincer, Nazif Kızıldağ, Ekrem İpek, Abdulsamet Kaymaz, Gülseren Gök, Zülküf Bozkurt...
Ön sıra: Bayan Öğretmen(?), Fakir Baykurt, Müfettiş (?) ve (?)

¹⁵ Enver Atılgan, *Yaşam Demişiz Adına* (Şiir), Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul 1991, s. 35.

TÖS Ergani’de bir köy çalışmasında.

Soldan sağa: Köylü bir vatandaş,
İlköğretim Müfettişi, Kamile İpek
(Başbüyük), Nalan Uluğ, Zerrin
Gülben, Cuma Yiğit, Hamit Turgut,
Yavuz Yavuz, Yaşar Hekimoğlu.

TÖS’ün düzenlediği en önemli eylemlerden biri 15-18 Aralık 1969’daki Öğretmen Boykotudur. Bu boykota yurt çapında öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu katıldı.

Ergani’de de geniş bir katılım oldu bu boykota.

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası sonrası Türkiye genelinde ve Ergani’de bu eylemden dolayı öğretmenlerin çoğu hakkında idari soruşturma açıldı, cezaevlerine bile atıldılar. Yargılamaların sonucunda beraat ettiler.

4. Kımıl mitingi

*“Bi çiya ketim lo apo, çiya melûl bûn rebeno
Ceb seridî lo apo, genim hûr bûn evdalo
Qimil hatî lo apo, bi refa ye rebeno
Xwar genimî lo apoi biştî ka ye rebeno”*¹⁶

Türkiye’de yapılmış ilk ve belki de tek kımıl eylemi 31 Mayıs 1970’de Ergani’de yapılan “Kımıl Mitingi”dir.

Kımıl yarım kanatlılardan, vücudu kalkana benzeyen zararlı bir böcek-tir. Sap, çiçek, yaprak ve başakları emerek, yiyerek ekin hastalığına yol açar. Kımıl, her şeyi silip-süpüren bir yok edici, bir terminatördür. Latince ismi *Aelia Rostrata*’dır. Türkçe adı ise sünedir.¹⁷ Musa Anter’e göre, süne adı sünmekten, sömürmekten gelir ve sömürüyü hatırlatır.¹⁸

¹⁶ Musa Anter, Kımıl, Avesta Yayınları, İstanbul 1999, s. 15.

¹⁷ Bizler süneye kımıl, kımıla da süne deriz. Ama işin uzmanları bunların farklı olduklarını ve isimlerini de değişik yazmaktadırlar: Süne’nin Latin’ce ismi *Eurygaster integriceps*, kımılın ise *Aelia rostrata*’dır.

¹⁸ Musa Anter, Kımıl, Avesta Yayınları, İstanbul 1999, s. 11.

Kımıl, yani süne hububatın (tahılın) baş düşmanıdır. Çok eskiden çiftçiler muskalar yazdırıp, bu muskaları tarlalara astırarak süne tufanından ürünlerini korumaya çalışmışlardır. Bilimsel anlamda ilk süne mücadelesi, 1893’de kurulup 1928 yılında kapatılan İstanbul Halkalı Yüksek Ziraat Okulu’nda başlamıştır.

1970 yılında tüm ekili alanları kımıl sürüsü kaplar. Abur abur uçuşup buğday başaklarını yiyip bitirirler. Sanki Gevran Ovası ve diğer ekim alanları kımılın istilasına uğramıştır. Kımıla karşı ilaçlama yapan uçaklar Tîlhuzûr (Yayvantepe), Zengetil (Bereketli) köylerine göstermelik olarak havadan ilaçlama yapıp giderler. Başka köylerde ilaçlama yapılmaz ve bir daha da ilaçlama için gelmezler. Ürünlerin telef olduğu bir zamanda uçakların böyle çekip gitmeleri, ilaçlama yapmamaları köylüleri galeyana getirir. Köylüler sonunda bir miting yaparak seslerini duyurmaya karar verirler. O dönem Süleyman Demirel Başbakanıdır.

Miting için, Türkiye Öğretmenler Sendikası-TÖS Ergani Şubesi’nin girişim ve desteğiyle köylülerden “Miting Komitesi” kurulur. Kaymakamlığa başvuruda bulunarak izin alınır. Köylüler, köylüleri destekleyen halk traktörlerle, atlarla, eşeklerle Ergani’den Hoşan’a kadar 5000 kişi; “Uçaklar İlaçlama Yapsın!”, “Bizi Aç Bırakmayın!”, “Köylü Milletın Efendisidir” gibi sloganlar atarak, karton ve bezlere yazılı flama ve afişler taşıyarak yürür. Kımıl miting ve yürüyüşünün komite başkanı Yeniköylü Nezir Yalçın’dı.

Ben, Ergani Lisesinin duvarı üzerinden Ergani-Diyarbakır karayolunda yürüyen kortejin geçişini temaşa etmekle yetindim.

1971’teki 12 Mart Askeri Darbesi sonrasında bu kımıl yürüyüş ve mitinginden ötürü Ergani’den Cuma Yiğit, Bekir Erbatur, Osman Aközel gibi birçok öğretmen ve aydın yargılandı, cezaevlerine tıkıldı. Yapılan yargılamaların ardından tümü berat etti.

5. Devrimci dalganın kasabamızdaki yankılanışı: Lise boykotu

*“Vur davulcu vur,
Dizildi alay
Çal davulcu çal
Durmaz oldu yiğidim
Başlasın balay.”¹⁹*

¹⁹ Enver Atılğan, *Ergani*, (Haz: Yaşar Hekimoğlu-Enver Atılğan), Fatih Matbaası, İstanbul 1967, s. 6.

Ergani Lisesi'nde boykot 21 Aralık 1970 tarihinde başladı. Uzun süre devam etti. Bu boykot, Türkiye'de liselerde yapılan ilk boykot veya boykotlardan biridir. Dünyada ve Türkiye'de yükselen devrimci dalganın kasabamızdaki yankılanışıydı.

Lise boykotunun tertip komitesinde: Abdurrahman Demir, Mehpere Gülsen, Mustafa Kuzu ve Müfit Subaşı yer almışlardır. Şevki Orbay ve Zülküf Can ise boykotta önemli rol oynamışlardır. Bunlar benim hatırımda kalanlar.

Boykottaki istekler ise kısaca şunlardı: Öğretmen eksikliğinin giderilmesi, okul laboratuvar malzemelerinin temin edilmesiydi.

Boykot başlayınca okul yaklaşık 40 gün kapalı kaldı. Sonrasında tertip komitesindekilerin tümü sürgün edildi. 12 Mart Muhtırası'yla birlikte birçok öğrenci hakkında dava açıldı. TÖS üyesi birçok öğretmen, Ergani Devrimci Doğu Kültür Ocağı (DDKO) üye ve yöneticileri boykotu teşvikle suçlandı. Öğrenci ve öğretmenler Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılandı.

Diyarbakır-Siirt İleri Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı; öğretmenlerin "lisede başlatılan öğrenimin boykot hareketinde öncülük ettikleri ve öğrenimi sekteye uğratacak şekilde öğrencileri kanunlara itaatsizliğe teşvik ettikleri ve kasaba içinde bu boykottan dolayı öğrenci velileri arasında devletin kasten Ergani'ye öğretmen vermediği görüşünü yayarak cemiyetin muhtelif sınıfları arasında genel cemiyet için tehlikeli bir tarzda kin ve adavet duyguları yarattıkları"²⁰nı bile iddia etti.

Boykot olduğunda ben liseden mezun olmuştum, Ergani'de değildim. Bu nedenle boykotun kendisini göremedim, ama yarattığı etkiye çok yakından tanık oldum. Çünkü yankısı büyük olmuştu. Örneğin, DDKO Yayın Bülteni-8'de, boykota ilişkin olarak şunlar yazılmıştı:

"Ergani'de devrimci kavga yoğunlaşıyor.

1970 yılı Ergani köylülerinin ve devrimcilerinin birleştiği bir dönemdir. Kımıl felaketini ve banka kredilerini protesto eden köylüler ve devrimciler, komando zulmüne ve milli baskıya yığıtçe karşı çıktılar.

Erganililer liselerine öğretmen verilmemesini liseyi işgal ederek protesto ettiler. Devrimci lise öğrencileri de boykot ilan ederek, halk çocuklarına eğitimde gösterilen eşitsiz duruma karşı mücadele bayrağını açtılar.

Köylü ve liseli devrimci gençler Ergani'de kurulan ve halka zulmetmeye

²⁰ D.Bakır-Siirt İleri Sıkıyönetim Kom. Mah. As. Savcılığı'nın 24.9.1971 gün ve 1971/73-115 sayılı İddianamesi.

27 Aralık 1970 tarihli Dağyeli Gazetesi

başlayan faşistlere (ülkü ocaklarına) karşı daha bilinçli mücadele verebilmek için 400-500 genç bu faşist baskılar karşısında bir araya gelmesini bildiler.”²¹

Boykotla ilgili bir haber de Hatay Kırıkhan'da *Dağyeli* isimli günlük toplumcu gazetede yayınlanan haberidir.

* * *

1960'lı yılların sonlarında Ergani'de toplumsal uyanış böylesine çok hızlı geliyordu. Yapılan yürüyüş, miting ve geceler; evlerde, kahvelerde, parklarda geniş bir tartışmaya neden oluyordu. Neden, niçin diye soru sormaya başladı insanlar. Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)'ün, Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO)'nun ve Türkiye İşçi Partisi (TİP)'in açılması ve faaliyetleriyle soru sormalar artmaya başladı ve toplumsal uyanışta doruğa ulaştı. Tarık Ziya Ekinci, Canip Yıldırım, Naci Kutlay, Mehdi Zana ve Fakir Baykurt gibi birçok demokrat ve sosyalist tanınmış şahsiyetin sık sık Ergani'ye gelmesi sol ve sosyalist düşünceye ilgiyi artırdı.

²¹ *Devrimci Doğu Kültür Ocakları Dava Dosyası I*, Komal Yayınları, Ankara 1975, s. 566.

Bu gelişmeler doğal olarak bende de değişmelere neden oldu. Bende kendimce sorular sormaya başladım. Dünya'daki ve Türkiye'deki toplumsal ve politik gelişmeleri aklım yettiğince takip etmeye başladım. O dönem Ergani'de kurulu örgütlerden DDKO'ya biraz uzak duruyordum, çünkü o zamanki bilincimle “sorunu” yoksulluktan kurtuluş sorunu olarak görüyordum. “Doğu” ve Türkiye geri kalmışlıktan kurtulursa, sorunlarında hal olacağını düşünüyordum. Bu nedenle, DDKO'ya soğuk, TİP'e sıcak bakıyordum.

Hep kendi yolumu kendim çizmeye çalışmışımdır. O zamanlar çevremdekilerden, yaşlılarımdan farklı olarak elime ne geçerse sürekli okuyordum, yapılan konuşmaları dinliyordum. Olup bitenleri anlamaya çalışıyordum. Bölgesel geri kalmışlığa duyulan tepkimin yanında ezilenlerin, sömürülenlerin yanında olma istemim; iyilerin, haklıların ve düzgün insanların devrimci olması; kötülerin, işkencecilerin, katillerin, sömürücülerin, ağaların, patronların devrimcilerin karşısında oluşundan dolayı 1970'lerde çok hızlı gelişen devrimci harekete ilgi duymaya başladım. Bu ilgi duyuşumda ayrıca İstanbul Teknik Üniversitesi'nde okuyan Dev-Genç yanlısı dayım Nurettin Değirmenci'nin de az da olsa bir etkisi olmuştur.

12 Mart 1971 Askeri Darbesi'yle Ergani ve Türkiye genelinde bu hızlı toplumsal uyanışa “Dur!” denilmek istendi. Ama aksine darbe bende uyanışı tetikleyip hızlandırdı.

II. Bölüm

ANKARA YILLARIM

Üniversiteye kayıt olmam ve ilk politik kavgam

Ben zaten fitili ateşlenmiş bir dinamit kuyusuyum.

Çok çalışkan ve başarılı bir öğrenci olmasam da Ergani Lisesi'ni rahatlıkla bitirdim. Çalışmadan üniversite sınavlarına girdim, Ankara Üniversitesi'ne bağlı Edebiyat Fakültesi Ön Asya Dillerinden birini kazandım. Ben gitmek istemedim. Babam da; “Boş ver gitme, okuyacaksan ya doktor ol ya da mühendis ol” deyince okula kayıt yaptırmadım. Kazanmak artık boynumun borcu deyip biraz daha çalışarak ikinci kez yeniden sınavlara girdim ve sınavı kazanarak “Türkiye'nin kalbi Ankara'nın yolunu tuttum. Ben okul için Ankara'nın yolunu tutarken, babam da çocuklarını okutmak için işçi olarak Hollanda'nın yolunu tuttu.

1971-1972 öğretim yılında, Ankara'da Ulus-Rüzgârlı Sokakta bulunan o zamanki adıyla Anadolu Kimya Mühendisliği Yüksek Okulu Akşam Bölümü'ne kaydımı yaptırdım.

Ankara'yı ilk gördüğümde sersem tavuğa dönmüştüm. Otogar, Gar, Gençlik Parkı, Ulus ve Kızılay meydanları, Atatürk heykelleri, Emek İş Hanı gibi yüksek binalar, geniş caddeler, Ulus Anafartalar Çarşısı'ndaki yürüyen merdivenler, kahvelerdeki siyah-beyaz televizyonlar... beni çarptı. Daha önceleri hiç büyükşehir görmemiştim; sadece Diyarbakır'ı, Çermik'i, Maden'i, Batman'ı, Veysel Kırani'yi (Siirt) görmüştüm.

İskitler-Kazıkıçı Bostanları'nda Veyis (Değirmenci)²² dayımın kahvesi

²² Üzerimde çok emeği olan Veyis (Değirmenci) dayımı 1 Aralık 1986'da kalp krizi sonucu yitirdik. Saygıyla anıyorum.

vardı. Bu kahveye genellikle Ankara Otogarı'nda çalışan hamallar, temizlik işçileri, kahvenin çevresinde bulunan döküm atölyelerinde çalışan işçiler, Kızılcahamamlılar ve dayımı seven Çermikliler gelirdi. Dayım, insanlara değer veren bir beyefendiydi. İyi bir kahveciydi, çalışma aşığıydı. Kaydımı yaptırdığım okul, dedemin gece bekçiliği yaptığı kazan atölyesi ve dedemin evi bu kahveye çok yakındı. Ben okula giderken ve okuldan gelirken, bazen de canım sıkıldığında dayımın kahvesine uğrar gençlerle, Çermiklilerle ve tanıdıklarla sohbetler ederdim. Kahvede bulunan siyah-beyaz televizyondan sosyal ve siyasal olayları, günlük haberleri takip ederdim. 12 Mart 1971 Askeri Darbesini, Balyoz Hareketini, Mahir Çayan'ların Kızıldere'de öldürülmelerini, Deniz Gezmiş'lerin yakalanışlarını ve idamlarını bu kahvedeki televizyondan izledim.

Kayıt yaptırdığım yıl özel okullar devletleştirilmişti. Benim kayıt yaptığım okul eskiden özel bir okuldu (Şimdi dönem tersine döndü peş peşe özel okullar açılıyor). Kaydımı kontenjanların doldurulması amacıyla puanlar düşürüldükten sonra yaptığım için, eğitime 20-25 gün gecikmeli başladım. Okula başlamamın birinci haftasında, daha yeni tanıştığım Diyarbakırlı arkadaşlarım Haluk Sünnetçi ve Ömer İçemer'le sınıfta otururken, bir grup ülkücü, başlarında da "Uçan General" denilen zebella gibi biri bana; "Kalk lan buradan! Ben oturacağım" diyerek gelip tepeme dikildi. Ben, alttan alarak; "Kalkmam için rica mı ediyorsunuz?" gibi bir şeyler söyledim. Bunun üzerine; "Ne ricası lan! Kalk diyorum!" diye aslanlar gibi kükredi. Artık tepem atmıştı, ne de olsa Diyarbakırlıyım! Yavaşça kalktım, masanın üstüne çıktım ve "Uçan General" denilen çam yarmasının kafasına tekme yerleştirdim. Tekmeyle birlikte 20-30 kişi üzerime çullandı. O anda yanımda bulunan arkadaşlarım Ömer ve Haluk benimle birlikte kavgaya karıştılar. Şimdi tam hatırlamıyorum, ikisinden biri; "Yaklaşmayın!.. Yaklaşanın canını yakarım! Biz Diyarbakırlıyız!" benzeri bir şeyler söyleyerek sustalı bıçağını çekti. Saldırgan grup geri çekildi ve tam o esnada hoca derse girdi. Fırsattan yararlanıp hemen sınıftan dışarı fırladık. Okulun dışında sözleştik: Ben, Rüzgârlı Sokakta bulunan Çermiklilerin kahvesinden, onlar Diyarbakır Öğrenci Yurdundan yardım isteyecektik.

Ben hemen Çermiklilerin kahvesine koştum. Kahvede garsonluk yapan annemin dayısının oğlu Kamber Sümbül'e; "Dayıoğlu, sopa, şiş, kazma, kürek elinize ne geçerse ve ne kadar çok adam bulursan okul çıkış saatinde okulu kuşatın, itler beni dövmeye kalktı!" diyerek yardım istedim. Kamber; "Halaoğlu, okulu çevirdik. Peki, kimi döveceğiz, tanımıyoruz ki itleri?" diye sorunca da; "İtler tipinden bellidir. Tanımakta fazla önemli değil, okuldan

kim çıkarsa ve kimin tipi ite benziyorsa onu vurun! Bu artık ölüm kalım meselesi” dediğimi hatırlıyorum.

Neyse, Diyarbakır Öğrenci Yurdu’ndan ve Çermiklilerin kahvesinden gelenlerle okulun çıkışını tuttuk, okuldan çıkanlara temiz bir dayak attık. Arada öylesine, kavgayla hiç alakası olmayanlar dayak yemiş olsa da, genelde ülkücüler dayaktan fazlasıyla nasiplerini aldılar. Ve bu olayın ardından okulun birden bire doğal “devrimci lider”lerinden biri oluverdim. Bu anlattığım olay; 12 Mart’ın en hızlı estiği, “Balyoz Hareket”lerinin yapıldığı dönemde, Deniz Gezmiş ve Mahir Çayan’lar için seri tutuklamaların, operasyonların yapıldığı günlerde oluyor.

Bugün bu olaydan çıkardığım sonuç:

- İnsan yeterli bilince sahip olmayınca (kara cahillik) gözü kara olur. Ülkücülerin çokluğu ve 12 Mart’ın terör estirmesi hiç önemli değil!

- Daha önceden belleğe yüklenen “Diyarbakırlı boyun eğmez! Diyarbakırlı ey-i vallah etmez! Devrimci korkmaz!” gibi argümanlar, refleks olarak (bütün olumsuz koşullara rağmen) beni ve arkadaşlarımı etkisi altına aldı. Sanki Diyarbakırlının dokunulmazlığı var, sanki devrimci insan değilmiş gibi.

- İnsanın gözünü hırs bürüyünce veya insan var olma yok olma mücadelesine girince, gözü hiçbir şey görmez. Ülkücü olmuş olmamış okuldan her çıkan dövülebilir!

- Toplumun ihtiyaçlarına cevap veren insanlar çok rahat doğal olarak lider olabilir. Bende korku bilmez (bilinçsizlik) bir babayiğit (kafası değil, pazısı çalışan) olduğuma göre niye lider olmayayım ki?!

Bilge insan Bertrand Russell, “Kişilerin duyguları bildikleri ile ters orantılıdır; ne kadar az bilersen o kadar çok kafan kızar” der. Geriye dönüp baktığımda benim aniden çok kızıp, kafamın tasının atması, hem de 12 Mart’ın en sıcak günlerinde kafasızlığımın, bilgisizliğimin bir sonucu değil mi? Oysa o zamanlar benim bu davranışım çok kişi tarafından (kendim de dâhil) örnek bir devrimci davranış olarak değerlendirilmişti. Devrimci bir lider oluşumla, artık dönüşü olmayan ve hiç de geri dönmeyi düşünmediğim bir yola doludizgin koyulmuş oldum.

Bu kavgayla hayatımın akışı tümünden olmasa bile değişti diyebilirim.

Niyazı Dayımın bana kızmasının nedeni?

Okula kayıt olduktan sonra Ankara Yenimahalle 12. Kısım’da Erganili birkaç arkadaş birleşip bir ev tuttuk. Ben, Mithat Mut, Celal Şahin, Mustafa

Yüzüğüllü vs... Evimiz parti genel merkezi gibiydi maşallah. Gireni çıkanı o kadar çoktu ki, bazen geceleri yatmaya yer bulamıyorduk. Geceleri uyuyamayanlar gündüzleri boşalan yataklarda yatıyordu.

Yenimahalle’de bizden başka 5.Kısım’da bazı Kürt arkadaşlar vardı. Bunların bir kısmı 1972 Mayıs’ında CHP Genel Başkanı seçilen Ecevit’in “Karaoğlan” olmaya başladığı dönemde CHP Yenimahalle İlçe Örgütü’nde yönetimdeydiler. Ben üye olmamakla birlikte CHP’ye gidip geliyordum. CHP’nin “Genel Af” için desteklenmesi gerektiği konuşuluyordu. 1974 yılında yapılan Genel Seçimlerden sonra CHP’nin yaptığı ilk iş, Yenimahalle İlçe Örgütü’nü fes ederek Kürt devrimcilerini kapı dışarı etmek oldu.

Yenimahalle’deki evde 1-1,5 yıl kadar kaldım. Bu yıllarda iki dayım ve birde dedem Ankara’daydı. Benim Ankara’da ev tutmama büyük dayım Niyazi (Değirmenci) çok kızdı. “Burada dayıların varken, nasıl gidip ev tutarsın?” diye gözlerinden alevler fışkırıyordu. Korkumdan yanına gidemiyordum.

Babam Hollanda’da bir yılını doldurup izine geldiğinde, dönüş için Ankara’ya uğradı. Ayrı ev tutmam yeniden gündeme geldi. Baba oğul bir gün başa başa konuşurken; “Niyazi dayın çok üzülüyor. Sen bilirsin, ama bana kalırsa dayını daha fazla üzmezsen iyi edersin” deyince, “Tamam. Madem aile büyüklerim böyle düşünüyor, o halde işi usulüne göre yapalım. Ben, dedemin (Fahri Değirmenci) yanında kalırım, ailemizin en büyüğü o çünkü” dedim. Anlaştık. Babam Hollanda’ya döndükten sonra İskitler-Kazıkıçı Bostanları’nda küçücük bir gecekondu oturan dedemin yanına taşındım ve okul bitinceye kadar da dedemin yanında kaldım. O dönem Kazıkıçı Bostanları Çermik’ten çeşitli nedenlerle göç edenlerin toplandığı bir yerdi. İnsan ilişkilerinin sıcak, konutların gecekondur olduğu bir mekândı. Kondular genellikle ahşap ve kerpiç veya tuğladan yapılmıştı. Çatıları kırmızı kiremitliydi. Burada Çermiklilerin 3 tane kahvesi vardı. Çermikliler Ankara’yı biraz tanımaya başlayınca sonraları yavaş yavaş buradan başka semtlere dağıldılar.

Benim dedemlerde kalmam, Erganililer kadar Çermiklileri tanımama neden oldu. Kaldığımız ev çok ufaktı, dahası dedemin evi her gelen Çermiklinin uğrak yeri idi. Bu durum ders çalışmamı zorlaştırıyordu. Dahası nenem sürekli hastaydı. Ben ve dedem sürekli nenemle ilgilenmek zorunda kalıyorduk, ev işlerini yapıyorduk. Nenemin hastalığı nedeniyle evdeki tüm işleri dedem yapıyordu diyebilirim. Dedem, çalışma dinine inanan gerçek bir proleterdi. Bir kazan fabrikasında gece bekçiliği yapıyordu. Gece benim yattığım yatakta, gündüz o yatıyordu. Bana, zaman zaman ev işlerini kastederek: “Her şeyi öğren. İyi günde vardır, kötü günde. Yemek yapmasını, çamaşır yıkamasını, yama yapmasını, her şeyi öğren. Öğrenmenin hiç zararı

olmaz, faydası olur. Bunları öğrendiğin zaman hiç kimseye minnet etmesin. Gerekirse karıya bile...” derdi hep. Dedemin bu öğüdünün faydasını çok gördüm, özellikle cezaevinde.

Bazı günler arkadaşlarımla buluşur onlarda kalırdım. Telefon olmadığı için dedeme ya da neneme haber vermezdim veya belki haber vermeyi düşünemiyordum. Eve döndüğümde Şevkiye nenem çok kızardı benim bu davranışıma. “Yine kayıp oldun. Nerelerdeydin? Başına bir iş gelse seni nerede, nasıl bulacağız? Seni yılan yemiş hekim bile bulamaz” deyip fırçasını atardı.

Çermik’i hep sevmişimdir. Bu çocukluğumla alakalı olmalı, çünkü çocukluğumda Çermik’e dedemin yanına çok giderdim. Her gittiğimde dedem çoğunlukla culfa tezgâhında bez dokurdu. Dedemi, dedemin dokuma tezgâhı başındaki oturuşunu, omzunda hep asılı duran mahrama denilen büyük mendiliyle terini silişini, Hekal Dağının önünde ip yumaklarını şirezlemesi ve çizme çözüşünü, Ömer dayımla ona yardım edişimizi unutmadım. Dedem iyi bir culfacıydı. Dokuduğu culfa bezlerini Ergani’ye eşekle getirip Meydanda satardı. Aynı zamanda eşekle nakliyecilik yapardı. Sadece dokuma bezi değil, kışları koşullar uygun olduğunda pirinç, kuru fasulye, kuru üzüm; yazları ise biber, patlıcan, domates, yeşil fasulye getirip satardı. Dönüşte de sabun, şeker gibi temel ihtiyaç maddelerini götürürdü. Dedemle birlikte eşekle bende birkaç kez Ergani’den Çermik’e (35 km’lik yolu) gidip gelmişliğim olmuştur.

Dedem Fahri (Faho), nenem Şevkiye’yi, dayım Veyis’i rahmet ve şükranla anıyor, Ömer dayıma en halisinden sevgilerimi gönderiyorum. Niyazı dayımla ise aramızda farklı bir ilişki vardı. İleride yeri geldiğinde anlatmaya çalışacağım.

Nurettin dayımın Dev-Genç Davası’ndan tutuklanması

Dedemin yanına gelip yerleşmemden çok kısa bir süre sonra kötü haber anında yetişti: “Nurettin İstanbul’da gözaltına alınmış ve tutuklanmış”.

Bu beklenmedik haber hepimizi çok üzdü. Niyazı dayım ise deliye döndü, nerdeyse gözleri yuvasından fırlayacak; oflayıp puflayarak Diyarbakır işi kasketini ikide bir kafasından çıkartıp bir yandan kel kafasındaki terleri mendiliyle silerken, diğer yandan da; “Nedir, bu oğlanın elinden çektiğimiz” Anarşit²³ olmuş. Ona bir şey olursa, ne yapacağız? İntikamını kimden ala-

²³ Anarşist demek istiyor.

çağız?” diye kendi değer ölçülerine göre tutuklanış olayını sorgulayıp sorularını soruyordu. Şevkiye nenem ise, yavrusunu korumaya çalışan anaç bir kartal gibi, ufacık olan gözlerini daha da kısarak net ve kesin bir dille: “Niyazi, ne yapıyorsan yap, beni İstanbul’a götür” diye kesin kararını bildirdi.

Bir gün sonra nenem karaçarşafını değil, mantosunu giyindi; Niyazi dayımla birlikte İstanbul’a gittiler. Nurettin dayımı görüp geldiler. Selimiye Kışlası’nda görüş kabinindeki demir parmaklıklar, mazgal deliği, tel örgü, askerlerin sert hareketi ve en önemlisi dayıma dokunamamak nenemi üzmüş olsa da, onu görmüş olması kendisini kısmen sakinleştirmişti. Neyse ki, dayım fazla tutuklu kalmayıp serbest bırakıldı. Ve ailece rahat bir nefes aldık.

Nurettin dayımın o zamanlar Küba, Vietnam devrimlerine; Latin Amerika, Afrika ve Asya’daki gerilla hareketlerine sempatisi vardı.

Nurettin dayımla ilgili anılarımdan biride 1972 yılında birlikte Çermik’e gidişimiz ve bir iki gün Çermikli öğretmen ve gençlerle yaptığımız sohbetlerdir. Bu gidişimizle Çermik’te var olan hareketlenmeye hız kazandırdığımızı söyleyebilirim. Ankara’ya döndükten sonra zaman zaman devrimci, sol gazete ve dergileri Çermik’te Kamil Sümbül’e göndermeye başladım. Gazete ve dergileri o zaman en az 10-15 kişinin okunduğunu biliyorum.

12 Mart sonrası Ankara’da ilk öğrenci derneğini kurmamız

*“Ben, Arap atına binip
Serüvenlere yol alırken
Yıldızlara gözlerini kapatıp
Güneş üstüme doğar oldu.”²⁴*

Ulus Rüzgârlı Sokakta bulunan okulumuz diğer devletleştirilen mühendislik yüksek okullarıyla birleştirilerek Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi ismini aldı. Demirel biraderlerden Hacı Ali Demirel’in sahibi olduğu ve devletleştirilen Yükseliş Mühendislik Yüksek Okulu’nun Maltepe’deki binasına taşındı.

1973’ün sonlarında oluşan kısmi özgürlük ortamından yararlanarak bir grup arkadaşla 12 Mart 1971 Askeri Darbesi’nden sonra Ankara’da ilk devrimci öğrenci derneği olan Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Yüksek-

²⁴ Mikat Üzülmüş, *Sevdalı Yüreklere* (Şiir), Yayınlanmamış Çalışması, Diyarbakır 2001, s. 30.

kokulu Öğrenci Derneği'ni kurduk. İki dönem derneğin yönetim kurulunda görev aldım.

12 Mart askeri darbesi sonrası çıkartılan bir yönetmelikle o dönem devrimci öğrenci hareketini engellemek için her okulda ancak bir derneğin kurulmasına izin veriliyordu. Emniyet ve üniversite yönetimlerinin işbirliğiyle her üniversitede, yüksek okulda bilinmeyen kişilerce dernekler kurulmuştu. Okullardan dernek kurmaya çalışanlar hazırladıkları dosyayı Emniyet'te "Dernekler Masası'na" götürdüklerinde okulda kurulu bir derneğin olduğunu, bu nedenle başvuru dosyasını almayacaklarını; okul idaresine sorulduğunda da evet okulda bir dernek var, ama kurucuların isimlerini Emniyet'ten alınması gerektiğini söylüyorlardı. Yani dernek ve dernek kurucularının isimleri gizleniyordu. Bizim okul özel okulların birleştirilmesiyle kurulan bir devlet okulu olduğu için dernek kurmayı akıl edememişlerdi. Arkadaşımız Ata Şen bunu öğrenince hemen dernek kurma işini birlikte tamamladık. Okulun en alt katında küçük karanlık bir oda bize tahsis edildi. Okul öğrencileriyle yaptığımız toplantıları genellikle İzmir Caddesi üzerinde bulunan Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT)'de yapıyorduk.

Derneğin kuruluşuna hatırlayabildiğim kadarıyla; Ben, Ata Şen, İkrâm Delen, Nesimi Yaman, İsmail Hakkı Mütevellizade, Mahmut Güven, Faruk Vakıfahmetoğlu, Mehmet Şahin, Bülent Şahin, Galip Bağzencir, Polat Bayık ve şimdi ismini hatırlayamadığım arkadaşlarla birlikte öncülük ettik. Ata Şen

Okul kantininde ders çalışırken. Yıl 1975.

3 dönem dernek başkanlığı yaptı. Daha sonra Selahattin Karataş bu görevi sürdürdü.

Dernek olarak öğrencilerin dayanışma ve örgütlenmesi, okulun faşist ülkücü saldırılardan korunması, özlük haklarının genişletilmesi, ders kitaplarını basılı hale getirilmesi, ders veren hocaların kariyer sahibi ve unvanlı olmaları, kantinde çıkan yemek fiyatlarının okul ödeneğinden katkı yapılarak düşürülmesi gibi birçok konuda çalışmamız oldu. Sesimizi duyurmak, devrimci mücadeleye omuz vermek için boykot, yürüyüş, bildiri dağıtma, gece düzenlemeleri başlıca etkinliklerimizdi. Ayrıca Ankara’da düzenlenen her devrimci etkinlikle dayanışma içindeydik.

Okul kantinimizi o yıllarda M. Şehmus Güzel’in ağabeyi, hemşerim rahmetli Tahsin Güzel işletiyordu. Okul kantinini çalıştırmadan önce tanışmıştık. Bizi Mehmet Sıddık Yıldız tanıştırmıştı. Tahsin Abi, hoş sohbet biriydi, ilişkilerimiz abi-kardeş gibiydi.

Dernek ve ders çalışmalarının dışında kalan zamanlarımda fırsat bulduca bol bol hikâye, roman, şiir ve bilimsel kitaplar okuyordum. Okumakla kalmayıp, düzenlenen toplantı ve mitingleri kaçırmamaya çalışıyordum. Okulda, kahvelerde, evlerde bol bol politik tartışmalar yapıyorduk. Sanki zaman kanatlanmış uçuyordu. Hızla akıp giden hayatın içinde durup ayrıntıları düşünecek zaman değildi, devrimin tatlı bulutu her yerde hızla geziyordu. Çok hızlı hareket etmeyenlerin arkadan nal toplayacağı söz konusuydu sanki. Bu düşüncelerle peş peşe devrimci ve sosyalist dergi veya gazeteler çıkartılmaya, ardından da her siyasi görüş kendi dernek veya partilerini kurmaya başladı. İşçi sınıfının öncülüğü, parti legal mi illegal mi olmalı, devrim silahlı mı silahsız mı olmalı, sosyalist devrim mi demokratik devrim mi, sömürge- altsömürge olayı, Kürdistan’ın sömürge olup olmadığı, ulusların kendi kaderlerinin tayin hakkı, Kürtlerin ayrı örgütlenmesi, revizyonizm, sosyal emperyalizm, üç dünya teorisi vs... en çok tartışılan ve konuşulan konulardı.

Ben bu fırtınada elimde bir pusula olmaksızın yolumu bulmaya çalışıyordum. Arkadaş çevrem genellikle Rızgarıcı, TSİP’li, TİP’li, Dev-Gençli ve Doktorcu arkadaşlardı.

Bu döneme ilişkin hatırladıklarımın biride Dr. Hikmet Kıvılcım yanlılarının kurmuş olduğu Vatan Partisi Merkez Komite üyesi Erganili Nusret Yılmaz’la yaptığım görüşmelerdir. İlk görüşmemiz karşılıklı görüş alma biçiminde geçti. Birçok konuda anlaşırken, birçok konuda da anlaşamadık. Karşılıklı görüşmek dileğiyle ayrıldık. Sonradan İstanbul’da bir görüşmemiz daha oldu, ama bu görüşmemiz sadece karşılıklı hatır sormayla sınırlı kaldı.

Ahmet Arif’le görüşmelerim

*“Rüya, bütün çektiğimiz.
Rüya kabrım, rüya zindan.
Nasıl da yılları buldu,
Bir mısra boyu maceram...”*²⁵

Ahmet Arif, 1970’li yıllarda Ankara’da Ulus Rüzgârlı Sokakta günlük yayınlanan *Yeni Halkçı* gazetesinde -anımsadığım kadarıyla- gazetenin yazı işleri sorumlusuydu. Benim, *Yeni Halkçı* gazetesinin bürosunda kendisiyle iki defa görüşme şansım oldu. Aslında imkânım vardı, daha fazla da görüşebilirdim. Çünkü okuduğum okul, Anadolu Kimya Mühendislik Yüksek Okulu da Ulus Rüzgârlı Sokaktaydı. Onun büyük şair oluşu, benim kendisini çok fazla rahatsız etmek istemeyişimden dolayı ancak iki defa yanına gittim veya yanına gitmeye cesaret edebildim.

İlk görüşmem 1972’de oldu. Bürosunda kendimi tanıttıktan sonra, ziyaret nedenimin bir hemşerisi olarak kendisiyle sadece tanışmak olduğunu, özel bir nedeninin bulunmadığını belirttim. Beni çok sıcak karşıladı, çay söyledi; birlikte çaylarımızı içerken, okuyup okumadığımı sordu. Okuduğumu söyleyince, mutlaka ve mutlaka okumaya devam etmemi tembihledi. Ben, odasında heyecan ve şaşkınlık arasında salınırken, diğer yandan da çaktırmamaya çalışarak hem kendisini hem de odayı inceliyordum. Aklımda kalanlar: Kitaplar, gazeteler, dergiler... gazeteden gelip gidenler... işle ilgili sorunlar... susmayan telefonlar... duvardaki Siirt battaniyesi ve yağlı boya tablolar... masa üzerindeki Anadolu’nun çeşitli yerlerinden gelen el yapımı sanatsal motifler... üzerindeki kırkdüğme yelek ve normal konuşurken dahi şiirsel bir anlatımla vurgulu konuşması... gazetede yayınladıkları 12 Martla ilgili “İşkence Belgeleri” yazı dizisine gelen olumlu tepkiler... bana sorulan sorular ve benim verdiğim cevaplardır.

İkinci görüşmem ise, 1974’te oldu. Ziyaretine ben ve iki arkadaşım birlikte gitmiştik. Yanına gidişimizden bir hafta önce Urfa’nın Viranşehir ilçesinde jandarmalar 8 yoksul köylüyü “kaçakçı” diye Suriye sınırında öldürmüştü. Öldürme olayı Türkiye çapında büyük bir tepki yaratmış, her tarafta basın açıklamaları, gösteriler, mitingler yapılıyordu. Ve bu olayı kınayan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP)’in İstanbul Beyazıt’taki mitingine polis

²⁵ Ahmet Arif, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, 21. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul 1988, s. 41.

çok sert müdahalede bulunmuş, birçok insan yaralanmış ve birçok insan da gözaltına alınmıştı.

Ben ve iki arkadaşım işte bu ortamda Ahmed Arif'i ziyarete gittik. Bizleri sıcak karşıladı, çaylarımızı söyledi. Kendisiyle daha önce bir görüşmem olduğu için, bu defa dilim ötmeye başladı; "Ahmed Abi, bir tek şiir kitabın çıktı, niye başka kitabın çıkmıyor. Niye dergilerde şiirler yazmıyorsun" diye sordum.

Ahmed Arif; "Babam, her zaman şiir yazılmaz ki" diye yanıt verdi.

Ben, o zamanki bilinç ve duygusallığımla; "33 Kurşun'u yazdınız yer yer-rinden oynadı. 23 Kurşun'u da yazabilirsiniz" dedim. Yüzüme baktı, gözle-ri buğulandı, dudakları titremeye başladı ve:

"33 can... onlar suçsuz oldukları için öldürüldü. İnsan suçsuz olduğu için hiç öldürülür mü? Dünyanın neresinde görülmüş bu. Ben, "33 Kurşun" şiirini işte bu nedenle yazdım. Yoksa her gün insanlar ölüyor. Viranşehir'de ölen 8 yoksulun öldürenlerce bir suçu var: Kaçakçılık. Oysa 33 canın suç-ları, suçsuz olmaktadır" diye açıklamada bulundu.

Artık ne diyebilirdim ki, sustum.

*Yiğitlik, namus ve mahpusun ustası,
Sen, dağlarımızda her daim esen rüzgâr
Ve her şafak vaktinde yeniden doğan kızıl güneşsin:
"Yokluğun, Cebennemin öbür adıdır"*

Cezaevi'ne ilk düşüşüm

*sevda yüklü mektubumu gönderemem
bari sen görüşüme gel nazlım, sık sık*

1974 yılında ülkücülerin dışarıdan okula saldırmasıyla çıkan kavgadan sonra yirmiye yakın arkadaşımın birlikte gözaltına alınıp tutuklandım. Ankara Ulucanlar Cezaevi'nde dört gün üç gece karantinada (tecritte) "misa-fir" kaldım. Tutukluluğumuza yaptığımız itiraz sonucu dördüncü gün mah-kemenin tahliye kararıyla koğuşlara gönderilmeden arkadaşlarımla birlikte cezaevinin kenarından teğet geçtik.

Bizler cezaevindeyken af kısmî olarak çıktığı için cezaevinde halen çok sayıda siyasi tutuklu bulunmaktaydı. Karantinada olduğumuzdan dolayı tu-tuklu bulunan siyasilerle herhangi bir ilişkimiz olmadı. Ama cezaevi müdü-rüyle tanıştım. Bu tanışmam ilginç olduğu için anlatmak istiyorum.

Cezaevine bu ilk düşüşümde tesadüfe bakın ki Ankara Ulucanlar Cezaevi'nin müdürü de Erganiliydi. Tabi ben bilmiyorum. Cezaevine düşünce, Niyazi dayım akşam hemen cezaevine geliyor. Cezaevinin dış güvenliğinden sorumlu jandarma yüzbaşısı gözüne kestirip hemşeri sıcaklığıyla konuşunca yüzbaşısının Urfalı, Cezaevi Müdürünün de Erganili olduğunu öğreniyor. Müdür ismini sorduğunda, yüzbaşı İrfan Sönmez olduğunu söylüyor. Tanıdığını söylemesiyle, yüzbaşıyla birlikte cezaevi müdürünün yanına çıkıyorlar; kahveler içilirken gardiyana beni getirmeleri talimatı verilir.

Tecritteyim. Gece 21.00 sularında tecrit kapısının arkasından gardiyan; “Niyazi Değirmenci!.. Niyazi Değirmenci kim? Çıksın!” diye yüksek sesle seslendi. Ben, birden irkildim! Çok hızlı düşünmeye başladım: Gece, saat 21.00, dayım burada, cezaevinde, benim için gelmiş diye düşündüm. Hemen “Niyazi Değirmenci benim” diye gardiyana seslendim.

Arkadaşlarım; “Ne yapıyorsun? Niyazi Değirmenci de kim? Gecedir... Götürüp işkence ederler...” demelerine yanıt vermeye fırsat bulamadan demir kapının açılmasıyla çıktım. Gardiyan önde, ben arkada Cezaevi Müdürünün odasına girdik. Gardiyan çıktı. Bana yer gösterdiler. Teşekkür ederek resmi ve devrimci pozlar takınarak oturdum. Kahve söylediler, içtim. İhtiyacım olup olmadığını sordular, olmadığını söyledim. Olayın neyin nesi olduğunu sordular. Ben, bir alakam olmadığını, daha ayrıntılı bilgiyi avukatım Ziya Aksoy'dan alabileceklerini söyledim.

Kahvemi içtikten sonra gardiyana seslenildi götürülmem için. Odadan çıkarken Cezaevi Müdürü ve yüzbaşıyla tokalaştım, dayımın ise elini öptüm. Dayım kulağıma; “Birkaç leşin varsa hiç korkma, ömür boyu seni beslerim, yok eğer boşu boşuna buralara geldinse gözüne gözükmel!..” diye fısıldadı. Yüzüne bakıp gülümsedim. Arkadaşlarımın yanına dönüp, olayı anlattığımda; “Helal olsun! Keşke bizimde senin dayın gibi bir dayımız olsaydı” türünden hayranlıklarını, hayretlerini ve dileklerini belirttiler.

Dayım ertesi sabah Av. Ziya Aksoy'un bürosuna gidiyor. Büroda avukat bulunmadığı için, okuldan arkadaşım Nesimi Yaman büroda kendisini karşıyor. Dayımın içeri girişi, fildişi rengindeki tiftikli Diyarbakır işi şapkası, konuşması ve hareketleri dikkatini çekiyor. Dayım; “Müslüm'ün nesi var, neden tutuklanmış.” diye soruyor. Nesimi'de sakinleşsin ve de üzülmesin diye; “Müslüm'ün bir şeyi yok. Yakında bırakılır. Merak etmeyin” türünden bir şeyler söylüyor. Bunun üzerine dayım; “Müslüm şimdi kimseyi vurmamış ve içerde yatıyor, öyle mi? Gözüne gözükmemesin o zaman” diyor ve bürodan çıkmak için ayağı kalkıyor. Dayım gibi delidolu olan arkadaşım Nesimi, dayıma; “Dayı, biz polise, savcıya, hâkime böyle söylüyoruz, ama olay

öyle değil. Ortada 20-30 yaralı var. İçlerinde durumu kötü olanlar var. Bunları dövenlerin başında da Müslüm geliyor” türünde şeyler söyleyerek dayımın duygularına hitap ediyor. Bunları duyan dayımın gözlerinde sevinç pırıltıları oluşuyor ve “Kimin yeğenidir? Aferin” diyerek bürodan ayrılıyor.

Cezaevinden tahliye olup çıktığımızda arkadaşlar bizleri yoğun bir ilgi ve tezahüratla karşıladılar. Zaten gözaltına alınmamız ve tutuklanmamızın tüm aşamalarında bizleri hiç yalnız bırakmamışlardı. Nesimi de bunların başında geliyordu. Boynuma sarılıp, “geçmiş olsun” dedikten sonra dayımla aralarında geçen konuşmaları aktardı. Sonra da; “Ne güzel devrimci bir dayın var. Dayını çok sevdim. Selamımı söyle” dedi. Ben, “sağ ol” demekle yetindim.

* * *

Niyazı dayım çok ilginç bir insandı. Onun en çok değer verdiği şeylerden biri kavgada dayak yememektir. Dayak yiyeni hiç sevmezdi ve dayak yemek yüz kızartıcı bir şeydi onun için. Dayak atmayana, eli kalkmayana da çok kızardı.

Dayak atmama olayı ile ilgili bir anımı çok kısa anlatmak istiyorum.

Dayımın İskitler’de bakkal dükkânı vardı. Dükkâna meyve suyu getiren bir gıda dağıtım şirketinin şoförü bir gün dayımın istediği vişne suyunu değil, dükkâna portakal suyu bırakmış. Dayım şoförün bu hareketine çok kızmıştı. Şoförü dövmemi istedi. Ben de dövmeyeceğimi ve böyle basit bir nedenle insanları dövmenin doğru olmadığını söyledim. Bunları söylememle küplere bindi; “İyi o zaman, git nenen sana bir leçek²⁶ versin, başına dola evde karılarla otur. Yazık... Anarşit işi olsaydı on tane adamı döverdün. Benim yeğenim meğenim yok” diyerek hem yakındı hem de temiz bir fırça attı.

Bir başka günde gece eve giderken Site Öğrenci Yurdu’ndan gelen ülkücüler Ankara Sular İdaresi’nin önünde 10-15 kişi önümü kestiler. Cuma akşamıydı. Aralarına alarak beni dövdüler. Ben, kaçmak yiğitliğin yarısıdır deyip tabanları yağlayıp kaçtım. Kaçtım ama dayağı yemiştım. Dudağım patlamıştı, yüzüm şişmişti ve gözlerimden biri morarmıştı. Ertesi sabah Cumartesi günü Niyazı dayım nenemi görmeye geldi. Beni dudağı yarılmış, yüzü şişmiş ve morarmış görünce beyninden vurulmuşa döndü; “Seni nasıl döverler? Kim dövdü?” diye kızgın bir şekilde sordu. Ben, “Kurtçular dövdü, şahıs olarak tanımıyorum, bilmiyorum. Sular İdaresi’nin orda yolumu kestiler. On kişiden fazlaydılar. Bu nedenle fazla bir şey yapamadım” diye

²⁶ Leçek: Tülbent, kadınların başını örttüğü bir örtü.

mazeret bildirerek bir yanıt verdim. Birden belindeki vesikalık tabancasını çekip bana doğrulttu; “Sen korkundan söylemiyorsun. Eğer yalan söylüyorsan seni vurup öldürürüm. Onlar senin okulunda, seni tanıyan kurtçulardır. Nasıl tanımazsın? Yarın birlikte gideceğiz okula” diye tutturdu. Faho dedem dayanamayıp kendisine kızınca, çekip gitti.

Dayım, feodal ve yerel değerlere bağlı yiğitler yığidi bir dayıydı. 22 Nisan 1979’da kalp krizinden kendisini yitirdik. Kimseyle kavga etmeden nur içinde yatsın.

Mehmet Emin Ece’nin öldürülmesi

“Mermiler sürüldü namluya

Punduna getirip

Öyle vurdular.”²⁷

Cezaevinden çıktığımız günlerde haftalık yayınlanan ülkücü bir dergi (ismini şimdi tam hatırlamıyorum. *Bozkurt* olabilir) isimlerimizi yazarak bizleri kapaktan haber yapıp hedef gösterdi. Sonraki günlerde, aylarda ve yıllarda başka okullardan ve öğrenci yurtlarından gelen ülkücü faşistler okulumuza saldırılarını artırmaya başladı. Adalet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Milli Selamet Partisi tarafından kurulan Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti (1. MC) döneminde bu saldırılar daha da şiddetlendi. Her gün bir yerde bir arkadaşımız ülkücüler tarafından kısırılıp dövülüyordu. Can güvenliği nedeniyle artık okula gruplar halinde gidip gelmeye başladık. Ben mezun olduktan sonra okul ülkücülerin eline geçti.

6 Eylül 1976 günü saldırılar nedeniyle 40-50 kişi grup halinde okuldan çıkmış Kızılay’a doğru caddenin sağından

Mehmet Emin Ece
(01.01.1950-06.09.1976)

²⁷ Miktat Üzülmüş, *Sevdalı Yüreklere* (Şiir), Yayınlanmamış Çalışması, Diyarbakır 2001, s. 30.

yaya kaldırımından gidiyoruz. Maltepe Camisinin önünden geçerken, cami avlusunda bulunan çalılıkların arkasından tabancalarla ateş edilmeye başlandı. Can havliyle sağa sola kaçışmaya başladık. Çok yakınımda bulunan arkadaşımız Mehmet Emin Ece kanlar içinde yere yığıldı. Saldırganlar kaçtı. Benimde içinde yer aldığım bir grup arkadaşla Mehmet Emin'i hemen hastaneye kaldırdık, ama kurtaramadık. Mehmet Emin'i vuranlar kaçarak o dönem Adalet Partisi'nin gençlik kolu gibi çalışan ve ülkücülerle müşterek hareket eden HÜR-GENÇ (Hürriyetçi Gençlik Teşkilatı) derneğine sığındılar. Arkadaşlarımızın kararlı tutumu sonucu bu dernekten 11 kişi polislerce gözaltına alındı, ama sonra hepsi serbest bırakıldı.

9 Eylül günü Mehmet Emin Ece'in cenazesini yığinsal bir töreniyle memleketi Van'a gönderdik. Van'da polis cenazeyi kaçırıp gömmek isteyince, cenazeye katılanların tepkisi sonucu olaylar çıktı. Çıkan arbedede yaralananlar oldu, 150 kişi gözaltına alındı. Bunlardan 25'i bir ile üç ay arasında tutuklu kaldılar.

Mehmet Emin'in ölümü beni çok sarstı. Yerde kanlar içinde yığılıp kalması ve hastaneye götürülürken ki hali uzun süre gözlerimin önünden gitmedi. Vurulduğunda yanı başındaydım. Ölen bende olabiliyordum. İlk defa çok yakınımda birinin öldürülmesine tanık olmuştum.

Gencecik yaşta katledilen Mehmet Emin Ece arkadaşımı sevgiyle anıyorum.

Fabrikayla, üretimle, işçiyle, sendikayla tanışmam

Rüyamıydı bepsi, yoksa şimdi mi rüyadayım.

1975 yılı yazında 60 iş günü olan Kimya Mühendisliği Stajımı Elazığ'a bağlı Maden ilçesinde bulunan Etibank Ergani Bakır Maden İşletmesinde yaptım. Staj dönemimde maden sahası, kırma, öğütme, flotasyon (cevher zenginleştirme), izabe, laboratuvar, asit ünitesi gibi hemen hemen tüm birimlerinde çalıştım. Yemekhanede yemek yedim, izabede işçi çayı içtim, sendika lokalinde işçi toplantılarına katıldım. Devrimcilerle tanıştım. Güzel anılarım var. Çalışanların sıcak ilgisini ve işçilere her gün birer tane dağıtılan ve staj dönemimde bana da verilen tayin denilen somun ekmeğinin kokusunu hâlâ unutmadım!

Fabrika üç vardiya çalışırdı. Fabrikada çalışan işçilerin bir kısmı Erganiliydi ve bu nedenle Maden'e Ergani'den sabah, akşam ve gece Belediye Parkının önünden işçi servisleri kalkardı. Parkın karşısında, 1970'li yıllarda

Yahya amcam ve babam farklı tarihlerde kahve çalıştırırlardı. Bu kahvelerde ben de çalıştım. İşçiler servislere binmeden önce kahvede veya kahve önünde oturur, oyun oynar ve çaylarını içerlerdi. Kahvelerdeki bu çalışmalarım nedeniyle, Maden’de çalışan işçileri daha yakından tanıyordum. Staj yaptığım zaman bende işçilerle birlikte aynı servise binip fabrikaya gidip geliyordum.

Fabrikada çalışan işçiler kahvelerde ve sendika lokalinde kendi aralarındaki konuşmalarda ve sendika seçimlerinde Erganililer ile başka ilçeliler; Cumhuriyet Halk Partililer ile Adalet Partililer arasında bitmez tükenmez kıyasıya bir tartışma, mücadele vardı. Ben gerçek anlamıyla ilk defa sendika, sözleşme, sigorta, iş güvencesi, grev gibi sözcükleri bu işletmede çalışanlardan duydum diyebilirim. Sadece ben değil, tüm çevredeki köy ve ilçelerde yaşayanlarda söz konusu sözcükleri bu fabrika çalışanlarından duymuştur.

Fabrikanın ekonomik ve sosyal yaşama katkılarının yanında çevre ve insan sağlığın olumsuz etkileri de vardı. Maden’de yaşayanlar ve işletmede çalışanlar fabrika bacasından hiçbir önlem alınmadan salınan bol miktardaki kükürtdioksit (SO_2) gazını ve bu gazın rutubetle, yağmurla birleşmesi sonucu oluşan sülfürik asitli (H_2SO_4) havayı bolca teneffüs ediyordu. Çok kişi bu fabrikanın bacasından çıkan gazlar sonucu solunum yolu veya akciğer hastalıklarının pençesine düşerek yaşamını yitirmiştir.

Rüzgâr kuzeyden estiği zamanlar fabrika bacasından çıkan dumanın koku dağları aşarak ta Ergani’ye kadar gelirdi. Maden ve Ergani’deki dağların ve arazilerin ağaçsız olmasında, bu dumanın da katkısı vardır. Eskiden bakırı elde etmek, eritmek için taş kömürü yerine odun kullanılıp, fabrika civarında ne kadar meşe ve ağaç varsa kesilip bakır eritme için Maden’e götürüldüğünden; fabrika bacasından çıkan kükürtdioksit gazlarının havada nem, yağmur, karla birleşerek asit yağmuru olarak yağması sonucu doğal yaşam olumsuz etkilenecek zarar gördü. Çevrede orman ve meşelikler bitti. Doğal çevre değişerek çorak bir hale geldi.

Fabrika bacalarından çıkan kükürtdioksit gazı 1975 yılına kadar doğrudan doğruya havaya veriliyordu. 1975 yılında fabrika içersinde İtalyanlara Asit Ünitesi yaptırıldı. Bu ünite ile bacadan çıkan kükürtdioksit (SO_2) gazı fanla emilip üzerine kızgın su buharı püskürtülerek kükürrtrioksit (SO_3) dönüştürülmeye ve bu kükürrtrioksitin üzerine yeniden tekrar kızgın su buharı püskürtülerek sülfürik aside (H_2SO_4) dönüştürülüyordu. Böylece bu üniteyle yeni bir istihdam alanı ve ekonomik bir ürün elde edilmeye başlandı. Çevreye vermiş olduğu zarar azaltılmış oldu. Oysa bu ünitiden elde edilen bu asit daha önceleri hep havaya veriliyordu.

Bir başka çevre kirliliği de hiçbir önlem alınmadan işletmenin atık suları, flotasyon (cevher zenginleştirme) havuzlarının boşaltılması sonucu yoğun kimyasalları içeren sular doğrudan Dicle'nin çok önemli kollarından biri olan Maden Çayına verilmesiydi. Bu kirli su Maden Çayındaki doğal yaşamı tûmden, Dicle Nehrini de kısmen olumsuz etkilemekteydi.

Fabrika şimdi çalışmıyor. Binlerce insan, çalışanı ve çalışmayanıyla Ergani Bakır Maden İşletmesinden ekmek yedi. Ama tüm Türkiye'de olduğu gibi başta yöneticiler ve sendikacılar olmak üzere çoğu kişi çalıştıkları kurumları hiç düşünmedi, ekmek yedikleri kurumları hor ve bilinçsizce kullandılar. Şimdi ne bakır işletme kurumu kaldı ne ekmek!..

Şeref Yıldız'la tanışmam

“Dünyayı değiştirmek isteyen, önce onu doğru anlayabilmelidir.”

Milovan Cilas

Şeref Yıldız'ın ismini daha önce duymuştum, ama Erganili olmamıza rağmen hiç karşılaşmamıştık. Devrimci çevrede herkesin sevdiği, saydığı ve takdir ettiği Şeref Yıldız'ı bende merak ediyordum, kendisiyle tanışmakta istiyordum. Babası Halil amca'yı tanıyordum. Herkesin saygı duyduğu bir büyüğümüzüdü. Kardeşleri Mehmet Sıddık Yıldız²⁸, Kemal Yıldız ve Cemal Yıldız'ı henüz samimi olmasam da tanıyordum.

1974 yılının yazında okul tatil olduğu için Ergani'ye ailemin yanına dönmüştüm. Arkadaşlarla parkta otururken; Şeref Yıldız'ın İstanbul'da cezaevinden çıktığını ve Ergani'ye babasını görmeye geldiğini duydum. Kardeşim Ali Haydar'ın samimi arkadaşı Kemal Yıldız'a kendisiyle görüşmek isteğimi bildirdim. Bir gün sonra Kemal'le birlikte evlerine gittik. Kemal, beni tanıştırdı ve aradan çekildi. O görüşmeden hatırımda kalanlar Şeref Yıldız'a sosyalistlerin birliği, Kürt sorunu ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, Kürtlerin ayrı mı birlikte mi örgütlenmesi gerektiği, Sovyetler Birliği'nin politikaları gibi konularda çok soru sorduğumdur.

Şeref Yıldız, o zaman duruşuyla, konuşmasıyla ve konulara vakıf oluşuyla bende olumlu bir izlenim bıraktı. Kanım kaynadı. Alçak gönüllü, yalın ve kibirsiz bir görünümü vardı.

²⁸ Mehmet Sıddık Yıldız, Ankara TKP üyesiydi. 12 Eylül'den sonra Hollanda'ya iltica etti. 17 Nisan 2011'de Hollanda'da vefat ederek aramızdan ayrıldı. Sevgiyle anıyorum.

Bu görüşme sonrası düşüncelerim biraz daha kristalize olmaya başladı diyebilirim. Ama daha aradığımı bulamamıştım ve arayışım devam ediyordu. Şeref Yıldız'la ikinci görüşmemiz 1977'de gerçekleşti.

Deniz Gezmiş'lerin mezarlarının tahrip edilişi

Bir gün Kazıkıcı Bostanları'ndaki evde ders çalışmaktan sıkılınca, biraz hava alayım diye Ulus'a çıktım. Birden kirvemiz olan polis memuru Nadir Akyıldız'la karşılaştım. Nadir o sıralar polis derneği POL-DER'in yöneticilerinden biriydi. Selamlaştık. Sonra “ne yapıyorsun, nereye gidiyorsun” diye sordu. Ben de bir yere gitmediğimi, gezindiğimi söyledim. “Madem boşsun gel Mehmet Sıddık Yıldız'ı ziyarete gidelim” dedi. Mehmet Sıddık, Erganliydi ve o dönem Ankara Belediyesinde Mezarlıklar Müdürü olarak görev yapıyordu. Şeref Yıldız'ın kardeşidir. Belediye memurlarının kurmuş olduğu Genel-Der derneğinin de yöneticilerindendi. “Tamam” dedim ve belediyeye otobüsüne atlayıp Karşıyaka Mezarlığına gittik. Otobüsten inince mezarlık önünde öfkeli bir kalabalıkla karşılaştık. Kalabalık durmadan tekbir getiriyordu. Nadir; “Kırmem burada seni öğrenciler, beni tanıyan polisler olabilir. Durum iyi değil” deyip çaktırmadan paltosunun altında tabancasının emniyetini açtı ve mermiyi namluya sürdü. Bana; “İçinde 7 mermi var, so-lumda dur ve hiç benden ayrılma” dedi. Hızlı adımlarla mezarlıktaki İdare binasına kendimizi attık. Mehmet Sıddık bizleri görünce afalladı. Gülerek; “Bir siz eksiktiniz” deyip tokalaşarak kendi odasına götürdü bizi. Dışarıdaki kalabalık ise durmadan artıyordu ve tekbir sesleri daha gür ve öfkeli çıkıyordu. Nadir, polisliğin vermiş olduğu bir alışkanlıkla pencere kenarlarında hiç kimsenin oturmamasını söyledi. Odaya giriş kapısının tam karşısındaki masaya oturup, bana bir köşedeki koltuğu göstererek oturmamı, Mehmet Sıddık'a solcu personeli emniyetli bir odaya kapatıp kimsenin içeriye girişine izin verilmemesini söyledi.

Bizim mezarlığa gittiğimiz gün meğer Bahçelievler'de bir kahve taranması olmuş ve 4-5 ülkücü ölmüş. Ölen ülkücülerin cenazeleri mezarlığa getirilecekmiş. Ülkücüler bu nedenle mezarlığa dolmuşlar. Çok geçmedi cenazeler geldi. İslamî ve manevi değerlere önem verdiklerini söyleyen ülkücüler, o gün mezarlıkta bulunan solcu ve devrimcilere ait ne kadar mezar varsa tahrip ettiler.

Mehmet Sıddık, mezarların tahrip edildiği esnada kamyonet gibi bir araç bulup ben ve Nadir'i şoför mahalline oturttu. Şoföre gizlice gideceğimiz yolu tarif etti. Kamyonetle gizlice mezarlıktan kaçtık.

Bütün dinler, inançlar, ahlakî öğretiler ölümlere ve mezarlara karşı saygılı olmayı öğütler. Ama kendilerine bozkurt ve ülkücü diyenlerin ne ölümlere ne de mezarlara saygılarının olmadığını o gün ben ve Nadir yaşayarak öğrendik ve o gün ben ve Nadir kaçarak kurtulduk, ama Deniz Gezmiş'in, Hüseyin İnan'ın, Yusuf Aslan'ın mezarları tahrip olmadan kurtulamadı!..

Hayatımda yeni bir sayfa: Evlenmem

şirlerim

sana bir öpücük gibi ulaşmalı

yastığına kırmızı bir gül gibi konmalı

ve yastığa başını koyduğunda

bir nefes gibi teninde dolaşmalı

1972 yılında, Ankara'da öğrenciliğime devam ederken amcamın kızı Sevgi ile söz kestik. Sevgi, İstanbul'da olduğu için mektup ve telefonla, yani uzaktan kumanda yöntemiyle... Nişan, yüzük, tören falan yok. Yaklaşık dört sene sözlü kaldık. 1976'da, okulu bitirmeme yakın, babama; "Baba, bu düğünü yapalım artık. Daha fazla uzatmayalım" deyince, babam da "Tamam" dedi. 1 Nisan 1976'da davul çalmaya başladı. Şenlik 3 gün sürdü. Evlendikten sonra babamlarda kaldık.

Babam 1974'te işçi olarak çalıştığı Hollanda'dan kesin dönüş yapmıştı. Elindeki parayla bir gıda dükkânı açtı, ama işi götüremedi. Dağıttı. Yeniden inşaat işlerine başladı. Maden'de, Dicle'nin Kulbin köyünde, Sivrice'de minare yapımlarına başladı. Ben ve Ali Haydar'da okullar tatil olduğunda veya zaman bulduğumuzda yardımcı oluyorduk kendisine. Sonra kahve işletmeye başladı. Ben ve kardeşlerim bazen ocakta çay demlerdik, bazen peşkir önümüzde garsonluk yapardık.

Evlenmem kahvecilik yaptığımız dönemde gerçekleşti. Kahveden getirdiğimiz masa ve kürsüleri evimizin arkasında bulunan dut ağaçlarının altına yerleştirdik. Mevsim bahar olmasına karşın hava çok güzeldi. Düğünümüz çok kalabalıktı. Günün koşullarına göre muhteşem oldu. Ankara, İstanbul ve Diyarbakır'dan gelen akrabalarımız vardı. Ergani'deki akraba ve sevenlerimizin yanında hemen hemen Erganili tüm devrimciler düğündeydi. Öğretmen okulundan gelen özel bir folklor ekibi izleyenlere çok güzel folklor gösterisi sundu. Nadirhan Gözler ve ekibi ise güzel bir müzik ziyafeti çekti. Kısaca rakısıyla, yemeğiyle eğlencesiyle düğünümüz güzel bir düğün oldu diyebilirim.

Sevgi, çocuklarımla anası ve vefalı bir eş olmanın da ötesinde bir komünistin eşi olmanın tüm olumsuzluklarını yaşamasına, benim yerime polisçe rehin alınmasına, evimizden, işimizden ve şehrimizden olmamıza, parasız pulsuz kalmamıza rağmen bir tek gün olumsuz bir yaklaşımı ve yakınması olmadı; her zaman çalışmalarında yardımcı olmaya çalıştı ve gerçek bir can yoldaşım oldu.

Oğlumun oluşu ve “korkaklığım”

“o benim

tıp demiş burnumdan düşmüş”²⁹

Evlenişimden bir yıl sonra, 8 Şubat 1977’de bir oğlum oldu. Ailece çok sevindik. Dünyalar bizim oldu...

İsim aranmaya başlandı hemen. Sevgi, kardeşlerim Ali Haydar, Şahin, amcamın oğlu Suphi, devrimci arkadaşlarımız illâ ki Fidel olsun diye tutturdular. Anam bile Fidel olsun demeye başladı. Giresun’da öğretmen olan kardeşim Miktat ise, yazdığı kutlama mektubunda isminin Ozan bırakılmasını istiyordu. Ama Fidel ismi tutmuştu, aile içinde ve dışında herkes Fidel demeye başlamıştı.

Nüfus Müdürlüğü’ne Fidel diye kayıt için gittim. Kapıdan tam içeri girince, birden kendi kendime yarın nelere gebe bilemiyoruz? Bu çocuğun geleceğiyle oynamaya ne hakkımız var diye düşünmeye başladım. Ve o anda Miktat’ın Ozan önermesi hemen aklıma geldi. Güzel bir isim deyip içeri girdim. İsmi sordular: Ozan dedim. O şekilde nüfus kütüğüne kaydı yapıldı.

Eve gelince nüfus cüzdanını çıkarıp evde bizimkilere gösterdim. Baktılar, Ozan yazılı. Bir kızdılar, bir kızdılar; sormayın, anlatamam. Ne korkaklığım, ne beceriksizliğim kaldı. En çokta eşim ve anam kızdı. Nüfusta isminin Ozan olması bir şey değiştirmede tabi. Tüm tanıdıklar Fidel diye seslenmeyi sürdürdü. 1982’de ben tutuklandıktan sonra eşim ve çocuklarım İstanbul’a amcamlara (kayınpederimin yanına) yerleşip okula kayıt oluncaya kadar Fidel ismi devam etti. Yakın çevrelerinde fazla tanıdıkların ve 12 Eylül nedeniyle ortalıkta fazla devrimcilerin olmayışından Fidel’den Ozan’a geçiş kolay olmuş. Ben, Diyarbakır’da cezaevinde olduğundan dolayı bu süreci paylaşamadım.

²⁹ Mayakovski, *Seçme Şiirler*, Lirik Yayıncılık, 1993, s. 118.

Aradan çok uzun yıllar geçmesine rağmen hâlâ arada bir bazen akrabalar ve eski arkadaşlar Fidel nasıl, ne yapıyor diye sorarlar.

Korkaklığımda(!) haksız da sayılmadım; 12 Eylül'ün ülkeyi nasıl harap edip bir viraneye çevirdiğine hep birlikte şahit olduk.

Okulu bitirişim ve Ergani'ye dönüşüm

*“seyrantepe'ye karpuz yüklü kamyonlar gelir
sıcaktan sarkarken elektrik telleri yollarda asfaltlar erir
derken ufkun göğsünden kente bir otobüs yönelir”³⁰*

Evli olmam nedeniyle artık biran önce okulu bitirmek, bir işe girip çalışmak istiyordum. Yaz tatilinde Ergani'de yoğun bir şekilde ders çalışmaya başladım. Ankara'ya sınava gittiğimde de okul derneğinin yönetim kurulundan ayrıldım. Sınavlar iyi geçti: Okulu bitirmem için bir-iki dersim kaldı.

Okulu bitirme dönemimde, sol ve devrimci hareket de hızla bir ayrışmaya girmişti; bölünmeler, yeni örgüt ve parti kurmalar, dergi ve dernek etrafında kümelenmeler, peş peşe yapılan eylemler... Ben, acele etmeden, tüm olup biteni izlemeye çalışıyor ve kendimce “doğru adres”i arıyordum. Bu arayış dönemimde insan ilişkilerinde güzellikler de yaşadım. Mehmet Sıddık Yıldız'la evlerinde rakı eşliğinde yaptığımız uzun sohbetleri ve eşi Melek hanımın güzel yemeklerini buna örnek verebilirim.

Okulu bitirmem için zorunlu olan 2 aylık yaz stajımı 1975 yılı yazında Maden ilçesinde faaliyet gösteren Etibank Ergani Bakır İşletmesi'nde yapmam nedeniyle, burada gerçek bir fabrikanın ne demek olduğunu gördüm. Üretimin bütün aşamalarına katıldım. Çalışanları yakından tanıdım. Gerçek iş yaşamında işyeri, sendika, hak, toplu sözleşme, mücadele, grev gibi kavramları kafamda yerli yerine oturtmaya çalıştım. O zaman görebildiğim kadarıyla işçilerin hemen hemen tümü üretim ve yaşamdan kopuk düşünce, hareket ve örgütlere sıcak bakmıyordu ve uzak duruyordu. İşçi sınıfının mücadelesinden ve kurtuluşundan, sosyalist bir düzen ve dünyadan eğer söz ediliyorsa, bu işçilerle olacak bir şeydi. Öğrenciyle, gençlikle, ordu mensuplarıyla olacak iş değildi. O halde maceralardan uzak durmalıyım, sabırlı olmalıydım ve beklemeliydim.

Ben bekleme taraftarıydım, ama zaman beklemiyordu. Türkiye'de çok

³⁰ Yılmaz Odabaşı, *Çalınmış Bir Mahşer İçin Abvâl*, Cem Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1999, s. 58.

önemli gelişmeler yaşanıyordu, hem de çok hızlı. Ve bunlar Türkiye'deki politik yaşamı da derinden etkiliyordu. Kısacası, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)'in sosyalist harekete sahip çıkması ve TKP'nin politikasından yana tavır alması, en önemlisi de 1 Mayıs 1976'da "Bir Mayıs İşçi Bayramı'nı" görkemli bir şekilde kutlaması "doğru adresi" bulmamda ve tercihimde çok önemli bir etken oldu.

1 Mayıs 1976 kutlamasından sonra sosyalist mücadelenin TKP saflarında verilmesi gerektiğine karar verdim. Zaten TİP'e sempati duyuyordum, ama aslı dururken TİP ve TSİP'e ne gerek vardı. Benim için "doğru adres" artık TKP idi. Silahlı ve maceracı düşünceler, örgütler izlenecek doğru bir yol değildi. Kürt hareketleri de ayrı örgütlenmeden yana oldukları için onlara da sıcak bakmıyordum. Birlikte sınıf esasına dayanan örgütlenmenin yararlı olacağını ve gerekli olduğunu düşünüyordum.

1976-1977 yaz döneminde bu düşüncelerle okulumu bitirdim Kimya Mühendisi olarak Ergani'ye döndüm.

1 Mayıs 1977'de Diyarbakır İKD ve İGD grubu Taksim Meydanı'nda. Sol başta oyun oynayan Reva Ozan, sağ başta çömelmiş vaziyette elinde fotoğraf makinesi bulunan ise Tuncer Aslan'dır. Diğerlerinin isimlerini hatırlayamadım.
Foto: Güncel Hukuk Dergisi (Mayıs 2010/5-77)

III. Bölüm

DİYARBAKIR'A YERLEŞMEM VE TKP'YE ÜYE OLMAM

Diyarbakır Belediyesinde işe başlamam

*bayat denilen büyük ırmağın içinde
akmaktayız bazen hızlı bazen yavaş*

Okulu bitirip Ergani'ye dönünce harıl harıl Diyarbakır ve çevresinde iş aramaya başladım. Bazı işyerlerine bizzat başvuruda bulundum, ama aynı zamanda tanıdıklardan işe girmem konusunda yardım istedim.

Yardım istediğim kişilerden biri Cuma Yiğit'ti. Cuma Yiğit, Dicle Köy Enstitüsü mezunu iyi bir öğretmen, iyi bir insandı. Öğretmenliğin kutsal bir meslek olduğuna inananlardandı. Eflatun'un, "Eğer Tanrı yeryüzüne inip bir meslek seçmek isteseydi, kesinlikle öğretmenliği seçerdi" demiş olmasından esinlenmiş olmalı ki, öğretmenliği, okulu, çocukları, hele köylü çocuklarını çok severdi. Yaşamı boyunca hep çocukların, köylünün bilinçlenmesi için uğraştı. Köyünün, Ergani'nin, Türkiye'nin aydınlık geleceği için mücadele eden biriydi. Herkesin sevip saygı gösterdiği bir emekli öğretmen ağabeyimizdi. Benim için o, bir öğretmen olarak Türkiye'de hak ve özgürlüklerin yerleşmesine ve ayrıca okulu bitirmemden sonra benim işe girmeme yardımcı olmaya çalıştığı için hep saygı duyulacak bir insandır.³¹

İşe girme konusunda Cuma hocamla yaşadığımız bir macerayı paylaşmak istiyorum. Yıl 1977. Mevsim yaz. İş arıyorum. Cuma Yiğit CHP'nin Ergani İlçe Başkanlığını yapmaktadır. CHP, 1977 seçimlerinden sonra Ecevit'in

³¹ Cuma Yiğit; 1 Ocak 1982 yılında İzmir'de geçirdiği bir trafik kazasında yaşamını yitirdi. Hocamı saygıyla anıyorum.

Başbakanlığında, AP'den onbir milletvekilinin bakan olma karşılığında partilerinden istifa etmesiyle hükümeti zar zor kurabilmiştir. Bakanlıkların çoğu zorlama bakanlıktır. Her bağımsız milletvekiline bir bakanlık verilmiştir. Meteorolojiden sorumlu Devlet Bakanlığı da böyle bir bakanlıktı. Palulu Ali Rıza Septioğlu (Şeyh Sait'in ailesindendir) da bu Bakanlığın başındaydı.

Bir akşam, babam; "Cuma Hoca'nın yanına uğrayacakmışsın, seninle görüşmek istiyor" demesi üzerine sabahleyin yanına gittim.

Cuma Hoca; "Müslüm, yarın Enerji Bakanımız Sayın Deniz Baykal Diyarbakır'a gelecek. Oradan Ergani'ye, Ergani'den de Maden ve Guleman Etibank işletmelerine uğrayacak. Yarın bir tarafa kaybolma. Gel, fırsatını bulursak senin Ergani Bakır Maden İşletmesi'ne veya Guleman Etibank Krom İşletmesi'ne işe girmen işini Deniz Beyle görüşüp halledelim" diye müjdeli bir açıklamada bulundu. Teşekkür ettim. Bir çayını içtikten sonra yanından ayrıldım.

Bir gün sonra Deniz Baykal Diyarbakır'a, oradan da Ergani'ye geldi. Ergani'de hiç durmadan konvoyla Maden'e geçildi. Bizlerde konvoyun kuyruğuna takıldık. Ben, Cuma hocanın bindiği taksideyim. Cuma hocam ne Ergani'de ne de Maden'de Baykal'la bir görüşme fırsatı yakalayabildi. Zorunlu olarak Maden'den Guleman'a gitmek için yola koyulduk.

Deniz Baykal ve anlı şanlı yöneticilerin her biri birer önder olduğu için önde, bizlerde konvoyun kuyruğunda peşleri sıra Guleman Etibank Misafirhanesi'ne vardık. Misafirhane ana baba günüydü. Deniz Baykal ve Ali Rıza Septioğlu'yla görüşmeye gelmişlerdi. Gelenler görüşmek için göğüs göğüsse cansiperane mücadele vermekteydiler.

Cuma hocam bir fırsatını bulup görüşmelerin yapıldığı misafirhanenin kral dairesine Baykal'la görüşmek için girdi. Ben dışarıda heyecanla sonucu beklemekteyim. Bir müddet sonra Cuma hocam çıktı. Yanıma gelerek; "Müslüm, hükümet sallanıyor! Hükümet yıkıldı ha yıkılacak!" diye endişeyle durumun iyi olmadığını açıkladı.

Ben; "Hayrola hocam, ne oldu?.. Hükümet niye yıkılıyor, kim yıkıyor?" diye şaşırılmış bir vaziyette sorular sormaya başladım.

Cuma hoca; "Meteorolojiden sorumlu Devlet Bakanı ve Elazığ Milletvekili Ali Rıza Septioğlu içerde. Baykal'la pazarlık yapıyor. Elinde uzun bir liste, aşiretine mensup yüzlerce kişinin işe alınmasını istiyor ve bastırıyor. İstekleri olmazsa hükümetten ayrılacağını söylüyor. Deniz Bey çok kızgın ve bu ortamda senin işini kendisine söyleyemedim" diyerek üzgün bir şekilde içerde olanları anlattı.

Ben; "Aman hocam, hükümeti iyice tutun yıkılmasın! Ben işe girmesem de olur" dediğimi hatırlıyorum.

Deniz Baykal, Guleman'dan Ankara'ya; ben ve Cuma hoca ise Ergani'ye döndük. Tabi Etibank'ta işe girme işi yattı. Sonra hükümette yıkıldı. İkinci Milliyetçi Cephe (2. MC) hükümeti kuruldu.

Bu geziden bir iki ay sonra, 9 Kasım 1977 günü Cuma hocayla birlikte Diyarbakır Belediye Başkanı Okay Kalfagil'in yanına gittik. Hal hatırdan sonra, benim işe girmem görüşüldü, konuşuldu. İşe alınmam kabul edildi ve hemen göreve başlama yazım yazıldı. Diyarbakır Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü'ne vekâleten Müdür olarak atandım. Daha önce bir memurluğum olmuş olsaydı eğer kesin asaleten atanacaktım.

Belediyedeki bu iş, benim ilk işimdir. Bu işte çok çok kısa bir süre çalışmış olsam da anılarımda bir başka yeri vardır.

İşe girdikten yaklaşık bir ay sonra seçimler yapıldı. Mehdi Zana bağımsız olarak girdiği seçimlerden başarı göstererek Belediye Başkanı oldu. Belediye Başkanı olmasıyla birlikte belediyede atamalar yapılmaya başlandı.

Belediye Başkan Yardımcısı olarak atanan Erganili hemşerim Mehmet Yokuş, bir gün beni makam odasına çağırdı. Hır çıkarmaya hazır bir üslupla, doğrudan yüzüme karşı Diyarbakır'ı kasıtlı pislik içerisinde bıraktığımı söyledi. Ben, Mehdi Zana'yı merak ederek; "Sayın Başkanımda aynı şekilde mi düşünüyor?" diye sordum. "Evet, Başkanda aynen böyle düşünüyor" diye açıklamada bulundu. Bir şey söylemeden yanından ayrıldım.

Sonra partide kendisine bağlı çalıştığım Şeref Yıldız'a durumu anlattım. Onunda onayını alarak TKP ile Mehdi Zana'nın taraftarı olduğu Özgürlük Yolu (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi-TKSP) siyaseti arasında bir sorun yaşanmaması ve ilişkilerimizin gerginleşmemesi için 19 Aralık 1977 tarihinde kendi isteğimle müdürlük görevinden istifa ettim.³²

Yıllar sonra Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevinde, hem de baskı ve işkencelere karşı yiğitçe hep birlikte direndiğimiz 5 Eylül 1983 direnişi dönemi esnasında hücrelerde yer kalmadığı için kuralları kabul etmeyenlerden bir kısmını 1. Koğuşa verdikleri zaman Mehdi Zana ile çok kısıda olsa aynı koğuşa düştük. Mehdi Zana ile iki dost olarak volta atarak dertleştik. Bir ara belediyeden ayrılışımı ve "mektepli" sosyalistlere, devrimcilere karşı kırılganlığını ima ederek "Ah! siz okumuşlar! Ah! Hepiniz terk edip gittiniz, beni yalnız bıraktınız!" diye bana takılıp sitemde bulundu. Ben de kendisine Mehmet Yokuş'la aramızda geçen konuşmayı ve Şeref Yıldız'la yaptığımız görüşmeyi aktardım. Olaydan haberi olmadığını ve bu duruma çok üzüldü-

³² Şeref Yıldız da Belediyeden ayrılma olayını *Fırtınada Yürüyüş* kitabında ayrıntılı olarak yazmaktadır. (Sarı Defter, s. 220)

günü belirtti. Ben gülerek; “Abi, ben değil, senin adamların seni bırakıp gitti” deyince, “He valla Abbas Peygamber’in torunu, doğru söylüyorsun” diyerek gülmeye başladı.

Mehdi, hep gülen biridir, o andaki gülüşüyle daha da tatlılaştı.

Mehdi Zana, bana göre gerçek bir halk önderidir. 5 Nolu Cezaevinde direnmenin, duruşmalarda ise Kürt halkının değerlerini savunmanın hakkını fazlasıyla veren yiğit bir insandır. Bu güzel insanla sıcak dostluğumuz dün olduğu gibi bugün de devam etmektedir.

Türkiye Komünist Partisi’ne üye olmam

*“hep yanıldık mı kimbilir
inanmak gelmiyor içimden
o yanlış tren bindiğimiz midir
azala azala unutulduğumuz
bani leipzig garı’nda biten”³³*

Diyarbakır’da 1977’de sıcak bir Eylül günü Şeref Yıldız’la buluştuk. Dünyadaki ve Türkiye’deki genel durumu, siyasi gelişmeleri konuştuk. Birlikte yemek yedik. Yemek sonrası tur atarken; “TKP bir atılım içinde. Komünist hareketin gelişmesi için, Kürt sorunun çözümü ve sağlıklı bir mücadele için Kürtlerin, bölge insanların TKP saflarında yer almaları çok önemlidir. Bunu el birliğiyle yapmalıyız. Sağlam, nitelikli arkadaşların partide yer almaları gerekir. Senin TKP’ye üye olmanı, birlikte çalışmayı öneriyorum. Karar senindir. Eğer üyeliği kabul etmezsen, bu konuştuklarımız aramızda sır olarak kalacaktır” dedi. Öneriye hem sevindim hem şaşırdım. Sevinmemin nedeni, saflarında mücadele vereceğim partiyi bulmuş olmamdı. Şaşırmamın nedeni ise böyle bir teklifi o anda beklemiyor oluşumdandı. Birlikte çalışmaktan onur duyacağımı söyledim. Sevindi. Bir sonraki buluşma için randevulaştık. Randevuya gelirken de ince pelür kâğıdına başvuru dilekçem için kimlik bilgilerimi yazıp imzalayarak getirmemi istedi. Bir sonraki buluşmamızda imzalı başvuru dilekçemi kendisine verdim, Türkiye Komünist Partisi üyesi oldum. Beni kutladı ve parti ismimin Hasan KOÇERO³⁴ olduğunu söyledi. Kendisine teşekkür ettim.

³³ Atilla İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2002, s. 97.

³⁴ Koçero, 1960-1970 yıllarında bölgenin feodal yapısından kaynaklanan haksızlıklara karşı baş kaldıran, adam öldüren, 13 yıl Kürt coğrafyasının vahşi dağlarında keklik

Şeref Yıldız'ın benim yaşamımda önemli bir yeri vardır. O, siyasi görüşümü ve siyasi çalışmalarımı en fazla etkileyen insanlardan biridir. Güneşli o sonbahar günü bir iskambil kâğıdı boyutundaki ince pelür kâğıdına yazdığım başvuru dilekçemi almasıyla hayatımın akışı değişti diyebilirim. O gün, o dilekçeyi verip parti üyesi olmakla, çektiğim sıkıntılara ve yaşadığım acılara rağmen en doğru ve en şerefli, en onur verici işi yaptığıma inanıyorum. TKP sayesinde “gözüm açıldı”; kendimi, insanları, dünyayı tanıdım. TKP sayesinde olgunlaştım. Arkadaşlığı, dostluğu, yoldaşlığı, dayanışmayı, vefayı, sevgiyi, güven duymayı yoğun duygularla yaşadım. Başkalarının düşüncelerine, inançlarına, etnik kimliğine saygı duymayı öğrendim, hümanist değerler edindim.

Parti üyesi olduktan sonra Koçero ismini almama hem sevinmiştim hem de biraz garip bulmuştum doğrusu. Sevinmemin nedeni, dağların hâkimi yiğit ve korkusuz bir insanın isminin bana uygun görülmesiydi. Demek ki partinin gözündeki bende yiğit ve korkusuzdum. Garibime giden yanı ise, en ileri toplum biçimi olan sosyalizmi hedeflemiş bir partinin feodal yaşamın tipik bir örneği olan ve haksızlıklara, devlet baskısına isyan eden, soygun yapan Koçero gibi bir eşkıyanın isminin bana uygun görülmüş olmasıydı. Bir şey diyemedim. Partim, bu ismi bana uygun görmüşse bir nedeni vardır diye düşündüm. Tabi bu düşüncemi o zaman Şeref Yıldız'a söyleyemedim. Ama ne olursa olsun Koçero ismini çok çok sevdiğimi itiraf etmeliyim.

Koçero ismini aldıktan sonra yaşadıklarımı göz önüne getirince, şair aşığıdaki dizeleri sanki benim için yazmış diyesim geliyor:

*“koçero bir dağ çekirgesinin gecede irkilmesidir
bir belirsiz karanlıktan
bir belirsiz karanlığa
irkilip uçmasıdır
bir dağ çekirgesinin
bir kurdun kaçmasıdır kendi karaltısından
yamaçtan bir taşın yuvarlanması*

gibi seken bir eşkıyadır; “bıyıkları kan içinde bir kara mavzerdir”. Siirtlidir. Asıl ismi Mehmet Kilit'tir. Devlet güvenlik güçleriyle girdiği bir çatışmada öldürülmüştür. Hakkında çeşitli şiirler, makaleler, kitaplar yazılmış, birçok filme konu olmuş ve sözlü Kürt edebiyatında birçok dengbêjin kılamında avaz olup yankılanmıştır. Bunlardan en ünlüsü Hasan Hüseyin Korkmazgil'in kaleme aldığı “Koçero Vatan Şiiri”dir. Bu şiiri Ahmet Kaya ve Selda Bağcan sonradan birlikte türkü olarak yorumlayıp okumuşlardır.

*bir pınarın durup durup akması
bir çift gözün karanlığa bakması
şimşeklerin uzak uzak çakmasıdır dağlarda
bir mauzerin yanlışlıkla patlamasıdır*³⁵

Şeref Yıldız'ın dediğine göre "ilk" partililerdenim.³⁶ H. Erdal (Aydın Meriç), 1977'de TKP'nin Türkiye'deki üye sayısının 200 dolayında olduğunu açıklamıştır.³⁷ Demek ki TKP'nin 1973 Atılımı'ndan sonraki ilk üyelerinden biriyim.

Partili arkadaşlarla buluşma ve görüşmelerimizde genellikle birbirimize "Yoldaş" diye hitap ederdik, ama her zaman değil. Zaten ilişkide olduğum insanları sosyal yaşam içinde önceden tanıyordum. Kendimizi geliştirmek için evlerde ikiye, üçe eğitimler yapıyorduk. Bugün bu eğitimler için şunu diyebilirim. Bilgilenmeden çok, parti çalışmalarımızı hızlandırmak için teoriyi pratiğin hizmetkârı olarak nasıl kullanabiliriz yönünde yaptığımız çalışma ya da faaliyetlerdi yaptıklarımız. Teoriyi o dönem ne tartışmaya ne de anlamaya zamanımız vardı; olaylar çok, çok hızlı geliyordu, bizler de olayların peşine takılmış koşuşturuyorduk. Ama şunu çok net söyleyebilirim. Bizler komünist hareketin tarihinde bir ilki gerçekleştirdik. Kürdistan'da TKP'yi örgütledik. 1983'te yapılan TKP. 5. Kongresinde okunan MK Çalışma Raporu'nda "Kürt Ulusal Hareketi" başlığı altında yazılan; "Partimizin en güçlü, en savaşkan örgütlerinden birisi, Türkiye Kürdistanı'nda bulunuyor. Onlarca saldırıya, tutuklamalara, en ağır işkencelere ve en insanlık dışı uygulamalara karşın, komünistler, Türkiye Kürdistanı'ndaki örgütlerini korumayı başardılar. Partimizin Kürt emekçileri içindeki saygınlığını artırdılar"³⁸ tespiti bu örgütlenmedeki başarımızın teyididir bence.

Örgütlendik, ama örgütlenirken çok zorlandık. Parti çalışmalarımızda Kürt coğrafyasında hakkımızda oluşan önyargılar çok fazlaydı. Kürt dostlarımızın bu önyargılarını kırmada bir hayli nefes tükettik diyebilirim. Örneğin Parti Programında "İleri Demokrasi" başlığı altında yer alan "Türkiye Komünist Partisi, ulusların yazgılarını kendilerinin çizmesi konusundaki, Leninci ilkelere bağlıdır. Memleketimizde yoğun, kaynaşmış yığınlar halinde yaşayan uluslara, ulusal azınlıklara (Kürtlere, Lâzlara vb.) tam demokratik, eşit Anayasal

³⁵ Hasan Hüseyin, *Bütün Şiirler 7 Koçero Vatan Şiiri*, 5. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1998, s. 21

³⁶ Şeref Yıldız'ın bana yazdığı 25 Mart 2003 tarihli mektup.

³⁷ Aktaran, Metin Gür, *TKP'nin Avrupa Yılları*, Günizi Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 106.

haklar tanınmalı, bu uluslara kültürlerini geliştirmek olanakları yaratılmalıdır” paragrafı Kürtleri azınlık görüyoruz diye başımızı çok ağrıttı. Kürt dostlarımızla yaptığımız görüşmelerde, partinin Kürt sorunu konusundaki tutumunu açıklamalarımızda bu cümle hep sorun olarak karşımıza çıktı. Bizler işin iyi tarafından, dostlarımız ise olumsuz yanından bakıyordu ve TKP’yi “Türk Solu” olarak eleştirmek için gerekçe yapıyorlardı. Oysa bizler o zamanki açıklamalarımızda, yazılarımızda, konuşmalarımızda Kürt halkının ayrılma hakkını savunuyorken, aynı zamanda Türk ve Kürt halkının birlikte, özgür iradeleriyle kardeşçe bir arada yaşamalarından yana olduğumuzu savunuyorduk. “Anadilde eğitimi” ilk dile getirenlerdendik. “Kürt sorunu adil, demokratik ve barışçı bir şekilde çözümlmelidir” diye çözümün yolunu gösteriyorduk. Bugün Kürt örgütlerinin geldiği nokta bizim o zamanlar söylediklerimizin benzeri şeylerdir. Yazım tekniğinden kaynaklandığı söylenen bu yanlışlık 1977 Kon-ya Konferansında düzeltilse de, hep sorun olarak karşımıza çıkmaya devam etti. Şeref Yıldız’la bu konuyu birkaç kez konuştuğumu hatırlıyorum.

* * *

Ben, parti çalışmalarında hep Merkez Komitesi üyesi veya Yöre Komitesinde bulunan yoldaşlarla çalıştım. İlişkilerim hep Şeref Yıldız, Ömer Ağın ve Fevzi Karadeniz’le oldu. Çalışmalarımızda arada bazen birileri “kayıp” oluyor, ilişkiler birinden diğerine devrolunuyordu. Sonraları öğrendim; “kayıp” olduklarında ya “toplantı”ya, ya da “eğitime” gidiyorlarmış.

12 Eylül öncesi ve sonrası dönemde ben ne Yöre Komitesinde, ne İl Komitesinde, ne de Semt Komitesinde bulunuyordum. Parti içindeki konumum Parti Tüzüğüne uymuyordu yani. O gün, o koşullarda bunu düşünecek ne birikime, ne kültüre, ne de bir alışkanlığa sahiptim. Dahası gizlilik gereği bazı şeyleri sormanın doğru olmadığına ve zarar vereceğine inanıyordum. Partiye, partili yoldaşlara inandığımızdan dolayı da bu tür şeyler sorun da değildi bizler için. Örgütsel konularda ne kadar az şey bilirsek hem bizim için, hem de parti için iyi olacağını düşünüyorduk.

Şimdi düşünüyorum da benim parti içindeki konumum neydi acaba? Ben bilmiyorum³⁹.

³⁸ *Türkiye Komünist Partisi 5. Kongre Belgeleri*, Ürün Yayınları, İstanbul 2000, s. 75.

³⁹ Şeref Yıldız, *Fırtınada Yürüyüş* kitabında 12 Eylül sonrası yaptıkları bir toplantıda aldıkları kararı şöyle açıklamaktadır: “...yöre komitesi ve il komitesi dağıtıldı. İl komitelerinin dağıtılmasından sonra geçiş birimleri kurduğumuzu hatırlıyorum. Yöre komitesinin yerine bir birim konmuyordu. Yöre düzeyindeki ilişkiler, tekli ilişkilere dönüştürüldü. İl komiteleri yerine geçen birimlerden Diyarbakır için Müslüm Üzülmöz’in sorumluluğunda bir birim kurulduğunu hatırlıyorum.” (s. 281-282)

Komünizmi tercih etme nedenim?

yaptıklarım

hiçbir zaman olmadım pişman

Benim komünizmi tercih etmemin temel nedeni, insanlarımızın karnı tok, sırtı pek ve özgür olmalarını istememdir. Bana göre o günlerde bu istemlere ancak komünizm cevap verebilirdi. Bugün de insanların karnı tok, sırtları pek ve özgür olmalarını istiyorum. Amacımda en ufak bir değişme yok. Ama bu amacı, bu düşünceyi gerçekleştirmek için seçtiğim yol (komünizm) ve aracın (TKP) bizi yarı yolda bıraktığını düşünüyorum. Otuz küsur yıl sonra geriye dönüp baktığımda; “O zaman da imkânsız görünen bir işe kalkışmış, o zaman da karanlıkta, belli bir yön gözetmeden ilerlemeye çalışmıştık, en ufak bir umuttan yoksunduk, öyleyken girişimimizin tüm gerçekler ve olasılıklardan daha güçlü bir anlam taşıdığına ve yaptığımız şeyin zorunluluğuna olan inancımız kalplerimizde ısıltı parıldamıştı.”

Şimdi, “bir zaman arkadaşlarımla birlikte yaşadığım gerçek artık ortada yok; bu gerçeğe ilişkin anılar şu an sahip olduğum en değerli ve canlı şeylerse de, bana işte öylesine uzakta, öylesine bir başka kumaştan dokunmuş şeyler, sanki başka yıldızlarda ve başka yüzyıllarda olup bitmiş şeyler gibi görünüyor ya da ateş nöbetlerindeki sayıklamalara benziyorlar”. Oysa o zamanlar yarınların, aşkın ve geleceğin, gidilecek yerin ve yolun destanıydı benim için. Çok hızlı bir gelişmenin ve inancın esrarıyla sarhoş olup zamanında gelişmeleri sezemez olduk. Avrupa’da “Marksizm-Leninizm” sorgulanırken, bizler Ortodoksça sarıldık. Avrupalı komünistlerin tükettiğine, bizler yeni ve tek doğru şeymiş gibi başladık hem de el altından, gizli kanallardan gelen bilgilerle. Cumhuriyet rejiminin yarısından fazlası sıkıyönetimlerle, olağanüstü hallerle geçtiği, demokratik bir ortam ve geleneğin olmadığı bir yerde gelişmelerin nasıl farkına varabilirdik ki zaten? Kafamıza “duvar” yıkıldığında bir kısmımızın aklı başına geldi ancak. Ama geç kalmıştık! Duvarla birlikte bizde yıkıldık. Şimdi tek tek belimizi doğrultmaya çalışıyoruz, ama her geçen gün geçmişte “yaşadığım olumlu ve görkemli günlere karşı beslediğim gıpta ve pişmanlık karışımı özlem içimde büyüyerek ağrıya dönüşüyor”.⁴⁰ Şimdi, yol üstündeki her konaklama yerinde bir şeyler bırakan yükü hafiflemiş bir yolcu gibi kendimi biraz yorgun hissetsem de, yol

⁴⁰ Hermann Hesse, *Doğu’ya Yolculuk*, 3. Baskı, AFA Yayınları, İstanbul 1997, s. 41, 44, 62.

üstünde varılacak konaklarda bizleri nelerin beklediğini yine de merak ediyorum.

Kimsenin zorlamasıyla ya da yönlendirmesiyle seçmedim komünist hareketi, kendim seçtim. Yoldaşlarımla birlikte adalet istedik, özgürlük istedik, aş ve ekmek istedik, barış istedik, Kürtlerin haklarının verilmesini ve halkların kardeşliğini istedik. Dahası adil bir dünya istedik. Ama olmadı. Netice olarak “kahrolsun” dediğimiz şeyler kahrolmadı. Politik ve ideolojik olarak yenildik ve tespih tanesi gibi dağıldık! Kabul etmek zor olsa da, gerçek bu. Ama teslim olmadık. Yenilgi ile teslim olma karıştırılmamalı. Bizler bedelini ağır ödesek de, yaşadığımız o dönem bizlerin baskıya, zulme, yoksulluğa bir isyanıydı, bir başkaldırısıydı. O günler yakın tarihimizin onurlu bir sayfasıdır. Çünkü ezilenin, sömürülenin, mazlumun, haklının, hakkı yenilenin yanında; zalimin, zulmün, haksızın, egemen gücün ve güçlünün karşısında olduk. Yaşadıklarımız acı da olsa, kederli de olsa, trajikomik de olsa bizim hikâyemizdir.

Ve bu hikâyenin Türklerin ve Kürtlerin yaşamına çok şey kattığını düşünüyorum. Demokratik, sivil mücadelenin temelleri bu dönemde perçinlenmiştir. Birçok tabu bizlerin mücadelesi sonucu yıkılmıştır: 8 Mart Kadınlar Günü ve 1 Mayıs İşçi Bayramı gibi...

Rakı fabrikasında işbaşı yapmam

yürekten paylaşanın yoksa

içkiden çok düşünceler sarboş eder adamı

Diyarbakır Belediyesi'nden ayrıldıktan sonra, 28 Ağustos 1978'de Diyarbakır Tekel İçki Fabrikası'nda Kimya Mühendisi olarak çalışmaya başladım. Tekel İçki (Rakı) Fabrikası o zamanlar Yusuf Azizoglu Caddesi üzerinde, yani Dağkapı'dan Fis Kayasına gidilen caddenin üzerindeydi. Tekelde göreve başlamam, Ergani Ortayazı köyünden kirvemiz polis memuru Nadir Akyıldız'ın sayesinde oldu. Nadir, o dönem Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Matracı'nın koruma polisliğini yapıyordu. Ayıptır söylemesi torpilim koskoca bir Bakandı.

Fabrikada önce laboratuvar, sonra da laboratuvar dâhil on bir kısmın, kısım şefliğini yapmaya başladım. Zaten fabrikanın tek mühendisiydim. Fabrikada çalışmaya başlayınca Yenişehir'de Sanat Okulunun yanında bir ev tuttum. Borç harçla üç beş parça eşya alarak hemen yerleştik. Artık ekonomik olarak biraz rahatlamıştım. Sağ olsunlar Ergani'den, Çüngüş'ten, Li-

ce'den, Batman'dan, İstanbul'dan Diyarbakır'a gelen arkadaşlar evimden hiç eksilmediler. Bu durum bizleri fazlasıyla mutlu ediyordu. Tabii rakı içenler her geldiklerinde fabrikadan getirdiğim evde buzdolabında bulunan kaliteli 90 derecelik (boğma) rakılardan demlenirlerdi. İçki içen her dostum boğma rakımdan mutlaka içmiştir, ama Şefik Tunç (Şefan)'la Kemal Yıldız biraz fazla içmişlerdir. Ali Haydar'la Hüsnü Güzel'i de bunlara ekleyebilirim. Sadece bunlar olsa neyse, asker kaçağı olmam nedeniyle adresimi tespit eden polislerde rakılardan nasipleniyorlardı. Fabrikaya her geldiklerinde (genelde iki kişi oluyorlardı) ellerine ikişer şişe rakı tutuşturup gönderiyordum. Böylece onlar rakısını alıyordu, ben askerlikten sıyrınıyordum.

Arkadaş filmindeki figüranın beni vurmaya kalkışması

“İlla dostun gülü yaralar beni” Pir Sultan Abdal

Tekel İçki Fabrikasında çalışırken yaşadığım dramatik bir olayı anlatmak istiyorum. İlginçtir. Laboratuarda birlikte çalıştığım laborant Sıtkı Akbaş⁴¹ bir gün iş çıkışı telaşla yanıma gelerek; “Şefim dikkatli ol! Çıkışta seni vuracaklar” dedi. Bunun üzerine, beni vuracak kimdir, neyin nesidir diye sorular sorup birazcık bilgi edindim.

O dönem fabrikada Türk-İş'e bağlı Tek Gıda-İş Sendikası örgütlüydü. Türk-İş Genel Başkanı İbrahim Denizcier'in has adamlarından adaşı olan biri Diyarbakır Tek Gıda-İş'in Başkanlığını yapıyordu. Sendika tam bir sarı sendikaydı. Mafya tipi bir örgüttü. Fabrikada çalışmaya başlamamla önce huzursuz, sonra da tedirgin oldular. Ama takmıyordum. Hem işçiler beni sevip sayıyor, hem de Diyarbakır'da esen devrimci bir rüzgâr vardı. Devrimci rüzgârın, havanın koruması altındaydım. Korkuyorlardı. Bu nedenle, dışarıdan birilerini ayarlamışlar beni vurmaya için. Bula bulada Yılmaz Güney'in Arkadaş filminde figüran rolünde oynayan, sonradan uyuşturucu bağımlısı olan ve her gün rakı fabrikasının önündeki rögarlardan çıkan alkol buharıyla kafayı bulmaya çalışan uzun boylu, kıvrık saçlı bir genci bulmuşlardı.

Ben, bu haber üzerine ne olur, ne olmaz diye fabrikanın ruhsatlı silahını taşıyan mutemet Yaşar Durmaz Bey'in yanına gittim. Silahına ihtiyacım

⁴¹ 1 Nisan 2011 tarihinde Rakı Fabrikasının eski mutemetlerinden Zülküf Kaplan arkadaşımla yaptığım bir sohbet esnasında Sıtkı Akbaş'ın vefat ettiğini duydum. Laborantım Sıtkı Akbaş'ı sevgiyle anıyorum.

olduğunu söyledim. Sağ olsun hiç soru sormadan çıkarıp verdi. Silah belimde fabrikadan çıktım. Etrafı dört gözle kontrol ettim. Nede olsa Koçero'yum, adamı görür görmez hemen tanıdım. Öğretmen Okulu'nun önünde minibüslerin yanında duruyordu. Minibüsün arkasından dolanıp sırtına silahı dayadım. İsmimi ve nerede çalıştığımı söyledikten sonra devrimci olduğumu, Yılmaz Güney'in filminde oynayan birinin devrimcileri vuramayacağını ve sarı sendikacıların oyuncağı olamayacağını hızlı ve kararlı bir şekilde anlattım. Silah sırtında olmasına rağmen hiç korkma belirtisi göstermedi, çok normal bir şekilde; "Devrimci olduğunuzu bilmiyordum, iki şişe rakı verip senin sendikaya ve işçilere karşı olduğunu söylediler. Vurmamı istediler. Bende inandım" dedi. Ben; "Onlar iki şişe veriyor, yarın fabrikaya gel ben sana hem 4 şişe, hem 90 derecelik ve hem de 70'lik vereyim" dedim. Ve devrimci olduğumu da tekrar vurguladım. Anlaştık. Bir sorun yaşamadan ayrıldık.

Tabanca belimde eve gittim. Silahı yatak odasında yastığın altına bıraktım. Hiçbir şey olmamış gibi normal günlük yaşantıma devam ettim. Eve varıştıktan çok az bir zaman sonra bir baktık silah iki yaşında olan oğlum Ozan'ın elinde. Balkonda "giriing, giriing" diyerek tabancayı balkonun duvarına vurup kendince oynuyor. Ozan'ı o şekilde görünce feleğimiz şaşı. Sevgi'yle birlikte balkona koştuk. Bir şeyler söyleyip ürkütmeden Ozan'ın elinden silahı aldık. Böylece olası bir faciayı ve politik olarak bizi zor durumda bırakacak polisiye bir vakayı ucuz atlatmış olduk.

Çok sonra, 1996 yılında laborantım Sıtkı'dan beni vurmak isteyen figüranın Diyarbakır'da surların dibinde ölü olarak bulunduğunu öğrendim. Ölümüne üzüldüm.

Diyarbakır surlarının dibinde genç bir insanın sahipsiz ve perişan bir şekilde yaşama veda etmesine kim üzülmez ki?..

Karakolda kefil aramam

Tekelde çalışırken bazı "şenlikler"de yaşadım. 1978'in sonlarında henüz daha ev tutmamıştım, Tekel İçki Fabrikasının misafirhanesinde kalıyordum. Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu'nun çalışmalarına paralel, İGD Diyarbakır'da "17-25 Kasım Dünya Gençlik Haftası" kutlamaları ile ilgili çalışmalar yapıyordu. Ofis'te tren raylarına yakın Kemal Yıldız ve Kemal Subaşı'nın birlikte kaldıkları eve gittim. Kemal Subaşı, İsfendiyar Eyyuboğlu ve başka arkadaşlarla (isimlerini şimdi hatırlamıyorum) buluştuk. Biraz çalışmalarını değerlendirdik, biraz da muhabbet ettik. Aslında bu etkinliklerde

doğrudan benim bir görevim yoktu, ama dolaylı ilgileniyordum. Neyse, evde Kemal Subaşı'nın uzun Maltepe sigarasından içip, ayvalarını yedik (Kemal, hep Uzun Maltepe sigarası içerdi ve ayvayı da çok severdi). Muhabbet ve kutlama programı üzerine konuşmalar bitince, 5-6 kişi Dağkapı'da paça içmek için evden çıktık. Biraz yürüdükten sonra polis ekibi arkamızdan; "Durun!.. Kimse kıpırdamasın! Ellerinizi başınızın üzerine koyun!" diye seslendi. Silahlar üzerimize doğrultulu olduğundan mecbur denileni yaptık. İsfendiyar üzerinde bulunan 4-5 sayfalık kutlama programına ilişkin sarı kâğıda yazılı metni hemen yere attı. Ama polisler metni görüp yerden aldılar.

Bizleri ekip minibüsüne bindirip Gazi Caddesi üzerinde bulunan Çarşı Karakoluna götürdüler. Ben memurum, Tekel'de çalışıyorum, beni burada tutmanız doğru değil türünden polislerle itirazımı yaptım. Polis, kefilin var mı diye sordu. Ben de var dedim: Tekel İçki Fabrikası Personel Şefi Cevdet Baysal. Cevdet Baysal o dönem bekâr olup, benimle birlikte fabrika misafirhanesinde kalıyordu. Telefon açtık geldi. Polis kefil olup olmayacağını sordu. Cevdet; "Müslüm Üzülmez'e kefilim, diğerlerini tanımıyorum" diye tutturdu. Polis; "Ulan hiyar, Müslüm ne boksa diğerleri de o boktur. Müslüm'e kefil oluyorsun da İsfendiyar'a ve diğerlerine niye kefil olmuyorsun" diye çıkışmaya başladı. Cevdet de; "Diğerlerini tanımıyorum, o nedenle" diye gerekçesini açıkladı.

"17-25 Kasım 1978-Dünya Gençlik Haftası" kutlamaları kapsamında Diyarbakır'da yapılan bir gece. Fotoğraftakiler (Soldan): Emine Kukul (Eyyuboğlu), İzzettin Erkoç (Dünya Demokratik Gençlik Federasyonunun armasını kaldıran), Yasin (?), Gönül (?), Naile Tuzculu (Ezber), Aysel Güre.

Bu açıklama üzerine polis; “Ulan, sen Müslüm Üzülmaz’e kefil oluyorsan eğer, ben de İsfendiyar’a ve diğerlerine kefil oluyorum. Bok herif, Müslüm neyse diğerleride odur!” diyerek, Cevdet’e hem kızdı hem de babalandı. Sonra ifadelerimizi alıp bizleri bıraktı.

Polis karakolundan çıkmamdan iki veya üç gün sonra Yenişehir’de Sanat Okulu’nun yanında Ali Emri 1. Sokakta kiralık bir ev tuttum. Evi tuttuktan sonra, evin önünde bizi polis karakolunda alıkoyan ve ifadelerimizi alan, sonrada İsfendiyar ve arkadaşlara “kefil” olan sivil polisle karşılaştım. O bana baktı, ben ona. Selamlaştık. Sonrada nereden tanıyorum diye düşünmeye başladım. Ve hatırladım. Selam verdiğim kişi karakolda ifademizi alan polisti. Meğer benim tuttuğum dairenin bulunduğu apartmanın 1. katında oturuyormuş. Benim kiraladığım daire 3. kattaydı. Karşı dairede ise bir trafik polisi oturuyordu. Anlayacağınız emniyetteydim(!).

Sağ olsunlar, komşuluk ilişkilerinde olumsuz hiçbir şey yaşamadım.

Üretim için değil devrim için çalıştım

*ıçki üzümden
aşk yürekten
damıtılır.*

Fabrikada on bir kısma şeflik yapıyordum. Fabrikanın tek mühendisiydim. İşlerin aksamaması için kısım ustabaşlarıyla ve laborantımla iyi ilişkiler kurmuştum. Ben olmasam bile işler yürüyordu. Zaten herkes işini biliyordu. Doğruyu söylemek gerekirse fabrikada çalıştığım o dönem, fabrika içinden çok, fabrika dışında çalışma yaptım. Tabii dışarıdaki çalışmalarım fabrikadaki üretimle bir alakası yoktu. Fabrikanın dışındaki çalışmalarım politik mücadeleyle, örgütsel faaliyetlerle alakalıydı. Parti çalışmaları, gençliğin örgütlenmesine yardımcı olma, meslek örgütleriyle ilgilenme, mühendislerin mesleki örgütünde bir şeyler yapma, işçilerin sendikal mücadelesine katkıda bulunma, kısa bir dönem İSTA Haber Ajansı ve günlük *Politika* gazetesine haber ve yazı göndermeler... Ergani, Çüngüş, Maden ilçelerine gidip gelmeler diye özetleyebileceğim çalışmalardı.

Fabrikada çalıştığım dönem sadece devrimci çalışmaları değil, aynı zamanda güzel bir rakı nasıl yapılır ve rakı kimlerle, hangi mezelerle, hangi ortamlarda içilir çok iyi öğrendim.

Politik çalışmalarımız ve öldürülen arkadaşlarımız

*ölüm pusu kurmuş
gözlüyor örümcek gibi*

1978'de Diyarbakır'a yerleştüğimde, Diyarbakır'da İlerici Gençler Derneği (İGD) kurulmuştu. Ben, yaşıam ve konumum gereği üye olmayı şık bulmadığımdan üye olmadım, ama ilişkilerim vardı. Bazen yapılan eğitimlerde dinleyici, bazen de eğitim veren biri olarak gidip geliyordum. Öğrenciler arasında derneğin azımsanmayacak bir gücü vardı. İlerici Kadınlar Derneği (İKD)'de de kurulmuştu. İKD'liler arı gibi çalışıyorlardı. Eşim Sevgi'de bu çalışmaların içindeydi. Ergani'de Ergani Kültür Derneği, ben Diyarbakır'a dönmeden çok önce kurulmuştu. Yönetiminde İGD'liler vardı. Ergani'de güçlü bir örgütlülük vardı. Salih Turcan, İGD Bölge Sekreteri olarak sık sık bölgeye gelip gidiyordu. Diyarbakır'da öğretmen ve sağlık çalışanları içinde "Birlik ve Dayanışma Grubu" adı altında çalışmalar yürütülüyordu. Dicle'de az sayıda olsa da öğretmen ve İGD'li gençler vardı. Çüngüş'te İGD temsilciliği açılmıştı. Maden ve Gezin'de tanıdık bazı işçi ve gençler vasıtasıyla bir şeyler yapmaya ve onların çalışmalarına yardımcı olmaya çalışıyor-

İGD Diyarbakır Şubesi Genel Kurulu. 8 Mart 1978

Soldan sağa: Ayakta konuşan Cemal Ulvi Pamukçu⁴² Oturanlar: Cembeli Taş (Divan Katibi), Kenan Akgün (Divan Başkanı), Aysel Güre (Divan Katibi), Müslüm Üzülmaz (Divan Başkan Yardımcısı), Kemal Yıldız (İGD Diyarbakır Şb. Bşk.), Mispah Salık (Yönetim Kur. Üyesi).

⁴² Cemal Pamukçu (İşçi Cemal): Diyarbakır İGD üyesiydi. İşçi bürosunda çalışıyordu. 15 Eylül 2004 tarihinde bir kalp krizi sonucu aramızdan ayrıldı. İşçi Cemal'i sevgiyle anıyorum.

duk. Bu nedenle sık sık Ergani, Çüngüş, Maden'e gidip geliyordum.

Yapılan kongrelerde genellikle Divan'da oluyordum. Diyarbakır İGD ve İKD kongrelerinde divan başkan yardımcılığı, Ergani Kültür Derneği'nin feshedilip yerine İGD Ergani Şubesi'nin kuruluş kongresinde divan başkanlığı, Çüngüş İGD temsilciliğinin kongresinde yine divan başkanlığı aklımda kalanlar... Bunların yanında gecelere, toplantılara, mitinglere gitmeleri katınca, doğal olarak Rakı Fabrikasında verimli olduğum söylenemez.

Ayrıca Diyarbakır'da partiye yakın olan Temel Dağıtım, Ali Emiri Ortaokulu'nun karşısında şube açmıştı. Burada sol, sosyalist yayınların dışında, parti politikasına yakın kitaplar, aylık *Ürün* ve *Kadınların Sesi* dergisi, haftalık *İlerici Yurtsever Gençlik* gazetesi gibi çeşitli yayınların bölge düzeyinde satışı ve dağıtımı yapıyordu.

O dönem benim bulduğum ve gidip geldiğim yerlerden Diyarbakır'da öğretmen hareketi içinde Mehmet Çakmak, Salih Şimşek ve Kenan Akgün'ün; kadın hareketi içinde Ülkü Akgün ve Reva Ozan'ın; gençlik hareketi içinde Kemal Yıldız, İsfendiyyar Eyyuboğlu ve Mustafa Dağcı'nın; sağlık çalışanları içinde Nuri Doruk ve Emin Güleker'in, Ergani'de Ali Haydar Üzülmüş, Heybet Adsız, Hüsnü Güzel ve Fatih Salık'ın; Dicle'de Ali Akgök ve Mustafa Aybar'ın; Çüngüş'te Cumali Eşsizoglu ve Bayram Yılmaz⁴³'nin önemli etkinlikleri ve saygınlıkları vardı.

Mehmet Çakmak'ın öldürülmesi, Ömer Ağın'ın yaralanması

*"Hiçbir şey bilmiyorum bakkında
ardında kocaman bir kavgayı
onurlu bir yaşamı bıraktığından
başka."*⁴⁴

19 Aralık 1978 günü Rakı Fabrikasının bahçesinde havanın güneşli olması ve yapacak bir işimin olmaması nedeniyle gezinip, masa-i arkadaşlarımla sohbet ediyordum. Birden hastane yönüne koşan politik arkadaşlarımı gördüm. Hemen fabrikadan çıktım. Şimdi ismini hatırlayamadığım tanıdık birine; "Hayrola, ne oldu, arkadaşlar böyle nereye koşuyorlar? diye sordum. Arkadaş; "Apocular Temel Dağıtım'ı silahla taramışlar.

⁴³ Bayram Yılmaz; Çüngüşlü bu öğretmen arkadaşımız Kasım 2003'te İstanbul'da vefat etmiştir. TKP üyesiydi. Yoldaşımı sevgiyle anıyorum.

⁴⁴ Gülsüm Akyüz, *Adımlar Gazetesi*, 31 Aralık-13 Ocak 1990, Sayı: 26.

Mehmet Çakmak ölmüş, Ömer Ağın ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılmış” deyince, duyduklarımı inanmak istemedim. Dondum kaldım ve şok oldum. Sersemleşmiş halimle arkadaşlarla birlikte hastaneye koştum.

Hastaneye vardığımda hastane ana baba günüydü. Başta Tıp Fakültesinde okuyan İsfendiyar Eyyuboğlu, Mustafa Dağcı, Aziz Kılıç ve diğer öğrenci arkadaşlar olmak üzere herkes koşuşturuyordu. Kan verenler, olayı öğrenmek isteyenler, Ömer’in sağlığını soranlar...

Herkeste bir şaşkınlık ve üzüntü vardı. Ömer’in 22 yerden bağırsakları delinmişti. Yapılan bir sürü cerrahi operasyon sonucu ölümden zor döndü.

Olay olduğunda Mehmet Çakmak, Ömer Ağın, Cemal Bağcı (İGD Genel Yönetim Kurulu üyesi) ve Beşir Doğan oturuyorlarmış. “Apocu” iki genç ellerinde silahlar içerde oturanları hedef seçerek ateş etmeye başlamış. Mehmet Çakmak kalbine yediği ilk kurşunla yıkılmış. Ömer midesinden ilk kurşunu, sonra ikincisini yemiş. Bir taksi çevirtip Mehmet taksiye konulmuş ve Ömer, Beşir, Cemal birlikte hastaneye gitmişler. Hastaneye varıldığında Mehmet ölmüş, Ömer ise baygınmış.

Olay çok hızlı bir şekilde duyuldu. Radyo ve televizyonlar akşam haberlerinde olayı dünyaya yaydı. Bir sonraki gün hemen hemen tüm gazeteler

olayı haber olarak verdiler. Olaydan iki gün sonra tüm bölgeden gelen arkadaşların ve demokratik kuruluşların ve çeşitli siyasi grupların katılımıyla Mehmet Çakmak’a görkemli bir cenaze töreni yapıldı. Arkadaşlarının, yoldaşlarının omuzlarında Mardinkapı Mezarlığında defnedildi. Cenaze törenine katılım ve disiplin çok yüksekti. Cenaze töreninde Mehmet Çakmak’ın yakın arkadaşı Salih Şimşek ve Birlik Dayanışma Öğretmen Hareketinin çok önemli ismi Talip Öztürk birer konuşma yaptılar.

Törene katılanlarda üzüntü, endişe, kin, nefret, şaşkınlık, korku, merak, azim hâkimdi.

Mehmet Çakmak (1952-19.12 1978)

Mehmet akmak'ın Cenaze töreni

Foto: TÜSTAV Süreli Yayın Kütüphanesi, İlerici Yurtsever Gençlik, Sayı: 70-71, 10.01.1979.

Mehmet Çakmak'la ilgili Savaş Yolu'nda çıkan haberin kupürü.

Foto: TÜSTAV Süreli Yayın Kütüphanesi, Sayı: 3, Tarih: 01.01.1979.

Bu olay bölgede parti-
nin gelişmesine büyük bir
darbe vurdu. Mehmet Çak-
mak gibi çok değerli bir
yoldaşımızı kaybettik. Mo-
raller bozuldu. Daha
önemlisi bölgede “Atılım”
içinde olan TKP’nin örgüt-
sel hızı yavaşlatıldı. Bu
olay, aslında gelişecek
olayların başlangıcıydı. Di-
yarbakır’da, Batman’da, Er-
gani’de TKP’lilere ve
TKP’ye yakın insanlara peş
peşe saldırılar başladı. Sal-
dırlar o dönem sadece
TKP’lilere değil, Kürt sos-
yalistlerine de yapılıyordu.
Bu, “iti ite kırdırma” politi-
kasının çok ötesinde bir
şeydi. Saldırılarla, Diyarba-
kır’da ve Kürt coğrafyasın-
da komünistlerin, “Özgür-
lük Yolu” ve “Devrimci De-
mokrat” Kürt Marksist ha-
reketlerinin serpilip geliş-
mesi engellenmek isteni-
yordu.

Ben, TKP'de sorumluluklar üstlenen Mehmet Çakmak yoldaşımın partili olarak değil, bir sosyalist olarak tanışmıştım. Bizi tanıştıran da yanılmıyordum Salih Şimşek'ti. İçgüdüsel olarak kimi insanlara hemen kanımız kaynar, kimilerini de görür görmez itici buluruz. Mehmet Çakmak'ı ilk gördüğümde kanım kaynamıştı. Sonraları bir iki defa daha oturup sohbet ettik. Duruşunu, konuşmasını, bilge derviş görünümünü sevmiştim. Politik duruşundan ve çalışmalarından rahatsız olanlar bu güzel yoldaşımızı kurşunlayarak canına kıydılar.

Mehmet'i herkes severdi: Anısı, mücadelesi, kişiliği, bize hep örnek oldu.

O, çakmak gözlerinde güneşin pırıltısını taşıyan bir yoldaşıydı. Yıldızlara akanlara selam olsun!..

Ergani'de işlenen iki siyasi cinayet

*Güneşin gözlerini soğuttuk gecelerde
Savaşların içinde savaşımlara durulduk⁴⁵*

Cumhuriyet döneminde Ergani'de işlenen siyasi cinayetler Şeyh Said isyanı ve sonrasında olanlarla sınırlıydı. Şeyh Said olayında ve sonrasında birçok insan sorgusuz sualsiz kurşuna dizildi, kayboldu, akıbetleri bilinmeden kayıtları nüfus kütüklerinden düşüldü. Bunlar o zamanki devlet destekli güvenlik kuvvetlerinin marifetiyle olan şeylerdi...

1970'lerin sonuna gelindiğinde ise, Ergani'de peş peşe iki siyasi cinayet işlendi. İki dağ gibi delikanlı, iki yiğit insan; Mehmet Aras ve Cuma Yeşil kurulan pusular sonucu öldürüldü. Ergani'de olmayan şey oldu: İlk defa siyasi nedenlerden dolayı gençlerin kanı akıtıldı. Yüreklere dağlandı, ateş düştüğü yerleri yaktı.

Dünyalar güzeli bu iki delikanlımız Mehmet Aras ve Cuma Yeşil, yiğitçe, ama teke tek olmayan kavgada arkadan, sinsice, beklenmedik bir anda ve beklenmedik bir yerde, daha gençliklerine doymadan kör kurşunlara hedef oldular.

Devrimciydiler. İkisi de İlerici Gençler Derneği (İGD) üyesiydi. Halkımızın çıkarlarından başka hiçbir şey düşündükleri yoktu. "Yeni Bir Dünya" ve güzel günler için mücadele veriyorlardı. Gençtiler, yığitiler. Belleklerindeki

⁴⁵ Mehmet Kıyat, *Doğu/Türkiye Bizi Dinliyor*, Karşı Yayınlar, 2. Baskı, s. 43.

kavramlar sınırlı olsa bile, yürekleri emekten ve özgürlükten yanaydı. Bu nedenle mitinglerde, gösterilerde, yürüyüşlerde hep öndeydiler. Tek istedikleri: “Ekmek ve Özgürlük”tü. Ve bu uğurda öldüler.

Onları tanısak da tanımasak da, onların yürekli, yurdunu ve insanlarını seven, namuslu ve onurlu insanlar olduklarını daima hatırlayalım.

“Unutmak en büyük kötülüktür”: Mehmet Aras ve Cuma Yeşil’i unutmayalım!

Bu siyasi cinayetleri işleyenlerin, bu gençlerin ailelerine, Kürt halkına ve Türkiye demokrasi güçlerine karşı bir özeleştirici borçlarının olduğunu da unutmayalım!..

1. Mehmet Aras’ın öldürülmesi

Mehmet Aras, 1958 Ergani doğumlu bir gencimizdi. İGD üyesiydi. 15 Kasım 1978 günü “Halkın Yolu”nda mücadele verdiğini söyleyenler tarafından öldürüldü.

Mehmet Aras (1958-15.11.1978)

Mehmet’le fazla bir ilişkim olmadı. Hatırladığım kadarıyla ince, uzun boylu, hep mahzun bakışlı ve sanki boynu birazcık eğri, daha doğrusu boynu bükük gibi bir hali vardı. Efendi, sessiz, kendi halinde biriydi. Çok konuşmazdı, daha çok yapılan konuşmaları dinlerdi. Kavga, gürültü, patırtı içinde olduğunu duymadım ve hatırlamıyorum.

Ergani’de ilk kez siyasi nedenlerle, kavga ve dövüşten hoşlanmayan, bu mü-lâyim “karıncayı incitmez” güzel insan karanlık kurşunlara hedef oldu, öldürüldü.

Mehmet’i yığınsal bir cenaze töreniyle güneşe uğurladık.

Sevgiyle anıyorum.

2. Cuma Yeşil’in öldürülmesi

Cuma Yeşil, deli dolu bir gençti. Yerinde duramazdı, çok aktifti. Ergani İGD üyesiydi. Ergani’ye gittiğimde bazen bir bakardım Mehmet Yakut, Mehmetşah Yıldız ve Cuma Yeşil birlikte bana çaktırmadan, değişik sol ve Kürt

hareketlerinden gelebilecek saldırılara karşı güvenliğini sağlamaya çalışıyorlar. Üzerlerindeki giysilerden silahlı olduklarını ve benim için mevzilendiklerini anladım.

Cuma, öldürülmeden bir gün önce sabah kardeşim Şahin'le birlikte Diyarbakır'dan Barış Derneği'nin bildirilerini almaya gelmişlerdi. Sıkıyönetim olduğu için bildiriler yasak kapsamına giriyordu. Bildirilerin hazır olmaması nedeniyle, akşamüzeri Şahin'le birlikte benim eve geldiler. Akşam yemeğini birlikte yedik. Ne için geldiklerini bana söylemediler, sadece gezmeye geldiklerini söylediler. Güldük, şakalaştık ve biraz da politik gelişmelerden, Ergani'de olup bitenlerden konuştuk. Sonra kalkıp gittiler.

Cuma Yeşil (1962-7.12.1979)

Bir gün sonra ölüm haberini aldım. Sonradan öğrendim ki, aynı akşam Cuma bildirileri alıp trenle Ergani'ye dönmüş. Döndükten sonra bildirileri kendi evlerine bırakmış. Ama Cuma'dır bu, dayanamamış birkaç bildiri yanına alarak evlerinin yakınındaki kahvelerde tek başına dağıtmaya başlamış. Sonra kahvede oturup bir el tavla oynamış. Akşam 7-8 arası eve giderken "Kürt halkının kurtuluşu" için savaştıklarını söyleyenler tarafından, 7 Aralık 1979 gününün gecesinde pusu kurularak çapraz ateşe tutulmuş ve kanlar içinde yere yığılmıştır. Diyarbakır'a hastaneye kaldırılmış, ama kurtarılamamış.

Yürekları dağlayarak yaşama veda eden Cuma'yı da, Mehmet Aras gibi yığınsal bir törenle güneşe uğurladık.

Cuma, gözü pek olduğu kadar candan bir insandı.
Sevgiyle anıyorum.

DİSK'e bağı Baysen Sendikası'nda çalışmaya başlamam

*uzak bir geçmişte değil de
sanki dün olmuş gibi bir şeyler kıpırdar hep içimde.*

1979 yılı sonunda Şeref Yıldız'la bir görüşmemizde; "Parti memuriyetten ayrılmanı, sendikal alanda çalışmanı istiyor. Ne diyorsun? Karar senin" diye

partinin istemini, daha doğrusu kararını bildirdi. Ben, parti işçilerin içinde çalışmamı uygun görmüşse seve seve çalışacağımı söyledim. Ve bir partili olarak memnuniyetle memuriyetten ayrıldım. DİSK'e bağlı inşaat işkolunda, daha çok bayındırlık, karayolları ve köy hizmetlerinde çalışan işçileri örgütlemeyi hedeflemiş DİSK'e bağlı Baysen Sendikası'nda "Doğu ve Güneydoğu Bölge Organizatörü" olarak profesyonel maaşlı çalışmaya başladım.

O dönem Diyarbakır'da sendikal alanda ve işçi kesiminde TKP olarak kısmi bir ağırlığımız vardı. Yeni yeni örgütleniyorduk. Karayollarında Mehmet Salık, Hanifi Karataş⁴⁶ gibi partili yoldaşlar ve taraftar bir grubumuz vardı. Sümerbank İplik Fabrikasında benim tanıdığım partili kimse yoktu (yıllar sonra fabrikada 2 bayan yoldaşımızın var olduğunu öğrendim); Ayşe Çakmak, Bozan Yıldız⁴⁷, Hediye Yıldız, Şehriban Barto ve sendikacı Süleyman Demirtaş vasıtasıyla fabrikada örgütlenmeye çalışıyorduk. Geniş bir taraftar grubumuz vardı. Tekel İçki Fabrikası'nda benim ilişki kurduğum sempatizan arkadaşlar vardı. Belediyede Tahsin Erdoğan vasıtasıyla bir şeyler yapmaya çalışıyorduk. Sağlık kesiminde Abdullah Azizoğlu, Emin Güleker, Mele Nuri (Doruk) gibi çalışkan partili yoldaşlar ve sempatizan bir grubumuz vardı. Maden Tetkik Arama'da (MTA'da) Adil Balçık, Ahmet Tan gibi arkadaşlar vardı. Etibank Ergani Bakır Maden İşletmesinde Mehmet Kılıçkap, Yaşar Karaduman⁴⁸ ve isimlerini hatırlayamadığım başka arkadaşlarımız vardı. Gençlik, kadın ve öğretmen hareketi benim ilgi alanımın dışındaydı. Bunlarla ilgili bilgi sahibi değilim.

İşyerlerinde çalışan arkadaşlarla zaman zaman evlerde kendi aramızda, zaman zaman da kitle örgütlerinde ve bazen de işyerlerinde toplantı ve eğitimler yapıyorduk. Seyrantepe Sanayi Sitesinde bulunan Çukurova Holding'e bağlı Caterpillers işyerinde değişik tarihlerde sendikal örgütlenme, sınıf ve kitle sendikacılığı üzerine eğitim verdiğim dün gibi hatırlıyorum.

Ayrıca sendikal çalışmalarım sayesinde Siirt, Bitlis, Muş, Van, Hakkâri, Mardin gibi illeri görme şansım oldu. Bu illerde sendikada ve işyerlerinde çalışan çok sayıda arkadaşla tanıştım. Van'da DİSK'e bağlı BANKSEN Sendikası'nın desteğiyle sendikal eğitim bile yaptık. Siirt ve Bitlis'te büryan ke-

⁴⁶ Hanifi Karataş yoldaşımızı 24 Mayıs 1988'de kaybettik. Sevgiyle anıyorum.

⁴⁷ Bozan Yıldız, 1981 yılında Ergani-Diyarbakır karayolunda meydana gelen bir trafik kazasında yaşamını yitirdi. Sevgiyle anıyorum.

⁴⁸ Yaşar Karaduman arkadaşımız kanser hastalığından genç yaşta yaşamını yitirdi. Ölüm tarihini hatırlayamadım. Sevgiyle anıyorum.

hapları yedim, Van kahvaltı salonlarında kahvaltı yaptım. Bunlar şimdi benim için güzel birer anı.

Baysen Sendikası'nın Merkez Yönetim'inde Cevat Özhasırcı (Gen. Başk.), Mehmet Nakipoğlu, Aybars Güner, Yüksel Keskin ve Mustafa Tarı bulunuyordu. Mustafa Tarı Diyarbakırlıydı. YSE işçiliğinden gelen bir yöneticiydi. İlişkilerim genellikle Mustafa Tarı ve Merkez Yönetim Kurulu üyesi Mehmet Nakipoğlu ile oluyordu. Mustafa Tarı'nın saygın ve dürüst bir kişiliği vardı. Bölgedeki işçiler kendisini seviyordu. Çalışmalarına hep destek oldu.

Diyarbakır'da 2 şubemiz vardı. 1 Nolu Şube'de YSE 12. Bölge işçileri, 2 Nolu Şube'de ise Bayındırlık Müdürlüğü'nde çalışan işçiler üyeydi. 1 Nolu Şube'nin Başkanlığını vekâleten Sezai Yumlu yapıyordu. 2 Nolu Şube'nin Başkanlığını Abdullah Yasak yapıyordu. Abdullah, Devrimci Demokrat Kültür Derneği (DDKD) yanlısıydı ve yıldızlarımız pek barışık değildi. Çok sonra Mustafa Tarı'dan duydum; bu arkadaşımız 12 Eylül sonrası işten atılmış, çok sıkıntılar çekmiş. Mahkeme ve uzun uğraşlar sonucu Ankara'da tam yeniden işe başlama belgesini aldığı gün bir taksinin çarpması sonucu yaşamını yitirmiş. Çok üzüldüm. Arkadaşımı sevgiyle anıyorum.

Bölge organizatörü olunca ilk başlarda BANKSEN Bölge Temsilciliği'nde çalışmaları yürütmeye çalıştım. Sonra Çamlıca Kahvesinin üstünde, mülkü Hasan Değer'e ait olan üç odalı bir yer kiraladım. Burada her odaya bir şube yerleşti, bir odaya da ben yerleştim. Sendika kapatılınca kadar çalışmalarımızı buradan yürüttük.

22 Temmuz 1980'de öldürülen DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in ölümünü kınamak için Diyarbakır'da yapılacak direnişinin örgütlenmesinde BANKSEN Sendikasında benim yönetimimde öğretmenleri temsilen Ahmet Polat, kadınları temsilen Ayşe Çakmak, işçileri temsilen Nevzat Güven, İGD'den Metin Yıldız, Liselileri temsilen Ferit Ay'la bir toplantı yaptığımızı, toplantıda Kemal Türkler'in büyük boy bir afişinin yığinsal bir katılımıla Diyarbakır Belediyesi'nin önünde asılması, sloganlar atılması ve değişik yerlerde değişik eylemlerin yapılması yönünde kararlar aldığımızı ve bu kararın en iyi şekilde yerine getirdiğimizi hatırlıyorum.

Sendikal çalışmaya başladığımda Diyarbakır'da sendikal alanda üç merkez ya da odak oluşmuştu diyebilirim. DİSK-Gıda-İş Bölge Temsilciliği'nde Sait Aydoğmuş başkanlığında "Devrimci Demokratlar", DİSK-Genel-İş Bölge Temsilciliği'nde Zeki Adsız başkanlığında "Özgürlük Yolu", DİSK-BANKSEN Bölge Temsilciliği'nde Şeref Yıldız başkanlığında TKP'liler. Bunlar arasındaki ilişkiler ne iyi ne de kötüydü: Limoniydi.

Müslüm Üzülmüş, Diyarbakır DİSK-Gıda-İş
Bölge Temsilciliği önü. Yıl: 1980

Bölge gezilerini genellikle Mustafa Tarı ile birlikte yapıyordum. Mustafa Tarı'yla 3 kez Hakkari'ye gittim. Yanılmıyordum ikinci gidişimizdi, YSE işçileriyle bir toplantı yaptık. Mustafa Tarı toplantıyı yönetiyordu. Ben de kendisine yardımcı oluyordum. Toplantıda ağır bir sessizlik vardı. Mustafa Tarı, birden; "Arkadaşlar, biz buraya sizleri dinlemeye ve sizlere yardımcı olmaya geldik. Ne bu sessizlik? Sorunlarınızı anlatın ki bizler sizlere yardımcı olalım. Konuşun, ister Türkçe, ister Kürtçe" deyip ve ardından konuşmasını birde Kürtçe tekrarlayınca işçilerde bir hareketlenme oldu. Bir kısmı Kürtçe, bir kısmı bozuk Türkçeleriyle konuşmaya başladı. O esnada Mustafa Tarı'nın

yüzüne bakmış ve yüzünde başarmanın mutluluğunu görmüştüm.

Ve Hakkari'daki Yol Su Elektrik (YSE) işçilerini tam Türk-İş'e bağlı Yol-İş'ten ayrılarak DİSK Baysen Sendikası'na geçmelerine ikna etmiştik ki, 12 Eylül darbesi yapıldı.

Darbeyle sadece Hakkari'daki değil, tüm çalışmalarımız durdu.

Bugün geçmişe baktığımda, benim sendikal alana kaydırılıp çalışmamın doğru olduğunu söyleyemem. Hem DDKD'liler ile ilişkilerimize olumsuz etkisi oldu, hem de tabandan gelmediğim için iyi gözle bakılmadı. Çalıştığım alanı yeterince tanımadığım için de sendikal çalışmalarda yeterince verimli olamadım diyebilirim. Partimin o gün sendikal alandaki kadro açığını kapatmak için benim sendikal alanda çalışmamı istemesi ise doğaldı. Çünkü bölgede gelişen ve güçlenen bir örgütlenme süreci yaşanıyordu ve her yere yetişemiyordu. Bu nedenle eldeki mevcut kadroları uygun alanlarda çalıştırıyordu.

IV. Bölüm

12 EYLÜL DARBESİ VE SONRASI

Ankara-Diyarbakır yolunda darbenin yapıldığını öğrenmem

*kanat tak, uç otobüsüm
sevdiğim yere gidiyorum.*

12 Eylül'den bir hafta önce toplantı için Ankara'ya çağrılmıştım. Baysen Sendikası Genel Merkezinde 7 Eylül Pazar günü geniş bir toplantı yapıldı. Toplantıda kısaca sendikal ve politik gelişmeler değerlendirildi. Gidişatın iç açıcı olmadığı anlatıldı. Daha sonra çalışma programı üzerinde konuşuldu, kararlar alındı ve görev dağılımı yapıldı.

Bu gidişimde her zamankinden çok daha hareketliydi Ankara. Hiç böyle görmemiştim. Ortada tuhaf bir durum vardı. Kızılay'da her gün çeşitli gruplarca bildiriler dağıtılıyor, korsan gösteriler yapılıyordu. Her taraf afiş ve pankartlarla doluydu.

Kafama ne oluyor sorusu takılmışken, 10 Eylül akşamı sendika merkezinde benim gibi organizatör olarak çalışan Haydar isminde bir arkadaş, akşam bir işimin olup olmadığını, eğer işim yoksa bir arkadaşının Maltepe'de bir düğün salonunda yapılacak düğüne birlikte gitmemizi önerdi. Bende saf saf olur dedim. Sendikada işimiz bitince çıktık. Bir yerlerde bir şeyler atıştırdık. Necatibey Caddesinden yürüyerek Maltepe'deki düğün salonuna girdik. Normal bir düğün yapılmıyormuş havası vardı. Salonda bir iki tanıdık yüzle de karşılaştım, ama jeton düşmedi. Gelin ve damadın salona girişi, düğünün başlaması beklenirken birden bir hareketlenme oldu. Elektrik lambaları söndürüldü. Bir grup genç bir kişiyi çember içine aldılar. Çember içine alınan şahıs, karanlıkta: "Yoldaşlar!.. Bugün 10 Eylül. Partimiz TKP'nin 60. kuruluş yıldönümü. TKP Ankara İl Örgütü partimizin 60.

Kuruluş yılını kutluyor. TKP 60 yıldır her koşulda savaşıyor ve savaşıacaktır. Yaşasın TKP” mealinde kısa bir şeyler söyledi. Konuşma bitince konuşan şahıs ve onu koruyanlar düğün salonundan ayrıldılar. Geriye düğüne gelen misafirler(!) kaldı. Ben, başıma bir iş gelmesin diye hemen oradan ayrıldım. Tabii kendi saflığıma da kızdım, böylesi ciddi olmayan eylemlerde yakalanmam durumunda Diyarbakır’daki parti örgütlerinin zarar görebileceği endişesiyle.

11 Eylül günü ise, deyim yerindeyse Ankara’da tam bir kaos ve tuhaf bir gariplik vardı. Özellikle de Kızılay’da. Her elli altmış metrede bir bombalı ya da bomba süsü verilmiş paket veya pankartlar vardı. Adım başı cadde ve kavşaklarda inzibatların ve resmi polislerin dolaşmasına karşın bu kadar paket ve pankartı hem de gündüz kimler astı, bu kadar bombalı paket nasıl caddelerin ortasına bırakılabildi? Sanki “devrimci bir durum var”dı. Polis panzerleri sadece paketlere su sıkıyordu. Caddelerde biriken insanlarda basınçlı suyun etkisiyle havalarda uçan paketleri temaşa ediyordu. Ben sendikadaki işimi bitirmiş, Diyarbakır’a gitmek için otogara giden dolmuşlardan birine tam bineceğim esnada, Kızılay Meydanında bir patlama sesi duydum. Dolmuş yolcu beklemeden hemen hareket etti. Otogara geldiğimde kendimi zor otobüse attım.

Otobüs hareket saati geldiğinde yola koyuldu. Neyin bizleri beklediğini bilmeden gecenin karanlığında yol alıyorduk. Yolda herhangi bir durumla karşılaşmadık. Gürün (Sivas) ve Pınarbaşı (Kayseri) yakınlarında lokantalarında bulunduğu akaryakıt istasyonlarına askerler otobüsü sokmamışlar, otobüsün devam etmesini istemişler. Şoför bunu sonradan biz yolculara söyledi. Ben uyuyordum. Malatya’ya az kala otobüs bir akaryakıt istasyonunda durdu. Saat sabah 5.30 gibi. Akaryakıt istasyonunda onlarca otobüs vardı. Kalabalıktan yükselen “Asker, İhtilal, Kenan Evren, Darbe...” uğultusu, otobüslerin motor gürültüsüne karışıyordu. Bizim otobüs şoförü ne oluyor diye sorduğunda, bir başka otobüs şoförü; “Haberiniz yok mu? Asker darbe yapmış. Radyoyu açın!” diye açıklamada bulundu.

Darbe beni işte böyle yolda yakaladı.

Sendika çantasını otobüsten fırlatmam

gece özgürlüktür

sokakları panzerler teslim alsa da herkes kendi rüyasını görür

Şoför, askeri darbe yapıldığı sözlerini duyunca hemen otobüste bulunan radyoyu açtı. Kulaklarımı dört açtım. Radyoda sıkıyönetim bildirileri okunuyordu. Okunan bildirilerde parlamentonun, siyasi partilerin, Türk-İş ve DİSK gibi işçi konfederasyonlarının ve bunlara bağlı sendikaların çalışmalarına ikinci bir emre kadar ara verildiği askeri yönetimce bildiriliyordu. Bunları duyunca darbenin hayırlı olmadığını anladım. Ama sanki bekliyormuşum gibi hiç de paniğe kapılmadım. Dışarı çıktım, temiz havayı içime çekip yapmam gerekenleri düşünmeye başladım. Sonra bir güzel karnımı doyurdum, ihtiyacımı giderdim. İstasyonda insanlar kümeler halinde bazıları alçak sesle, bazıları gürültü edencesine darbeyi konuşuyorlardı. Gidip otobüste yerime oturdum.

Sendikada toplantı esnasında bizlere üzerinde “DİSK Baysen Sendikası” arması olan siyah fermuarlı bir çanta vermişlerdi. Çantanın içinde sendikaya ait belgeler, isimler ve ajandam vardı. Koltukların üzerindeki raftan çantamı aldım. Çantanın içinde bulunan ajandamı, isim listesini çıkarttım. Dikkat çekmeden bunları parçalayıp ceplerime doldurdum ve akaryakıt istasyonunda bulunan çöp bidonuna götürüp attım. Otobüs hareket edince yolcular sabah uykusuna geçtiler. Otobüsün penceresini araladım ve var kuvvetimle sendikanın vermiş olduğu çantayı yol kenarındaki tarlaya fırlattım. Bir iki kişi gördü, ama oralı olmadı.

Otobüsümüz sabahın şafağında Diyarbakır’a yol alıyordu, ne yavaş, ne de hızlıydı. Sokağa çıkma yasağı ilan edildiği için yollar, caddeler, sokaklar bomboştı. Otobüsümüz her il ve ilçeye giriş çıkışta askerlerce durdurulup kimlik kontrolü ve arama yapılıyordu. Sabah saat 10.00 da Diyarbakır’da olmam gerekirken ancak akşamüzeri saat 16.00 civarında Seyrantepe’de bulunan otogara varabildik. Orada da bizleri bırakmayıp tuttular. Akşam 17.00 gibi geçici olarak sokağa çıkma yasağı bir iki saatlik kaldırılınca evlerimize varabildik.

Eve vardığımda karşı komşumuz olan Naile teyzemin çocukları, bizde balkonda oturuyorlardı. Eşimi, çocuklarımı ve teyzemin çocuklarını öptüm. Sonra ben yolda gördüklerimi, yaşadıklarımı anlattım. Onlarda Diyarbakır’da olup bitenleri anlattılar.

Teyzemin çocukları gittikten sonra eşimle ilk işimiz, evde “sakıncalı” sayılabilecek kitapları, dergi ve gazeteleri tasnif etmek oldu. Birinci derecede

“sakıncalı” olanları içimiz yanarak banyo kazanında yaktık. Isınan sıcak suyla banyo yaparak yol yorgunluğumu giderdim. İkinci dereceden “sakıncalı” olan kitapları karton kolilere yerleştirdim. Bir gün sonra Rakı Fabrikasına gittim; eski laborantım Sıtkı Akbaş’a kitapları laboratuara getirsem koruyup koruyamayacağını sordum. “Getir şefim” demesi üzerine, bir araba ayarlayıp kolileri fabrikaya götürdüm.⁴⁹

Nerden bilecektim? Meğer 11 Eylül günü akşamı otobüsle ben Diyarbakır’a, Türkiye 12 Eylül’e son sürat gidiyormuşuz. Malatya’ya yakın bir akar-yakıt istasyonunda gündeğumundan önce otobüste radyodan duyduğum o ses, benim ve benim gibi milyonlarca insanın hayatını, hem de geri dönülmez bir şekilde değiştirecekmiş.

12 Eylül oldu, ne yapmalıyız?

*ve düşündükçe seni diyarbekir
gözlerinden sızan hüzün yaralıyor yüreğimi*

Eylül sabahlarının Diyarbakır’da büyüleyici bir güzelliği vardır. Güneş daha ışıklarını surlara vurmadan kentte canlanma başlar. Dicle’nin akışı bir başka nazlı olur. Güneşin doğuşuyla Dicle’nin, insanların, serçelerin, arabaların çeşitli tonlardaki sesleri ve bilcümle nesnenin hareketi dalga dalga yayılır kente. Ama 12 Eylül sonrasında Diyarbakır’ın bu büyüleyici güzelliği birden yok olup gitti, kara surlarını, karabulutlar kuşattı. Dicle’nin suyuna anaların gözyaşı karıştı.

Her yerden tank paletlerinin ve postalların sesi geliyordu.

Vaziyet ve gidişat iyi değildi. Dikkatli olmalıydık!..

Diyarbakır’a varınca ilk işim ilişkide olduğum yoldaşlarla fazla dikkat çekmeden görüşmeler ayarlayıp durum değerlendirmeleri yapmak oldu. Buluşmalarımızda dikkatli olunması, fazla göze batmadan hareket edilmesi ve yoldaşlarla aksatmadan düzenli ilişkilerin sürdürülmesi gerektiği şeklinde genel konuşmalar yaptık. Özel bir şey yaptığımızı hatırlamıyorum. Ben-

⁴⁹ 1984’te cezaevinden çıktıktan sonra Sıtkı’yla buluşup hasret giderdiğimizde, “Şefim baktım bir ay değil, bir yıl değil, sonunda kitapları buhar kazanlarında ne olur ne olmaz diye kendi ellerimle yaktım. Ne kadar da çoktular? Yakarken de, hep seni düşündüm” diyerek mahcup bir şekilde kitaplarımın yakılışını anlattı. Fedakârlığı için teşekkür ettim ve üzülmemesini, 12 Eylül’le sadece kitaplarımızın yakılmadığını; canımızın, malımızın, namusumuzun, her şeyimizin yakıldığını anlatarak mahcubiyetini gidermeye çalıştım.

ce fazla da yapacak bir şeyimiz yoktu, çünkü daha önceden bu gibi durumlar için özel bir hazırlığımız yoktu.

12 Eylül olduktan 1-1,5 ay kadar sonra Ergani’de partili ve güvenilir sempatizanlarımızdan 50-60 kişiyle bir toplantı yaptığımı hatırlıyorum. Toplantıyı Makam Dağının eteğinde Narlık denilen bahçenin bitişiğindeki bir dere de çınar ve ceviz ağaçlarının altında yapmıştık. İkişerli, üçerli ayrı ayrı yerlerden gelip toplanmıştık. Yiyecek ve içecek bir şeylerde almış, piknik havasında bir araya gelmiştik. 12 Eylül’ün gelişi, yapısı, nasıl bir çalışma izlememiz gerekir konularında sohbet etmiştik. Dikkatli olunması gerekir diye arkadaşlar uyarılmıştı. Başka yerlerde böylesine büyük “Ne Yapmalıyız?” toplantıları yaptık mı? Hatırlamıyorum. Ve yine dönemde bölgede kalan ve Malatya Bölgesine bakan Enver Sezgin’le zaman zaman Diyarbakır’da buluştuğumuzu, kendisine İstanbul’dan aldığım bilgileri iletmemin yanında, olup bitenler hakkında bilgi paylaşımında bulunduğumuzu hatırlıyorum.

Bizler nasıl çalışmalıyız, nasıl korunmalıyız sorusuna yanıt ararken, şartlar her geçen gün daha da ağırlaşıyordu. Şeref Yıldız, Ömer Ağın, Fevzi Karadeniz Diyarbakır’da değillerdi. Bu nedenle, belirli periyotlarla İstanbul’a gidip geliyordum. Görüşmelerimizde genel değerlendirmelerin ve toplanan aidatların verilmesinin dışında pek bir şey yaptığımız yoktu. Tek hedef kadroları korumaktı, ama nasıl?.. İstanbul’da görüştüğüm yoldaşların bu konuda bizlere yardımlarının olamayacağını aleni olarak görüyordum. Ne yaparsak kendi başımıza yapmalıydık! Başka bir şansımız yoktu.

Düşmana inat bir can daha çoğaldık

*“Bir can daha çoğalacağız bu kış,
Bebeğim, neremde saklayayım seni?”⁵⁰*

12 Eylül bildiri üstüne bildiri yayınlarken, Diyarbakır’da Kadın Doğum Hastanesi’nde 7 Ekim 1980 günü ikinci oğlum dünyaya merhaba dedi. Oğlumun oluşu bizleri sevindirdi, ama bu sevinç buruk bir sevinçti. Ekonomik sıkıntılar, politik baskılar ve geleceğimizin belirsizliği sevincimizi gölgeliyordu. Ama yinede her şeye rağmen sevinçliydik. Ve umutluyduk. İnancımız tamdı. Bu umutla gelecek güzel günlerin bir mustusu olarak isminin UTKU olması ailece kabul gördü.

⁵⁰ Ahmet Arif, *Hasretinden Prangalar Eskittim*, Cem Yayınevi, 21. Basım, İstanbul 1988, s. 98.

Aile büyüklerim Abdullah dedemin ismini bırakmadan yanaydı. Nüfus kütüğümüzün Ergani’de olması nedeniyle kayıt için Ergani’ye gitmek gerekiyordu. Ergani’ye kayıt için gittiğimde bu defa bir “korkak” olarak değil, “uzlaşmacı” biri olarak oğlumun ismini Abdullah Utku bıraktım. Aile büyüklerimin de hatırları kalmasın diye. Ama, Nüfus Müdürlüğünde benim açımdan bir başka önemli bir sorun vardı. Doğum tarihinden belli bir süre geçmiş ise, doğum tarihiyle kayıt tarihi arasındaki zaman dilimi aşılmış olması durumunda gerçek doğum tarihinde kayıt yaptıranlardan para cezası alınıyordu. Benim üzerimde ise cezayı ödeyecek kadar para yoktu ve kimseden de isteyemezdim. İsteyemezdim, çünkü kendi kasabamda her yönümle bilinen biri idim. Yaşım, mesleğim, aile itibarım ve devrimci hareketteki konumum gereği. Belki fazla gururlu davrandım, ama öyle davranmam gerektiği ağır bastı. Neyse, Nüfus Müdürlüğünde çalışan ilkokuldan arkadaşım İsmail Alp köylü mantığıyla hemen pratik olarak bir çözüm buldu. İki tane şahit bulalım, çocuğun 22 Ekim 1980’de doğduğunu söylesinler, o zaman ceza ödemesin ve bizlerde bu tarihi doğum tarihi olarak kayıtlara geçeriz. Olur mu, olur. İsmail hemen iki yalancı şahit arayıp getirdi: 7 Ekim’de doğan Abdullah Utku böylece nüfus kütüğünde 22 Ekim’de doğmuş oldu.

Utku’nun doğum tarihinin bu şekilde kayıtlara geçmiş olması hâlâ içimi daraltan, canımı sıkıyan bir üzüntü kaynağıdır.

12 Eylül “Sahip-Kıran”⁵¹ gibi kırıp geçiyor

Doğanın temel yasalarından biridir. Fiziksel bir hareketin etkin olabilmesi zamanla ve hareketin gücüyle orantılıdır. Hareket halindeki bir cismin (TKP ve tüm sosyalistlerin) ilerlemesi için, onu durduracak kuvvetten (12 Eylül’den) daha güçlü bir kuvvete ve gerekli zamana ihtiyacı vardı.

12 Eylül öncesinde ve sonrasında bizleri harekete geçirecek, ilerletecek ne bir parti, ne de gelişen olaylara müdahale edecek zamanımız oldu. Esaslı bir birleşik kuvvet oluşturup karşı hareketin (12 Eylül’ün) etkilerini bile azaltmadık. Çakılıp yerimizde kaldık. Dahası toz duman olup savrulduk. Yıkıcı bir deprem yaşadık, derinden sarsıldık. İnsanlar işinden, gücünden,

⁵¹ Sahipkıran: Çermik ve Ergani çevresinde ilkbaharda esen ve ağaçların çiçeklerini kuran fırtınaya “sahip kıran” fırtınası adı verilir. Fırtınanın bu tahrip edici özelliğinden dolayı tarihte bir pek çok yiğit (!) lidere “Sahip Kıran” unvanı verilmiştir. Bunlardan biri de Uzun Hasan’dır. Uzun Hasan’ın ayağının bastığı yerde on sene ot bitmemiş, yirmi yıl ağaçlar çiçek açmaz olmuştur. Kıtáb-ı Diyarbekriyye yazarı Ebu Bekr-i Tihranî, bu nedenle Uzun Hasan’a hiçbir yerde ismi ile hitap etmez; “Sahip Kıran” unvanı ile onu ödüllendirir.

sağlığından, yurdundan ve canından oldu. Siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmenin önüne set çekildi. Devlet ve toplum tüm kurum ve kuruluşlarıyla topyekûn kirlendi, kirletildi. Aradan 30 yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen hâlâ 12 Eylül'le uğraşıyoruz.

12 Eylül 1980'de askeri cunta ülkedeki yönetime el koyunca, en büyük darbeyi sendikalar yedi. Sendikaların seçilmiş yöneticileri ve çalışanları görevden alındı. Sendikalar kayyumlara devredildi. Bir sendikacı olarak bundan bende payıma düşeni aldım. Kayyum, 1981'de tazminatımı verip Bay-sen Sendikası ile ilgili iş akdimi feshetti. Ve böylece sendikadaki görevim sona erdi.

12 Eylül'ün gelmiş olması ve işten atılmamla birlikte artık benim için her anlamıyla sıkıntılı ve zorlu günler birbiri ardına gelmeye başladı.

İlki, işsiz kalmam oldu. İşsiz kalmak aç kalmakla eş anlamlı. Ergani, Çermik, Çüngüş, Dicle, Lice, Diyarbakır; İstanbul, İzmir, Bursa değil ki hem illegal veya yarı illegal politik çalışmalar yapasın, hem de kimliğini, adresini saklayarak bir yerlerde çalışabilesin. Ben tek olsam neyse; Sevgi, Ozan ve Utku var. Ne olacak halimiz diye düşünmeye başladık.

İkincisi, 12 Eylül öncesi ve sonrasında TKP'nin bölgede bulunan yönetici konumundaki kadroları, güvenlik nedeniyle bir, bir bölgeden çekildiler. Ömer Ağın, Fevzi Karadeniz gibi birlikte çalıştığım yoldaşlarım artık yoktu. Aranılan birçok arkadaşımız da başka yerlere gitmek zorunda kaldılar. İşlerin çoğu benim ve benim gibi birkaç arkadaşın omzuna yıkıldı. 12 Eylül'ün olumsuz psikolojik etkisi, eylemsizlik, kadroların ayrılması ve tek tek bireylerin geri çekilmesi, korkmalar, tutuklamalar; devrimci, sol, sosyalist, komünist ve Kürt hareketlerinin dağınıklığı üst üste binince örgütsel bir çalışmanın tüm zorluklarını yaşamaya başladık.

Ama güven ve azimle yapabileceklerimizi hep yapmaya çalıştık ve yapabileceklerimizi yapmadan hiç vazgeçmedik.

Eşim mahallenin kadın terzisi oluyor

*ipek elli dokumacı kızın
gergefindeki her yeni nakış
isterim ki
ciğerlere saplanan alevlenmiş
bir kurşun değil
gönülleri ateşten kavrulan
sevdalıların buluştuğu
bir gül bahçesi olsun*

Sendikaların kapısına kilit vurulmasıyla açlık, parasızlık başladı. Sevgi'nin akıl edip, dikiş makinesi al terzilik yapayım demesi üzerine MTA'da çalışan Adil Balçık'ın kefil olmasıyla bir mağazadan peşinatsız ve taksitle ucuz bir "Zetina" marka dikiş makinesi aldım. Sevgi, bu makineyle evde mahalledeki kadınlara etek, buluz, entari, deşük⁵² vs... dikmeye başladı. Evin zar zor geçimini bununla yapmaya çalıştık, ama dikiş makinesi dünyanın en kötü makinesi çıktı. Fazla çalışınca hep arıza yaptı. Dikim işinden ve makine tamirinden az çok anladığım için bu makinenin ha bire arızalarını gidermeye çalıştım. Sevgi çalıştı, ben evde Ozan ve Utku'ya baktım. Bu arada bir ilaç laboratuvarında diplomamı kiraya verip "Mesul Müdürlük" yapmaya başlamamla azıcık para elime geçmeye başladı.

O zamanlar Diyarbakır'da Yenişehir'de Sanat Okulu'nun yanında oturuyorum. Güvenlik nedeniyle pek dışarı çıkmıyorum, sadece örgütsel işlerim olduğunda çıkıyordum. Onun dışında hep evdeyim, çocuklara bakıyorum. Sevgi'de dikiş dikiyor. Tabi ara sıra kadınlar ölçü ve prova için eve geldiklerinde trajikomik olaylar da oluyor ister istemez... Bu tür olayların olması ve Diyarbakır gibi bir yerde, gündüzleri bir erkeğin hep evde olması hayra alâmet olmadığından kadınların geleceği saatlerde ben kitabımı alıp yatak odasına gider, ne olur ne olmaz gelen hanımların çocukları kapıyı açabilir diye arkadan kapıyı kilitlerdim. Onlar gidinceye kadar kitap okurdum, sıkılınca da uyurdum. Gittikleri zaman da Sevgi; "Gelebilirsin" diye seslenirdi. Sevgi'nin terziliği sayesinde aç kalmadık, fazlaca perişan olmadık.

O günler her yönden benim için sıkıntılı bir dönemdi. Özellikle işsizlik ve parasızlık hiç peşimi bırakmadı. Zaman zaman değişik işlerde çalışsam da zaten hep parasal sorunları yaşadım. Ama sıkıntılarımı dışarıya yansıtmamaya çalıştım. Şikâyetçi olamazdım, çünkü bu yolda yürümeyi kendim seçmiştim. Bilinçle yapılan bir tercihin sonuçlarıydı yaşadıklarım. Sağ olsunlar sıkıntılı günlerimde hep ailem katkıda bulundu. Minnettarım.

Burada asıl sorulması gereken soru şu bence: İlegal yaşam içinde olduk, ama maddi sorunlarımız çözülmedi ya da çözemedik. Doğrusunu söylemek gerekirse ne bireyler olarak, ne de parti olarak maddi sorunlara fazla kafa yormadık. Askeri darbenin olabileceği hep söylene durdu, ama askeri yönetim gelirse maddi sorunlarımızı nasıl çözeceğiz, nasıl barınacağız, nasıl bir çalışma yöntemi izleyeceğiz diye esastan hiç düşünmedik ve önlemler almadık.

⁵² Deşük: Bir tür kadın şalvarı.

Kendi sorunlarını çözemeyenler parti sorunlarını, yoldaşlarının sorunlarını, ülke sorunlarını nasıl çözebilir?..

Ya da aç ve açtıkayken mücadele edilebilir mi?

“General Giap ismini hiç unutmayın!”

Açlıkla boğuşurken hiç yoktan 1980’de kısa dönem askerlik çıktı. Zaten asker kaçağıydım, hemen nişan yüzüklerimizi satarak paranın bir miktarıyla otobüs bileti aldım, geriye kalanı harçlık olarak ayırdım. Ailece İstanbul’a amcamlara (kayınpederime) gittik. Sevgi ve çocukları İstanbul’da bıraktım. Partimin onayı ile 13 Aralık 1980’de Burdur 58. Topçu Er Eğitim Tugayı’na gittim. 10 Nisan 1981’de de terhis olarak kaşla göz arasında askerliğimi aradan çıkardım.

Benim askerliğimin bitişine yakın kardeşim Ali Haydar ve çok sayıda tanıdık bizden sonraki kısa devre olarak Burdur’a geldiler. Dış tabibi Bülent Yıldırım’la birlikte, gelenlere yardımcı olduk, bir arada olmalarını sağladık ve iyi bataryalara, yatakhanelere kayıtlarını yaptırarak.

Askerde bizlere gündüz yat-kalk, sağa dön-sola dön gibi gündüz eğitimlerinin yanında, geceleri de uygulamalı avcı düzeni, gece yürüyüşlerinin yanında, bazen de barakada yetkin bir kurmay subayınca “Atatürk İlke ve Devrimleri”, “Yıkıcı ve Bölücü Akımlar”, “Gayri Nizami Savaş (Gerilla Savaşı)” gibi seçilmiş belli konular anlatılıyordu.

Bir gece barakada yapılan derste, gayri nizamı savaş nedir, ne değildir; düşman yurdu işgal etse ne yapılmalı açıklamalarının ardından, eğitimi veren subay; “Gayri nizamı savaşın kuramda ve uygulamada en iyi uygulayıcısı kimdir?” diye sordu.

Kısa devre askerlik yapanların hepsi yüksek okul mezunuydu. Soruyla birlikte, her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Kimi Atatürk, kimi Arafat, kimi Fidel Castro, kimi Che Guvera, kimi Tito, Nehru, Nasır, Ben Bella, Ömer Muhtar, Muhammed Cinnah... dedi. Subay, “Hayır” bunlar değil anlamında başını sağa sola sallamaya başladı. Sonra sert bir şekilde; “Yok mu içinde bilen” diye sordu. Arka sıralarda oturuyordum. Gayri ihtiyari “General Giap’tır komutanım!” dedim. Ve dememle birlikte huzursuz oldum, siyasi kimliğimi açığa çıkacak diye kendi kendime kızdım.

Subay; “General Giap diyen asker ayağı kalksın!” dedi. Kalktım, kısa künyemi okudum. Sonra, “emir ve görüşlerine hazır” olduğumu bildirir tek milimi gür bir sesle verdim. Tedirgin bir şekilde gelecek yanıtı beklemeye başladım.

Subay gece dersindeki askerlere; “General Giap ismini hiç unutmayın! General Giap, gayri nizami savaşın yaratıcısıdır, babasıdır” dedikten sonra, bana dönüp; “Aferin asker, otuuur!” deyince, rahatladım.

Otururken, korkumdan savaşların büyük çıkarların kanla çözülebilen bir çatışması olduğunu söyleyemedim.

Sivil polisin yoluma çıkıp beni uyarması

Her şeyin bir nedeni vardır!

Askerlik bitince İstanbul’a eşim ve çocuklarımın yanına gidip birkaç gün kaldıktan sonra ailece Diyarbakır’a evimize geri döndük. Giderken komşularımıza evimize iyi bakmalarını, benim askere, çocuklarında İstanbul’a gideceğimizi söylemiştik. Geldiğimizde normal kaldığımız yerden yaşıntımıza devam etmeye başladık. Ama her şey her gün aleyhimize geliyordu. Çoğu insan artık selam vermeye bile çekiniyordu. Ben, bu koşullarda bir yandan iş arıyor, bir yandan da yeniden partili arkadaşlarla ilişki kurmaya çalışıyordum. Etrafımızdaki çember ise her geçen gün daralıyordu. Yinede her şeye karşın çoğu arkadaşım gibi bende her şeyi göğüsleyip yola devam etmenin dışında yapılacak bir şeyin olmadığını çok iyi biliyordum.

Böylesine psikolojik durumdayken aynı apartmanda oturan komşum Kilisli sivil polis, (Karakolda arkadaşlara kefil olan) Dilan Sinemasının köşesinde eski pavyonlar sokağında baktım karşıdan bana doğru geliyor. Bozuntuya vermeden yoluma devam ettim. Yanıma geldiğinde kibar bir şekilde selam verip, askerliğimin bitip bitmediğini sordu. Ben bittiğini söyledim. Birden ciddileşti ve ancak benim duyabileceğim bir sesle; “Müslüm Bey, bak askerliğini bitirdin. Artık işine gücüne bak. Sen mühendis bir adamsın. Bırak bu politikayı, Kürtçülüğü, komünistliği. 12 Eylül oldu, askerler yönetime el koydu. Artık onların hepsi geride kaldı” dedi ve birden sanki söylediklerine pişman olmuş ya da kendisine kötülük yapacak birini görmüş gibi çabucak yanımdan uzaklaştı. Birlikte görünmekten, benimle konuşmaktan korkmuş gibi bir hali vardı veya bana öyle geldi. Çok ani uzaklaşınca tabii bir şey de diyemedim. Fakat içime bir kurt düştü? Ne demek istedi, aba altından sopa mı gösterdi, yoksa gerçekten kendince nasihat ederek iyilik mi yapmak istedi? Bilemiyorum. Bildiğim beni, kardeşlerimi, eve girip çıkan çok insanımızı tanımasına karşın, ondan komşuluğum süresince gerek benim, gerekse tanıdıklarımızdan hiçbirinin zarar görmeyişidir.

Yakalanmadan önce bu polisin başka bir yere tayini çıktı, evini taşıyıp gitti. Giderken benden bir komşu olarak helâllik istedi. Helalleştik. Yolu açık olsun.

İki kardeşimin Diyarbakır’da gözaltında “buluşması”

*“İçeride hawar,
Dışarıda asker sesi.”⁵³*

Askerden terhis olup Diyarbakır’a gelmemden yaklaşık bir ay sonra Diyarbakır Ali Pınar İlkokulunda öğretmenlik yapan kardeşim Miktat, dört ay sonrada Burdur’da asker olan kardeşim Ali Haydar gözaltına alındı. Sonra iki kardeş Diyarbakır’da “gözaltı” denilen yerde “buluştu”.

Bu “buluşma”nın hikâyesini ve yaşananları Ali Haydar ve Miktat’tan dinlemenin daha doğru olacağını düşünüyorum:

Miktat’ın o günlere dair bana anlattıkları:

“Ali Pınar İlkokulunda öğretmen olarak çalışıyordum. 1981 Mayıs’ın ilk Cuma’sıydı. İkinci derse başlayalı 10 dakika kadar olmuştu. Okula siyah bir arabayla gelen polis ekip amiri; “Gidelim hocam” deyip ekip arabasına aldılar beni.

Arabada her üç beş dakikada bir anons geçiliyordu: “İstenen şahıs okuldan alındı, emirlerinizi bekliyorum!..” Karşı taraftan bir türlü yanıt gelmiyordu. Ekip amiri kızgın bir ifadeyle; “Anasını avradını s.ktiklerim. Hem alın diyorlar hem de cevap vermiyorlar” diye söyleniyordu. Bağlar’da beş altı tur attıktan sonra Merkez Komutanlığından yanıt geldi. Bunun üzerine eve gittik. Ev aramasından sonra Çarşı Karakoluna götürüldüm.

Komiser önüne kalın bir dosyayı koyunca; “Miktat, şimdi boku yedin. Bu dosya sana aitse eğer kurtuluşun yok artık... Poliste ne kadar da çok şey biliyormuş” diye kendi kendime söylenmeye başladım.

Komiser sayfaları çevirip isimler sormaya başlayınca rahatladım. Dosyadaki bilgiler İGD, İKD, İLD ve TKP’ye ait genel bilgilerdi. İsimler sorulmaya başlandı. “Tanımıyorum” dedikçe amir burnundan soluyordu. “Ali Haydar Üzülmez” deyince, “Tanıyorum” dedim. Amir bir an durdu ve sonra; “Nereden tanıyorsun?” diye sordu. Ben; “Ağabeyimdir” dedim. Sinsi bir ba-

⁵³ Miktat Üzülmez, *Sevdalı Yüreklere* (Şiir), Yayınlanmamış çalışması, Diyarbakır 2001, s. 7

kıştan sonra öyle bir patlattı ki... “O.spu çocuğu, ağabeyini de tanımasaydın bari... Alın bunu nezarete atın” dedi.

Akşama doğru Merkez Komutanlığına götürüldüm. Komutanlığın kapısında yarım saat kadar bekledikten sonra askerlerin kontrolündeki gözetime aldılar. Koğuş A ve B bloklarından oluşuyordu. Koğuştan içeri girince tanıdık simalar hemen göze çarptı. Benim kaldığım B Koğuşu’nda yüze yakın insan bulunuyordu. Bir o kadarda karşı A Koğuşu’nda. Gözaltına alınanlar arasında tanıdık öğretmenler, öğrenciler, gençler vardı. Diyarbakır’daki tüm siyasi gruplardan insanları burada bulmak mümkündü. Dışarıda bir araya gelemeyenleri 12 Eylül faşizmi “gözaltı” denilen yerde bir araya getirmişti. Buna rağmen tek tük olsa da dışarıdaki eski sakat anlayışları burada sürdürmek isteyenler vardı. 12 Eylül’ün ağırlığından çözülenler, sessizce geri çekilenler, korkanlar olsa da büyük çoğunluk direniyordu.

Burada bulunanların bir kısmı “disko”dan (işkence yapılan yer), kimileride direk polis sorgusundan sonra buraya getirilmişti. Bunlar şanslı olanlardı. Birde Urfa ve Mardin’den getirilenler vardı ki bunların çoğu köylerden toplanıp getirilen kişilerdi. Bunlar teknik işkenceden değil, kaba dayaktan geçirilmişti. Kalaslarla dövülmüşlerdi. Bir kısmı sakat edilmişti.

Koğuştaki insanlar her gün değişmekteydi. Bir kısmı mahkemeye, bir kısmı 5 Nolu Cezaevine, bir kısmı “diskoya” götürülüyordu. Dışarıdan da sürekli gözaltına alınanlar getiriliyordu. İşkenceden gelenlere sahip çıkıyorduk. Onlara masaj, yeme içme konusunda yardımcı oluyorduk. Onlardan yapılan işkenceler ve sorulan sorular hakkında bilgi edinmeye çalışıyordum. Bunların faydasını işkence altında görmedim desem yalan olur. Çünkü polisin, istihbaratın elinde hiçbir belge yoktu. İşkenceyle örgüt ilişkilerini çözmeye çalışıyorlardı.

Gözaltına alınışımın on birinci günü bazı tanıdıklarla birlikte gözlerimiz bağlanarak dolmuşa bindirildik. Kimler mi vardı? Öğretmenlerden Hüsnü Güzel, Abdulkadir Yıldız, Mehmet Aslan, Hasan Arslan, Engin (?) hoca, Hüseyin Yeşil ve adını hatırlayamadığım öğretmen ve gençler. Sorguda bizden önce orada olanlar da vardı. Bir kısmı da bilinçli olarak orada tutuluyordu. Bunlardan yeni gelenlere gönüllüymüşçesine “itiraflarını” anlatmaları isteniyordu ve bunlarda bülbül gibi ötüyorlardı. Sonra da; “Ben bildiklerimi anlattım, sizde eziyet çekmeden anlatın, başka şansınız yok!” diyorlardı.

“Disko”da günlerin geçtiğini ancak Seyrantepe Camisinde okunan sabah ezanından anlıyordum. Ancak tanıdık sesler her geçen gün azalıyordu. Kalanlardan Hasan hoca ve Abdulkadir hocanın psikolojik durumları bozulmuş, konuşmaları tuhaflaşmıştı. Bunlara daha sonra Moskova Radyosuna

mektup yazma ve KGB ajanlığıyla suçlanan akrabam Abbas Üzülmez'de katıldı. Abbas, konuşmayıp sürekli susuyordu, konuşma yetisini kaybetmişti. Yıllar sonra öğrendim. Dicleli Hasan hoca tahliyeden kısa bir süre sonra karısını, dört çocuğunu öldürdükten sonra kendi yaşamına son vermiş. Abbas hoca ise cezaevinden çıktıktan sonra uzun süre psikolojik tedavi görmek zorunda kaldı.

On yedi gün “Disko”da sorguda kaldım. Sorguda İGD, TÖB-DER, TKP ile ilgili üyelik durumum soruldu. TÖB-DER üyesi olduğumu, TÖB-DER içindeki “Birlik Dayanışma” grubu içinde yer almadığımı söyledim. İfademi imzaladıktan sonra yeniden gözetim altına getirildim. Hüsnü hocanın masörlüğü ile kısa sürede ayağı kalktı. Ben onlar için endişe ederken, onlarda benim için endişe ediyorlarmış.

Bana, “Diskoda en kötü şey neydi?” diye sorarsanız, benim için en kötüsü başkalarının kusmuğunu yemek zorunda bırakılmam ve kustuğumda ise kusmuğu yalatmalarıydı.

Koğuşa döndükten sonra karşı koğuştan akrabam Kamber Sümbül’ün elektrik tamirati nedeniyle gelmesiyle Ali Haydar abimin de gözaltına getirildiğini öğrendim. Sendeledim, yüreğimde bir acı sızı hissettim. Sadece, “İyi mi?” diyebildim. Abim ailenin “Karaoğlan”ıydı. Akıllı ve yiğitti. Çavuş’un çağırmasıyla Hüsnü hocayla birlikte gittiğimizde kendisiyle karşılaştım. Fırsatını bulduğunda gülerken sessizce, “İyisin değil mi?” dedi ve bir şey kabullenip kabullenmediğimi sordu.

Gözaltındayken hiç unutamadığım şeylerden biri gözetimde askerlik görevini yapan İzmirli Emin Çavuş’tur. Bana, “İGD davasından mı geldin?” diye sormuştu. İşkencede de bana çok yardımcı oldu. Zannedersen İGD’liydi. Bir şeye ihtiyacın olduğunda çaktırmadan söyle diyordu.

Abbas hocayı 5 Nolu’ya götürdüklerinde çok üzül müştüm. Ne de olsa yakın akrabamdı. Tutuklandığını rüyamda bile görmüştüm. Annesi Emine abla, rüyamda; “Miktat, Abbas’ı tek bırakmayasın, oğluma iyi bakasın” demişti. Ben de Emine ablama söz vermiştim. Ona iyi bakacaktım, onu yalnız bırakmayacaktım ve dönüşte onu da getirecektim diye. Ama şimdi elim kolum bağlanmıştı. Abbas hocayı götürmüşlerdi. Ben ise hiçbir şey yapamamıştım. Artık ona bakacak kimsesi yoktu. Kim yemeğini verecekti. Kim elinden tutup gezdirecekti. Kim onu korumak için kavga edecekti. Zaten psikolojisi bozulmuş ve konuşamıyordu. Cezaevinde durumu daha kötü olacak diye kaygı duyuyordum. Bir gün sonra İzmirli Emin Çavuş geldiğinde, “Hastalığının ciddi olduğunu neden bana söylemedin. Ben onu göndermedim” dediğinde kahrolmuştum.

Nuri Balcı'yı askerden getirmişlerdi. Henüz sorguya götürmemişlerdi. Ona beyaz pantolonumu ve kırmızı gömleğimi gönderdim. Sorguda kırmızı gömlek dikkat çektiği için sürekli kırmızılı deyip sopa atmışlar. Beni her gördükçe hâlâ anlatır.

Bir gün de gece saat on bir sıralarında Hacı adlı biri kalp krizi geçirmeye başladı. Herkes telaş ve şaşkınlık içinde ne yapacağını bilemez oldu. Koşum, demir kapıdaki zincirle kapıyı yumruklayarak sesim çıktığı kadar “Doktor... doktor... biri ölüyor...” diye bağırmaya başladım. Askerlerin koşuşturmasından sonra bir asteğmen doktor geldi, Hacı'yı uzun bir uğraşından sonra hayata döndürdü. Sonra olup biten Hacı'ya anlatılca boynuma sarıldı. Hacı, Urfa Aligörlüydü ve PKK'den getirilmişti.

Gözaltındayken işkencenin izleri her an her saniye karşıma çıkıyordu. Bir gün tuvaletin kan içinde kaldığını gördüm. Çıkan kişi PKK davasından getirilmişti. Şişeye oturtmuşlardı. Makatı yırtılmıştı. Derdini kimseye söyleyemiyordu. Zayıf uzun boyluydu. Ne kadar cinayet varsa hepsini üslenmişti. Sürekli sessiz ve derinden Kürtçe ağıt yakıyordu. Sesi çok güzeldi. Yumuşak ve tatlı bir sesi vardı. Onunla yakından ilgilendim. Bir gün, “Neşeli bir şey söylesene” dedim. Yüzüne baktı. Gülümsedi. Koğuştakiler toplanmaya başladı. Mendili olan yok mu dedim ve bir on dakika kadar halay çektik. Herkesin yüzüne renk geldi. Sonra askerler doldur boşalt yapınca oyuna son verdik. O gün, Asil Karaduman arkadaş kulağıma “Kakom, TKP'liler de az değilmiş hani. Yiğit adammışlar. Gözaltı tarihinde bu bir ilktir” demişti.

Doksan üç gün sonra bitlerimi de yanıma alarak evin yolunu tuttum. Ergani'ye varınca Abbas hocanın annesi Emine Abla karşıma çıktı; “Miktat, Abbas'ı niye getirmedi?” deyip boynuma sarıldı. Ağlamaya başladık. Ancak, “Abbas iyi, yakında gelecek” diyebildim.

Başka ne diye bilirdim ki?..”

Ali Haydar da o günlere dair şunları anlatmaktadır:

“Burdur'da askerlikte terhisime bir hafta kala beni 28 Haziran 1981'de gözaltına aldılar. Yetkili komutanlar, “Senin hakkında Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığının tutuklama kararı var. Diyarbakır'dan gelip seni alacaklar” dediler.

Tertibim olan tüm askerler terhis olduktan sonra, Cumartesi günü sabah erkenden ekip gelip beni teslim aldı. Burdur'dan Isparta askeri birliğine gittik. Oradan iki askeri daha getirdiler. Biri PKK davasından yargılanan Erganili Nuri Balcı'ydı, diğeri KAWA davasından Diyarbakırlı Cemal (sanırım Er-

meniydi) diye biriydi. Asker elbiselerimizle yola koyulduk.

Yolda ekip şefiyle ilginç sohbetlerimiz oldu. Ben, beni alan ekibin soruşturmayı ve sorguyu da yapacağını bildiğimden konuşmalarına ve sorulan sorulara verdiğim yanıtlarda çok dikkatli davranıyordum. Polis şefi bir ara; “Hoca bak, bu devlet 25 yaşında seni öğretmen okulu gibi bir okula Müdür Vekilli yaptı. Seninle ilgili tüm bilgiler elimizde. Okulda 40’a yakın öğretmen vardı. Bunların yarısından fazlası bayandı, hem de değişik bölgelerden ve çok da gençtiler. Neden bunlarla gönül eğlendirmedin, birlikte olmadın, bu işlerle uğraşıyorsun?” diye sırtarak sordu. Ben; “Bunlar, benim öğretmen arkadaşlarım olur mu öyle şey, bana yakışır mı?” dedim. Şef; “Bırak bunları” dedi. Ben; “Peki, bu bayan öğretmenlerin içinde sizin bir yakınınız olsaydı, bana bunları söyler miydiniz?” diye sordum. Bana bir tokat attı ve “Sus lan o.uspu çocuğu” dedi. Sonra da kendi polis arkadaşlarına, Nuri ve Cemal’e dönerek; “Bu i.neyle Diyarbakır’a kadar hiç konuşmayacaksınız” diye emir verdi. Diyarbakır’a kadar bir daha bizimle konuşmadı.

Gece Mersin nezaretinde kaldık. Sabah yola devam ettik. Her gittiğimiz il veya ilçede mola verdiğimizde biz askerleri elleri kelepçeli olarak lokantaya, kahveye, tuvalete götürüyorlardı. Yani sivil polisler, biz askerleri yönetiyordu. 12 Eylül’le askerlerin esip gürlediği bir dönemde kelepçeli asker görüntümüzle çevrede şaşkınlık uyandırıyorlardık.

Neyse, Diyarbakır gözaltına geldik. Askerler bizleri kapıda karşıladılar. Gözaltının önündeki askeri kulübede eşyalarımızı ve üstümüzdekileri çıkarıp masanın üstüne koymamızı istediler. Bizler denileni yaptık. Bu esnada yanımdaki çavuş elindeki dosya ile bana baktı ve aniden bir tokat attı. İkinci tokadı atmaya kalkınca bileklerinden tuttum. “Beni dövemezsin, bende senin gibi bir askerim, yüzbaşım emir vermeden nasıl döversin?” dedim. Asker şaşırıp kaldı. Yüzbaşı; “Bırak, dövme. Koğuş sorumlularını çağır” dedi.

Çavuş koşa koşa gitti. A Koğuşu’ndan Hüsnü Güzel, B Koğuşu’ndan Miktat Üzülmez’le geri geldi. Gördüğüme inanamadım, dondum kaldım. Hem sevindim, hem üzüldüm.

Yüzbaşı, Hüsnü hocaya beni göstererek; “Al bunu götür ve dikkat et” dedi. İçimden hadi s.ktir lan, sen kimi kime teslim ediyorsun biri kardeşim, biri de kardeşim kadar sevdiğim yoldaşım deyip içimden muzipçe gülümsedim. Hüsnü hoca; “Peki komutanım” dedi. O dönem daha “Emredersin komutanım” uygulaması başlamamıştı. Nuri ve Cemal’i ise Miktat’a teslim etti.

Hüsnü hocayla A Koğuşu’na gittik. Hüsnü hoca; “Ne yaptın yine sen?” diye sordu. Ben de olup biteni anlattım. “İyi yapmadın, öldürecekler seni.

Burada değil, sorguya götürdüklerinde. Sorguda nöbeti bu askerler tutuyor. Nöbet değişimlerinde seni bir-birlerine teslim ettiklerinde dövüp, işkence edecekler” dedi. Ben; “Bir şey olmaz, düzeltiriz” dedim.

Sorguda o tür şeylerle, özel bir muameleyle karşılaşmadım. Miktat’la Hüsnü hoca aracılığıyla haberleşiyordum. Miktat gözaltından bırakıldı, 5 Nolu’ya gitmedi.

Miktat’la gözaltında karşılaşmamız böyle oldu.”

Kardeşlerim “gözaltı”nda bunları yaşarken ben dışarıda onlardan gelecek iyi haberleri bekliyordum. Daha henüz sıra bana gelmemişti...

V. Bölüm

YAKALANIŞIM VE 5 NOLU CEZAEVİ GÜNLERİM

Tutuklamalar başlıyor

*“Mavi minibüsler kara renolar
Tanklar tutar yolları
Kolordunun arkasında bavarlar
Dolup taşar sorgu odaları”*⁵⁴

Sabahı severim. Sabah aydınlık, gece karanlıktır. Sabah yeni bir başlangıç, yeni bir umuttur. Karanlık bana tedirginlik verir. Ev baskınları, operasyonlar, gözaltılar, infazlar genelde geceleri yapılır hep. Hatta tüm kirli işler gecenin karanlığında yapılır diyebilirim. Sabaha çıkış gecenin karanlığına çöreklenmiş sinsi baskılardan, operasyonlardan, insanlıktan çıkmış “insanlar”ın yapacaklarından bir gün daha uzak kalınacağına müjdesidir.

Birakmadılarki Diyarbakır sabahlarının güzelliğini yaşayalım.

Diyarbakır’da geceleyin TKP’ye yönelik yapılan operasyonu, ilk tutuklamaları aynı gecenin sabahında tesadüfen öğrendim. Öğrenir öğrenmez hemen sağa sola koşuşturmaya, telefon etmeye, adam göndermeye çalıştım. Birçok yer ve kişiye operasyon haberini ulaştırdım. Ne kurtarırsak kârdır anlayışıyla deli danalar gibi çırpınıp durdum. Bu şekilde başta kardeşim Ali Haydar⁵⁵ olmak üzere birçok insanın tutuklanıp gözaltına alınmasını önledim. Ve aynı gün evimi boşalttım. Eşimi, çocuklarımı ve eşyaları Ergani’ye babamlara gönderdim. Ben, sağda solda tanıdıklarda kalmaya başladım.

Diyarbakır’da “TKP Operasyonu” başlamadan önce rahmetli Necmettin Büyükkaya gözaltındayken gözaltında bulunan arkadaşımız Ali İhsan Çe-

⁵⁴ Nedim Dağdeviren, *Amedim Amid*, Ray Yayınları, 1989, s. 25.

⁵⁵ Ali Haydar, 14 Haziran 1982’de tahliye olup yeni cezaevinden çıkmıştı.

lik'e; "2-3 ay sonra TKP'ye yönelik bir operasyon yapılabilir, arkadaşlara selam söyle. Dikkatli olsunlar" diye bir uyarıda bulunmuştu. Ali İhsan arkadaşımız gözaltından bırakılınca görüşmemizde bu haberi bana aktardı. Heybet Adsız ve Enver Sezgin'le bu haber üzerine bir durum değerlendirmesi yaptığımızı ve bu haber üzerine kendimize bağlı tüm parti örgütlerine haberi ilettiğimizi hatırlıyorum. Yoldaşlardan dikkatli olmalarını, herkesin gerekli kendi önlemini kendisinin almasını istedik.

Operasyonlar yapılmadan önce polis fazlaca bir mesai yapmıştı. TKP ile ilgili toplayabileceği bilgileri toplamıştı. Ama bunlardan bizim haberimiz yoktu. Örneğin tutuklamalardan önce Diyarbakır'da DİSK'e bağlı Tekstil Sendikası'nın başkanı Süleyman Demirtaş başta olmak üzere Diyarbakır şube yöneticileri gözaltına alınıyorlar. Çok sonraları bunu Süleyman bana anlattı. Sorguda neden DİSK'e bağlı sendikaya geçtikleri türünden sorular sorarlar. Ardından da, "Müslüm Üzülmaz'i tanıyor musun, görüşüyor musun?" türünde sorular yöneltiliyor. Müslüm Üzülmaz Ergani'lidir, eşlerimiz akrabadır, sendikacıdır. Bu nedenle tanıyorum der. Görüşüp görüşmediğimizi, nelerde görüştüğümüzü sorarlar. Eşlerimiz akraba olduğu için evlerimizde, bazen de sendika binasında görüştüğümüzü söyler. Daha sonra "Müslüm nasıl bir insandır, görüşmelerinizde neleri konuşuyordunuz, siyasi görüşü nedir?" türünde sorular soruyorlar. Süleyman'da, "Müslüm mühendistir, sendikacıdır, çalışma yasasını ve sendikal mevzuatı iyi bilen bilgili ve dürüst bir insandır. Kendisiyle görüşmelerimde genellikle sendikal ve iş kanunları konularında bilgi alırdım. Bana bu konularda yardımcı olurdu" der. Son olarak Şeref Yıldız'ı tanıyıp tanımadığını sorarlar. Şeref Yıldız'la ilgili olarak da, Şeref Yıldız'ın Erganili olduğunu, DİSK'e bağlı BANKSEN Sendikası'nın Bölge Temsilcisi olduğunu ve bu nedenle tanıdığını, ama pek fazla bir ilişkisinin olmadığını, bir iki defa sendikada karşılaştıklarını söyler. İfadesi alındıktan sonra Süleyman'ı sorgudan salıveriyorlar.

Bana göre bu ve benzeri sorgular TKP ve kadroları hakkında operasyon için bilgi toplamaya yönelik işlemlerdi. Diyarbakır'da soruşturmadayken bir polisle yaptığım bir konuşma da bu yargımı doğrulamaktadır. Diyarbakır'da ifadem alındıktan sonra bir süre daha soruşturmada kaldım. Gözbağının neden olduğu gözlerimdeki iltihaplanma ve bedenimdeki yaralar, morarmalar, şişlikler iyileşsin diye bekletiyorlardı kanımca. Bu süre zarfında bana karışmıyorlardı. Gözbağımı yarı aralayarak işkence odalarını, tuvaletleri, yemekhaneyi, masaları temizletiyorlardı. Bu benimde işime geliyordu. Bol bol su içiyordum, çaktırmadan masaların üstündeki ekmek kırıntılarını yiyordum, tuvalete gidiyordum ve en önemlisi hareket ediyordum. İltihaplanmış göz-

lerimdeki bağı araladığım için gözlerim rahat ediyordu. Temizlik yaparken bir gün masanın üstünde bulunan iki zeytin ve bir parça ekmeği ağzıma attığımda, bizleri İstanbul'dan getiren polislerden biri bunu gördü. Aç olup olmadığını sordu. Ben de aç olduğumu söyledim. Bir parça ekmek getirdi ve otur ye dedi. Oturdum. Yakalanmadan önce ne iş yaptığımı ve mesleğimi sordu. Sonra operasyondan söz açıldı. Ben bu operasyonu nasıl yaptıklarını sordum. Yüzüme baktı ve güldü. Çok kolay yapıldığını söyledi. Başka bölgelerde TKP'ye yönelik yapılan operasyonlardan bölgemizdeki kadrolar hakkında bilgiler edindiklerini, sadece TKP değil Kürt örgütlerine yönelik yapılan operasyonlardan da bilgiler edindiklerini, sonra İGD, İKD, İLD gibi dernek yöneticileri ve "Birlik Dayanışma Grubu" yöneticilerinin partili olma olasılığının yüksek olması nedeniyle "bir alttan, bir üstten vurulup" operasyonu gerçekleştirdiklerini anlattı.

Ve 1982'de, "Zafer Bayramı" kutlamalarının açış konuşmasını yapan darbenin başı Kenan Evren, komünistlere ve Barış Derneği yönetici ve taraftarlarına ağzından salyalar akıtarak saldırınca, Diyarbakır ve bölgemizde 31 Ağustos gecesi "TKP Operasyonu" başlatıldı. Sonrasında bir bir yakalandık.

Baskın, üstünlük elde etmenin bir aracıdır. Psikolojik etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Baskınla şaşkınlık, moral bozukluğu ve korku yaratılmaya çalışılır. Ani ve peş peşe yapılışı baskının en güçlü yanıdır. 12 Eylül hareket alanımızı sınırlamıştı, ama parti faaliyetlerimiz devam etmekteydi. Bölgede ve İstanbul'da bizlere yönelik peş peşe yapılan baskınlarla polis tamamen üstünlüğü ele geçirdi. Faaliyetlerimiz durma noktasına geldi. Soruşturmalarda çözümlere neden oldu.

"Müslüm'ün namusu varsa gelsin eşini kurtarsın"

Namus dersi veriyor namussuzu...

Operasyonlar başlayınca eşim ve çocuklarım Ergani'de babamlara yerleştiler ama, ben ve Ali Haydar'ın yüzünden her an evin polislerce basılacağı beklentisi var evde. Gece odaların birinde eşim ve kardeşim Şahin lambaları kapatmış sohbet ediyorlar. Gece saat 1.30 sularında eşim; "Şahin, ses geliyor. Polisler geldi" deyince... Şahin; "Ben yatıyorum yenge" deyip yorganı kafasına çekiyor. Sevgi de ayağı kalkıp Utku'ya su vermek istiyor. O anda birden polisler eve, odalara doluyor. Babam da yanlarında. Sevgi elinde su bardağıyla öylece ayakta kalıyor. Bir polis, Sevgi'ye adını ve kimin nesi olduğunu soruyor. Sevgi'den önce babam; "gelinimdir, adı Sev-

gi'dir" diye yanıt veriyor. Polis yerde yatakta uzanmış ve yatar gibi gözükken Şahin'i ayağıyla tekmeleyerek; "Peki, bu kim?" diye soruyor. Babam, "Oğlumdur, adı Şahin'dir" diye yanıtlıyor. Bu yanıt üzerine polis sırtkan bir şekilde; "Oh, oh... Sizde hiç utanma, namus yok mu? Kaynıyla gelin aynı odada ne güzel!" deyip namus bekçiliği yapmaya başlıyor. Sevgi; "O benim kaynım, o benim kardeşim. İnsanın kardeşiyle aynı odada olması niçin namussuzluk olsun?" diye karşı çıkışını yapıyor. Bunun üzerine Polis; "Müslüm nerede?" diye çıkışır. Eşimde bilmediğini söyler. Polis; "Seni götüreceğiz. Müslüm seni seviyorsa, eğer erkekse namusunu kurtarmaya gelsin, seni kurtarsın!.." der. Babam araya girip; "Onun yerine beni götürün, onun emzikte küçük bir bebesi var" diye gelinini korumaya çalışır. Ama nafile...

Evi didik didik ararlar. Bir şey bulamazlar. Bu arada ekip şefi "Apo" babamdan bir bardak su ister. Babam içine tükürmüşçesine çok kızgın bir şekilde suyu uzatır. "Apo" bozulur. "Başka yerlerde su değil, ne istersek getiriyorlar ve el pençe duruyorlar. Sen ise neredeyse suyu yüzüme çarpacak-sın" diyor. Babam; "evimi yıkmaya gelmişsin. Dua et sana su verdim" diyerek, kızgınca kısa bir yanıt verir. "Apo" saygıyla babama bakar, tavrı hoşuna gider. Sonraları da babamın ziyaretine gelmiş birkaç kez ve babamla rakı içmişler. Babam anlatmıştı.

Neyse, evde bulunan herkese, anama, babama, kardeşlerime, eşime yeniden benim nerede olduğumu tek tek sorarlar. Tümü de bilmiyoruz deyince; "Müslüm'ün yerine eşini rehin alıyoruz, namusu varsa gelir. Müslüm gelirse ancak o zaman Sevgi'yi bırakırız" deyip, eşimi ekip arabasına bindiriyorlar. Şahin'de yanında. Yolda Şahin'e tekrar benim nerede olduğumu soruyorlar. Şahin'de; "Aranan adam nereye gideceğini söyler mi? Eve geldi, ben gidiyorum dedi ve gitti. Nerede olduğunu, nereye gittiğini bilmiyorum" deyince evin yakınında bırakırlar.

Sevgi'yi evden alındıktan sonra Ergani ilçe merkezinde ekip arabasında bir süre bekletirler. Başka ocakları söndürmek için polisler Ergani'de operasyonlarına devam ederler. Arabada beklerken polislerden biri; "Sana yazık olacak. Müslüm'ün yerini söyle" diye yeniden yerimi tespit etmeye çalışır. Sevgi; "Nerede olduğunu bilmiyorum. Sizin eşiniz, sizin nerede olduğunuzu biliyor mu?" diye soruya soruyla yanıt verir. Polis susar. Ergani'den gözaltına alınanlarla birlikte Diyarbakır Kurtoğlu Kışlası'na götürürler. Bir gün orada bekletilir. Kötü bir muameleye uğramaz. Sonra "Apo" babama telefon açar. Babam gidip Kışla önünden gelinini alıp Ergani'ye getirir.

Sevgi, bir müddet Ergani'de kaldıktan sonra çocukları alıp İstanbul'da babasının yanına gider ve orada kalmaya başlar.

“Kadınla değil, yılanla yatıyorsun!..”

*sırları surlarında saklı kentimde çetin sevdalara tutuldum
bayatı ve kendimi tanımadan ölüme hudut yaşıyor oldum*

Diyarbakır'da polisle nefes nefese yarışıyoruz. Hep polisten bir gün öndeyim. Hangi evde misafir kalıp ayrıldıysa, ardından o eve polis gidiyor. Ergani'de babamlardan çıkıyorum, evi polis basıyor. Yakalandığımda, Diyarbakır'daki polisler, “Sana kim haber veriyordu” diye çok sordular.

12 Eylül sıcaklığının Diyarbakır'ı kavurduğu günlerde kalacak yer konusunda bir gün çok sıkıştım. Denize düşen yılanı sarılır misali, bölgeye yeni gelen, hiç kimsenin partili olarak tanımadığı, deşifre olmamış ve özel yöntemlerle örgüte ait yayın dağıtımını bölgemizde yapan ve bölgede bulunanlar içinde yalnız benim tanıdığım bir yoldaşımla buluştum. Bir durum değerlendirilmesi yaptıktan sonra; “Yoldaş... Operasyonlar kötü vurdu. Hiç değilse kalan arkadaşları toparlamalıyız. Bu nedenle, bir hafta kadar daha Diyarbakır'da kalmam gerek... Kalacak yer konusunda çok sıkıştım... Yalnız bu gece için sizde kalabilir miyim?.. Yarın yer sorunu halledilecek...” dedim. Daha konuşmamı bitirmemiştik ki, Yoldaşım; “Hayır yoldaş!.. Bizde kalamazsın! Bizde kaldığında, eşim hem seni, hem beni ihbar eder. O zaman ikimiz de yakalanırız” diye itirazda bulundu.

Kalacak yer konusunda çok sıkıntıdaydım. Polis ensemde. Beklemediğim bu yanıt karşısında sanki başıma kaynar sular döküldü. Yoldaşlık duygularım zedelendi. Hiç tahmin edemeyeceğim bir durumla karşılaşmanın şaşkınlığı; biraz güven sarsılması, biraz endişe, biraz da kızgınlığın vermiş olduğu ruh hali içinde; “Peki, eşin seni ve beni ihbar edecek biri ise, sen o kadınla nasıl aynı havayı teneffüs ediyorsun, aynı yastığı, aynı yatağı paylaşıyorsun? Onunla nasıl aynı yatakta yatıyorsun? Kusura bakma arkadaşım, sen bir kadınla değil, yılanla yatıyorsun!..” dedim ve kalacak başka bir yer bulmak üzere hemen yanından uzaklaştım.

Sonra Sümerbank İplik Fabrikası'nda işçi olarak çalışan, partiyle alakası olmayan, ama bizimle birlikte hareket eden sendikacı Süleyman Demirtaş'ın evine gittim. Durumumu anlattım. Başım gözüm üstüne deyip evine buyur etti. 2-3 gün Süleymanlar'ın evinde kaldım.

O gün o yoldaşıma o şekilde kızmamın, hitap etmemin doğru olmadığını ve sekter bir davranış olduğunu, haksızlık ettiğimi düşünüyorum bugün. Yoldaşım o gün dürüst davranıp gerçekten beni uyarılmış olabilir. Ayrıca herkesten her şeyi bekleme hakkımız var mı? Yok. Biri örgütlenme yapar, biri yazı yazar, biri nutuk atar, biri mermi sıkar, biri düşünce ve proje üretir, bi-

rileri de sessiz sedasız illegal yayınları dağıtır. Bir önemli şeyde bizlerin evlilik denen mahrem alanın, kadın erkek ilişkilerinin farklı bir dünya olduğunu özellikle bilmemiz gerektirir.

Neyse, sonunda çok sıkıştım ve daha fazla Diyarbakır'da barınamadım. Önce Ankara'ya, Oradan Bartın'a ve Bartın'dan da İstanbul'a geçtim.

Hayatımda ilk defa denizin keyfini çıkarıyorum

*dalgaların ve martıların sesini dinleyerek
tâ karacadağ'dan
rüzgârın getireceği dağınık saçlarının kokusunu bekliyorum.*

Bartın'a gittiğim zaman kardeşim Miktat orada öğretmenlik yapıyordu. Bartın'da hem biraz soluklanıp olup biteni sakın kafayla değerlendirmek, hem de Miktat'ı olup bitenden haberdar etmek istedim. Miktat öğretmen hareketi içindeydi. Daha önce gözüaltına alınıp bırakılmıştı. Evliydi ve Bartın'da evi vardı. Dahası kayınbiraderleri orada Maden Tetik Arama (MTA)'da çalışıyordu. Bekâr iki kayınıyla zaten arkadaşlık ilişkilerimiz vardı. Tesadüfe bakın ki, ben gittiğimde Miktat ve kayınları Bartın'ın Karadeniz kıyısında İnkum denilen şirin bir bölgesinde sezonluk bir daire tutmuşlardı. Bartın'da hiç kalmadan hemen İnkum'a gittik.

Bartın'a vardığımda, Miktat'a fazla ayrıntıya girmeden kısaca Diyarbakır'da tutuklamaların başladığını, tutuklananlardan isimlerini bildiklerimi saydım ve Diyarbakır'da ve Türkiye genelinde "Birlik Dayanışma Öğretmen Grubu" içinde yer aldığı için dikkatli olmasını, bir hafta veya on gün kalıp sonra Bartın'dan ayrılacağını söyledim.

İnkum çok güzel bir yerdi ve güzel bir kumsalı vardı. Eylül ayı olmasına rağmen sıcaklık fena sayılmazdı. Fazla kalabalık da değildi. İnkum'da, Karadeniz'in ormana paralel mavi sularına, hırçın dalgaların dik kayaları dövdüğünde çıkan korkunç gürültüye ve beyazlaşan köpüklerine tanık oldum. Ve Karadeniz'in enginlerine bakarken, Mustafa Suphi ve 14 yoldaşının Karadeniz'de alçakça katledilişlerini hatırladım. Ve bir komünist olarak her şeyin daha iyi olacağına dair umudumuzu yitirmememiz gerektiğini düşündüm.

Yaklaşık 10 gün kadar Bartın'da kaldım. Sabahları kalktığımızda hemen denize giriyorduk. Denizde biraz kaldıktan sonra çıkıp kahvaltı yapıyorduk. Sonra sağı solu temizliyorduk ve öğle yemeği için malzeme tedarikleri yapılıyordu. Sohbet ve gırgır şamata yapılıyordu. Akşamüzeri yeniden denize

giriyorduk. Akşamları da sahilde gezintiye çıkıyorduk. Deniz dalgalı ve hava yağışlı olmadığında her gün aynı şekilde İnkum'un keyfini çıkartıyorduk. Bana iş yaptırılmadığı gibi, el üstünde tutuluyordum.

Eylül'ün bitimine bir hafta kala otobüse binerek Miktat'a, Leyla'ya, Metalî'ye, Cengiz'e teşekkür ederek Bartın'a ve İnkum'a veda ettim.

İnkum'da hayatımda ilk defa denizin keyfini güzelce çıkardım diyebilirim. Cezaevinde sıkıntılı günlerimde bazen İnkum'un kumsalı ve Karadeniz'in doyumsuz güzelliği gözlerimin önüne gelir; yaşama umudu ve moral verdi.

Bana bu güzel tatili yaşatan herkese teşekkür ediyorum.

İstanbul'dayım ve arıyorum

“Uçurumu sevenlerin kanatları olmalıdır.” Nietzsche

Bartın'dan İstanbul'a geldim. Bazen politik olmayan hemşerilerimde, bazen de trenle geceleri Ankara-İstanbul yolculuğu yaparak geceleri bir yerde kalma sorunumu hallediyordum. İki defa da Fatih Unkapanı'nda Tekel Genel Müdürlüğü'nün karşısında bulunan köprü altında şarap, ekmek ve peynir alarak geceyi şarapçılarla geçirdim. Şarapçıların iyi çocuklar olduğunu kirvem Nadir Akyıldız Tekel'de çalıştığımız zaman söylemişti bana. Kendisinin bir iki defa onlara şarap verdiğini, faşistler Tekel'de kendisine saldırmaya çalıştıklarında onlardan yardım aldığını anlatmıştı. Sonrasında ise kalınacak yer konusunda Diş Tabibi A. Bülent Yıldırım'ın yardımını gördüm.

Doğrusu çok zor bir durumdaydım. Kanımca o dönem sadece ben değil, tüm devrimciler aynı durumdaydı. Ne karnımızı doyuracak paramız, ne de kalacak yerimiz vardı. Kendimizi korumaya almadan gizli örgüt üyeliği ve illegal çalışmalar yapmamızın bir sonucuydu yaşadıklarımız. Kendimizi koruyacak, güvenli yerlerde kalacak bir durumda değilken; partiyi nasıl koruyacağız, yoldaşlarımızın güvenliğini nasıl sağlayacağız? Cevaplanması gereken kocaman bir soru. Yanıt: ?..

Yaşadığım sıkıntılar sonunda baktım olmuyor, arkadaşım A. Bülent Yıldırım'ın yanına gittim. Görüşmemizde parti, TKP sözcüklerini kullanmadan açık açık arandığımı ve kalacak yer sorunu olduğunu söyledim.

Bülent'le Burdur'da kısa devre askerlik yaparken tanışmıştık. İlerici, demokrat bir arkadaştı. Asker tanışıklığımızın dışında hiçbir bağımız ve tanışıklığımız yoktu. Hiç soru sormadan bana yedek bir anahtar yaptırdı. Gece-

leri dışçı muayenehanesinde dikkat çekmeyecek şekilde kalmaya başladım. Bir olumsuzluk, tutuklama olursa İstanbul'a iş aramaya geldiğimi, kayınpe-
derimle ilişkimin iyi olmaması ve otellere para vermemek için muayeneha-
nesinde kaldığım konusunda anlaştık.

Yiğit insan zor günlerde belli olur. O insanlardan bir de hiç kuşkusuz
Bülent'tir. Teşekkürler sevgili arkadaşım.

Tekelci olmak bazen işe yarıyor

Yalandan kim ölmüş?

Zaman öldürmek dünyanın en zor işlerinden biri olmalı. İstanbul'da ba-
şıboş gezerek zaman öldürme işini en iyi şekilde yapmaya çalışıyordum.
Politik çevre ve insanlara takılmaktan özenle kaçınıyordum. Daha çok po-
litik olmayan tanıdıklara uğrayıp havadan sudan konuşuyorduk. Böylesi bir
gün taksiyle akşamüzeri bir yerden bir yere giderken, kimlik kontrolü için
polis ekibi Aksaray'da bindiğim taksiyi durdurdu. Polis camdan tepeme di-
kilip sert bir şekilde kimliğimi istedi. Ben hiç bozuntuya vermeden üzerim-
de taşıdığım eski "Tekel Personel" kimliğimi uzatıp, "Nüfus cüzdanımı bir
işlem için fabrikada personel işlerine verdim" dedim. Çaktırmadan kaş al-
tından da polisi izlemeye başladım.

Polis, Tekel'e ait kimliğimi incelerken; "Tekel'de çalışıyorsun, ama içki
miçki gördüğümüz yok!" diye söylenmeye başladı.

Birden Mecidiyeköy'deki likör fabrikası aklıma geldi. Fırsattan istifade
ederek; "Memur bey, içkinin lafı mı olur. Ben Mecidiyeköy Likör Fabrika-
sı'nda Kimya Mühendisiyim. İstedığınız zaman fabrikaya gelebilirsiniz. Si-
zin istediğiniz içki olsun. Yeter ki kapı girişinde görevli arkadaşlara benim
ismimi verin veya beni çağırtın. Lütfen, ismimi bir tarafa not edin. Sizleri
bekliyorum? deyince, elindeki arananların isim listesine bakmadan, ismimi
not edip kimliğimi hemen iade etti. "Müslüm Bey sizi rahatsız edeceğiz. İyi
akşamlar" deyip, beni selamlamayı da unutmadan taksinin geçişine izin
verdi.

Taksi hareket edince rahat bir nefes aldım.

Ve o gün Allahın güzel nimetlerinden biri olan içki sayesinde yakalan-
maktan kurtuldum.

Sonunda olan oldu: “Kuş kafese girdi”

*“ve sonunda iki polis arasında
elleri kelepçeli yürümekte var
sokağın çamurunda”⁵⁶*

Ve şairin⁵⁷ dediği oldu. 7 Ekim 1982’de İstanbul’da yakalandım.

İstanbul’da vakit öldürerek randevu gününü iple çekiyordum. Randevuya geldiğimde bazen Ömer Ağın’la, bazen de Fevzi Karadeniz’le görüşüyordum. Arada bir bazen de Reva Ozan’la da görüştüğüm oluyordu. Şeref Yıldız’la artık ilişkim yoktu. Ve genelde her ayın birinde ve saat birde belirlediğimiz bir yerde buluşuyorduk. 1 Ekim 1982’de Fatih Şehzadebaşı’nda, Şehzadebaşı Caddesi üzerinde sinemaların (o yıllar orada sinemalar vardı) bulunduğu tarafta cadde üzerinde buluşacaktık. Gittim. Gelen olmadı. Merak ve moral bozukluğuyla haftayı beklemeye karar verdim. Bir hafta sonra, 7 Ekim’de tekrar randevu yerine geldim. Yine gelen olmadı. Neler oldu, neden gelen olmadı, Diyarbakır’da neler oluyor, şimdi ne yapacağım diye kara kara düşünerek Yenikapı’ya, denize doğru yürümeye başladım. Tam Yenikapda Gar Gazinosu’nun önüne gelmişim ki, birden karşımda Reva Ozan’ı gördüm. İradem dışında “Merhaba” dedim. Dememle ayaklarım yerden kesildi. Sivil polisler hemen koluma girdiler ve sırtıma tabanca dayandı: “Kıpırdama... Ananı s.keriz. Biz doğrudan Kenan Evren’e bağlı çalışıyoruz” dediler.

Kendimi çok çabuk topladım. “Ne oluyor? Bayana arkadaşlık teklifinde bulundum. Bir şey yapmadım” diyerek kurtulmaya çalıştım. Biri, “Ulan ibne, bula bula bu kızı mı buldun” deyip tokadı yapıştırdı. Başka biri de ani bir hareketle gömleğimin cebinden kimliğimi çekti ve sevinçle; “Ergani ha...” diyerek karnıma bir yumruk indirdi ve “şimdi bittin” dedi.

Reva, selam vermem ve polislerin beni anında etkisiz hale getirmesiyle birlikte kendisini yere attı. Beni Gar Gazinosunun arka yan tarafında garajda bekletilen beyaz bir Reno (Renault) taksiye götürürlerken, Reva’yı, “Orospu Fevzi’yi kaçırttı” diye tokatlamaya başladılar. Arabada başımı koltukların arasına bastırıp üzerimdeki gömleği başıma geçirdiler. “Kuş kafese girdi” di-

⁵⁶ Aram Pehlivan, *Özgürlük İki Adım Ötede Değil*, Aras Yayıncılık, İstanbul-1999, s. 35.

⁵⁷ Aram Pehlivan şairlikten çok, TKP’de Politbüro üyeliği yapmış bir üst düzey yöneticidir.

ye telsizden anons yapıp ilgililere müjdeli haberi verdiler. Biraz bekledikten sonra Gayrettepe'nin yolunu tuttuk.

Reva'yla karşılaşmam çok ani olduğu için, sağı solu kontrol etme şansım olmadı. Gayri ihtiyari selam vermiştim. Benim Yenikapı'da Reva'yla bir randevum yoktu. Saat birde Şehzadebaşı'nda benim, saat ikide de Reva ile Fevzi'nin Yenikapı'da randevusu varmış. Benim Reva'nın yakalanmış olduğundan da haberim yoktu. Oradan geçmem tamamen bir tesadüftü.

Yakalanmam anında psikolojik olarak yıkılmadım diyebilirim. Fakat pisipisine yakalanmama çok üzüldüm. Zaten aranıyordum, bir bütün olarak kötü günler geçiriyordum. Ucu ucuna Diyarbakır'daki operasyondan kurtulmuştum. Her an herhangi bir yerde yakalanabilirdim. Yani psikolojik olarak bu duruma hazırdım. Reno'yla Gayrettepe'ye götürülürken arada geçen zamanda işime yaradı. Nasıl davranmam gerektiği konusunda iyice düşündüm. Hiçbir şeyi kabul etmemek için direnecektim.

Reva benim bindirildiğim arabaya getirilmedi, başka bir ekip ve arabayla Gayrettepe'ye götürüldü.

Fevzi randevuya gelmiş, Reva'nın polisler arasında çırpındığını görünce kaçmış. Anlayacağınız benim yakalanmam, Fevzi'nin kurtulmasına vesile olmuş.

Gayrettepe'de binadan içeri girer girmez bağırma, çağırma, tokatlar, yumruklar, sopalar başladı. Paniklememi istiyorlardı. Bense soğukkanlı olmaya, kendimi diri tutmaya çalışıyordum. Hemen yukarı katlarda bir odaya götürdüler (4. Kat olmalı). Kimlik tespiti yapıp tutanaklar tutuldu. Gözlerim gözbağıyla bağlandı. Sonra başka bir odaya aldılar ve soyunmam istendi. Ellerimi ayaklarımı bağlayıp falakaya yatırdılar. Araba lastiğine geçirip döndürmeye ve sopalarla dayak atmaya başladılar. Ardından da çınlıçıplak askıya alıp üzerime su dökülerek el ve ayak parmaklarımdan, dudaklarımdan, kulak mememden, memelerimden, cinsel organımdan elektrik verilmeye başlandı. Elektrik çok müthişti. Manyeto çalışınca elektrik akımı bütün dokularımı harekete geçiriyordu. Tüm dokulardan sancı akıyordu. Ağzım, dilim kururken tüm bedenim ter içinde kalıyordu. Bütün kaslarım geriliyordu, ha koptu ha kopacak. Gözlerimde ve beynimde şimşekler çakıyordu. Çığlıklarım ve bedenimin çırpınışı uyumlu bir ikili oluşturmıştı. Bedenim elektrik şokuyla çırpındığında, irade dışı çılgılığı basıyordum. Bir müddet sonra sesim çıkmaz oldu. Askıdan indirdiler. Kollarım morarmış, ayaklarım ve ellerim kütük gibi olmuştu. Islak zeminde dayak atarak bir müddet yürüttüler. Sonra elbiselerimi koltuğumun altına tutuşturdular. Ayakkabılar ayaklarım şiştiği için ayağıma olmadı, onları da diğer koltuğu-

ma tutuşturdular. En alt katta bir hücreye götürdüler. Hücrede değişik siyasi gruplardan insanlar vardı. İlk işim su istemek oldu, içim yanıyordu. Elektrik verildiği için, hücredekiler su içmememi söylediler. Sağımı solumu silip temizlediler. Masaj yaptılar. Yerde battaniye üzerine yatırdılar.

Bu biçimde şiddeti yoğun bir işkenceye tutulmamın tek nedeni, birden soke edilip ilk rauntta maçı kazanmak, hemen çözülmemi istemelerinden idi. İşkence esnasında parti adım, kime bağlı çalıştığım, kim tarafından partilendiğim, kimleri partilediğim, partili olarak kimleri tanıdığım soruldu. Bu böyle 3 gün sürdü. Tabi bu arada Ömer Ağın'ı, İsfendiyar Eyyuboğlu'nu, Şefik Tunç'u İstanbul'da yakaladıklarını anlattılar, yakalananların her şeyi anlattıklarını, kendilerinin de her şeyi bildiklerini söylüyorlardı. Ben, o an tüm bunları, bu söylenenleri moralimi çökertmek ve direnmemin sonuç veremeyeceğine beni inandırmak, arkadaşlarıma duyduğum güveni zedelemek için yapıldığını düşündüm.

Alt kattaki hücremin karşısındaki hücrede Filiz Ağın, Reva Ozan, Seba Ozan ve başka gruplardan bayanlar vardı. İşaret diliyle biraz konuştuk. Yumruğumu sıkarak direndiğimi işaretle anlatmaya çalıştım. Reva'ya kendisini tanımadığımı, kendisinin de öyle davranmasını söyledim. Ömer Ağın karşı hücrelerden en sonda olandaydı. Ben ise onun karşısındaki sırada en baştaydım. Birbirimizi göremiyorduk. Çaprazda kalıyorduk. Karşıdaki hücrelerde bizim gruptan Mustafa Doğan Özbay 4. hücrede, Selçuk Topçu benim sıramda 5. hücrede kalıyordu. Ben yakalanınca, bu arkadaşların bir kısmı yeniden sorguya alınıp beni tanıyıp tanımadıkları sorulmuş. Beni tanıyanlar orada beni “tanımaz” olmuşlar.

Akşamları hücredekiler nöbetçi polis gözetiminde sıra halinde tualete götürülüyordu. Hücrelerde kapı üzerinde bulunan demir parmaklıkların arasından baktım Ömer gidiyor. Saçı sakalı uzamış. Beni görünce kolunu azıcık yukarı kaldırıp yumruklarını sıktı. Direnmemi istiyordu. Ben de yumruklarımı sıkarak direndiğimi bildirdim. İkinci günün akşamı Ömer tualete giderken parmaklıkların arasından hücreme kese kâğıdına kurşun kalemle yazılmış çok küçük bir not attı. Hücredekiler çok panikledi. Ben hiçbir şey olmamış gibi yerden pusulayı alıp okudum. Kâğıtta direnmemi, eğer çok sıkışırsam Şeref Yıldız, Fevzi Karadeniz ve Heybet Adsız'ın isimlerini vermeme yazmıştı.

Poliste direnmemi zorlaştıran randevuda yakalanmamdı. Birde Diyarbakır'dan benimle ilgili gelen faksardı (bilgisayar, internet, cep telefonu daha yaşamımıza girmemişti). Faksar, birlikte çalıştığım Tahsin Erdoğan, Abdullah Azizoğlu, Mehmet Salık adlı yoldaşlarımla polis ifadeleri idi. Polislerin

söylediklerine göre TKP üyesi olduğumu ve bir parti hücresinde birlikte çalıştığımı ve hücre sekreteri olduğumu söylüyorlardı. Ve söyledikleri de doğrudur.

Ömer Ağın'la ilgili bana bir tek soru sorulmadı. Anladım ki, Ömer benimle ilgili bir şey söylememiş. Reva Ozan'la ilgili olarak da Reva'yı nereden tanıdığım, neden bulduğum soruldu. Ben, Reva'yı bir dönem İGD Diyarbakır Şubesi'nde yöneticilik yapan kardeşim A. Haydar Üzülmüş'in yanına gittiğimde orada görmüşlüğümün dışında bir ilişkimin olmadığını söyledim. Parti ilişkimizi kabul etmedim. Fevzi'nin randevu yerinden kaçması belki etkili oldu, bu konuda fazla sıkıştırılmadım. Daha çok kimleri partilediğim, kimlerle çalıştığım, partideki görevimin ne olduğunu ve yurt dışına eğitime gidip gitmediğimi soruyorlardı. Şeref Yıldız, Fevzi Karadeniz, Heybet Adsız ve kardeşim Ali Haydar hakkında bilgi istiyorlardı.

"Sen milletvekili, bende koruma polisin olurum"

"Âşıkların meclisinde

Eser daima seber yeli

Mansur olup Ene'l-bak der

*Sırrı vermez verir seri"*⁵⁸

Gayrettepe'de sorguda birkaç kez de Kürt siyasi hareketlerinin önemli isimlerinden Ömer Çetin, Mehdi Zana, Kemal Burkay, İbrahim Güçlü'yü tanıyıp tanımadığımı soruldu. Nedenini bilmiyorum. Ben, sadece Mehdi Zana'yı bir dönem Belediyede çalıştıktan, İbrahim Güçlü'yü ise eşinin Erganili olması nedeniyle tanıdığımı söyledim. Fazla ısrarcı olmadılar. Ama soruşturmada ilk üç gün kimlik bilgilerimin dışında istedikleri bilgileri vermeyince, TKP Masası Şefi; "Oğlum sen kimsin ki direniyorsun?" diyerek elindeki bir dosyayı kızgın şekilde masaya çarptı. "Bak, Ömer Çetin, yani Kürdistan İşçi Partisi (KİP)'in İsmail Bilen'i 70 sayfa ile bütün bildiklerini anlattı"⁵⁹, sen neyi saklıyorsun? Biz zaten her şeyi biliyoruz, ama

⁵⁸ Cuma Üzülmüş. (Cuma Üzülmüş -Müslüm Üzülmüş, *Hazinenin Anahtarları* (Şiir), Kendi Yayını, İstanbul 1999, s. 77.)

⁵⁹ Diyarbakır Cezaevi'nde 1983'de 12. Koğuş'ta Ömer Çetin'le tanıştım. Daha önceleri ismini duymuştum, ama tanışmıyorduk. Saygı ve sevgi temelinde güzel ilişkimiz oldu. Bir gün sohbet esnasında, bilgisi olması açısından polislerin kendisiyle ilgili bana söylediklerini kendisine aktardım. Ömer Çetin, kim ne söylemiş, kim ne ifade vermiş hepsinin dava dosyalarında, klasörlerde mevcut olduğunu söyledi. Ve sorun değil, kafana takma dedi.

senin anlatmanı istiyoruz” diye çıkıştı. Benden ses çıkmayınca, bu defa yumuşak bir tarzda “Sen akıllı bir adamsın. Yarın komünizm serbest olunca belki sen milletvekili olursun. O zaman benim görevim size hizmet etmek olacaktır. Belki korumanız bile olurum. Biz görevimizi yapıyoruz. Bize daha fazla zorluk çıkartma, yardımcı ol. Ne biliyorsan anlat” türünden şeyler anlatmaya başladı. Ben susmaya devam edince; “Olmadı, seni akıllı biliyordum. Oğlum, neden kendini bu kadar ezdiriyorsun? Şimdi İsmail Bilen Doğu Berlin’de viskisini içiyor, sen burada dayak yiyorsun. Bu Al-laha reva mı? Aklını kullan. Bu işin sonu yok, bildiklerini anlatacaksın!” diye kükredi.

Benden yine ses çıkmayınca yan odaya alındım. Kalınan yerden falaka, dayak, elektrik devam etti.

Kaderin cilvesi: Gayrettepe’de çevre bilgisi dersi vermem

Yaklaşık iki hafta İstanbul Gayrettepe’de sorguda kaldım. İlk hafta hemen hemen her gün merdivenlerden gözleri bağlı kurbanlık koyunlar gibi işkencecilere teslim ediliyordum. “İşim bitince” de, yine gözlerim bağlı polislerin arasında merdivenlerden alt kattaki hücrelere indiriliyordum. Her yukarı çıkışında işkence etmiyorlardı, bazen çapraz sorguya tutuluyordum iyi polis, kötü polis rolü oynanarak.

“Kaderin bir oyunu” mu, yoksa “cilvesi” mi demeliyim? Bilemiyorum. 1982’de yakalandığımda Gayrettepe’de siyasi şubede gözleri bağlı olarak bir “suçlu” olarak inip çıktığım merdivenlerden; 1995-1999 yıllarında, yine Gayrettepe’de aynı yerde (Kurs verdiğim zaman Siyasi Şube Vatan Caddesi’nde ki yeni yapılan İstanbul Emniyet Müdürlüğü binasına taşınmıştı. Siyasi Şube’nin yeri de Trafik Denetim Şube Müdürlüğü’ne devir edilmişti.) ticari taşıt sürücülerine “Taşıt Kullanım Belgesi” verilmesi için düzenlenen kurslarda Çevre Bilgisi dersi öğretmeni olarak kurs vermeye başladım. Kaldığım hücreden gözleri bağlı bir vaziyette işkence ve sorgu odalarına götürülüp getirilirken inip çıktığım merdivenlerden, bu defa gözleri bağlı “devlet düşmanı bir sanık” olarak değil; itibarlı, bilgili, saygı gören bir devlet memuru, bir kurs hocası olarak inip çıkmaya başladım. Ama her inip çıktığımda, elektrik verildiğinde duyduğum ürpertiye, her sopa yediğimde duyduğum acıyı yüreğimde yeniden duyudum.

Çevre Bilgisi dersi verdiğim zaman İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü’nde Kimya Mühendisi olarak teknik hizmetler kadrosunda memur olarak çalışıyordum. Düzenlenen eği-

timde İstanbul Valiliği ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Çevre Koruma ve Geliştirme Daire Başkanlığı'nın müşterek "Olur"uyla "Usta Öğretici" olarak görevlendirilmiştım.

"Korku ve şaşkınlıktan ne söylediğini bilmiyor"

Yüreğimi zarfa koyup gönderiyorum.

Gayrettepe'ye gidişimin üçüncü günü beni bir odaya aldılar. Gözlerim bağlı. Polis, birine anlat bakalım diye buyruk verdi. Odada bulunan konuşmaya başlayınca, sesinden tanıdım. Getirilen arkadaşım, muayenehanesinin anahtarını vererek bana destek olan Diş Tabibi A. Bülent Yıldırım'dı. Bülent, polisin talimatıyla konuşmaya başladı. Baktım kendisini zor durumda bırakacak, "yardım ve yataklıktan" başına çok işler açacak şeyler söylüyor, hemen; "Bülent benim asker arkadaşımıdır. Araştırabilirsiniz. İş bulmaya gelmem nedeniyle iş buluncaya kadar otellere para vermemi istemedi. Yardımsever olduğu için yazıhanesinde kalmamı istedi. Toplam 6-7 gün kaldım. Hepsi bu. Annesi Çapa Hastanesi'nde Başhemsire, babası PTT Müdürü olarak görev yapmıştır. Memur bir ailenin çocuğudur. Karakol, gözaltı gibi şeylere alışkın olmadığı için, korku ve şaşkınlıktan ne söylediğini bilmiyor" diyerek araya girdim. Bülent hemen toparlandı. "He, he. Aynen öyle. Ben çok şaşkıyım, ne söylediğimi bilmiyorum" diyerek kendisini toparladı.

Karşılıklı konuşmalar bitince birbirimizi göreceğ şekilde gözlerimiz açıldı. Yüzleştirdik. Sonrasında Bülent bırakıldı.

Bülent'in Gayrettepe'ye getiriliş de ilginçtir. Yakalandığım günün sabahı muayenehanesinde biraz sohbet ettik. Neler yapacağımı sordu. Bende her zamanki gibi şurada burada zaman öldüreceğimi söyledim. Topkapı Sürici'nde oturan bir hayat kadınının dişlerini yaptığını, parasını getirmediğini, adresini yazıp kadından parayı almamı istedi. Şaka yollu takılarak kadınla "iş becerebileceğimi" de söyledi. Ben olur dedim. Bir kâğıda kadının adını ve adresini yazıp verdi. Kadına uğradım, kadın evde yoktu. Başka bir kâğıda Bülent Bey'in diş ücreti için geldiğimi yazıp kapının altından içeri attım. Adres kâğıdı cebimde randevuya gittim. Sonra da yakalandım. Pusula cebimde çıktı. Nerede kaldığım durmadan soruluyordu. Zaman kazanmak ve dolaylı yoldan Bülent'in yakalandığımdan haberi olması için kadının evinde kaldığımı söyledim. Polisler kadının evine gidiyorlar. Akşama kadar evi gözetim altında tutuyorlar kimler gelip gidiyor diye. Sonra içeri giriyorlar. Arama yapıyorlar. Kadını sıkıştırıyorlar. Kadın kapının altından attığım

pusulayı veriyor polislere. Polisler kadından Bülent'in adresini alıyorlar. Bir gün muayenehaneyi gözetim adlına alıyorlar, ikinci gün muayenehaneye girip karakol kuruyorlar. Akşam da Bülent'i ve benim içinde bir iki romanla, tıraş takımı, iç çamaşırı ve elbiselerimin olduğu küçük sırt çantamı alıp Gayrettepe'ye getiriyorlar.

Bülent, insanların birbirlerine selam vermeye korktuğu o zor günlerde, sadece asker arkadaşı olmamıza rağmen evinin ve işyerinin kapılarını bana açmıştır. Cezaevinden çıktıktan sonra ilk ziyaret ettiğim insanlardan biridir.

Diyarbakır'a... Cehenneme yolculuk

Herkes kendi özgürlüğünü kendi içinde taşır.

Gayrettepe'de, Diyarbakır'a götürüleceğimizi bir gün önceden söylediler. Hatta hücrelerin bulunduğu yerin bitişiğinde tuvaletlerin yanında bulunan duşlu bir yerde verilen sabunla soğuk suyla sırayla bizlere duş aldıldılar. Sabahı da Diyarbakır'dan gelen özel bir ekiple; ben, Ömer Ağın, Filiz Ağın, Reva Ozan, Seba Ozan, Selçuk Topçu, Mustafa Doğan Özbay kelepçeli olarak İstanbul Gayrettepe'den alınarak üzerinde "Diyarbakır Yem Fabrikası" yazılı bir yarım otobüse doldurulup eskort eşliğinde Diyarbakır'a götürülmek için Gayrettepe'den yola çıktık. Otobüste koltuklar birer sıra boş bırakılarak ikişerli oturtulduk. Benim yanımda Selçuk Topçu bulunuyordu ve ellerimiz birbirine kelepçeliydi. Oturtulduktan sonra konuşma ve hareket etmenin yasak olduğu, "adam gibi" hareket edersek eğer kelepçeleri yolda çıkaracaklarını polislerden biri açıkladı.

Bir süre yol aldıktan sonra gerçekten de kelepçelerimiz çıkartıldı.

Diyarbakır'a gidişimiz tam bir törensel havadaydı. Bulunduğumuz otobüsün önünde ve arkasında eskortlar vardı. Her il sınırında eskortlar değişiyordu. Sanki kazanılan bir savaşta bizler esir alınan asker ya da komutanlardık, polis ekipleri de muzaffer komutanlardı. Her hareket, her davranış bilinçliydi. Üzerimizde psikolojik egemenlik kurularak "devrimci ruh"umuzu öldürmek istiyorlardı. Yol üzerinde 2-3 yerde çay, yemek ve ihtiyaç molarları verildi. Bizler daha otobüsten çıkmadan güvenlik önlemleri alınıyordu. Tuvaletlerin kapı ve arka pencerelerine nöbetçiler dikiliyordu. Tuvaletlere girdiğimizde de tuvalet kapıları açık tutuluyordu. Uğradığımız yerlerde kendi paralarımızla yemeklerimizi yiyip, çaylarımızı içtikten sonra hemen yola koyuluyorduk.

Diyarbakır bizi bekliyordu!..

“Bay Bilen, Bayan Bilen, Bay İbne... Hoş geldiniz!”

Yol boyunca gecenin karanlığında otobüsün penceresinden bazen yıldızlara, bazen karanlığın sonsuzluğuna ve bazen de lambaları yanan evlerin pencerelerine baktım. Gökyüzünde yıldızlar o kadar çoktular ki, bir iki yıldızın kayması hiçbir şeyi değiştirmiyordu. İçlerinden geçtiğimiz kasaba ve şehirlerdeki evlerin pencerelerinden yayılan ışıkların ısıltıları beni ben-den alıp farklı yerlere götürüyordu. Şimdi evde olsaydım, bir banyo yapsaydım, bir demli çay içseydim gibi... Ve ardından Ozan, Utku ve Sevgi şimdi ne yapıyor, benim yakalandığımı biliyorlar mı? Ve benzeri şeyler. Ama bu düşünceler çok sürmüyordu; Diyarbakır’da bizi neler bekliyor sorusu bütün ağırlığıyla beni esir alıyordu.

Endişe, korku, direnmek, mümkün olduğunca polise isim vermemek gibi çapraşık duygularıyla Diyarbakır’a vardık. Getiren ekip bizleri Diyarbakır ekibine teslim etti. Teslim alan ekip bizleri hemen Gazi Caddesi üzerinde bulunan Çarşı Karakolu’nun 4. katındaki Siyasi Şube’de bir odaya aldı. Sırayla bizleri dizdiler. Polisler resmi ve sivil gruplar halinde gelip bizlere bakıyorlardı. Uzaydan gelmiş yaratıklardık sanki. Çok önemli “suçlular” olduğumuz için siyasi polislerin şefi veya müdürü olan bir zat odaya geldi. Tepeden tırnağa bizleri tek tek süzdü. İsimlerimizi sordu. Sonra da gür sesiyle Ömer Ağın’a “Bay Bilen”, Reva Ozan’a “Bayan Bilen”, bana da “Bay İbne... Hoş geldiniz!” deyip, psikolojik üstünlük sağlamanın ilk adımı olarak dalgasını geçti.

Ardından kimlik tespitlerimiz yapıldı. Tutanaklar tutuldu. Tek tokat atılmadan gözlerimiz bağlanarak bir arabaya bindirilip Kurtoğlu Kışlası’na götürdük.

Diyarbakır Kurtoğlu Kışlası’ndaki vahşet

*bence önemli olan
insan olarak doğmak değil,
insan olarak kalabilmektir
soysuzluğun ince çizgisine düşmeden.*

Kışlada arabadan tek sıra halinde indirildik. Daha binanın içine ilk adım atmıştık ki, kafanı indir, ayağını kaldır, eğil komutları eşliğinde joplar, kalaslar, tekmeler, yumruklar, tokatlar peş peşe inmeye başladı. Neye uğradığımızı şaşırdık. Gözler bağlı, dayak nereden geliyor belli değil, biri başını eğdiyor, biri kaldır diyor ve biride kalasla kafalarımıza vuruyordu. Du-

varlardan, yerlerden, demir kapılara vurulan nesnelerden; dayak yiyenlerin çığlıkları, ahları, yandım anamları... hepsi birbirine karışıyordu. Duvarlar bile bizi dövüyordu. Korku, panik, şaşkınlık yaratılmak isteniyordu ve bunda da çok başarılıydılar. Arkadaşlarım adına konuşamam, ama ben nerdeyiz, nereye götürülüyoruz, ne yapacaklar diye endişeyle çok hızlı düşünmeye ve korktuğumu, şaşkınlığımı belli etmemeye çalışıyordum.

O anı, o anda yaşadıklarımızı anlatmam mümkün değil!

Korku, panik ve yara bere içinde olan bizleri itekleyerek, tekmeleyerek salon gibi bir yere aldılar. Bizi götüren ekipten biri muzaffer bir komutan edasıyla; “En büyüklerinizi getirdik. İsfendiyar, bak arkadaşlarını getirdik. Hoş geldin demeyecek misin?” dedi. İsfendiyar; “Hoş geldiniz!” dedi. Dedi ama, bu ses İsfendiyar’ın sesine hiç benzemiyordu. Kendi kendime, arkadaşşıma, arkadaşlarıma burada neler yapmışlar, bizlere neler yapacaklar düşüncesi beynimi kemirmeye başladı. Korkmaktan korktum. Getirildiğimiz o gece polisler adeta bayram etti. Gözaltına alınmış arkadaşlarımızın ise moralleri çok bozuldu. Polislerden biri yine muzaffer komutan edasında gözaltında olanlardan birini ayağı kaldırarak bizlere kuralları açıklamasını istedi. Gözaltındaki şahıs kuralları bir bir açıkladı. Kısaca her şey yasaktı. Gece ve gündüz gözden gözbağı çıkarılmayacak. Gece ve gündüz bankta eller dizde, başlar önde dik oturulacaktı. Konuşmak, kaşınmak, kalkmak, yatmak, hapsirmek, osurmak, her şey “yasaktı”.

Soruşturmada olanların tümü büyük salon gibi bir yerde tutuluyordu. 50-150 kişi arasında sayıları değişiyordu. Polislerin mesaisi genelde mesai saatleri içindeydi. Ama özel durumlarda, yani yeni getirilen veya yakalanan biri veya birileri “önemli” olduğunda polisler gece mesaisi de yapıyorlardı. Geceleri genelde nöbetçi askerler başımızda oluyordu.

*koçero olarak
hazreti isa'dan
bindokuzyüzsekseniki yıl sonra
kollarım gerili çarmıhtayım
gözlerim bağlı, çıplak
ağzımda diş kırık
kulaklarımda zar yırtık
dudaklarımdan akıyor kan.
ellerim arkadan
edison'a inat bakır telle bağlanmış
elektrik akımı veriliyor kasıklarımdan
kanlı üre sancı akıyor idrarımdan.*

*gözlerim şimşek,
ter ve çığlık
boşanıyor vücudumdan.
biliyorum
hazreti isa sağ olsaydı
utanırdı isa'lığmdan.*

*onlar konuşturmaya
ben konuşmamaya
etmişiz iman;
çarmıhta olsam da
barut fıçısı yüreğimin derinliklerinden
bir ses haykırıyor durmadan:
"koçero
ruhunu teslim etme!
sakın ele verme!
onurunu koru, küçülme!
umudunu tüketme!
dayan!"*

Sorgudakiler özel odalara alınarak işkence seanslarından geçiriliyordu. İlk götürüldüğümüz gece beni bir odaya aldılar. Gayrettepe'de sanki hiç sorgudan geçmemişim gibi burada her şey sil baştan yeniden uygulandı. Dayak ve işkencenin her türlüüne tabi tutuldum. İstanbul'da olduğu gibi yine birden şiddet dozu yüksek bir şekilde yüklendiler. Amaçları birden ve tümünden çözmekti. Satrançta nasıl ilk hamle veya boksta ilk vuruş çok önemliyse, soruşturmada da ilk sorguya alınış çok önemlidir. Bu nedenle ilk sorgulanışta işkencenin, dayanın, hakaretin sınırı yoktu. Sorguya alınanların hemen anında "işini bitirmek" istiyorlardı. Ayrıca İstanbul polisinin başaramadığını Diyarbakır polisi başarmak istiyordu. Onların elde edemediği yeni bilgilere ulaşmak istiyordu. Her şeyiyle bir savaş içindeydik. Bu nedenle, "savaş söz konusu olduğu ilk anda, hemen ve hiçbir şey düşünmeden yüklen düşmana" deyişi gereği amansız yükleniyorlardı.

Bu yüklenmede benim için en kötüsü "uçğa" binmekti, yani askıda çırlıçplak su dökülerek elektrik verilmesiydi. Aslında bu sadece bana ait bir duygu değildi, soruşturmada olanların tümünde var olan ortak bir duyguydu. Elektrik akımını alınca insanın dili damağı kuruyordu, beden her yerinden ter fışkırıyordu. Acı, sancı, ağrı, korku dayanılmaz gibiydi. Çığlık çığlığı kovalıyordu. Sesim arşa yükseliyordu. Ama ne gökteki, ne de yerdeki-

ler duyuyordu. Kulaklar sağdı. İşkence seansı uzayınca, bir süre sonra ne ağrı, ne ses, ne çılgılık kaldı bende. Sadece biraz daha fazladan su içme istemiyle bedenimden boşalan ter çoğaldı.

“Uçak”tan indirilince sorguda tutulduğumuz yere götürüldüm. Burada var olan boş alanda sadece önümü görecektik şekilde gözbağı aralanarak gidip-gelerek yürümem istendi. Amaç, kütük gibi şişen ayaklarımdaki şişliğin giderilmesi ve kasların hareket etmesini sağlamaktı, ama polisler bunu sanki işkencenin bir parçasıymış gibi bir imaj yaratarak yaptırıyorlardı. Akşam olmuş olmalı ki, polisler nöbetçi askere yürümeye devam etmemi tembihleyip gittiler. Salonda durmadan gidip geliyorum. Yürümek kolaydı, ama susuzluk içimi kavuruyordu. Bir ara gözbağımın altından baktım pencere tabanında plastik bir boya bidonunun içinde yerleri paspas etmek için kullanılan su var. İçim alev alev yandığından; yok dayak yiyeceğim, yok su pistir gibi şeyleri hiç düşünmeden bidonu kaptığım gibi kafama diktim. Nöbetçi asker sert bir şekilde ne yapıyorsun deyip kolumu tuttu, sonra alçak sesle kulağıma; ağzını, dudaklarını ıslat sadece, su sana iyi değil zarar verir dedi ve bidonu elimden aldı.

Zor olan ilk gündü. Sonraki günler göreceli olarak daha kolaydı. Gayrettepe’deki gördüğüm işkencelerden dolayı Kurtoglu’nda artık deneyimli biriydim ne de olsa.

Polisler bana çok hınçlıydılar. Bana yönelik yapılan her baskından kıl payı kurtulmuştum. Bunu kendilerine yediremiyorlardı, bu bir. İkincisi, Diyarbakır’da polis içinde bana haber gönderen, kaçmamı sağlayan bir “köstebek” olduğunu düşünüyorlardı ve bunu ortaya çıkartmak istiyorlardı. Böyle bir şeye onlarda inanmıyorlardı, yine de ya tutarsa diye asılıyorlardı. Üçüncüsü, o dönem yakalanan insanların nitelik ve niceliğine göre polisler ödül olarak “prim”, yani kelle başına para veriliyordu. İstanbul’da yakalanınca ganimeti başkaları kaptı, “kelle” priminden yoksun kaldılar. “Yakalanacaktın da niye gidip İstanbul’da yakalandın” diye çok kızdılar. Dördüncüsü, beni “TKP’nin önemli bir adamı” olarak görmeleriydi, ama ne benim ifadelerimde, ne de başka arkadaşların ifadelerinde buna dair bir bilgi ellerinde yoktu. Bu nedenlerden dolayı payıma “fazladan” işkence ve dayak düştü.

Ayrıca soruşturma esnasında “rahat” durmadığım içinde fazladan çok dayak yedim. Soruşturmada ulaşabildiğim arkadaşlara direnmelerini, arkalarından kimseyi buralara getirmemelerini kaşla göz arasında anlatmaya çalıştım hep. Bir örnek olsun diye Beşir Doğan yoldaşımın yıllar sonra bana yazmış olduğu mektubundan bir bölümü aktarmak istiyorum:

“İşkenceler alabildiğine acımasız bir şekilde devam ediyordu. İşkence-deki bağrısmalar, insani ihtiyaçlar için söz almalar en iyi iletişim biçimiydi. Müslüm arkadaşım bu yöntemle gözleri bağlı olan bütün arkadaşlara çeşitli yöntemlerle, bahanelerle mutlaka ulaşırdı. Bu arkadaşımın iletilmesi gereken mesajlar için ne kadar dayak yediğini hiç unutamam. TKP’den yargılanan insanların çoğu bunu bilir. *Yarınlar Bizimdir Yoldaşlar* adlı kitabı kaleme alan Portekiz Komünist Partisi Genel Sekreteri Alvaro Cunhal’ın kitabında yer alan Vaz isimli parti yöre sekreterinin gizli koşullarda nasıl çalıştığını, insanlara nasıl ulaşıldığını, nasıl yaratıcı yöntemlerle insanları mücadeleye kazandırdığını bilirler. İşte Müslüm Üzülmez arkadaşımın soruşturmadaki tutarlı tutumu, her türlü baskı ve dayığa rağmen gösterdiği fedakârlık ve performans bana Vaz’ı hatırlattı. O, olağanüstü koşullarda tüm arkadaşlara bir moral kaynağıydı.”⁶⁰

Doğrusu sadece soruşturmadakilere değil, dışarıdakilere bile elimden geldiğince haber göndermeye çalışıyordum. Bu konuda da Cumali Eşsizoglu’nun anlattıklarını aktarmak istiyorum. Cumali’yle 2010 yılı yazında Diyarbakır’da bir gün sohbet ederken; “Bana soruşturmadan haber göndermiştin. Hakkımda poliste bilgi olmadığını, kimsenin benim ismimi vermediğini, gözaltına alınırsam hiçbir şeyi kabul etmememi ve dikkatli olmamı istemiştin” deyip, hatırlayıp hatırlamadığımı sormuştu. Ardından da; “Bu haberle dünyalar benim olmuştu” demişti.

Yoldaşımın anlattığı olayı hatırladığımı söyleyemem, ama o anlatımla biraz kendimle gurur duyduğumu söyleyebilirim.[?]

“Burası Saygon değil!..”

Diyarbakır ve Kürt coğrafyasından gözaltına alınanlar Kurtoğlu Kışlası’nda toplanıyordu. Sorgulamalar burada yapılıyordu. Sorgulamada olanların soruşturması bitinceye kadar, yani otururken, tuvalete giderken, işken-ce görürken, ifadesi alınırken gözleri gözbağıyla sürekli bağlıydı. Sadece

⁶⁰ Beşir Doğan, 5 Nisan 2011 tarihli yazısı.

⁶¹ Cumali Eşsizoglu, *Cebennemde Üşüyorum* adlı şiir kitabında önsöz niyetine yazdığı “Başlarken” de: “1980 yılında Diyarbakır Cezaevi ile tanışmadığım için çok şanslıyım. Bunu o yıllarda partide birlikte çalıştığım Salih Şimşek ve Müslüm Üzülmez başta olmak üzere beni ve benim gibi nice arkadaşları canları pahasına koruyan herkese borçluyum” diye yazarak, kanımca zarif bir davranışla vefa borcunu ödemek istemiştir. (Astore Yayınları, Aralık 2010-İstanbul)

yemek yerken azıcık gözbağları aralanırdı, o da yemeğin dışında başka yere bakmamak koşuluyla. Bazı geceler uyumak için izin verilirse bile, ancak 1-2 saat, yerde eller göbek üstünde ve hiç hareket etmeden, gözler gözbağlı vaziyette ancak uyunabilmekteydi.

Kısacası gece gündüz bankların üstünde, sürekli eller diz kapaklarında, hiç konuşmadan, kıpırdamadan ve kaşınmadan oturmak zorunluydu. Kıpırdayanların, kaşınanların vay haline!..

Her nöbet değişiminde görevi devredenlerin ve görevi devralanların toplu dayak atmaları adettendi. Belli bir program içersinde sırası gelenlere özel odalarda işkence edilmekteydi. İnsanlar burada bir ay, iki ay, üç ay ve bazıları daha fazla da tutulabilmekteydi. Kaba dayak, falaka, askıya alma, elektrik verme, aç bırakma, susuz bırakmanın yanında yoğun bir şekilde psikolojik baskı ve işkence yapılmaktaydı. Psikolojik baskıda en çok kullandıkları yöntem namus meselesiydi. Sorgudakilerin konuşması veya denilenleri kabullenmesi için ırza geçme, eşini, kızını, annesini, bacısını getirip çırılçıplak soyacaklarını, jop sokacaklarını ve tecavüz edeceklerini söylemeleri türünde tehditlere maruz kalmalarıydı.

Burada su yoktu, el yüz yıkama yoktu, banyo yoktu. Elbise ve çamaşır değiştirme yoktu. Tuvaletlerde ise hangi durum ve koşullarda olursa olsun ihtiyaçlar 3-5 dakika ile sınırlıydı. Tuvalet çıkışlarında el yıkamayı hiç düşünmeyin. Sabun? Allah versin!

İşte bu koşullar altında gerek pislikten, gerekse işkence sonrası, özellikle de “uçğa” binenlerin, yani askıdayken elektrik verilmesinden sonra kol ve bacak kaslarının iyileşmesi için yağlı pomatların sürekli kol ve bacak adalelerine sürülmesi, çamaşır ve iç çamaşırların değiştirilmemiş olması, mevsimin kış olması nedeniyle kaloriferin sürekli yanması sonucu gözaltında bulunanlar bitlendi. Bit ve bit yavruları sayılarla ifade edilmeyecek çoklukta saçlarda, kaşlarda, koltuk altı ve apış aralarında kaynamaya, oynaşmaya başladı. İçimizde en fazla bitli olan İsfendiyar Eyyuboğlu’ydu, sonra ben dim diyebilirim.

Önceleri sorgulamaya yeni biri geldiğinde nöbetçi askerler veya polis çok uzun süre gözaltındakilerin en kıdemli olanlarından birini ayağı kaldırıp; “Bak yeni gelen var. Arkadaşına izzet-i ikramda bulunmayacak mısın? Haydi, avcılığını göster de arkadaşın hediyesini ver bakalım” deyip, gırgırını geçerek alay ederlerdi. Kıdemli gözaltındaki de koltuk altı veya pantolon kemeri altından birkaç bit yakalayarak yeni gelenin başına, saçlarının arasına bırakarak “hediyeyi” vermiş olurdu.

Bütün bunlar üst üste gelince sorgulamanın yapıldığı mekân, yani “So-

ruşturma” bitlerin istilasına uğradı. Sorgudakiler kaşınmak istiyor, ama kaşınmak yasak. Bazen “vicdanlı” nöbetçi askerler “kaşınma izni” verirdi. O zaman “hart hurt” sesleri çıkartılarak kaşınmaya başlanılırdı. Kaşındıkça, kaşınmanın doyumuna varma ve kaşıma istemi daha da artırıyordu. Kaşınma istemi artıkça ve kaşındıkça da daha çok kaşınıyorduk. Bitlere karşı yerleri ilaçlama, yerleri paspas etmenin artık hiç bir faydası olmuyordu. Sonunda bitler soruşturmayı işgal etti. Ve öyle bir duruma gelindi ki, asker ve polisler de bitlerden şikâyet etmeye başladı. Bitler yatay ve dikey geçiş yaparak onlara da bulaştı. Artık biz soruşturmadakilerden çok, onlar bitlerden şikâyet etmeye başladı. Soruşturmadakiler için bitler işkencenin bir parçasıydı, ama kendileri için iğrenç bir durumdu. Üstelik soruşturmayı yapanların bitleri kendi evlerine götürme tehlikesi vardı!

Sonuçta bir gün sorgudakiler gözleri bağlı olarak ikişerli kolda birbirilerini bel hizasından arkadan tutarak bir tren katarı gibi sorgu binasından çıkartılıp askeri saha içersinde henüz kaba inşaatı yeni bitmiş bir binaya götürüldük. Bayanlar ayrı, erkekler ayrı tek sıra sayım düzeninde dizildik. Sesli sayım yapıldı ve herkesin numarasını unutmaması tembihlendi. Numaralandırma giysilerin kime ait olduğunun belirlenmesi içindi. Külot dâhil tüm giysilerimizi çıkardık.

Bizlerden çırlıçıplak tek sıra halinde yüzler inşaat duvarlarına dönük beklememiz istendi. Mevsimin kış olması, kaba inşaatın kapı ve pencerelerinin takılı olmaması ve bizlere “ne yapacaklar” merak, korku ve endişesi nedeniyle doğal olarak bedenimiz tir tir titremeye, dişlerimiz ise “tak tak” vurmaya başladı.

Bunun üzerine görevli sivil polislerden biri bizlere bulunduğumuz yerde koşar adım saymamızı, üşümemek için hareket etmemizi istedi. “Haydi... Durmayın!.. Yerinizde sayın!” diye komut verdi. Komutla herkes çırlıçıplak yerinde saymaya başladı. Koşar adım yerinde sayma hareketi ilerledikçe erkeklerin önündeki organ hareketin ritim ve hızına göre sırayla bacaklardan birine çarparak “şak şak” diye tempolu sesler çıkarmaya başladı. Yüzlerimiz duvara dönük olduğundan ve de gözbağlı olduğumuzdan bayanların durumunu gözleyemedim. Sonradan da bu durumu utanç verici bulduğum için hiçbir bayan arkadaşşıma sormadım.

Bu trajik utanç tablosunu bir müddet sonra görevli polisler de fark etmiş olmalı ki, polis şefi; “Şu andaki manzaranın hoş olmadığını biliyorum!.. Yarrın dışarı çıktığınızda ‘Saygon Zindanlarındaki gibi bizlere işkence ettiler’ demeyin... Burası Vietnam değil!.. Burası Saygon değil!.. Şu anda sorgu binası ve sorgulama odaları yoğun şekilde bit oluşması nedeniyle ilaçlanmak-

tadır... Az sonra elbiseleriniz de ilaçlanacak... Sizleri bitlerden korumak istiyoruz!.. Bunu sizlerin iyiliği için yapıyoruz, sizlerin iyiliği için çalışıyoruz...” diye açıklamada bulundu.

Açıklama yapılırken o an bir baktım inşaatın penceresinde bir asker bizlerin oluşturduğu utanç tablosunu, her şeyi kayıt altına alıyor. Hemen yanımda bulunan Ömer Ağın’a çaktırmadan sessizce; “Abi, bak karşıda duvarın üzerinden bizleri kamerayla kayda alıyorlar” diye gördüğümü aktardım. Ömer duvar tarafına bakarak “Evet” anlamında başını salladı⁶².

Bu kaydın şimdi nerde olduğunu ve ne zaman gün yüzüne çıkacağını çok merak ediyorum. Ben, bu kayıtların bir gün yüzüne çıkacağına gerçekten ve yürekten inanıyorum. Çünkü “kapatılmaz defteri hiçbir namussuzluğun”.

Yiğit olan ben değilim, yoldaşlarımdır

*“Bir fermanla göç ettik sokaklarda bırakıp kanatlarımızı
Yüzümüzü düşürdüğümüz kitaplarda kan izleri bıraktık”⁶³*

Kurtoğlu Kışlasında işkencedeyken ve ifadeler yazılırken İstanbul Gayrettepe’de verdiğim ifadelerin aynısını tekrarlayıp durdum.

Sorgunun yapıldığı “soruşturma” denilen yerde kaldığım süre içerisinde çok şey gördüm. Şimdi birçoğunu hatırlamıyorum, ama Mustafa Güleker’in bacaklarının yara içinde olduğunu ve benim askıda moraran, şişen kollarıma “Lasonil” denen yağlı bir pomadı sürdüğünü ve masaj yaptığını çok iyi hatırlıyorum. Mustafa’nın özellikle bacakları çok kötüydü. Kemiklere kalasla vurdukları için yaralanmış ve yaralar sonra enfeksiyon kapmıştı. Yemek yenilen yerde kısmen ayaklarını uzatarak sandalyede bize göre rahat(!) oturuyordu. Mustafa’nın yanında sorguda isimlerini şimdi hatırlayamadığım durumu kötü başka yaralı ve hastalarda vardı.

Çok sonraları öğrendim, meğer Mustafa Güleker benim yerime sorguya alınmış ve ben yakalanınca da kendisi sorguda epeyce “rahatlamış”.

⁶² Ömer Ağın, *Alev, Duvar ve TKP* adlı kitabında bu bit ve kayda alma olayına değinmiştir (Gendaş Kültür, İstanbul 2003, s. 225). Ömer’in kitabında “Şili kamplarındaki gibi” bir ifade var. Ben, Saygon diye hatırlıyorum.

⁶³ Yılmaz Odabaşı, *Hüzün mü? Başım Gözüm Üstüne*, Doruk Yayınları, 2. Basım, Ankara 1997, s. 45.

Benim için ilginç olan şeylerden biri de sorguda eğitime gidip gitmediğimi birkaç kez sormalarıydı, ama fazla üzerinde durmadılar. Kanımca kimlerin eğitime gittiği konusunda ellerinde bilgiler vardı ya da sorguda verilen ifadelerden kimlerin eğitime gittiğini tespit etmişlerdi⁶⁴.

Gayrettepe ve Diyarbakır'da polis soruşturmasında parti hakkında istenen bilgileri vermeyişim benim yığıtılığımın değil, çok sınırlı bilgi vermemin koşulunu sağlayan beni partili olarak tanıyan Beşir Doğan, Ali İhsan Çelik, Fatih Salık, Ali Akgök, Ömer Ağın⁶⁵ ve diğer yoldaşlarımın polise hakkımda bilgi vermeyişleridir. Bir ikincisi de, benimle ilişkisi olan Fevzi Karadeniz, Heybet Adsız, Ekrem Korkusuz, Cumali Eşsizoglu, Yusuf Baran, Mahmut Cavlı gibi yoldaşlarımın ister bir tesadüf eseri, ister becerileri sonucu yakalanmamış olmalarıdır. Polisin elinde bilgi ve belge olmayınca direnmek çok kolay; sözünü ettiğim bu arkadaşlarım hakkımda bilgi vermiş olsaydı eğer nasıl bir tavır sergilerdim? Bilemiyorum. Bu nedenle, yığıt olan ben değilim, yoldaşlarımdır diyorum.

* * *

7 Ekim 1982'de İstanbul'da gözaltına alındım. 15 gün Gayrettepe'de soruşturmada kaldım. 22 Ekim 1982'de Diyarbakır Kurtoglu Kışlasına götürüldüm. Burada soruşturmada 40 günden fazla kaldım. Sonrasında "Gözaltı" denilen yere götürüldüm. Bir hafta, on gün kadar da gözaltı denilen yerde kaldım. 15 Aralık 1982'de savcılığa ve hâkim karşısına çıkartılarak tutuklandım. 2 gün sonra cezaevine götürüldüm. Gözaltına alınışımın tutuklanışım kadar İstanbul ve Diyarbakır'daki sorguda geçirdiğim süre yaklaşık 70 günü bulmaktadır.

Benim gözaltına alınışımın 20 gün sonra, yani ben Diyarbakır'da işkence edeyken Kenan Evren, 27 Ekim 1982 günü Diyarbakır'a gelerek Dağka-

⁶⁴ TKP, politik yaşamına son verdikten sonraki dönemde bazı arkadaşlar iyi niyetle; "Abi, sen eğitime gittin mi?" türünden soruları zaman zaman soruyor veya sormaktadırlar. Çok açık söylüyorum: Ne partiden bana böyle bir öneri gelmiştir, ne de benim böyle bir talebim olmuştur. Parti eğitimine hiç gitmedim.

⁶⁵ Ömer Ağın, hem Gayrettepe'de ve hem de Kurtoglu'nda soruşturmada polislerle benimle ilgili hiç bir şey söylemediği gibi, hep direnmemi teşvik etti. Ama aynı tutumu başka arkadaşlar içinde gösterdiğini söyleyemem. Zaten kendisinde *Alev, Duvar ve TKP* adlı kitabında ; "O şekilde yakalanmış olmam benim üzerimde korkunç bir psikolojik yıkım yarattı. İnsan kendini toparlayamıyor. O anda ne düşünmen gerektiğini bilmiyorsun. Polise nasıl davranacağını, Parti'ye ve kendine ne hesap vereceğini şaşıyorsun..." deyip benzeri şeyleri yazarak ilk başlarda bir zayıflık gösterdiğini kabul etmektedir. (s. 202-204)

prı'da “Diktatörlük heveslisi değiliz...” diye konuştu. 7 Kasım 1982’de ise “Darbe Anayasası” için referandum yapıldı. Diktatör Evren “Diktatörlük heveslisi değiliz” diyerek yalan söylediğinde ve darbe Anayasası oylaması yapıldığında Kurtoğlu Kışlasında yasa namert tanımazların elinde sorguda işkence

Hürriyet Gazetesi-28 Ekim 1982

cedeydim. Kışla içinde nöbetçi erlerin konuşmalarından, Evren’in geldiğini, referandumun yapıldığını duydum. Şans eseri ben o işkencelerden bir iki ufak arızanın dışında sağ salim kurtuldum, ama Türkiye 12 Eylül Anayasasının işkencesinden o gündür bu gündür hâlâ bir türlü kurtulamadı.

Oysa TKP olarak “referandum” öncesinde Diyarbakır’da (başka bölgele-ri bilmiyorum) Darbe Anayasası ile ilgili birçok şeyi göze alarak “Hayır” olarak oy kullanılması için gücümüz oranında çalışmalar yapmıştık. Diyarbakır gibi bir yerde bildiriler dağıttık, pullamalar yaptık. Bizim ve Kürt gruplarının çalışmaları sonucu, Diyarbakır’da 247.488 seçmenden sadece 25.277’si “Evet”, 4.246’sı ise “Hayır” diye oy kullandı⁶⁶. Bu hesaba göre 217.754 seçmen sandık başına gitmeyerek tepkisini göstermiştir. Ama referandum sonucu, nedeni ne olursa olsun bizler için bir hüsrana olmuştur. Türkiye genelinde yüzde 8.63 “Hayır” oyuna karşılık, yüzde 91.37 “Evet” oyuyla askerlerin anayasası kabul edilmiştir.

“Gözaltı” ve mahkemeye çıkartılmamız

*sevdiklerimden ayrıldım, tutsak oldum
dünyanın bütün duvarlarına lanet olsun!*

Sorgulamada isim bitince “Sorgu” denilen yerden yine Kurtoğlu Kışlası içinde bulunan “Gözaltı” denilen yere götürüldüm. Üzerimde yüzlerce bit olmasından yaklaşık iki aydır banyo yapmadığımdan dolayı gözaltındaki-ler hemen üzerimde giysi olarak ne varsa çıkarttılar. Mevsim kış ve dışarıda kar yağmasına rağmen kapı aralığı gibi bir yerde banyo yaptım. Ge-

⁶⁶ Tercüman Gazetesi, 8 Kasım 1982.

tirilen temiz çamaşırları giyindim. Banyo sayesinde yeniden doğmuş gibi oldum.

Göztaltı denilen yer, soruşturmadan çıkan insanların topluca tutulduğu bir yerdi. Burada sistematik dayak ve işkence yoktu. Çavuş ve onbaşılar keyfi ya da yukardan gelen emirle bazen topluca, bazen de belirlenen şahıslara dayak atıyorlardı. Soruşturma denilen yere göre göreceli olarak çok rahattı. Gözler gözbağıyla bağlı değildi; rahat geziliyor, gözaltındakilerle konuşulabiliyor ve düzenli yemek yenilip kantinden alışveriş bile yapılıyordu. Yataklı ve battaniyeli ranzalarda uyunabiliyordu.

Göztaltında, “Sorgu”da perişan edilmiş insanların biraz iyileşmesi, kendilerine gelmesi, yarasız beresiz savcı ve hâkimlerin karşısına çıkması, cezaevine gidecek olanların cezaevine hazırlanması amaçlanıyordu. Burada kalanlardan bazıları “üstten gelen talimatla” veya polisin yeni bilgiler edinmesi durumunda yeniden soruşturmaya götürülüyor; ya da yeniden mahkemeye çıkartılarak tutuklanıyordu. Örneğin bizim davadan göztaltına alınıp Gayrettepe ve Kurdoğlu Kışlasında uzun süre sorguda kalan Mustafa Doğan Özbay’ın mahkeme tahliyesine karar verilmişti. Göztaltında tahliyesini bekliyordu. Tahliye kararı verildiği için kendisinden İstanbul’da bulunan eşim ve kayınpederimi görmesini rica ettim. Telefonlarını verdim. Mustafa telefon numarasını bir kâğıda yazdı. Ayakkabısının ökçesini söküp numara ya-

27 Ekim 1982’de Kenan Evren Diyarbakır Dağkapı Meydanı’nda konuşuyor.
Foto: 12 Eylül Sabahı, Editör: Ömer Asan, Heyamola Yayınları, s. 160.

zılı kâğıdı ökçenin altına yerleştirdi ve taşla çivilerini çakarak ökçeyi yeniden yerine yerleştirdi. Cezaevine gidiyorum diye üzerimdeki pardösüyü çıkarıp kendisine verdim. “Gittiğinde bizimkilere selamımı, iyi olduğumu, bedenimde bir arızanın bulunmadığını, moralimin yerinde olduğunu, kardeşim Ali Haydar’ın durumunu merak ettiğimi söylersin” dedim. Ama Mustafa tahliye olmadı, 27 Ekim 1982 günü Kenan Evren Diyarbakır Dağkapı’da konuştuğundan sonra hiç sorguya götürülmeden yeniden mahkemeye çıkartılıp tutuklandı. Sanki daha önce serbest bırakanlar kendileri değilmiş gibi Mustafa hakkında yeni bir karar verildi. Daha sonraları duyduk ki, Kenan Evren Diyarbakır’a geldiğinde sıkıyönetim mahkemesinde görev yapan tüm savcı ve hâkimleri toplamış ve hukuku bir tarafa bırakıp savaş hükümlerinin uygulanması talimatını vermiş. Cuntanın başı sonra utanmadan Diyarbakır Dağkapı’da “Diktatörlük heveslisi değiliz” diye nutuk atmıştı.

14 Aralık 1982’de Sıkıyönetim Savcılığına çıkartıldığımda Hakim Kd. Yüzbaşı Yrd. Askeri Savcı Turgay Çağlar ifademi aldı. Kollarımdaki işkence izlerini gösterip işkence gördüğümü söylememe rağmen hiç orali olmadı. Sadece polis ifademi kabul etmediğimi tutanağa yazıp ifade tutanağını imzalayıp tutuklanmam talebiyle sorgu hâkimliğine gönderdi. 15 Aralık 1982’de askeri hâkime de aynı şekilde kollarımdaki işkence izlerini gösterdim. Burada da baskı altında alınan ifadeleri kabul etmediğimi ve suçsuz olduğumu söyledim. Hâkimde hiç orali olmadı. İfademi aldıktan sonra tutuklanmama karar verdi.

Bu karar üzerine gözaltı denilen yere geri getirildim. Ve iki gün sonra da zindan içinde zindana, Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi cehennemine götürüldüm.

Cehennemde “Hoş geldin”le karşılanmamız

*zindanların uğultusu kulaklarımı her cınlattığında
gün batımı büznünde yüreğimin derisi yüzülür*

Gözaltından arabalara bindirilip cezaevine getirilir getirilmez hemen seri bir şekilde arabalardan indirilip içeri alındık. Cezaevi girişindeki uzun ana koridorda sağlıklı sollu özel eğitilmiş seçmece askerler etrafımızı çevirdiler. Koridorlar, duvarlar resim ve yazılarla doluydu. Duvarlar Türk büyüklerinin, Atatürk ve Kenan Evren’in resimleri, sayılmayacak sayıda irili ufaklı Türk bayrakları çizilmiş ve bez olarak asılmıştı. Bizler ana koridorda yürütülürken cezaevinden uğultular geliyordu. Marşlar, betondan yankılanan

ayak sesleri, dayak sesleri, çığlıklar mahşeri andırıyordu. İnsan öğütme fabrikası kusursuz çalışıyordu. Askerlerin bir kısmının elinde jop, bir kısmının elinde kalas vardı. Kalasların üzerinde “Bunun Adı Haydar, Ne Namus Koyar Ne Ar”, “Etmeseniz İman, Haydar Oyar” ya da “Söyletir Haydar” yazıları yazılıydı. Başka birinde ise “Burada Allah Yok, Peygamber İzinde” yazılmıştı.

Benimle birlikte TKP, İGD, İKD davasından tutuklanıp getirilenlerden isimlerini hatırlayabildiklerimden Ömer Ağın, Mehmet Elibol, Ayaz Koyuncu, Mahmut Kutlu, Sait Öztüzün, Rauf Yılmaz, Mücahit Uruç, Selçuk Topçu, M. Beşir Doğan gibi arkadaşlar vardı. Bizlerle birlikte cezaevine getirilen başka davalardan arkadaşlarda vardı. Kanımca 25-30 kişi kadardık. Bayan arkadaşlarla ilgili hiçbir şey hatırlamıyorum. Erkek tutukluların tümünden giysilerin çıkartılması istendi. Üzerimizdeki giysileri ne varsa çıkardık. Tek tek “neden, hangi örgütten” geldiğimiz soruldu. Ben, “TKP’den” diye yanıt verdim. Arkadaşların bir kısmı TKP, bir kısmı İGD, bir kısmı da TÖB-DER dedi. Ardından hepimize birden vahşice saldırdılar. Korkunç bir dayak yedik. Ardından domaltılarak kalaslarla dövüldük, joplandık. Kalas sesleri, çığlıklar, feryatlar, ahlar, inlemeler, cezaevinden gelen marş sesleri ve uğultu, hepsi birbirine karışıyordu. İnsanın sadece bedeni değil, ilikleri bile titriyordu. Buna “Hoş Geldin Dayağı” diyorlardı.

Bu “Hoş Geldin” dayağı sırasında askerlerden biri; “İçinizde Haydarı tanıyan var mı?” diye sordu. Ömer Ağın, “Haydar’ı kardeşim Ali Haydar zan ederek arkadaşlara mesaj vermek amacıyla (Ben tanımıyorum, sizde tanımayın anlamında) Haydar’ı tanımadığını söyledi. “Haydar’ı nasıl tanımazsın?” diye, “Haydar”la feci bir dayak yedi. Bu nedenle grup içerisinde “Hoş Geldin” dayağından en fazla Ömer Ağın nasibini aldı.

Ne kadar anlatırsam anlatayım yaşadığımız o an’ı ve vahşeti anlatmam mümkün değil!

“Eğitim”in başlangıç yeri: Tecrit

bedenim buz

yüreğim ateş parçası

“Hoş Geldin”in ardından döve döve bizleri hücrelerin olduğu ve “Beyaz Saray” denilen 36. Koğuşa götürdüler. 15-20 kişiyi bir hücreye tıktılar. Hücre yaklaşık 2x1,5 metre boyutundaydı. Hücrenin arkasında kapısız 1x1,5 metre boyutunda bir tuvalet bulunuyordu. Hücremizin kapısı ve ön tarafı

tamamen demir parmaklıktı. Kapının üzerinde kocaman bir demir kilit asılıydı. Günün her saati askerler gelip hücredekilere toplu dayak atıyor, küfürler savuruyor, hakaret ediyorlardı. “Dayak vaziyeti al!” komutunu verdiklerinde ellerimizi parmaklıklar arasından uzatıp bir elimizi diğer elimizin üstüne koyardık. Askerler jopla veya kalaslarla döverdi. “Değiştir” komutu verildiğinde hemen seri bir şekilde üsteki el alta, alttaki üste getirilir ve jop ya da kalas inip kalkardı. “Falaka vaziyeti al” denildiğinde ise hücre içinde sırtüstü uzanıp ayaklar parmaklıklar arasından uzatılırdı. Bu vaziyette ayak tabanlarına kalasların biri iner biri kalkardı.

Bu hücrelerde her şey işkencenin bir parçasıydı ya da işkencenin kendisiydi. Yemek ve su çok azdı. Yemek yerken kaşıkları dönüşümlü kullanıyorduk, açlıktan herkes birbirinin kaç kaşık yediğini sessizce sayıyordu. Yatacak yer ve battaniye yoktu. Nöbetleşe uyuyorduk ya da oturur vaziyette uyumaya çalışıyorduk. Bunlar yetmezmiş gibi sürekli marş söyletıyorlardı. Atatürk İlkeleri, Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi, İstiklal Marşı’nı ezbere bilmeyenlere feci dayak atılıyordu. Türkçe bilmeyenler marşları öğrenmek zorundaydı. Türkçe bilmeyen biri olduğunda ona marşları ve “kuralları” öğretmesi için bir tutuklu görevlendiriliyordu. Türkçe bilmeyen şahıs, marşları düzgün okumadığında veya kuralları düzgün yerine getirmedğinde hem Türkçe bilmeyen şahıs hem de başındaki sorumlu şahıs cezalandırılıyordu. Türkçe bilmeyenin öğrenmekten, sorumlunun öğretmekten başka şansları yoktu. Cezaevinde “eğitiminin başlangıç yeri” bu hücrelerdi. Yeni gelenlerin büyük bir çoğunluğu 36. Koğuş’ta 10, 15 ve bazen 20 gün kadar hücrede tutulduktan sonra genelde koğuşlara dağıtıyordu. Cezaevi idaresi kendince yeni gelenler içerisinde önemli bulduklarını bazen direk 35. Koğuş’taki hücrelere gönderiyordu ve buraya gidenler uzun süre hücrelerde kalıyorlardı. TKP davasından hatırladığım kadarıyla 35. Koğuş’taki hücrelerde İsfendiyar Eyyuboğlu ve Kaya Karan kaldı bir dönem.

Bizler Mustafa Hayrullahoğlu’nun ölümünü hatırladığım kadarıyla 36. Koğuş’ta hücredeyken öğrendik (36. Koğuş’a itiraf için götürüldüğümüzde de olabilir). Zannedersem Ömer Ağın’a avukatı görüşme esnasında söylemişti. Ömer de geldiğinde bana anlattı. Parti açısından kim olduğunu sorduğumda çok kısa bilgi verdi. Ben, Mustafa Hayrullahoğlu’nun o ana kadar sadece ismini ve Diyarbakırlı olduğunu duymuştum. Kardeşi Vedat’la arkadaşlığımız vardı, ama hakkında başka bir bilgim yoktu. Parti içindeki konumunu bilmiyordum. Cezaevinden çıktıktan sonra TKP’nin Merkez Komitesi üyesi olduğunu, 14 Kasım 1982 günü yakalandığını, yoğun işkencelere rağ-

Mustafa Asım Hayrullahoğlu (1948-1982)

men parti hakkında hiçbir açıklamada bulunmadığını, 16 Kasım 1982'de de işkencede öldürüldüğünü ve Kasımpaşa'da kimsesizler mezarlığına gömüldüğünü öğrendim.

Bazı insanlar yaşarken varlıkları sona erer. Bazıları da vardır ki, yaşamadıkları halde varlıklarını sürdürürler hep aramızda yaşarlar. Mustafa Hayrullahoğlu (Deniz Yoldaş) da hep aramızda yaşayacaktır!..

Deniz Yoldaşımı saygıyla anıyorum.

12. Koğuş'a götürülmem ve şok olmalarım

Hainlerin bolca çıktığı yerde hainlerden daha çok kahramanlar olur.

36. Koğuş'ta hücredeyken bir gün gardiyan ismimi okuyup hücreden beni tek olarak çıkardı. Kurbanlık koyun gibi önüne katarak bir koğuşun önünde yüzüm duvara dönük durdurdu. "Esas duruş"a geçmemi istedi. Denileni yaptım. Kafamdaki kıllar bile kıpırdamıyordu. Gardiyanın yüzünü görmüyordum. Elbiselerimi çıkarmamı istedi. Çıkardım. Gömleğimin yakasını ve kol kısmını, pantolonumun kemer kısmını ve paçalarını yırtıp içlerine baktı. Sonra birden çok sert ve gür bir sesle; "Koğuşta kimler siyasi konuşmalar yapıyor, kimler Kürtçe konuşuyor, seni koğuştan çıkarttığımda bunları tek tek bana anlatacaksın. Tamam mı lan" diye komut ve emirleri peş peşe vermeye başladı. Açıkçası muhbirlik yapmamı istiyordu. Olumlu yanıt vermemem, daha doğrusu susmam gardiyanı çıldırttı. Külot dâhil üzerimde bulunan iç çamaşırları çıkartmamı istedi. Sille, tokat, yumruk, tekme ve jopla çok kötü bir şekilde dövmeye başladı. Arada bazen dövmeye ara verip, tekrar tekrar muhbirlik yapıp yapmayacağını soruyordu. Susuyordum. Olumlu veya olumsuz hiçbir yanıt vermiyordum. Ben susunca o da yağa yeniden başlıyordu.

Ben devrimciyim, komünistim dediklerinizi yapamam demenin gereksiz ve fazladan dayak yememe neden olacağından ne “hayır”, ne de şerefsizliğe katlanıp “tamam komutanım” dedim. Devrimciler kabul edilmeyecek şeyi kabul etmemelidir diye düşündüm. Gardiyan bağırdıkça, ben sustum. Belki “hayır” diyecek kadar cesur değildim, ama “tamam komutanım” diyecek kadar da onursuz değildim. Susarak kabul etmediğimi belirtmek istedim. Çok fena kızdı. Yeniden jopla rast gele dövmeye başladı. En sonunda külotumu giymemi söyleyerek koğuşun demir kapısını açtı. Kapı açılınca, Koğuş Sorumlusu uzun bir “Dikkaaaaaat!” çekti. Ardından sorumlu yırtarak gırtlığını, “12. Koğuş emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım!” diye tek mil verdi. Açılan koğuş kapısından boş bir çuval gibi, bir et yığını halinde elbiselerim koltuklarımın altında beni koğuşun içersine tekmeyle itekleyip koğuş içersine attı. Demir kapıyı serçe kapatıp, koğuş sorumlusuna; “Gözün bu ibnenin üzerinde olsun!” diye gürlledi. Böylece hem bana hem koğuşa, hem de koğuş sorumlusuna gözdağı verdi. Koğuş sorumlusu gür bir sesle, “Emredersiniz komutanım” diyerek emir tekrarı yaptı.

Çıplaktım. Sadece üzerimde külot vardı. Perişan bir şekilde şaşkın şaşkın koğuşa, koğuşta bulunanlara bakarken bir baktım karşımda Rızgari ve Alarızgari Davasından yargılanan Erganili hemşerim Hasan Yerlioğlu bana bakıyor. Hasan; “Geçmiş olsun abi” dedikten sonra bir şeyler anlatmaya çalıştı. Ben, kaş göz işaretiyle susmasını istedim. Anladı ve sustu. Akşam karavana geldiğinde, Hasan ve Koğuş Sorumlusu İsmail Hakkı Oruç’la birlikte yemek yedik. Sorumlu, yemek esnasında koğuşta boş yatak bulunmadığını, bu akşam birlikte aynı yatağı paylaşacağımızı, sonra da bir yatak ayarlanacağını söyledi. Ben “olur” dedim. Yemekten sonra Hasan’la küçük çaplı bir konuşmamız oldu. Hasan, koğuşun iyi olduğunu, ama ispiyoncuların bulunduğunu ve Koğuş Sorumlusunun da tekin biri olmadığını, ona karşı dikkatli olmamı söyledi. Teşekkür ettim.

Akşam “yat” komutuyla Koğuş Sorumlusuyla birlikte aynı yatakta uymak için yatağa girdik. Komut gereği battaniyeleri başımıza çektik. Battaniyenin altında koğuş sorumlusu sessiz bir şekilde başladı garip ahret sorularını sormaya: “Hangi davadan geldin? Dışarıda ne var ne yok? Hangi örgütler daha çok çalışıyor? Avrupa’da kimler Avrupa ülkelerini daha çok etkiliyor” diye. Ben; “Yorgunum, uyuyacağım” deyip kestirip attım ve hemen de uyudum.

Diyanbakır 5 Nolu, zindan içinde zindandı. İşkence mühendisleri iyi bir eğitim almışlardı ve işlerini çok iyi biliyorlardı. Zorlamayla yapılan her şeyin insan ruhuna acı verdiğini ustalarından iyi öğrenmişlerdi. Fiziksel işken-

ceye eşdeğer oranda ruhlarımıza da işkence yapıyorlardı. Bedensel ve ruhsal acının bin bir çeşidi üzerimizde deneniyordu. Uygulamalar bir saat değil, bir gün değil, bir hafta değil, bir ay değil; gece gündüz sürekli her an ve her yerde yapıyordu. Cezaevinde duyulan her ses ve görülen her görüntü insan ruhunun derinliklerinde birikerek insanları ya teslimiyete, ya da kinle, nefretle ve birazda bilinçli olarak direnmeye hazırlıyordu. Kişiliği, inancı ve güveni zayıf olanlar çok çabuk pes ediyordu.

12. Koğuş, hücrelerden getirilen tutuklulardan oluşan bir koğuştu. Baki Kaymak, Feridun Yazar, Ömer Çetin, Sinan Çaynak, Ali Kılıç, Hasan Yerlioğlu, Mahmut Tanrıkulu (Şeyh Mahmut)⁶⁷, Mazlum Eren⁶⁸ İsmail Hakkı Oruç aklımda kalan isimler. Bir ara Mehdi Zana, Mümtaz Kotan, Ruşen Aslan da getirildi. Bir hafta kadar koğuşta kaldılar. Sonra tekrar buradan alınıp başka koğuşlara götürüldüler. Sonra Bayram Yurtçiçek getirildi. Bayram Yurtçiçek'in gardiyan tarafından sık sık koğuştan dışarı çıkartılması, koğuştakiler hakkında bilgi verdiği ve ispiyonculuk yaptığı şeklinde yorumlanırdı.

Sabahları saat beşte, “Koğuş kalk!” komutuyla uyandırılıyorduk. Yatak toplama, tıraş, giyinme, temizlik vb. ihtiyaçlar için ancak 15 dakikalık bir süre veriliyordu. Yemek yeme ve bulaşıkların yıkanması içinde yine 15 dakikalık bir süremiz vardı. Bu işlerin ardından koğuşta esas duruşta veya “yeminde say”, yani yürüyüş kararı sayarak Türk-İslam Sentezi mahsulü ırkçı, Turancı marşlar söyletiliyordu. Bazen marş yerine bir kişi Atatürk İlke ve İlkılları, Nutuk gibi kitapları okurdu, koğuştakilerde koro halinde okunanı gür sesle tekrar ederdi. Anlayacağınız kitaplar işkence aracı olmuştu ve bunun adı da “eğitim”di. Kitapları seven biriyim, ama burada Kemalist subayların uygulamalarından neredeyse kitaplardan nefret eder oldum.

Koğuşa sayım yapan subayı daha kapıdan içeri adımını atmadan Koğuş Sorumlusu kendini yırtarcasına “Dikkat!” çekerek sayım komutunu vermiş olurdu. Sayımı yapan subay tutukluların göğsüne “Bir!.., İki!.., Üç!..” diye var kuvvetiyle vururdu. Bu vuruşlarda insanın nefesi kesiliyordu. Kıpırdamak, hareket etmek, düşmek, yan durmak yasaktı. Kıpırdayan ve yanlış sayan olursa tüm koğuş cezalandırılırdı. Bu ceza çay yasağı, su yasağı, yemek

⁶⁷ Mahmut Tanrıkulu, PKK Batman Grubu Davasından yargılanıyordu. Ona Şeyh Mahmut derdik. Evli ve iki çocuğu vardı. Edindiğim bilgilere göre tahliye olunca Lübnan'a gidiyor. Kısa bir eğitimden sonra tekrar geri dönüyor. 5 Nolu'nun hıncıyla dağlarda dolaşıyor. Mardin-Kerboran bölgesindeki bir çatışmada yaşamını yitiriyor.

⁶⁸ Mazlum Eren TİKKO Davası'ndan yargılanıyordu. Tunceliliydi. Mehdi Zana'nın 14 Mart 1989 tarihinde Eskişehir Cezaevi'nden gönderdiği mektuptan ilik kanseri olduğunu öğrenmiştim. Durumunun ne olduğunu açıkçası bilmiyordum.

yaşağı, sigara yaşağı olduğu gibi toplu dayakta oluyordu. Subayın ve gardiyanın insafına kamış bir şeydi.

Havalandırmaya çıkartıldığımızda kesin dayak yerdik. “Eğitim” adı altında dolap beygiri gibi dolanıp kaz adımlarla yürüyüş yapardık. Beden dik, karın içeri çekilmiş, dizler göğüs hizasında, eller omuz hizasında ve hafif sıkılmış yumruk biçiminde bir öne, bir arkaya sallanarak yürürdük. Gardiyanlar kimin koğuştaki daha güzel yürüyecek, daha gür sesle yürüyüş karar sa-yacak veya marş söyleyecek diye kendi aralarında yarışırken, koğuştaki da yarıştırlardı. Bu nedenle, durmadan “sağ sol”, “haydi, daha canlı, daha canlı”, “bir, iki, üç, dört” komutlarını vererek tempoyu yükseltmeye çalışırlardı. Vukuat olduğunda yanardık, vukuat olmadığında bir bahane bulunur yine yanardık.

Akşam yemek yedikten sonra saat sekizde tavuklar gibi yatağa sokulurduk. İki tutuklu koğuş içinde asker usulü nöbetçi kalırdı. Sorumlu, koğuş nöbet listelerini genellikle koğuşa danışarak belirlerdi. Gardiyanlar gözetleme deliklerinden hem koğuş içini, hem de nöbet tutanları gözetlerlerdi. Koğuşta olacak “vukuattan” başta nöbetçi, sonra Sorumlu, daha sonrada tüm koğuş sorumluydu. Vukuat olduğunda sorumluluk paylaşımına göre herkes kendisine düşen paya göre ceza alırdı.

Koğuş nöbetini genellikle PKK Batman Grubu’ndan Şeyh Mahmut (Tanrıkulu) ile birlikte tutuyordum. Sadece nöbet tutmada değil, çoğu zaman karavana çıkarmayı ve koridor temizliğini de yine birlikte yapardık. Karavana çıkarmayı ve koridor temizliğini herkes göze alamıyordu, çünkü çıkan dayak yiyordu. Koridor temizliğine giderken “süpürge omuza” komutuyla, süpürgeleri silah gibi omzumza alır, uygun adım yürürdük. Mahmut, nöbet esnasında volta atışlarımızda hep; “TKP’lilerin eli kalem tutuyor, eğitim durumları iyi, sizler ve özellikle sen, bu zulmü mutlaka yazmalısınız, burada yapılanları anlatmalısınız.” derdi. Şimdi bu satırları yazarak arkadaşımın dileğini yerine getirmiş oluşumu düşünüyorum.

Şeyh’im rahat uyu.

“Doğru yol Atatürk’ün çizmiş olduğu yoldur”

Hayâ damarı çatlamış olandan kork!

Ocak 1983’te koğuşa geldiğim ikinci veya üçüncü günüydü. Koğuşta bulunan hoparlörden PKK Siverek-Hilvan Ana Davasından yargılanan Hasan Hüseyin Karakuş’un merkezi yayında yaptığı konuşma beni fazlasıyla

etkiledi. Koğuş önünde muhbirlik teklifi, koğuşta ispiyoncuların olması, Koğuş Sorumlusunun acayip sorular sorması ve en sonunda da benim dışarıda aslanlar gibi direndiğini duyduğum Hasan Hüseyin Karakuş, hiç bir zorlama ve baskı olmaksızın bülbül olmuş hoparlörde ötüyordu. Tutuklulara seslendiği konuşmasında, kısaca; “Kimse bana korktu da konuşuyor diyemez. Beni tanırırsınız. Ama bu işlerin sonu yok. Kendimizi ve ailemizi daha fazla perişan etmeyelim. Doğru yol Atatürk’ün çizmiş olduğu yoldur. Sizleri bu yola davet ediyorum” mealinde bir şeyler dikte etmeye çalışıyordu.

Konuşma başlayınca gardiyan eğitime ara verdirdi; koğuş pür dikkat konuşmayı dinledi. Konuşmanın sonunda kimilerinin endişesi daha da arttı, kimileri de olabilecekleri tahmin etmeye çalıştı. Ama ben şoka girdim diyebilirim.

Ben, Hasan Hüseyin’i kartal biliyordum meğer kargaymış.

Yaşadığım bir başka şok olayı da, TKP Davasından tutuklu bulunanların tümü cezaevinde ana salon denilen yere götürüldüğünde yaşadım. Siyasi polis ve cezaevi idaresi müşterek elbirliğiyle masaların üzerine aramalarda el konulan kitapları, dergileri, gazeteleri sergilemişlerdi. Bizleri de o masaların etrafına dizip basına “suç unsurları ve suçlular işte bunlar” diye teşhir etiklediri zaman daha önceden tanıdığım Emin Güleker arkadaşımın saçlarını bembeyaz gördüğümde çok şaşırmıştım. Benim tanıdığım Emin’in saçları siyahtı, saçında bir tek beyaz saç teli yoktu. Arkadaşım cezaevinde neler yaşadı da böyle saçları beyazlaştı acaba diye kara kara düşünmeye başladım. Sonradan öğrendim, meğer Emin Güleker’in saçları zaten beyazmış; dışarıdayken boyatıyormuş. Ama nereden bileceğim? Arkadaşımı saçları beyazlaşmış görünce, içimden cehennem dedikleri yer kesin burasıdır diye düşündüm.

Cezaevi sözde bana yabancı değildi. Benden önce kardeşim Ali Haydar en kötü zamanda, 1981-1982 yıllarında 5 Nolu’da kalmıştı. Ben görüşüne gitmezdim o zaman, eşim giderdi. Gelince tutuklular ve ziyaretçiler hakkında ve cezaevinde olup bitenler hakkında topladığı bilgileri aktarırdı. Kardeşim Ali Haydar tahliye olduğunda da, bizzat kendisi geniş bir bilgilendirme de bulunmuştu. Demek ki duymak başka şey, yaşamak başka bir şeymiş. Bir şeyi iyi bilmek için bizzat yaşamak lazım. Diyarbakır 5 Nolu gerçeğini yaşayanlar bile burada yaşananları tüm yönleriyle ne yazıyla, ne de sözle anlatabilir. Yazılanlar ve anlatılanlar hep eksik ve yetersiz kalır.

Kardeşim Ali Haydar bir ara Diyarbakır İGD Şube Yönetim Kurulu üyeliği yapmıştı. 28 Haziran 1981 tarihinde Burdur’da askerken gözaltına alınıp Diyarbakır’a getirtilerek tutuklandı. 5 Nolu’nun en kötü zamanında cezaevinde kaldı. TKP operasyonundan 3 ay önce, 14 Haziran 1982 tarihinde

tahliye edildi. Cezaevinde kaldığı süre içerisinde duruşuyla, tavriyla, becerisiyle, yardımseverliği ve dayanışmacı ruhuyla örnek olan insanlardan biri olmuştur. Bizler cezaevine gittiğimizde Ali Haydar ve Salih Şimşek'in ve diğer arkadaşlarımızın bıraktıkları olumlu izlenimler sayesinde tutuklu ve mahkûmlarla hemen çok sıcak ilişkiler kurduk. Koğuşlarda sohbetlerde bana zaman zaman Ali Haydar'ı anlatırlardı. Şimdi onu anlatanlardan bir tek Necmettin Salaz'ı hatırlıyorum.

Mustafa Dağcı arkadaşım da bu konuda aynı şeye tanık olmuştur: “Koğuşta beni iki kişi karşıladı... Diğerlerinin hepsi ikişerli sıra halinde, hazır ol da bekliyorlardı... Bu iki kişiden birinin koğuş sorumlusu, PKK Mardin grubundan Şahin (soyadlarını hatırlayamıyorum), diğeri Şahin'in yardımcısı, KAWA davasından Şefik olduğunu sonradan öğrenecektim... Şahin ve Şefik elbiselerimi topladılar, dayaktan morarmış ellerimi ovuşturdular, bana bir yatak gösterdiler... Kendilerini tanıttıktan sonra, beni tanımak istediler... Kendimi tanıttıktan sonra, bana daha çok ilgi gösterdiler... Koğuşta hiç TKP'li yoktu... Kısa bir süre önce Haydar Üzülmaz buradan (TKP'li ve İGD yönetiminde kurucu üye) tahliye olmuş... Haydar, Şahin'den önce Koğuş Sorumlusuymuş... Çok olumlu intiba bırakmış ve koğuşun hepsi onu onur ve saygıyla anıyordu... Arkadaşım oluşu nedeniyle de bana aynı saygıyla yaklaştılar... Sevgili Haydar bana iyi bir miras bırakmıştı... Ona layık olmayıydım... Haydar'a bu kadar saygı beslemelerinin nedenini sonradan anlayacaktım... Koğuş sorumluları, her şeyden sorumlu olmalarından dolayı, herkesten daha fazla dayak yiyorlardı... Birçok suçu(!) kendi üzerine alıp, koğuştakileri satmayıp, savunup koruyorlardı... Haydar arkadaşta, tamda öyle davranmış ve saygınlığı hak etmişti...?”⁶⁹

Cezaevinde çok şey gördüm, çok şey yaşadım, çok şey duydum. Ben sadece yaşadıklarımın bazılarını burada anlatmaya çalışıyorum. Cezaevine girdiğim zaman cezaevi ve koğuşlar korku ve koku içindeydi. Korku her yanı sarmıştı Ama derinden bir isyan vardı. Koku ise bir baş belasıydı, her tarafa sinmişti: Kan, idrar, lağım, bok, salya, nefes ve korkunun kokusu. Bunlar, oranı belli olmayan bir yoğunlukta kokuya nitelik kazandırıyor. Bu koku koğuşların ruhuydu sanki. Hapishane yaşamını dışarıdaki yaşamdan bu koku sayesinde çok kolay fark edebiliriz. Gündüzleri ayakta esas duruşta sürekli marş söylüyorduk. Öyle bir an geliyordu ki, otomatiğe bağlanmış gibi marş bilmesen de sözcükler kendiliğinden ağızdan çıkıyordu.

⁶⁹ Mustafa Dağcı, “*İşkence Günlerinden Notlar/Diyarbakır/8*”, Tüstav e-posta grubu. 4 Ocak 2009.

Marş söylerken gözümün önünden Ergani'deki bağlar, bahçeler, sarıl sarıl akan sular ve bazen de İstanbul'da boğaz, boğazda sevdiklerimle rakı veya çay içmelerim geçirdi. Kendi kendime hayallere daldırdım, ailemi ve yoldaşlarımı düşünürdüm. Şimdi ne yapıyorlar diye...

"Brejnev ölmüş!.. Başsağlığına çağırıldılar"

Cezaevinde koğuşlara kâğıt, kalem, defter, gazete, dergi, kitap girmesi yasaktı. TV ve radyo hak getire. Cezaevi dışında, yurttta ve dünyada neler oluyor kimse bilmiyordu. Ancak koğuşa dışarıdan yeni bir tutuklu geldiğinde, yeni gelenin anlattığı haber ve bilgiler sayesinde bir şeyler öğrenilmekteydi. Birde duruşmaya gidip gelenlerin anlattıklarıyla biraz bilgileniyorduk. Yakınlarımızla görüşmelerimiz nasılsın ile başlayıp iyiyim ile bitiyordu. Başka bir şey, politika ve Kürtçe konuşmak yasaktı. Cezaevi tamamen dünyadan soyutlanmıştı.

Koğuşta her zaman olduğu gibi "eğitim düzenine" geçilmiş "esas duruş"ta var gücümüzle ha bire marş söylüyorduk. Birden koğuş kapısı üzerinde bulunan mazgal açıldı. Koğuş Sorumlusu var gücüyle "Diiikkkaaaaat!!!" çekip tek milini verdi. Koğuş gardiyanı koğuş kapısını açarak; "Müslüm Üzülmeyiz, çık!!!" dedi. "Emredersiniz komutanım!" diyerek çıktım. Jop yiye yiye uygun adımla, sağa sola bakmadan, marş söyleyerek bir sürü koridoru geçtikten sonra merdiven altı gibi bir yere götürüldüm. Götürüldüğüm yerde subayların, askerlerin ve masa başında bir kısım sivil kişilerin oturduğunu, bir kısmının ayakta olduğunu, duvar dibinde ise Reva Ozan'la, Ömer Ağın'ın benden önce getirilmiş olduğunu fark ettim.

"Beni acaba neden getirdiler? Mutlaka yeni bir şeyler var. Yine bir sürü dayak yiyeceğiz. Acaba ne olacak?" diye korku ve endişe içindeyken, sert bir "çok" komutuyla yüzüm duvara dönük duvar dibine nizami çöktüm.

Sonra ismim okunarak karşılırlarına alındım. Masa başındaki sivillerden biri ismimi tekrarlattıktan sonra, Malatya Bölgesinde TKP örgütünün bölge faaliyetlerini yürüten ve parti ismi "Rezan" olan kişiyi (yani Enver Sezgin'i) tanıyıp tanımadığımı, tanıyorsam kimin nesi olduğunu söylemememi, yoksa benim için çok kötü olacağını, yeniden "sorgu"ya alınacağımı söyledi.

Ben; "Böyle bir kişi tanıımıyorum komutanım!.." dedim.

Bunun üzerine aynı sivil kişi kızgın bir şekilde; "Yalancıyı Brejnev s.ksin mi?" diye görledi.

O esnada orada bulunan başka biri; "Komutanım haberin yok mu? Brejnev öldü!" diye bir açıklamada bulundu.

Sorguyu yapan sivil; “O zaman yerine geçen s.ksin” düzeltmesini yaptı.

Sonra bana birkaç soru daha soruldu. Netice alınmayınca ya da bir şey bilmediğime kani olduklarından koğuşa götürülmem emredildi. Ve ne hikmetse ne odada, ne de koğuşa götürülürken dayak atılmadı.

Koğuşa vardığımda arkadaşlar etrafıma toplandı. “Geçmiş olsun!.. Ne oldu?.. Nereye götürdüler?” diye peş peşe sorular sorulmaya başlandı.

Arkadaşlarımın yüzüne bir müddet baktım ve sonra, “Brejnev ölmüş!” dedim.

Koğuştakiler sanki, “Bu da nereden çıktı, şimdi şaka yapmanın sırası mı?” dercesine önce birbirlerine, sonra bana baktılar.

Biraz nefes alıp kendime gelince, gülerek ve koğuşun duyacağı bir şekilde; “TKP’den yargılanıyorum ya. Brejnev’le yoldaş olduğumuzdan ölümü nedeniyle başsağlığı için beni çağırmışlardı” dedim.

Böylece siyasi bir konuşma ve propaganda yapmadan Brejnev’in ölümünü koğuşa duyurmuş oldum.

Daha sonra güven duyduğum arkadaşlarıma kısaca olup biteni anlattım.

TKP’lilerin “Uçan sinekten bile haberi var”

12. Koğuş İdare’nin gözünde “ıslah olmazların” kaldığı bir koğuştı.

Bu güzel koğuşun bir gün aniden koğuş kapısı gürültüyle açıldı. Açılan kapıdan Mehdi Zana, Mümtaz Kotan, Ruşen Aslan ve bir iki kişi daha koğuşa girdi. Mehdi Zana, Mümtaz Kotan, Ruşen Aslan’ı daha önceden tanıyordum. Hoşbeşten sonra koğuşa yerleştiler.

Bir süre sonra Mehdi Zana, Baki Kaymak, Mümtaz Kotan, Ruşen Aslan, Ömer Çetin, Feridun Yazar, Sinan Caynak ve ben bir köşede ranzalara kurulduk sohbete başladık. Mehdi Zana, “Müslüm, içimizde en yeni gelen sensin. Anlat, dışarıda ne var yok? Sizin örgüt olarak kolunuz uzun, kulağınız deliktir. De bête⁷⁰” dedi. Dışarıda, yurt içinde ve dışında olup biteni öğrenmek istiyordu. Ben, kısaca bildiklerimi anlattım.

O esnada aramızda bulunan bir PKK’lı arkadaş Mehdi Zana’ya, “Abi, bunların uçan sinekten bile haberi var. Kim bilir, belki bu cezaevinde, subaylar arasında bile TKP üyesi olanlar vardır. Arkadaşlar anlatmıştı, bunların radyosu cezaevinde olup bitenleri günü gününe veriyormuş. En ince ayrıntısına kadar hem de...” diyerek hayranlığını bildirdi.

⁷⁰ De bête: Haydi anlat.

Mehdi Zana, “Bunların sırtı kuvvetlidir. Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkeler, Avrupa’daki komünist partileri ve işçi sendikaları, ulusal kurtuluş hareketleri ve diğer demokratik örgütler hepsi yanlarında, arkalarında... Bunların daha sırtı yere gelir mi? Üstelik TKP, Türkiye’nin en eski ve köklü partisidir, tabii ki her tarafta adamları olacak” diye takdir edici, dostça içten samimi duygularını açıkladı.

Ama bunları duyunca benim içim “cızzz” etti.

Haberlerin nasıl gittiğini, haberleri gönderenin şimdi kendileri gibi tutsak olduğunu, TKP’nin öyle kafalarda büyütüldüğü gibi olmadığını, nereden bileceklerdi ki? Umutları kırılmasın diye renk vermemeye çalıştım. Sonra da düşündüm: Bizim dışımızdakiler, bizi kafalarında büyütünce, bizde kendimizi büyük zannettik. Biz kendimizi büyük zannedince, dışımızdakilerde (dostlarımız ve düşmanlarımız fark etmez!) bizi büyük ve güçlü görmeye başladı. Tamam, tarihî geçmişi olan bir partiydik, Sovyetler Birliği başta olmak üzere birçok ülke ve örgütlerle çok yönlü ilişkiler vardı, 1970 sonrası atılımıyla yurtiçinde ve yurtdışında kendisini kanıtlamıştı, ama tüm bunlar idealize edildiği gibi de değildi. Büyüktük, ama o kadar da değil!..

Olayın özüne gelince. Yakalanmadan önce Diyarbakır’da politik davalara giren Erdinç Uzunoğlu, Hacı Akyol, Fethi Gümüş, Mustafa Özer gibi avukatların zaman zaman bürolarına uğrayarak gözaltılar, tutuklamalar, sorgu ve soruşturmalar, işkenceler, mahkemeler, cezaevi hakkında bilgiler ediniyordum. Bu bilgileri eşimin 5 Nolu’da tutuklu olan kardeşim Ali Haydar’ı ziyareti esnasında edindiği bilgiler ve parti örgütlerinde gelen bilgilerle birleştirerek rapor halinde bana parti tarafından verilen adrese gönderiyordum düzenli olarak. Gönderdiklerim de *Bizim Radyo* ve *TKP’nin Sesi Radyosu*’nda Türkçe ve Kürtçe yayınlanıyordu.

12 Eylül tüm demokratik, devrimci ve sosyalist yayınları susturduğu için, *Bizim Radyo* ile *TKP’nin Sesi* o dönem devrimci demokrat geniş bir kesimce dinlenmekteydi. Tüm sesler susturulduğu için tek muhalif ses sadece bu radyolar kalmıştı.

Ben, bana verilen adrese en son gönderdiğim raporda; Diyarbakır Cezaevi’ndeki insanlık dışı uygulamaları, Mazlum Doğan’ın ölümünü, Ferhat Kutay ve üç arkadaşının cezaevinde kendilerini yakmasını, Kemal Pir’lerin ölüm orucuna girmelerini ve ölümlerini detaylı olarak yazmıştım. *TKP’nin Sesi* ve *Bizim Radyo*’da gönderdiklerimi hemen hemen olduğu gibi yayınlamıştı. Bu haber bölgede o zaman çok büyük bir yankı yaratmıştı.

Tabii bu şekilde düzenli ve detaylı haberler yayınlanışı yanlış yorumlara da neden oluyordu. Sanki TKP her yerde örgütlü ve harıl harıl çalışıyor,

TKP'nin her yerde gözü ve kulağı var gibi... Oysa bu bilgileri avukat arkadaşlardan, eşten dosttan ve parti örgütlerinden toplamaktaydım.

Avukat arkadaşlardan bazıları bana bu bilgileri verirken radyolarda yayınlanacaklarını bildikleri için mi öyle geniş açıklamalarda bulunuyorlardı? Bilemiyorum.

"Abbas Peygamberin torunu aramıza hoş geldin!"

*karanlık gecenin o kalbe işleyen sessizliğinde
ampullerin kirli ışığında
ölümün soğuk soluğu ensende
bücrede bir başınayken
veya koğuşta arkadaşlarıyla
ranzada yatarken
diyarbakır-siverek karayolundan
gelip gecen arabaların sesini
hiç dinlediniz mi?*

12. Koğuş'a ilk gittiğim andaki gardiyanın ismini hatırlamıyorum. Sonrasında "Kasap" kod adlı bir gardiyan geldi. Uzun boylu, atletik yapılı biriydi. Çok zalim olduğu söyleniyordu. Benim zalimliğini görmeye zamanım olmadı. Hücreye gönderildim.

5 Nisan 1983'de, "Kasap"ın gelişinin ikinci veya üçüncü günü 12. Koğuş'un kapısı açıldı, "Müslüm Üzülmek avukat görüşmen var, çık!.." denilerek çıkartıldım. Yanımda "Kasap", koşar adım koşuyoruz. Avukat Görüş Yerine değil, insanların topluca dövüldüğü, dayaktan geçirildiği Sinema Salonuna götürüldüm. Duvar dibinde yüzüm duvara dönük "Çök" komutuyla asker usulü nizamî çöktüm. Kasap uzaklaştı. Bir müddet sonra geldi ve "Kalk" komutuyla kalktım. Bana, "Sen ispiyoncu musun?" diye direk sordu. "Hayır, değilim Komutanım" dedim. Bunun üzerine; "Neden değilsin?" diye sordu. Devrimciliğim, komünistliğim hiç aklıma gelmedi o anda, içimden doğaçlama olarak "aile terbiyem müsait değil" dedim⁷¹. Bu cevabım üzerine, cezaevinde zalimliğiyle nam salmış "Kasap" denilen çam yarması gardiyan; "Rahat otur aslanım" dedi. Demesiyle sanki o anda dünyalar benim ol-

⁷¹ Anlattığım bu olayı sevgili dostum Oğuz Güven, *Zordur Zorda Gülmek* isimli kitabında "*Aile Terbiyesi*" başlığı altında değişik bir anlatımla yazmıştır.(Güncel Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 1998, s. 33-34.)

du, kendime olan güvenim bin kat arttı. O an, insan onurlu bir davranış sergilediğinde düşman bile saygı göstermek zorunda kalıyor diye düşündüm ve direnme gücü kazanarak teselli buldum. Bir insanın kendine ihaneti, o insanı yaşayan ölü hâline sokar. Bundan çok emindim.

Kasap beni sonra Makinist Odasına götürdü. Ankara'dan benim için geldiğini söyleyen kudretli bir üsteğmen Türkiye Komünist Partisi'nin kuruluşu, mücadelesi, kurtuluş savaşına katkısı üzerine esaslı bir nutuk çekti. Güzel anlatıyordu ve biliyordu. Dinledim. Sonra, kurtuluş savaşının devam ettiğini, şeriatçılığa ve Kürtçülüğe karşı birlikte çalışmadan söz etti. Ve tatlı sert, dava dosyamı incelediğini, siyasi polisi yanıltabileceğimi, ama kendisini yanıltamayacağımı, benim TKP içinde önemli biri olduğumu söyleyip, bu savaşında birlikte mücadele vermemiz gerektiğini; bunun için önce televizyona çıkartılacağımı, "TKP-Moskova İlişkisi"ni açıklamam gerektiğini belirtti. Karşılığında cezaevinden çıkartılacağımı, birçok imkânlara kavuşacağımı, kabul etmediğim takdirde ağır ceza alacağımı, yaşam boyu burada sürüneceğimi söyledi. Ben, kabul etmedim. Kasap'a dediğim gibi, Üsteğmen'e de "aile terbiyemin buna müsait olmadığını" söyleyip yardımcı olamayacağımı bildirdim. Bunun üzerine 36. Koğuş'un gardiyanı "Sütçü"yü çağırıp, "Banyo"ya götürülmemi emretti.

Sütçü beni önüne katıp 36. Koğuş'un birinci katında "Banyo" denilen boklu hücrelerden 6. Hücre'ye kapattı. Yaklaşık 2 ay bu boklu hücrede kaldım. Burada etik açıdan şunu da açıklamak zorundayım: Ne Sinema Salonuna ne de boklu hücreye götürülürken dövülmedim. Ama birazcık zayıflık gösterenleri dayaktan geçirmeyi bırakın, 36. Koğuş'un girişinde aynı davadan tutuklu sanıkları nasıl birbirilerine dövdürdüklerine gözlerimle şahit oldum.

*diyarbakır 5 nolu'da
bizler yolcu onlar hancı
dökülenler oldu birer 'çorbacı'
hancı başları geçecek tarihe
ibn ibne-i sadist hancı*

Mehdi Zana 2. Kat, 1. Hücre'deydi. Abbas Peygamber'in türbesinin Ergani'de olmasından olacak ki, bana "Abbas Peygamberin Torunu" ismini takmıştı. Sadece bana değil, çocuklarıma da "Abbas Peygamberin Torunu" derdi. Yıllar sonra bile bu "Torun" sevdasından vazgeçmedi. Eskişehir Cezaevi'nden gönderdiği 14 Mart 1989 tarihli mektubu buna güzel bir örnektir. Hoşgörüsüne sığınarak paylaşmak istiyorum:

“Sevgili Kardeşim,

Geçen bunca acı ve tatlı günleri geride bırakarak nihayet mektuplaşma fırsatı bulabildik. Hele çocukların resimlerine öyle sevindim ki; sürekli bakıp bakıp seni hatırlıyorum. İki de size çok benziyorlar, tamı tamına Hazreti Abbas ve Zülküf peygamberin torunları oldukları hemen anlaşılıyor. Analı ve babalı büyümelerini ve ailece mutlu olmanızı dilerim. Rahatsızlığına çok üzüldüm. Çok çok geçmiş olsun. 5 no’lu zindan o dönemde içeri giren herkeste büyük tahribatlar yarattı. Geçenlerde M. Ali Eren buraya ziyarette geldi. Mazlum Eren’de hasta imiş, üstelik ilik kanseri olmuş. O da cezaevinin yarattığı durumdanmış. Ne yapalım, mücadelede böyle şeyler olur, sebep olanlar utansın.

Dilek (Carlı)⁷²’in haberini aldım. Mustafa (Dağcı) ve İsfendiyar (Eyyubolu)’dan haber alıyorum. Doktor Vedat (Hayrullahoğlu) nerde, ondan haber alamadım. Ali Haydar (Üzülmez)’a benden çok selam söyle. *Adımlar*’ın gecesinin iyi geçtiğinin haberini almıştım. Dergi sürekli bana geliyor, izliyorum. Ben de artık yaşlandım. Son 37 ve 19 günlük açlık grevleri beni epey yıprattı. Fakat sıhhatim yerindedir, gayet iyiyim. Sürekli spor yapıyorum. Senin anlayacağın yaşamı zorla, iteleyerek sürdürmeye çalışıyorum. Bakalım ilerde neler çıkacak?

Yengeye selam ve saygılarımı söyle. Çocukların gözlerinden öperim. Gelecek özgür günlerde buluşma dileğimle, hoşça kalınız.

Sevgi ve saygılarımla.
Mehdi Zana”

Mehdi Zana’nın Eskişehir Cezaevi günlerinden. 17 Ocak 1989

Fotoğrafın arkasında “Görölmüştür -Nöbetçi Müdür” kaşesi ve “Çok sevdiğim Ozan ve Utku kardeşlerime sonsuz sevgilerimle. - M. Zana” yazısı bulunmaktadır.

⁷² Parantez içindeki soy isimlerin yazımı bana aittir. – M. Üzülmez.

Neyse, 36. Koğuş'a götürülüp hücreye konulmamın ardından "Sütçü"nın koğuştan ayrılmasıyla, Mehdi Zana hem Kürtçe, hem Türkçe olarak seslendi. "Heval, kimsin, hangi koğuştan geldin?" diye sorular sordu. Kendimi tanıttınca, "Abbas Peygamberin torunu aramıza hoş geldin!" deyip moral vermeye başladı. Ardından İsfendiyar seslendi ve kendisinin de 1. Kat 10. Hücre'de olduğunu söyledi. Ve sonra Haydar Geçilmez 1. Kat 9. Hücre'de olduğunu söyledi.

11 Nisan'da 36. Koğuş'a Ömer Ağın'da getirildi. Daha sonrada TKP Davası'ndan yargılanan Kaya Karan, Sait Öztüzün gibi arkadaşlar getirilip hücrelere konuldular.

Haydar Geçilmez'in soruşturma hikâyesi çok ilginçtir. Hatırlayabildiğimi anlatmak istiyorum. Türkiye, Suriye ve Irak üçgeninde nehirden geçerken Lice köylerinden bir PKK'li suda boğuluyor. Haydar, bunun kimliğini üzerinde taşıırken yakalanıyor. Sorguda direniyor. Liceli olduğunu, okuma yazma bilmediğini söylüyor. Lice'den ölen PKK'linin annesi ve babasını, köylüleri getiriyorlar. Doğal olarak getirilenlerin tümü tanımadığını söylüyor. Haydar yinede direniyor. "Korkularından böyle söylüyorlar" diye ifade veriyor. Sonra tutuklanıyor. Bu defa cezaevinde Ömer Ağın dâhil ne kadar Liceli varsa yüzleştiriliyor. Yine hiçbir Liceli doğal olarak "tanıyoruz" demiyor. Bunun üzerine cezaevinde ne kadar itirafçı varsa yüzleştiriliyor. İtirafçıların başı Şahin Dönmez nasıl görüyorsa, Haydar'ın Liceli olmadığını, Marashlı olduğunu ve çoban değil, ODTÜ mezunu makine mühendisi olduğunu söylüyor. Direnen yiğit Haydar'ın kendi içlerinden çıkan bir hainin ele vermesi yüzünden dünyası kararıyor. Bu şokla samimi itirafta bulunuyor ve daha sonra itirafını geri alıp siyasi savunma yapıyor. Bunları daha sonra birlikte kaldığımız 30. Koğuş'ta bana kendisi anlatmıştı.

36. Koğuş'ta o dönem hücrelerde kalanlardan aklımda kalanlar: 1. Kat 1. Hücre'de Celalettin Delibaş, 1. Kat 2. Hücre'de Nurettin Güven, 2. Kat 2. Hücre'de Metin Danış ve Yavuz Binbay; hücrelerini hatırlayamadıklarımın aklımda kalanlar ise Ruşen Aslan, eski milletvekili Nurettin Yılmaz, Abdullah Doğma, Şükrü Göktaş, Azmi Kaleli, Mümtaz Kotan, Ahmet Nitelik...

*"Bir daldır uykusuzluk
Sallanır sürekli gecede"*⁷³

⁷³ Cemal Süreya, *Sevda Sözler*, YKY Yayınları, 21. Baskı, İstanbul 2003, s. 66.

Hücrem boklu bir hücreydi. Aylardan Nisan'dı. Hücre çok soğuktu. Uyku gözlerimden akıyordu, ama uyumaktan korkuyordum. Soğuktan hasta olurum diye. Üzerimde sadece elbiselerim vardı. Ne yatak, ne battaniye vardı. Torbamdaki elbise ve çamaşırları beton sekiye sermiştım üzerinde oturup yatıyordum. Boklu sidikli su seviyesi beton sekiye kadar çıkıyordu. Bazen rögarları tıkadıklarında pis sular hücrelerden dışarıya yayılarak havalandırmayı bütünüyle kaplıyordu. Böylesi durumlarda gözaltından getirilmiş yeni tutuklara önce havalandırma yıkatılıyordu, ardından da tutuklara alçak sürünme yaptırılarak üzerlerindeki elbiseler ile paspaslatılıyordu. Böylesi bir gün baktım karşımda Şemsi Araç.⁷⁴ Şemsi diğer tutuklularla birlikte havalandırmayı temizliyordu. Kaş göz, el kol işaretleriyle selamlaştık. Şemsi'nin bu ikinci tutuklanışındı. O anda, ilk tutuklanışının tahliyesinde evimize gelişi, Sevgi'nin yaptığı biber domates kızartmasını birlikte yememiz ve "Sevgi abla eline sağlık. Bu hayatımda yediğim en güzel yemekti" deyişi gözlerimin önüne geldi.

Diyarbakır -Emek Sineması'nda düzenlenen "Havana'ya Selam Gecesi"nden. Yıl 1978. Elinde bayrak olan Şemsi Araç'tır.

⁷⁴ 8 Ocak 2003 tarihinde Diyarbakır'da düşen uçak kazasında Şemsi Araç yoldaşımızı maalesef kaybettik.

Şemsi haklıymış. Bu cezaevinden çıktıktan sonra yenilen yemek ne olursa olsun dünyanın en güzel lezzetli yemeği olur, ister biber kızartması, ister lapa olsun bu.

Şemsi Araç yoldaşımı sevgiyle anıyorum.

Bu hücrede bir müddet kaldıktan sonra 3. Kat 5. veya 6. Hücre'ye götürdüler. Hücrede Ruşen Aslan, Nuri Aslan ve Viranşehir'li bir iki genç daha vardı. Sonra Ömer Ağın'da bu hücreye getirildi.

Dr. Mustafa Dağcı ve Dr. Erhan Barut o zaman hücrelere ilaç dağıtımı yapıyorlardı. Dr. Erhan Barut'un bana bir diş fırçası verdiğini hiç unutmam. Bir aydan fazla oluyordu dişlerime fırça değmemiştii. Diş fırçasını alınca, diş macunu olmadığından fırçaya hemen tuz ekip dişlerimi güzelce bir fırçaladım. Ve çok rahatladım. Ama bu durum çok sürmedi, hücrede kalan Viranşehirli köylü bir genç; "Hücrede bazı arkadaşlar bazı şeyleri mülklerine alıp sadece kendileri kullanıyor, hücrede bulunan şeyleri ortak kullanmamız gerekir" diyerek diş fırçasını sadece benim kullanmanın hücre adabına aykırı olduğunu söyledi. Ben, bir başkasının ağzına girip çıkan şeyin bir başkası tarafından kullanılmasının hoş bir şey olmadığını, ayrıca mikrop ve sağlık açısından zararlı olduğunu, eğer arzu ediyorsa diş fırçasını kendisine verebileceğimi söyledim. Ve verdim. Cezaevinde bu arkadaş gibi daha birçok arkadaş siyasi tutuklu olmalarına karşın bilinç ve kültür yapıları bakımından inanılmaz derecede geriydiler. Bu durumu, PKK'nin köylü örgütlenmesini başardığını, Kürt ulusal hareketine dönüşme yolunda olduğu biçiminde değerlendirmiştii o zaman.

Hücrede açlığın vermiş olduğu etkiyle bazen yemek olayının felsefi yanını bile konuşurduk. Bir gün yemek yerken Ruşen Aslan; "Burjuvazi çok akıllıdır" diye bir belirlemede bulundu. Bana; "Yapma abi, sonra revizyoniste, oportüniste çıkar adımız" diye muzipçe güldüm ve ardından nedenini sordum. Ruşen abi, güzel güzel anlattı. Burjuvazi yemek yerken rahat etmek için yemek masası ve takımını kullandığını, yemek masasında sandalyeye oturulduğunda midenin dik konumda kaldığını ve rahat ettiğini. Yenilen şeylerin yemek borusundan çok kolay mideye yolculuk yaptığını, yerde otururken midenin iki kat olduğunu, rahat etmediğini ve yenen yiyeceklerin mideye yapacağı yolculuğunun çok zor olacağını anlattı.

Cervantes; "Yeryüzündeki hiçbir gıda, açlık kadar lezzetli değildir" neden demiş acaba?

30. Koğuş ve “Lazo”

kartal yuvası dağlarda

fırat ağlar dicle hep gözyaşı

Mayıs ayının sonuna kadar 36. Koğuş'ta hücrede kaldım. Sonra koğuşun değişik hücrelerinde kalanları, bir gün havalandırmaya indirdiler. Bazı arkadaşları ayırdılar. Hatırladığım kadarıyla İsfendiyar Eyyuboğlu 35. Koğuş'a, Mehdi Zana 12. Koğuş'a verildi. Nurettin Yılmaz ve Ruşen Aslan'ı da başka koğuşlara verdiler. Geriye 40 kişiden fazla tutuklu kaldık. O zaman cezaevinde boş koğuş yoktu, E Blok'ta asker yatakhaneleri olarak kullanılan bir odayı 30. Koğuş adıyla bizlere ayırmışlardı. Koğuş, 4 çıplak duvar ve ranzaların gelişigüzel atıldığı boş bir odadan ibaretti. Ne tuvaleti ne de el yüz yıkayacak bir musluğu vardı. Her şey biz tutuklularca onarılıp yapıldı.

Koğuşta ilk günkü sayımda İç Güvenlik Amiri Üsteğmen Ali Osman Aydın koğuştakilerin duyacağı kararlı ve tok bir ses tonuyla Kaya Karan'a; “Kaya Karan, bu koğuşun sorumlusu sensin!” diye daha önceden verilmiş bir kararı açıkladı. Kaya, kendisinin bu görevi yapamayacağını söyledi. Bunun üzerine; “Bu bir emirdir, yapacaksın!” deyip, Edip Polat'ı da Koğuş Sorumlusu Yardımcısı olarak görevlendirdikten sonra çekip gitti. Kaya Karan, eğitim görmüş, olgun, iyi bir insandı. Eski Milli Birlik Komitesi üyelerinden ve 14'lerle Norveç'e sürgün giden, daha sonra 1965 seçimlerinde 54 ilde %3 oy alarak TBMM'ye 15 milletvekili göndermeyi başaran ve Mehmet Ali Aybar, Tarık Ziya Ekinci, Sadun Aren, Behice Boran'larla birlikte Türkiye İşçi Partisi'nden milletvekili olan Muzaffer Karan'ın oğluydu. Batman'da Petrol Mühendisi olarak çalışıyordu. Bizimle birlikte TKP Davası'ndan yargılanıyordu. Edip Polat ise, Bismilli (Diyarbakır) bir öğretmen arkadaşımızdı. Türkiye Komünist Emek Partisi TKEP'ten yargılanıyordu.

Ali Osman Aydın'ın ayrılmasından sonra Koğuş gardiyanı “Lazo”, hindi gibi kabarak, Kaya ve Edip'e “koğuşta ne olup biterse anında bana bildirirsiniz, yanlış bir hareketinizi görmeyeyim” diye sertçe çıkıştı. Kaya ve Edip; “Biz koğuş sorumluluğu görevi dışında bir iş yapmayız, raporlamak ile ihbarcılık aynı şeydir, o da bize yakışmaz” diyerek muhbirliği kabul etmediklerini aleni olarak açıkladılar. Çok sonradan Edip Polat'ın bana anlattığına göre koğuş kapısının önünde önce Kaya; “Ben kırk yaşında bir adamım, bu yaştan sonra muhbirlik yapmam” deyip elini üst üste koyarak “dayak yeme vaziyeti” almış, ardından da Edip aynı şekilde dayak vaziyeti almış ve ikisi bi'güzel dayak yemişler. Kaya Karan'ın anlatımına göre ise, koğuşta olup bitenleri, Kürtçe konuşanları, yanlış bir hareketi olanları bildir-

meleri için Kaya ve Edip'i 10-15 günde bir merdiven altında sorguya çekip elindeki "Haydar" denilen kalasla neredeyse elleri patlayana kadar dövüp koğuşa geri gönderiyorlarmış. Bu iki arkadaş böylesi dayaklara rağmen muhbirlik bir yana, koğuştaki hep kollayarak koğuş sorumlusu olarak görevlerini yaptılar. Ben, koğuşun derlenip toparlanmasında, siyasi gruplar arasında iyi ilişkilerin kurulmasında, koğuştaki pratik işlerin yapılmasında karınca kararınca koğuş sorumlularına ve koğuştakilere yardımcı olmaya çalıştım.

İlk gün koğuştaki düzene sokmaya, ranza ve yatakları düzenlemeye çalışırken ranzaların üzerinde eski gazeteler gözümüze çarpmıştı ve uzun süredir gazete görmeyen bizler hemen gazetelere saldırmıştık. Eski tarihli gazetelerin birinde (*Günaydın* veya *Tercüman* olabilir) TKP Genel Sekreteri İsmail Bilen'in yerine Haydar Kutlu'nun Genel Sekreter olacağı yazılıydı. Ömer Ağın'la haberi paylaşıp olabilecekler ve partiye ilgili değerlendirmeler yaptık. Ömer, Haydar Kutlu'nun *Partizan* grubundan olduğunu, Genel Sekreter olması durumunda parti için çok iyi olacağını söyledi.

Benim o ana kadar Haydar Kutlu hakkında herhangi bir bilğim yoktu, ismini bile duymamıştım.

Koğuşa yerleştikten sonra Kawa Davası'ndan Celal Avcı ve Seyfettin Keye Mamak Cezaevi'nden getirildiler. Bu arkadaşlar 30. Koğuş'ta çok zulüm gördüler. Seyfettin ölüm döşeğine düştü, Celal neredeyse kafayı yiyordu. "Lazo" her defasında onu dışarı çağırıyor, dalga geçiyor, falakaya yatırıyor, kalaslarla dövüyordu. Eylül Direnişi'ne kadar bu böyle devam etti.

Cezaevi idaresi koğuştan bilgi istiyordu, ama aramızda bilgi verecek muhbir yoktu. Koğuştan bilgi aktaranın olmayışı ve koğuşta sorun olmayışından rahatsız olan idare, Bucak aşiretinden devlet yanlısı bir itirafçıyı aramıza ispiyoncu olarak gönderdi. Adını hatırlamadığım bu itirafçıyı 15-20 gün neredeyse nefesini duyacak kadar Kaya Karan'ın yanında, aynı ranza da yatırdılar. Bizde boş durmadık. Gelen yemeklerin en yağlı, etli tarafını bu itirafçıya verdik. Koğuş olarak kendisine arkadaşça, dostça davrandık. Bu davranışımız koğuşun politik bilincinin yüksekliğinin bir göstergesiydi. Görevi koğuşta olan biteni rapor etmek olan biraz ürkek, çipil gözlü, sarımtırak saçlı bu kişi, kısa bir süre sonra gardiyanlar tarafından koğuştan çıkarıldı. PKK düşmanı biriydi. Koğuştan çıkartılırken; "Siz nasıl insanlarsınız, ben böyle bir şey görmedim" diye ağlayarak koğuştan ayrıldı. İtirafçı gidince bizler biraz rahat ettik.

"Lazo" çok zalim biriydi. Laz kökenli olduğu için mi ismini "Lazo" koymuşlardı, bilemiyorum. Ama zalim olduğuna tanığım. Kulak zarımı na-

sıl patlattığını ileride anlatacağım. Şimdi Edip Polat'ın kaleminden başka bir marifetini aktarmak istiyorum:

“Yer: 5 Nolu Cezaevi, 30. Koğuş. İsmet, sigara içme saati olmadığı halde sigara içme cesareti gösteriyordu. O esnada kapının mazgalı aniden açıldı. Şaşkınlık içindeki İsmet elindeki yanan sigarayı avucuna sakladı, ama ne fayda! Geç kalmıştı. Lazo lakaplı gardiyan bunu fark etmekte gecikmemişti, İsmet'i mazgalın önüne çağırdı ve koğuştakilerin şaşkın bakışları arasında ona yanan sigarayı yedirdi. Çocuk sigarayı ucundaki ateşle birlikte çiğnerken, ağzı yanıyordu.”⁷⁵

Koğuşta birlikte kaldıklarımızdan isimlerini hatırlayabildiklerim: Ömer Ağın, Kaya Karan, Metin Danış, Edip Polat, Yaşar Denizhan, Haydar Geçilmez, Mümtaz Kotan, Celal Avcı, Seyfettin Keye...

“Götürün... Diğer kulağı sağlam”

İnsan soyunu zulüm kadar hiçbir şey küçültmez. Yaşar Kemal

30. Koğuşta'yken bir gün havalandırma denilen üstü açık, dört duvar arası ve beton zeminli yere çıkarıldık. Mevsim bahardı, ama hava çok soğuktu. Havalandırmada belden yukarısı çıplak ve dörderli sıra halinde “eğitim”deyiz. Sağa dön, sola dön, yat, kalk, çök, esas duruş gibi ısınma hareketleri yapıyoruz. Bir ara “Lazo” yanıma geldi ve, “Ne sağa sola bakıyorsun lan? Koğuş pencerelerinde y.... mı var?” deyip birden destekli bir tokat patlattı sol kulağıma. Dünyam karardı. Anında nakavt oldum. Sonrasını hatırlamıyorum. Arkadaşlarımın anlattığına göre yerde bile dövülmüşüm. Ağzım, burnum, kulağım kan içinde kalmış. Bayılmışım. Ne yapmışlarsa yerden kalkmamışım. 2-3 bidon soğuk su üzerime dökmüşler yine ayılmamışım. “Lazo”nun komutuyla ‘eğitim’ durdurulmuş ve koğuş arkadaşlarım beni taşıyıp yatağıma uzatmışlar. Saat başı gardiyan gelip Koğuş Sorumlusundan durumumu soruyormuş. Çok sonra kendime geldim. Kendime geldiğimde sendeliyordum, başım dönüyordu ve sol kulağımdan kan geliyordu ve kulağım müthiş ağrıyordu.

Birkaç gün sol kulak üzerine yattım. Sabahları kalktığımda yastığımın kanlar içinde kaldığını görüyordum. Sonrasında kulağım enfeksiyon kaptı, iltihaplı kan gelmeye başladı. Kaya ve Edip birkaç kez “Lazo”ya duru-

⁷⁵ Edip Polat, *Newrozladık Şafakları*, Tevn Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul 2005, s. 30.

mumun kötü olduğunu ve revire çıkarılmamı söyledilerse de, “Lazo” orali olmadı.

Akıntı fazlalaşınca sonunda “Lazo” beni önüne katıp revir denilen yere götürdü. Burada doktor olduğunu söyleyen biri neyim var diye sordu. Bende kısa künyeden sonra sol kulağımda ağrı ve akıntı olduğunu söyledim. Doktor önce akıntılı, sonra da diğer sağlam kulağıma baktı ve gardiyana: “Diğer kulağı sağlam... bir şey olmaz. Koğuşuna götür!..” diye komutunu verdi. Hiçbir ilaç vermeden gerisin geri beni koğuşuma gönderdi.

Cezaevinden çıktıktan sonra kulak ve işitme sorunlarım olduğu için doktora gittim. Muayene eden doktor sol kulak zarımın delik ve %40 işitme kaybımın olduğunu söyledi.

Ve o gün bu gündür sol kulağımın delikli ve işitme kayıplı oluşu bana 30. Koğuş’tan kalan bir kötü bir “hatıra”dır. Şimdi nereye gidersem gideyim bu hatırayı hep yanımda taşıyorum.

5 Eylül 1983 direnişinin başlaması

*diyarbakır küskün
dicle nazlı nazlı akıyor,
karabulutlar çullanmış üstüne
karacadağ’ın
karacadağ hırçın.*

İnsan onurunu ayaklar altına alan baskı ve işkencelerin durdurulması amacıyla 35. Koğuş’ta birkaç kişi ölüm orucuna başlamıştı. Koğuşlarda fısıltı halinde sınırlı sayıda insanlar bazı şeyleri konuşuyordu. Direniş için çalışmaların yapıldığından bazılarımızın az çok haberi vardı. Ama böyle çok hızlı gelişeceğini ve böylesine büyük çaplı olacağını kanımca ben dâhil kimse düşünmüyordu. Katılımı, coşkusu ve kararlığı çok yüksek bir direniş olması hem tutukluları, hem de İdare’yi şaşırttı.

Kaldığım 30. Koğuşun tam karşısında 27. Koğuş bulunuyordu. 5 Eylül günü birden pencereleri sonuna kadar açıp var güçleriyle haykırmaya başladılar: “Yeter!.. İnsanlık Onuru İşkenceyi Yenecek” diye. Bu haykırışla birlikte 5 Eylül 1983 direnişi başlamış oldu.

Direnişin çok ani ve hızlı gelişmesi insanlar üzerinde olağanüstü büyük bir enerji yarattı; tutuklu ve hükümlülerin yığınsal bir katılım ve coşkuyla direnişte yer almalarını sağladı.

Direnişin başlamasıyla birlikte bizim 30. Koğuş’ta da hemen her siyasi

gruptan bir kişinin içinde yer aldığı bir komite kuruldu. Komitede ben de vardım. Ömer Ağın'la ve Koğuş Sorumlusu Kaya Karan ve Edip Polat'la istişareler yaparak kararların alınmasında katkı sunmaya çalıştım. Karar sonucu koğuşta barikatlar kurulup sloganlar atılmaya başlandı. Sloganların atılmaya başlanmasıyla koğuşun havalandırmaya bakan tavana yakın demir parmaklıklı penceresine ağzımı dayayıp direnişin yarattığı coşkuyla avazımın çıktığı kadar gür bir sesle:

*“Daba gün o gün değil, derlenip dürlülmesin bayraklar.
Dinleyin, duyduğunuz çakalların ulumasıdır.
Safları sıklaştırmın çocuklar,
bu kavgaya faşizme karşı, bu kavgaya hürriyet kavgasıdır.”*

dizelerini okuduğumu çok iyi hatırlıyorum.

Direniş yayıldıkça yayıldı. Cezaevine dışarıdan getirilen komando birlikleri koğuşları bastıklarında her koğuş farklı bir direnişle karşılıyordu onları. Kimi koğuşta yataklar ateşe verilip yangın çıkartılıyordu, kiminde insanlar jiletle kendilerini yaralıyordu, kiminde de barikatlar kurulup askerler koğuşlara sokulmuyordu. Koğuşlardan sloganlar ise hiç eksik olmuyordu.

Genellikle atılan sloganlar şunlardı: “İnsanlık Onuru İşkenceyi Yenecek!”, “Kahrolsun İşkence!”, “Ya İnsanca Yaşam Ya Ölüm!”, “Yaşasın Ölüm!”, “Yaşasın Direnişimiz!”...

Son çare olarak Yüzbaşı Abdullah Kahraman, koğuşları gezip, gözlerinde ve tavırlarında bir kin yangınından arda kalan közü gizleyerek bizleri direnişten vazgeçirmeye çalıştı. Ama tutuklular direnişten vazgeçmedi. Baktılar olmuyor, İdare'den bir yüzbaşı, bir üsteğmen ve 35. Koğuş'ta kalan tutuklulardan Mustafa Karasu, Rıza Altun ve Muzaffer Ayata'yla birlikte cezaevini dolaşmak zorunda kaldılar. Tutukluları müsterek olarak sükûnete çağırdılar. İdare, koğuşlarda operasyon yapılmayacağına, işkence yapılmayacağına dair söz veriyordu; buna karşın 35'tekilerde taşkınlık yapılmamasını, sorunun çözümü için çalışıldığını söylüyorlardı. Tabi el altından da örgütlü ve disiplinli davranılması ve “kurallara hiçbir şekilde uyulmaması” notunu iletiyorlardı.

Gelinen aşama çok önemliydi. Cezaevi İdaresi ilk defa tutukluları muhatap alıyordu. İlk defa oluyordu bu, cezaevinde. Şimdiye kadar uygulanan kurallar yerle bir edilmişti, kimse hiçbir emre uymamaya başlamıştı. İdare çılgına dönmüştü, ama eskisi gibi de davranamıyordu. Tüm cezaevi karşıındaydı. Bir iki gün sonra koğuşların kapıları tek tek açıldı, herkes ana salona çıkartıldı. Salona büyük bir masa kurulmuştu. Başında bir subay vardı

ve her tutuklu veya hükümlüye tek tek soruyordu; “Kurallara uyuyor musun, uymuyor musun?” diye.

“Kurallara uymuyorum!” diyenleri ayrı bir yere, “kurallara uyuyorum” diyenleri ise ayrı bir yere aldılar. Direnenler 36. Koğuş’taki hücrelere, diğerleri koğuşlara götürüldü. Ben, 36. Koğuşta 3. Katta bir hücreye tıklandım. Tüm hücrelere mazgal ve gözetleme deliklerinden yangın hortumlarıyla sürekli su sıkılıyordu. Açtık, susuzduk, bitkindik, yorgunduk ama dimdik ayaktaydık. Cezaevi, cezaevi olalı böyle bir olay yaşamamıştı. İdare böyle bir direnişle karşılaşmamıştı. Ölümüne bir direniş vardı. Tutukluların çok büyük bir kısmı direnişin içindeydi. Siyasi gruplar arasında iyi işleyen bir ilişki ve iletişim vardı.

Direnenlere cezaevindeki hücreler yeterli gelmeyince, tutukluların bir kısmı yeniden koğuşlara dağıtıldı. Ben 1. Koğuşa düştüm. 1. Koğuştan isimleri hatırımda kalanlar: Vedat Aydın, Mehdi Zana, Mustafa Dağcı, Şefik Tunç (Şefan), Erhan Barut...

“Herkes arabaya çarpar, bana da Abbas çarptı!”

Burada Vedat Aydın⁷⁶’ı saygıyla anarak bana 1. Koğuş’ta anlattığı bir anekdotu aktarmak istiyorum.

12 Eylül’ün ardından her gün Diyarbakır ve çevresinden çok sayıda demokrat, sosyalist, Kürt yurtsever gözüaltına alınır. Gözüaltına alınanlardan biride benim yakın akrabam Abbas Üzülmaz’dır. Abbas, öğretmen olup, Türkiye İşçi Partisi (TİP) yanlısıydı. Soruşturmada gördüğü işkence sonucu şok geçirerek konuşma yetisini tamamen kaybetmişti.

Abbas’ın polis ifadesinde Tarık Ziya Ekinci ile ilgili suçlayıcı bilgiler bulunmaktadır. Tarık Ziya Ekinci bu nedenle gözüaltına alınır. Abbas konuşma yetisini yitirdiği için askeri savcılıkta, sorgu hâkimliğinde susup konuşmadığından “sükût ikrardandır” denilerek hem Abbas, hem Tarık Ziya Ekinci tutuklanıp cezaevine gönderilir.

Cezaevinde Vedat Aydın’ın kaldığı koğuşa düşerler. Geçmiş olsun dilek-

⁷⁶ Vedat Aydın: Diyarbakır TÖB-DER Şube yöneticisiydi. Kürdistan İşçi Partisi (KİP) ve DDKD Davası’ndan tutuklanıp yargılandı. Uzun süre 5 Nolu’da kaldı. Çıktıktan sonra Diyarbakır İnsan Hakları Derneği’nin kuruluşunda görev aldı. Halkın Emek Partisi Diyarbakır İl Başkanı iken 5 Temmuz 1991 günü gece gözüaltına alındı. 7 Temmuz 1991 günü cesedi Diyarbakır-Elazığ karayolunda bir köprü altında bulundu. 10 Temmuz günü Diyarbakır’da düzenlenen cenaze törenine güvenlik güçlerinin saldırması sonucu birçok kişi yaşamını yitirdi, çok sayıda insan yaralandı ve gözüaltına alındı.

leri, hoşbeşten sonra, Vedat Aydın; “Abi, bu kaçınıcı tutuklanışın, sana yurtdışına çık dedik. Seni hiç rahat bırakırlar mı? Bu defa neden getirdiler” diye Tarık Ziya Ekinci’ye sorar.

Tarık Ziya Ekinci üzgün bir şekilde; “Neden olacak?.. Abbas konuşmadı tutukladılar. Herkese araba çarpar, bana da Abbas çarptı!..” der.

Koğuştakiler bir Abbas Üzülmez’e, bir Tarık Ziya Ekinci’ye bakarlar. Birinin içler acısı durumuna, diğerinin uyduruk bir ifade yüzünden tutuklanışına isyan ederler.

Vedat Aydın arkadaşım mekânın cennet olsun!

Ocak 1984 direnişinin başlaması

yanarım

cehennem sıcağında baktımın karasına

5 Eylül direnişi anlaşmayla sonuçlandı. Hepimiz derin bir nefes aldık, çok sevindik. Başarmanın mutluluğunu yaşadık. Artık eskisi gibi dayak, işkence, baskı yoktu. Askeri kurallardan olan emir tekrarı ve marş söylenmesi uygulamadan kalktı. Havalandırmaya gardiyanlar dahi çıkmıyordu.

Direniş anlaşmayla sonuçlanınca D Blok’ta bulunan 23. Koğuş’a verildim. Koğuş fena bir koğuş değildi. Koğuştakiler şu veya bu şekilde kuralara uymayan insanlardı. Koğuşta daha önceden tanıdığım veya ismini duyduğum güven duyulacak arkadaşlar vardı. İsimlerini hatırlayabildiklerimizden PKK’dan Sinan Caynak, Özgürlük Yolu’ndan Mehmet Yılmaz, TİKKO’dan Müslüm Elma ve Cafer Camgöz gibi.

5 Eylül direnişi sonrası göreceli olarak rahat olduğumuz koşullar fazla uzun sürmedi. 3 ay sonra cezaevindeki baskılar yavaş yavaş artmaya başladı. O tarihlerde cezaevlerinde “tek tip” elbise adı altında yeni bir uygulama başlatılıyordu. Bu bizler için kabul edilemez bir şeydi. Daha önce yaşadığımız o cehennem şartlarına dönmeye hiç niyetimiz yoktu. Uygulamalar yavaş yavaş katlaşıyordu. Koğuşlarda aramalar sıklaşıyordu, havalandırmalara gardiyanlar da çıkmaya başladı. Sayımlar eski dönemi hatırlatır oldu. Koğuşta zaman geçirmek için kendi imkânlarımızla yaptığımız araç gereçlere aramalarda el konuluyordu. Bütün bunların yanında “tek tip” elbise giydirmeye çalışmaları kabul edemeyeceğimiz bir durumdu. Kendi açımızdan bunların önlemini nasıl alabiliriz diye tartışmalar yapıyorduk. Koğuşta bulunan tüm siyasi gruplardan birer kişinin katıldığı bir toplantıyla koğuşun alacağı tutumu belirledik. Çıkan sonuç direnişti. Cezaevinde geliyecek bir

direnışe 23. Koğuş olarak katılacak ve kararlı bir şekilde bu direniş i sürdür-
recektik. Yapılan toplantılarda kararlı bir şekilde direniş i savundum ve ko-
ğuş takilere moral verdim.

3 Ocak 1984'te direniş başladı.

Direnış sırasında bu kararlılığımı sürdürdüm. Koğuş basıldıktan sonra
“tek tip” elbise giydirilmek için Sinema Salonu denilen yere götürüldükten
sonra da elbise giymeyi reddettim ve sonuna kadar direndim. Bazı gruplar
ölüm orucuna girme kararı almış lardı. 23. Koğuş tan Müslüm Elma, Cafer
Cangöz ve ismini hatırlayamadığım bir arkadaş daha ölüm orucuna başla-
dı. Bizim davadan yargılananlardan ise 30. Koğuş 'tan Metin Daniş⁷⁷'ın ölüm
orucuna girdiğ ini duydum.

Vahşet, direniş ve Necmettin Büyükkaya'nın ölümü

*“Binlerce dağlamalar var bedenimde, gül esir düşmüş dikenlere
İfritler sarmış nazlıların etrafını, mübrü çalmış ehrimen”⁷⁸*

Direnışin merkezi hücrelerin bulunduğ u 35. Koğuş 'tu. Tutukluların ve
İdare'nin gözü 35'teydi. Ama diğ er yandan Mehmet Şener ve Necmettin Bü-
yükkaya 24. Koğuş 'ta kalmaktaydı. Mehmet Şener'in cezaevinde sayıca çok
olan PKK'liler üzerinde, Necmettin Büyükkaya'nın ise cezaevindeki tüm tu-
tuklular üzerinde etkisi vardı. Bu nedenle 24. Koğuş aynı zamanda 35'le bir-
likte direniş merkezi sayılıyordu. Necmettin Büyükkaya, koğuş ta Mehmet
Şener'e yardımcı olmanın yanında, geceleri yaptığ ı Kürtçe ve Zazaca konuş-
malarla cezaevinde koğuş lar arasında iletişimi de sağlıyordu.

Direnış hızlı, ama bazı yönleriyle 5 Eylül Direniş i'nden çok farklı gelişi-
yordu. İlerleyen günlerde koğuş kapılarının açılmaması, karavananın (ye-
mek kapılarının) alınmaması, sayım vermeme gibi tavırlar geliştirildi. İdare
de bu duruma karşı gittikçe sertleşiyordu. Karavananın alınmaması ve içe-
rideki yiyeceklerin tükenmesi kısa zaman sonra açlıkla karşı karşıya gelme-
mize yol açtı. Elimizde kalan yiyecekler 2-3 kilo helva, birkaç kilo zeytin-
den ibaretti. Alt koğuş tan biraz kuru soğan aldığ ımızı hatırlıyorum. Beş altı
gün bu kısıtlı miktardaki yiyeğ imizi idareli bir şekilde, adil paylaşarak aç-

⁷⁷ Metin Daniş, Direniş sonlandıktan sonra hücredekiler daha koğuş lara dağıtılmadan tahlîye oldu.

⁷⁸ Mela Ahmedê Cizîrî, *Dîwan*, Nûbihar Yayınları, (Kürtçeden Türkçeye Çev: Osman Tunç), İstanbul-2009, s. 117.

lıgın üstesinden gelmeye çalıştık. Bu zaman içinde kimsenin açlıktan şikâyet ettiğine tanık olmadım. Çünkü herkes bir tek amaca kilitlenmişti, onurlu bir yaşam için çaba gösteriyordu. Cezaevinde ise gerginlik günbegün artıyordu. Birkaç gün sonra dışarıdan getirilen takviye komando birliklerinin desteğinde koğuşlara baskınlar düzenlenmeye başlandı.

Benim bulunduğum 23. Koğuş'a yapılan baskında koğuşla, koğuşun dışında içeri girmeye çalışan gardiyan ve komandolar arasında geçen çetin bir mücadele yaşandı ve yenilgimizle sonuçlandı. Çünkü şartlarımız eşit değildi. Ara koridorda bulunan mazgallardan durmadan içeri basınçlı su sıkıyorlardı, bizler de içerden mazgallara bir şeyler tıkararak bunun önüne geçmeye çalışıyorduk. Kapı tarafında ise kaynak makinesi ve diğer aletlerle kapıyı kırıp içeri girmeye çalışıyorlardı. Ve sonunda ellerindeki imkânlarla kapıyı kırmayı ve içeri girmeyi başardılar.

Mevsim kıştı. Hem soğuktan hem de jop ve kalas darbelerinden bir nebze de olsa kurtulmak için birkaç kat, elbise üstüne elbise giymiştik. İçeri sıkılan tazyikli su koğuşu bir göle dönüştürdü. Koğuş yarım metre suyla doldu. Yataklar, elbiseler, eşyalar ve kendimiz su içindeydik. Bu mücadelenin bir buçuk iki saat sürdüğünü tahmin ediyorum. Kapı kırılıp içeri girildikten sonra sloganlar atarak hepimiz çaresiz bir şekilde koğuşun bir köşesinde toplandık. İçeri girer girmez avını yakalayan çakallar gibi üzerimize çullandılar. Ellerindeki kalaslarla rastgele vurmaya başladılar. Bir yandan vuruyorlar bir yandan da dışarı çıkın diye bağırıyorlardı. Herkes var gücüyle kapıya koşuyordu. Dışarıda iki sıra halinde dizilmiş askerlerin arasından Sine-ma Salonu denilen yere ulaşana kadar kafamıza, gözümüze, sırtımıza inen darbelerin sayısının haddi ve hesabı yoktu. Sanki otomatiğe bağlanmış bant usulü çalışıyorlardı. Askerlerin arasında bulunan rütbelilerin askerleri vurmaya teşvik eden komutları hâlâ kulaklarımdadır: “Allahını seven, vatanını seven vursun!!!” diye bağırıyorlardı.

Sinema Salonu'na ulaşınca hepimizi yüz üstü yatırdılar. Sinema Salonu tam bir mahşer yeri-ydi. Ayılanlar, bayılanlar, çılgık atanlar, yalvaranlar, aman dileyenler ve “tek tip” elbiseyi giymeyip direnenler... Perişan bir vaziyette koyun sürüsü gibi yerlerde sürünüyorduk. Her tutukluya 5-10 asker birden saldırıyordu. İnançlıydık, kararlıydık ama işkenceciler o güne kadar dünyada denenmiş bütün yöntemleri üzerimizde deniyorlardı. Hatta o güne kadar denenmeyen yeni işkence yöntemlerini de deniyorlardı. Kapıda bekleyen birinin düdüğü çalmasıyla onlarca asker kalaslarla, joplarla vurmaya başlıyordu. Bir süre sonra düdüğü çalınca duruyorlardı. Bu düdüğü çalan doktor asteğmendi. Hipokrat yemini etmiş, insanları yaşatmak için uğraşma-

sı gereken birinin gözetimi altında bizlere işkence yapıyordu. Vurmaya ara verdiklerinde: “Kuralları kabul edenler ve elbise giyecek olanlar ayağı kalksın!..” diye komut tekrarları yapıyordu.

Ben kuralları kabul etmeyenlerdendim. Bir asker, komando kemendi denilen kenevirden yapılmış jopu boğazıma doladı, diğer bir asker bacaklarımı ve kollarımı tuttu. Başka bir asker ise üzerimdeki elbiseleri yırtıp çıkartmaya başladı. Bir yandan da dövüyorlardı. Sonunda nefesim tükendi. Kendimi koyuverdim. Üzerimde bulunan elbiseleri parçalayarak çıkarttılar. Yeni ucuz dikimli lacivert “tek tip” elbiseyi zorla kollarıma, bacaklarıma geçirdiler. Pantolon düşmesin diye kemerini de iple bağladılar. Ayakta duracak halim yoktu. Haşat olmuştum. Boğazıma sarılan komando kemendinden ve fazla bağırımandan olacak ki, ses tellerim zedelendi. Sesim çıkmıyordu. Konuşamaz oldum. O gün bu gündür bir türlü kendi doğal sesime bir daha kavuşamadım. Bir iki ay sadece işaretle derdimi anlatmaya çalıştım. Sonra da kurallara uymayan “tek tip” elbiseli biri olarak 36. Koğuş’ta 4. katta 5. hücreye tıklandım. 36. Koğuş dört kattı ve her katta 10 hücre bulunuyordu. 40 hücrenin hiçbirinde boş yer yoktu. Her hücrede 15-20 kişi kalıyordu. 36’daki hücrelerde 500’e yakın “kurallara uymayan” vardı. Hücrelerin kilitleri tutuklularca bozulduğundan ve hücrelerde yer kalmadığından koğuşlardan yeni getirilenler havalandırmada bekletildiler. Direniş en üst yoğunluğunu böyle yaşarken, ölüm orucuna girenlerin sayısı alabildiğine arttı.

Ölüm orucunda olanlardan hatırımda kalanlar: Orhan Keskin, Recep Maraşlı, Mustafa Karasu, Müslüm Elma, Garabet Demirci, Şükrü Gökteş, Cemal Miran, Cemal Arat, Cafer Camgöz, Metin Danış vs...

Bu direniş sırasında 24 Ocak’ta tüm cezaevindekileri yasa boğacak bir cinayet işlendi: Necmettin Büyükkaya⁷⁹ öldürüldü. Ölüm anında askeri hastanede yanında olan ve vahşice öldürülüşünün en yakın tanıklarından biri İsfendiyar Eyyuboğlu’dur. Necmettin Büyükkaya’nın öldürülüşünün 25. yılı vesilesiyle *Taraf*⁸⁰ gazetesinde yayınlanan yazısında: “Otoriter, emreden ve

⁷⁹ Necmettin Büyükkaya ismini cezaevine düşmeden önce çok duymuştum. Cezaevine düştüğümde daha çok duyar oldum, ama bu yiğit Kürt önderi ile aynı dönem cezaevinde kalmama rağmen kendisiyle maalesef tanışma şansım olmadı. Bölgemizde TKP operasyonu yapılmadan öncesinde operasyonun yapılacağına dair aldığı duyumu bizlere gözaltından iletmişti. Anısı önünde saygıyla eğiliyorum.

⁸⁰ İsfendiyar Eyyuboğlu’nun *Taraf* gazetesinde 23 Ocak 2009’da yayınlanan “Bir işkence, bir ölüm ve yüzleşme çağrısı” başlıklı yazısı Necmettin Büyükkaya’nın nasıl öldürüldüğünü açıklamaktadır. Okumanızı öneririm. <http://www.taraf.com.tr/haber/bir-iskence-bir-olum-ve-yuzlesme-cagrisi.htm>

kahreden ses arkada tepemizde, “bunu götürün gebertin, dikkat edin ölme-sin, bunu da götürün öldürün” diye Sinema Salonu’nda birinin komut verdiğini, “gebertin” denilenin kendisi, “öldürün” denilenin de Necmettin Büyükkaya olduğunu ve Hamam’da bu komutun gereği yerine getirildiğini, yani ölümünün planlı olduğunu yazmıştır.

Necmettin Büyükkaya’nın ölümünün ardından Remzi Aytürk ve Yılmaz Demir, direniş esnasında vahşeti protesto etmek için kendilerini asarak hayatlarına son verdiler. Arkadaşlarımdan duyduğuma göre, Remzi Aytürk göğsüne iğnelediği kâğıda, “Yapılan işkence ve baskıları protesto ediyor, arkadaşlarıma omuz vermek için çok sevdiğim yaşamıma son veriyorum” diye yazmış. Yılmaz Demir ise bıraktığı notta, “Gerçek özgürlükçüler, özgürlük için mücadele ederler” diye yazmış.

Her iki arkadaşı sevgiyle anıyorum.

Diyarbakır 5 No’lu bana göre vahşetin ve kahramanlığın birlikte şahlanışı; ölümlerle, sakatlıklarla, hastalıklarla, daha doğrusu kanla bir destanın yazılısidir. 5 Nolu, düşüncenin sınırlarını zorlayan bir vahşetin ve acımasızlığın yanında, insanlık onurunun zulme ve vahşete ezdirmedeği bir yerdir aynı zamanda. Bu nedenle dünya döndükçe Diyarbakır Cezaevinde yaşananlar unutulmayacaktır! Türkiye bu geçmişle yüzleşmedikçe gerçek bir demokrasiye kavuşamayacaktır!

Karacadağ eteklerinde kopan fırtınanın destanı

1.

*karacadağ eteklerinde
işkence fabrikası durmadan çalışıyor:
24 saat.
insanlar aç
insanlar perişan
kol geziyor verem
basta her yan;
insanlar
ya ölüyor ya da kalıyor sakat.*

2.

*zorluyorlar
tutsak baskının evlatlarını*

*tutsak etmeye
ne derlerse
“em-reeet komutaaanuum!” demeye.*

3.
*karacadağ’ın eteklerinde
1983’ün 5 eylül’ünde
fukara
baptıkara
özgürlüğü tatmamış
özgürlüğe basret balkımın yiğit evlatları
hep birlikte kırdı “emir-komuta zincirini”
üstün geldi copa.
ama onlar
ikiyüzlüdür her zaman.
alışmıştır
zulüm etmeye
kan dökmeye;
ant içmiştir
özgürlük için savaşanları susturmaya.
ama çırpınışları boşuna,
lakin sevda rahmine
özgürlük tohumu düştü;
uyuyan dev uyandı,
patladı karacadağ’ın kara taşında volkan.
artık yetmeyecektir güçleri
ne susturmaya ne durdurmaya
varılacaktır varılmak istenen noktaya.*

Unutmayacağım seni cesur asker!

Ocak 1984 Direnişi’nde cezaevi, cezaevi değil sanki bir savaş alanı gibiydi. “Tek tip” elbise, koğuş baskınları, dayak, işkence, direniş, yangın, duruşmalara çıkmama, açlık grevi, ölüm orucu, kendini asanlar, kendini yakanlar, Necmettin Büyükkaya ve birçok yiğit insanın yaşamlarını yitirmesi vs...

Cezaevinde bunlar yaşanırken, bu olup bitenleri cezaevi dışına, dış dünyaya avukatlar, basın ve tutuklu yakınları vasıtasıyla duyurulmasını sağlamak amacıyla “TKP Davası’ndan yargılanan bizler Direniş esnasında duruş-

maya çıkma kararı verdik. Diğer siyasi gruplarla görüşüp, onlara kamuoyu desteği için duruşmaya çıkılmasının önemini anlatılarak onaylarını aldık. Direniş esnasında duruşmalara çıkılmıyordu çünkü.

Ve 6 Şubat 1984'te duruşmaya çıktık. Biz tutuklular, askerler, hepimiz te-dirginiz. Duruşma başlayınca Mahkeme Başkanı, İsfendiyar Eyyuboğlu'nun kendi isteğiyle mahkemeye gelmediğini açıkladı. Haşim Çim hemen söz al-dı ve İsfendiyar'ın kendi isteğiyle mahkemeye gelmediğinin doğru olmadı-ğını, İsfendiyar'ın cezaevinde işkence gördüğünü ve bu nedenle askeri has-tanede yattığını söyledi. Mahkeme Başkanı, Haşim'i hemen yerine oturttu. Ardından ben söz istedim ve konuşma izni verilmeden hızlı hızlı yüksek sesle cezaevinde tutuklulara işkence yapıldığı, tutukluların hayatının tehli-kede olduğu ve hiç kimsenin yaşama güvencesinin olmadığı, Necmettin Büyükkaya ve birçok arkadaşımızın öldürüldüğü, İsfendiyar Eyyuboğlu ve daha birçok tutuklunun askeri hastanede yattığı, her an içimizden birinin öldürülebileceği şeklinde konuşmamı sürdürürken, Mahkeme Başkanı du-ruşma salonundan dışarı atılmam talimatını verdi. Konuşmamın engellen-mesi için mahkeme salonundaki askerler tarafından ağızım kapatılıp derdest edilerek karga tulumba duruşma salonundan çıkartılıp duruşma salonun ar-kasındaki bir odaya kapatıldım. Askerlerin başındaki Mahkeme Çavuşu odadaki tüm askerlere dışarı çıkmaları emrini verdi. Askerler dışarı çıktık-tan sonra Mahkeme Çavuşu benim iki yakamdan tutup hiç bir şey söyleme-den üzerimdeki yeni lacivert "tek tip" elbiseyi ve başımı kireç badanalı du-vara sürtmeye başladı. Bunu dayak atmadan, hakaret etmeden, küfür etme-den yapmasına hayret ettim.

Ben, mahkemede az da olsa söylenmesi gerekenleri söylemenin rahatlı-ğı ve Çavuş'un sövmemesi, dövmemesi nedeniyle Çavuş'un hareketlerine ses çıkarmadım, direnmedim. "Yat" komutuyla, yere "yat"tım. "Tek tip" el-bisenin iyice tozlanması için yerde iyice evirilip çevrildim. Bu işler bittikten sonra yüzüm duvara dönük esas duruşta bekletildim. Çavuş da başımda. Cezaevi İç Emniyet Amiri Ali Osman Aydın birden hışımla odaya girdi ve Çavuş'a beni işaret ederek "Konuşan bu mu?" diye sordu. Çavuş, "Evet ko-mutanım" diye yanıtladı. Ali Osman Aydın, bana bakarak başımdaki ve üs-tümdeki toz toprağı işaret ederek, "Peki bu hali ne böyle?" diye sordu. Ça-vuş; "Ben yaptım Komutanım! Hak etmişti" diye açıklamada bulundu. Ali Osman Aydın hiç bir şey demeden, hiç bir hareket ve hakarete bulunma-dan odadan çıktı.

Mahkeme sonrası cezaevine vardığımızda 20 kadar arkadaşı ayırdılar. Ötekilerini koğuşlarına gönderdiler. Bizler daha önceden cezaevindeki ar-

kadaşlarla konuşmuştuk. Eğer dövme, işkence olursa sesimizin çıktığı kadar bağırarak, slogan atacaktık. Koğuşlardaki ve hücrelerdeki arkadaşların haberleri olsun, tüm cezaevi ayağı kalksın diye. Beni dövmeye başladılar. Avazım çıktığı kadar bağırdım. Ama hiç unutmam, Haşim Çim benden daha çok bağıırıyordu: “Vurmayın uuuulaaan!.., Vurmayın uuulaaan!” diye.

Sesimizi cezaevinde tutuklular duyunca hemen tüm cezaevinin kapı ve pencereleri dövülmeye, “İnsanlık Onuru İşkenceyi Yenecek” ve benzeri sloganlar atılmaya başlandı. Dövmeyi bıraktılar ve bizleri aceleyle hücrelerin bulunduğu 36. Koğuş’a götürdüler. Cezaevi Direnişte olduğu için hücre kapılarının üzerindeki kilitlerini yuvalarına kibrit çöpü, gazete kâğıdı, ekmek içi sıkıştırılarak bozulmuştu. Askerler hücreleri açamadıklarından biz 20 kişiyi boş bir hücreye sıkıştırdılar. Anahtarı üzerimize kapatıp gittiler.

Mahkeme heyeti mahkemedeki konuşmamdan dolayı bana iki duruşmaya çıkartılmama cezası verdi.

Ve çok sonra öğrendim. Meğer Mahkeme Çavuşu, Ali Osman Aydın’ın gazabından beni kurtarmak için her tarafımı toz, toprak ve kireç içinde bırakmış. Çavuş’un bunu yapmasının nedeni ise, birlikte yargılandığım ve duruşmalarda genellikle yan yana oturduğum Hüsnü Güzel’in Kastamonu Azdavay Lisesi’nden öğrencisinin öğretmenine duyduğu sevgi ve saygıdanmış. Hüsnü Güzel, anlattıklarımın en iyi tanığıdır.

Bu asker, öğretmeni Hüsnü Güzel’e karşı olan saygı ve sevgisini en zor koşullarda kendini riske atarak öğretmenin en yakın arkadaşlarından birini koruyarak, dayanışmanın en güzel örneğini sergileyerek göstermiştir.

Unutmayacağım seni cesur asker!

1984 Ocak direnişinin anlaşmayla sonuçlanması

*ezildik horlandık aç kaldık
öldük dirildik, dirildik öldük
ama teslimiyeti kabul etmedik*

Cezaevi içerisinde direniş ve baskılar devam ederken, dışarıda da Turgut Özal seçimleri kazanıp hükümetini kurmuş ve kısmi bir yumuşama başlamıştı. En önemlisi her gün ölüm orucuna girenlerin yeni katılmalarla sayısının artmasıyla birlikte ölüm oruçlarının 45. gününe ulaşılmış olmasıydı. Ölüm orucuna giren çok sayıda kişi hastaneye kaldırılmıştı. Hastaneye götürülenler serum ve tedaviyi kabul etmiyordu, tehlikeli bir döneme girilmişti.

Bu esnada Avrupa Parlamentosu'ndan bir heyet de Diyarbakır'a cezaevini "ziyarete" gelmiş ve cezaevinde tutuklu ve hükümlülerle görüşmeler yapıyordu⁸¹. Kolordu'dan bir kurmay albay, başsavcı, Cezaevi Müdürü Birol Şen ve MİT'ten bir sivil yetkili gelen heyete eşlik ediyordu.

Diyarbakır cezaevi tarihinde 35. Koğuş'un çok önemli bir yeri vardır. Tutuklu ve hükümlüler açısından 35. Koğuş bir komuta merkeziydi ya da cezaevinin beyni sayılırdı. Birçok eylemin hem örgütlenmesini, hem de yönetilmesini 35'tekiler yapmıştır. Cezaevinde son sözü de hep 35'tekiler söylemiştir. Tutuklular da genellikle 35'ten gelen haberlere göre hareket etmişlerdir. Sadece tutuklular değil, Cezaevi İdaresi'nin de gözü 35. Koğuş'taydı. İdare, 35. Koğuş'a göre tutumunu ayarlıyordu.

Ocak 1984 Direnişi'nde Cezaevi İdaresi sıkışmış ve çok zor bir durumdaydı. Bir an önce direnişin bitmesini istiyordu. Bu nedenle sürekli 35'tekilerle görüşmeler yapıyordu. Direnişin 50. günü İdare'yle 35'teki tutuklu temsilcileri anlaştılar. Varılan anlaşmaya göre kısaca: "Tek tip" elbiseler giyilecek, sayımlarda ayağa kalkılıp sıraya geçilecek. Bunlara karşın eski kullardan yemek duası, İstiklal Marşı ve diğer marşlar, uygun adım yürüyüş kalkacak, kimseye işkence ve kötü muamele yapılmayacak, yemek ve su kısıtlanmayacak vs...

Anlaşma sağlanınca, hastanede ve cezaevinde bulunan ölüm orucundakiler eylemlerine son verdi.

Anlaşmaya varılınca, 35 ve 36'da kalan bazı tutuklu ve hükümlüler; "Pe-ki ölenlerin hesabını kim verecek? Ölümlerde kusuru olanlar hakkında da-va açıl-sın" şeklinde memnuniyetsizliği ifade eden bazı öneriler sunarlar. Ama 35'tekiler anlaşma oldu diyerek bunlara karşı çıkmış. Ben, bunları 34. Koğuş'tayken bazı arkadaşlarımdan duydum. Direnişin bitiminden bir veya iki gün sonra da ölüm orucuna girmiş olanlardan Orhan Keskin ve Cemal Arat yaşamlarını yitirdi. Diyarbakır 5 Nolu bir kez daha kanla sulandı, genç bedenleri aramızdan çekip aldı. Dahası yüzlerce insan ölüm orucu ya da direniş esnasında yediği darbeler sonucu sakat kaldı.

Direnişin anlaşmayla sonuçlanmasından sonra hücrelerdeki koğuşlara dağıtıldı, ben E-Blok 3. Kattaki 34. Koğuş'a verildim.

⁸¹ Mehdi Zana, cezaevinden çıktıktan sonra kaleme aldığı *Vahşetin Günlüğü* kitabında cezaevinde gelen heyet üyeleriyle kendi arasında geçen diyalogu genişçe yazmaktadır. (Belge Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 1993, s. 175-176).

Koğuştta sigara sorumlusu olmam

*“Yok pişmanlık bir balım;
Yaslanıp, bir cigara yakmak isterim
Dumanı cevahir değer.”⁸²*

Koğuştta varınca ilk işimiz koğuştta düzene koymak oldu. Bu düzene koyma işinde azıcık katkımın olduğunu da söyleyebilirim.

Koğuştta, genelde eğitim düzeyi yüksek olanların olduğu bir koğuştta. İda-
renin bu kadar çok sayıda eğitim düzeyi yüksek insanı 34’e vermesi bir tes-
adüf müydü, yoksa bilerek mi verdi? Bilemiyorum. Fakat iyi bir koğuştta ve
her kesimden renkli simalar vardı. Mevcudu 150’ye yakındı. Koğuştta kalan-
lardan hatırlayabildiklerim: Recep Maraşlı, Bişar Akbaş, Ömer Ağın, Nazif
Kaleli, Mustafa Dağcı, Erhan Barut, Ahmet Gerger, Maşallah Öztürk, Ruşen
Aslan, Mümtaz Kotan, İsmail Hakkı Mütevellizade, Kamil Sümbül, Necmet-
tin Salaz, Yusuf Andiç, Yusuf Ziya Topal, Hüseyin Yeşildağ, Erdal Kotan,
Hatip Mercan, İbrahim Dilmaç, Şerif Bayram, Abdullah Azizoğlu, Nuri Do-
ruk, Müslüm Coşkun, Selçuk Topçu, Selçuk Oktay, Zeki Görgün, İzzettin
Erkoç, Zekarya Kılıçkan vs...

Koğuştta TKP ve İGD’den yargılanan çok arkadaş vardı. Ama benim için
asıl sürpriz Rızgari ve Alarızgari Davasından yargılanan yakın akrabam Ka-
mil Sümbül’le karşılaşmam oldu. Kamil’le aynı koğuştta düşmemize çok se-
vinmiştim. Sevinmemin bir nedeni akrabam, arkadaşım, dostum oluşuydu.
Bir diğer nedeni de cezaevindeki onurlu duruşuydu. Cezaevinde çok şey
görüp, çok şey yaşayanlardan biridir o. Bir tesadüf sonucu bir araya gelişi-
mizin sevinciyle hemen hasret giderdik ve başımızdan geçenleri, yakınları-
mızı, dışarıyı ve dışarıda olup bitenleri konuştuk. Sonrasında üst ranzalarda
pencere kenarında yataklarımızın yan yana olmasını sağladık.

Kamil, Çermik’lidir (Diyarbakır). Okulu bitirmeme yakın üniversite sı-
navını kazanarak Ankara’da okuduğum okula ve aynı bölüme (kimya mü-
hendisliği bölümüne) kayıt yaptırdığında ders kitaplarımın birçoğunu ken-
disine vermiştim. 1979’da örgüt üyeliğinden tutuklanıp bir yıl kadar Anka-
ra Mamak Cezaevinde kaldıktan sonra Diyarbakır’a getirilmişti. Yaklaşık 5
yıl cezaevinde kaldı. Farklı örgütsel yapılar içinde yer almamıza rağmen
ilişkilerimiz hep saygı ve sevgi temelinde oldu. İlişkimiz hiç kesintiye uğ-

⁸² Ahmet Arif, *Yurdum Benim Şabdamarım* (Şiir), Everest Yayınları, 5.Basım, İstanbul 2005, s. 13.

ramadı. 1984'ün sonlarında cezaevinden çıktı, 1988'de de İsveç'e iltica edip yerleşti.

Koğuşa yerleştikten sonra bir uzlaşi sonucu Erdal Kotan ve Hüseyin Yeşildağ koğuş sorumlusu yapıldı. Bana da sigara sorumluluğu görevi verildi. Kantinden alınan sigaralar bende toplanıyordu. Ben de çay saatinde ve yemeklerden sonra içenlere birer tane sigara veriyordum. Günde ortalama 10'ar tane sanırım herkese sigara dağıtıyordum. Az içenlerin hakkını bazen çok içenlere vererek ara sıra torpilde yapıyordum. Yusuf Andiç, Yusuf Ziya Topal, İsmail Hakkı Mütevellizade ve Erdal Kotan hatırladığım torpillilerdi. Kamil Sümbül'ün de sigara içmediği halde içiyormuş gibi yaparak bazen sigara alıp sevdiklerine verdiğini çok iyi hatırlıyorum.

Sigarada torpil yaptıklarımın İsmail Mütevellizade ADMMA'dan okul arkadaşım. O, Makine Mühendisliği Bölümünde, ben Kimya Mühendisliği Bölümündeydim. Bingöl'lüyü. Benim de kurucusu olduğum ve yönetiminde bulunduğum okulumuzun öğrenci derneğinin kuruluşuna, çalışmalarına ve okulda verilen devrimci mücadeleye hep omuz vermişti, ön safalarda yer almıştı. Heybetli yapısından dolayı okulda ülkücüler ürkerken, cezaevinde bu bedeni yüzünden gardiyan ve askerlerden çok zulüm gördü. DDKD-KİP (Kürdistan İşçi Partisi) Davası'ndan yargılandı. Yargılanma sonucunda bildiğim kadarıyla Merkez Komitesi üyeliğinden 15 yılın üzerinde bir ceza aldı. Sekiz yıl kadar cezaevinde kaldı. Sigara içmeyi ve satranç oynamayı çok severdi. Hatip Mercan'la satranç oyunlarını keyifle seyrederim. 1987'de tahliye oldu. Tahliyeden sonra pankreas kanserine yakalandı. Diyarbakır Cezaevinin yıkamadığı bu dev adamı hastalık yıktı. 5 Ekim 2005 tarihinde kayan bir yıldız gibi aramızdan ayrılıp gökyüzüne aktı. Bingöl'de Düzağaç'ta aile mezarlığına defnedildi.

Sevgili arkadaşımı sevgiyle anıyorum.

Direnış sonrası bazı haklar edindiğimiz için koğuştaki rahattık artık. Gruplar halinde siyasi çalışma ve tartışmalar, yabancı dil öğrenme çalışmaları, etmek içi ve tutkal karışımından yapılan satranç takımıyla düzenlenen turnuvalar, volta ve volta atma sohbetleri günlük yapılan işlerdendi. Sesi güzel olanlar bazen türkü söylerlerdi. Mustafa Dağcı arkadaşımın güzel sesiyle hüzünlü Antep barak havalarını, hele de "Taşa Verdim Yanımı" türküsünü söyleyişini ve ayrıca hasta arkadaşlara iğne vuruşunu çok iyi hatırlıyorum.

Recep Maraşlı ve Bişar Akbaş ölüm orucunda fazla bir süre kaldıkları için yürümede ve hareket etmede sorunlar yaşıyorlardı. Tüm arkadaşlar Recep ve Bişar'ı çok seviyor ve el üstünde tutuyordu. Her gün belirli aralıklarla

larla iki kişi koltuklarına girerek bu arkadaşları yürütmeye çalışıyorlardı. Zaman zaman bende bu arkadaşlarımın koltuklarına girerek birlikte yürüyüş yaptığımı yine çok iyi hatırlıyorum.

Çok az bir süre bu koğuştta kaldım, çünkü tahliye oldum.

Ziyaretçilerimizle görüşmelerimiz

*ayrılığımızın son ayrılık olmasını,
kimsenin hasret dokumamasını diliyorum.*

Görüş günleri hem içerdekiler, hem de ziyarete gelenler için tam bir işkenceydi. Bir zulümdü. Baskıların yoğun olduğu dönemde hiçbir tutuklu ve hükümlü ziyaretçisinin gelmesini ve görüşe çıkmayı istemiyordu diyebilirim.

Görüş günleri koğuştta önce ziyaretçisi gelenlerin isimleri okunurdu. Sonra tek tek sayılarak koğuştan çıkartılırdık. Uygun adım ya marş söyleyerek ya da yürüyüş kararı sayılarak koğuş gardiyanı ve bir grup asker eşliğinde “Görüş Kabinleri” diye adlandırılan ve duvarlarında “Türkçe Konuş Çok Konuş” yazılı tabelalar bulunan kabinlere götürülürdük. Koğuştan çıkar çıkmaz dayak başlıyordu. Görüş kabinine varıldığında gelen görüşmeçiye sadece nasılsın diyebiliyorduk. Bir gardiyan görüşe çıkanın, bir gardiyan görüşmeye gelen ziyaretçinin başında duruyordu. Bazen de gardiyan sayısı artıyordu. Görüş esnasında siyaset konuşmak, Kürtçe konuşmak, mahkeme hakkında konuşmak, cezaeviyle ilgili şeyler konuşmak kesinlikle yasaktı. Bu kurallara uymayanların hali dumandı. Görüş bittiğinde koğuşlara giderken de aynı şekilde dayak atılıyordu. Kurallara aykırı bir şey olduğunda ise dayağın katmerlisi atılıyordu.

Görüş günleri gardiyanlar kulaklarını ve gözlerini dört açmakla kalmaz, bedenlerindeki tüm delikleri açarlardı. Konuşulan her kelimeyi anlasınlar veya anlamasınlar dikkatlice dinlerlerdi. Dövmek için bahaneler ararlardı. Tek bir kelime bile Kürtçe konuşmaya izin verilmezdi. Türkçe bilmeyen ziyaretçiler bile Kürtçe konuşmanın yasak olduğunu bilirdi. Türkçe bilmeyen, görüş kabininde sadece ziyarete geldiği kişinin gözlerine ve yüzüne bakmakla yetinirdi. Gözlerinden ve yüzünden yakınının durumunu anlamaya çalışırdı. Aslında Türkçe konuşmakta yasaktı. Örneğin köylü kökenlilerin buğday, mercimek, arpa bu sene verimli mi? Koyunlar, keçiler, inekler nasıl türünde sorular sorduklarında örgütsel şifre kullanılıyor diye ziyaretçi ve tutuklunun görüşmesi kesiliyor, ziyaretçinin karşıdan görmeyeceği şekilde

ayaklarına botlarla basılıyor, ellere joplarla vuruluyordu. Görüş kabinden çıkınca da katmerli dayak faslı başlıyordu.

Tutuklular teker teker görüş kabinlerine geçip görüşmeciler içeri alındığında görüş düdüğü çalınırdı. Düdükle birlikte bir gürültü kopardı, kimin ne dediğini duyup anlamak mümkün değildi. Bazı kabinlerden kadınların çığlığı gelirdi, askerlerin ise bağırıp çağırmaları ayrı bir gürültüydü. Tutuklulara görüşme esnasında ellerini arkadan kenetli ve put gibi durmaları emredilmişti. Görüşmede sadece nasılsın, iyi misin, annem kardeşlerim nasıl şeklinde konuşulurdu. Daha nasılsın iyi misin faslı bitmeden görüş bitiş düdüğü çalardı. Düdük sesini duyan tutuklular hemen görüş kabinini terk edip ikişerli sıraya girerdi.

Direnişler sonucu kurallar göreceli olarak hafifleyince kısmen rahat görüşmeler yapabilir duruma geldik.

Benim görüşüme genellikle babam gelirdi. Ara sıra babamın yanında kardeşlerim ve amcam çocukları olurdu. Eşim ve çocuklarım İstanbul'da oldukları için ancak çok sınırlı gelebildiler. Zaten gelseler de ya hücrede cezalı olduğum ya da direnişlerde olduğumuz ve görüşe çıkmadığımızdan görüşme şansları yoktu.

Görüşmelerde, kardeşim Ali Haydar arandığından ve parti üyesi olduğundan dolayı bana ve ziyaretçilerime zarar gelmemesi için onu sorarken, “Amcaoğlu Yaşar nasıl, görüyor musunuz, haber var mı?” diye sorardım. “Yaşar” kod adını yanlış değilsem eşim uydurdu ve sonra da bütün görüşmecilerim bu ismi kabullendi.

Görüşmelerimle ilgili çok fazla bir şey hatırlamıyorum. Ama görüşmelerde babamın onurlu duruşunu ve bir baba olarak endişeli, üzgün halini; Ocak 1984 Direnişi sonrasında “23 Nisan Çocuk Bayramı”nda oğlum Utku ve eşimin gelişini, “Anneler Günü”de de annemin açık görüşüme gelişini hiç unutmadım.

Cezaevi sanki çocuk denizi: Utku’nun geliş

23 Nisan 1984 günü “Çocuk Bayramı” nedeniyle “Açık Görüş” olacak diye yataklarımızdan kalkar kalkmaz, içimizden birer türkü tutturarak olduk tıraşlarımızı. Giydik en güzel elbiselerimizi. Yirmi aydır elleri ellerime, yirmi aydır gözleri gözlerime, yirmi aydır sesleri kulaklarıma değmemiş. Çocuklarımı bir bilerseniz nasıl özlemişim? Öyle bir gözlerimde tütüyorlar ki, Ozan’ımla Utku ve de anaları.

Görüşmecileri gelecek olanlar neşeli. Umutlu olanlar heyecanlı ve du-

daklarında tebessüm. Bende heyecanlıyım. Durmadan atıyor kalbim, atıyor gözüm. Dumanıyla sararcasına yüreğimdeki yaramı, yakıyorum sigara üstüne sigaramı. Gelecekler mi diye bekliyorum sıramı. Görüşmecilerinin geleceğinden umudu olmayanların ise kafalarında bin bir soru. Kızgın atıyorlar voltalarını. Düşünüyorlar sevgililerini, çocuklarını, kardeşlerini, annelerini, babalarını ve dostlarını...

Çok sürmedi. Okundu ismim, çıktım! Koridorlar cıvıllı cıvıllı.. Şaşırdım. Yirmi aydır ilk defa çocuk görüyorum. Önüme ilk çıkan çocuğun başını okşuyorum.

Sadece çocukları almışlar içeriye. Kimi bağıyor, kimi ağlıyor, kimi gülüyor. Kimide korkmuş gözlerle sağa sola bakıyor. Her çocuğun yakasına çocuğun ve görüşmecisinin isminin yazılı olduğu birer kâğıt etiket yapıştırılmış. Utku'nun ismi okunduğunu duyduğumda çocuk denizinin içinde gözlerimle Utku'yu aramaya başladım. Bir baktım yakasında ismi ve ismim yazılı, bir asker tutmuş elinden geziniyor. Korkusuz. Koştu aldım kucağıma oğlumu, Utku'mu. Sarıldım boynuna. Öptüm öptü, öptü öptüm. Ve fısıldadı kulağıma: "Annemi bırakmadılar. Dışarıda! Çiçekler getirdim sana..."

Oğlum kucağımda, çiçekler elimde vardık görüş kabinine. Karşımda oğlumun anası, karım. Cefakâr karım, Sevgi'm bakıyor tel örgülerin arasından gözlerime, bakıyorum tel örgülerin arasından karımın gözlerine. Konuşuyoruz gözlerimizle. Sessizce...

*görüş kabininde
oğlumun elleri yüzümde
karımın gözleri gözlerimde.
tepemizdeki askerler
çözmek için gözlerimizdeki şifreyi
kör yılan gibi bakıyorlar gözlerimizin içine.
gözlerimizin içine bakan o hain gözler
şifreyi çözemez, şifre gözbebeklerinde saklı,
onlar ne anlar, şifre sevgide saklı.*

Biraz şiirsel oldu. Ne yapayım? 23 Nisan 1984 cezaevinde en mutlu olduğum gündür.

Ve bu mutlu günümde beni üzen bir olayı da burada anlatmak gerekir diye düşünüyorum.

Utku'yla görüş kabinine vardığımda TKP davasından yargılanan Abdullah Azizoğlu adlı yoldaşımda bitişik kabinde çocuğu kucağında ziyaretçisini bekliyordu. Ziyaretçileri gelince birden çocuğunu pat diye yere attı. Çocuk karpuz gibi "küt" diye yere düştü. Canım sıkıldı, ama bir şey demedim. Görüşme bitince birlikte kaldığımız koğuşa döndük. Sordum: "Çocuğu karpuz gibi neden yere attın?" diye.

34 yaşındaki yoldaşım; "Bizler babamızın yanında çocuğumuzu kucağı-mıza almayız. Adetlerimiz böyledir. Bir babanın yanında çocuğu kucağa almak en büyük ayıplardandır" demez mi? Beynimden vurulmuşa döndüm. "Ama sen komünistsin ve cezaevindesin" diye çıkışınca da, "Olsun!.. Benim komünist olmam bir şey değiştirmez. Ben, babamın yanında çocuğumu kucağıma almaya utanırım" diye açıklamada bulundu.

Anladım ki bizler kendimizi değiştirmeden dünyayı değiştirmeye kalkmıyız!

"Anneler Günü"nde annelerin yürekleri çığnendi

*diyarbakır bağlar'da
kırk kapı açıldı
kırk kapı kapatıldı
iki gözü iki çeşme
anam içeri alındı*

*kırk kapı açıldı
kırk kapı kapatıldı,
açık görüş yerine alındım*

1984'ün Mayıs'ında "Anneler Günü"nde açık görüş yapıldı.

Bunu cezaevinde ilk kez yaşıyorduk. Çok sevinçliydik.

Şanslı olanlar annelerini beklemeye başladı.

Türkiye'nin dört bir yanından anneler; kızlarını, oğullarını, kardeşlerini, eşlerini görmeye geldiler. Hem de çiçeklerle, karanfillerle, güllerle. Anam da geldi. Her zaman "dınağın (tırnağın) daşa değmeye..." diyen anam. Ve ikimizin başında dikildi birer gardiyan. Gardiyanlar gardiyan değil, sanki zehrini kusmaya hazır kör yılan. Ama gardiyanların olması hiç bir şeyi değiştirmede, anam sarıldı boynuma. Öptü kokladı, kokladı öptü. Durmadan yüzüme baktı. "Tek tip" mavi elbise içinde yaşadığıma gözleriyle şahit olmanın sevinciyle Allah'ına teşekkür mahiyetinde dualar etti, gözlerinden

üzüntü ve sevincin yaşları boşaldı. Çok üzgündü, ama her Çermikli kadın gibi başı dikti.

Hal hatırdan sonra bana kardeşlerimi, tanıdıkları ve cezaevi önünde olanları anlattı.

Anamın anlattığına göre ziyarete gelenlerin ellerindeki tüm çiçekler, karanfiller, güller cezaevi önünde ellerinden alınmış. Sonrada askerler gülleri, karanfilleri postallarıyla çiğnemişler. Olay çıkartmak, anneleri kışkırtmak için olmalı.

O güne dair hatırımda kalan fazla bir şey yok, ama o güne dair yazdığım “Nedir Bu Kadar Karanfil” diye bir şiirim var.

Bu şiirin bir bölümünü anılarımın bir parçası olarak aşağıya alıyorum.

...
 görüş gününde;
 “kadan alam!” diyen anam
 mendili elinde,
 “anneler günü”nde
 analarla birlikte
 gelmiş görüşüme.
 analarımız sökün etmiş,
 yığılmış hapishane önüne;
 ellerinde
 getirmişler
 renk renk kır çiçeklerini,
 kucaklarına doldurmuşlar
 kırmızı beyaz karanfillerini.
 ama “nedir bu kadar karanfil?” diye
 askerler kızıyorlar;
 çiçek demetlerini parçalayıp
 postallarıyla çiğniyorlar.
 verilen emirle
 “anneler günü”nde
 annelerin yüreklerini çiğniyorlar.

Ailelerimizle haberleşmemiz

*resmin ve mektubun geldi, ranzamda okuyorum
okuyorum anıyorum, andıkça okuyorum*

Ailelerimizle haberleşmelerimiz yukarıda anlattığım gibi ancak ziyaret günleri görüşmeye gelen yakınlarımız vasıtasıyla oluyordu. Bir de avukat görüşmelerimizde kısıtlı bilgiler ediniyorduk. Eylül 1983 Direnişi'nden sonra kısa bir dönem mektup yazma ve alma durumu oldu, ama sonra yasaklandı. Ocak 1984 Direnişi'nden sonra aile fertleriyle yeniden mektuplaşmamıza izin verildi. Ziyaretçilerle görüşmelerimiz de iyileşti, artık açık görüş bile yapılır oldu.

Bu dönemde eşime ve çocuklarıma beş adet mektup yazdım, onlardan da birkaç mektup aldım. Benim yazdıklarımın tümü eşimin saklaması sonucu bugün arşivimde, ama eşimin ve çocuklarımin gönderdiklerinden bir fotoğraf hariç diğerleri cezaevindeki altüst oluşlarda yok oldular.

27 Mayıs 1984 tarihinde E Blok 34. Koğuştan eşime yazdığım bir mektubu, o günkü ruh halimi yansıttığı için aynen olduğu gibi aktarıyorum:

“Sevgi'm,

Güliden nazik gülüm; Ozan'la gönderdiğiniz mektupları aldım. Beni çok sevindirdiniz. Hele senin fotoğrafının mektubun içinden çıkması, beni daha çok sevindirdi. Fotoğrafına bakıp bakıp o güzel, mutlu ve hayat dolu günlerimize, ta eskilere uzanıyorum. Baktıkça anıyorum, anımsadıkça bakıyorum. Mektubunda, tek düşüncen olan beni çok özlediğini yazıyorsun. Gülüm, özlem duymak, onu yaşamak güzeldir. Özlem güzel şeylere ve sevgiliye duyulur. Ben de sizleri çok özledim. Birbirimize karşı özlem duymamız, karşılıklı olarak bizdeki sevgi bağlarının güçlülüğünden, yediveren gülü gibi sevginin gönlümüzde her gün daha çok filizlenerek kök salmasından kaynaklanmaktadır. Özlem duyulan bir kişi olduğum için bahtıyırım. İyi ve kötü günlerimizde her zaman birbirimizin yanında oluşumuz, bütün zorluklara göğüs germemiz; güzelliğin, sevginin ve bağlılığın bir ürünüdür. Bu üründür bizi güçlü kılan, hayata bağlayan ve yarına umutla baktıran. Bir gün ayrılık gözyaşları kavuşmanın sevinç gözyaşlarıyla yer değiştirecektir. Her an her saniye yanında oluşum beni sevindiriyor. Tabii sen de her an her saniye yanımdasın benim. Önemli olan insanların ayrılıklarından çok gönüllerinin birlikte oluşudur. Bizim teselli kaynağımız bu olmalıdır.

Gülüm, diyorsun ki, sensiz günlerim geçmiyor. Ama geçiyor günler. Hem de çok çabuk geçiyor. Şöyle bir geriye bak; tam iki yıl oldu ayrı oluşumuz.

Günler ne kadar kötü, günler ne kadar zor olsa da geçiyor ve de geçmeye mahkûm. Bazı olaylar vardır insanların iradesi dışında gelişir. Ona hüküm etme, onu etkileme olanağımız olmaz. Bizim ayrılığımız da irademizin dışında gelişen bir olgu. Benim orada olmayışım zor gelse de günlerin geçmesine engel olmaz ve olmuyor. Her an her saniye yanında olduktan sonra... Onun için gönlünü ferah tut. Bir mahkûmun karısı daima ve daima iyi şeyler düşünmelidir. Umutsuzluğa kapılmamalıdır. Benim yanınızda olmayışımı çocuklara belli ettirmemekten çok, onlara yokluğumu hissettirme. Babalarını unutmamasınlar. Onları çok sevdiğimi her zaman onları düşündüğümü hissettir. Bunu uygun ortam yaratıp anlayacakları bir dil ve davranışla anlat onlara. Diyorsun ki onlar senin bana hatırandır. Tabi ki bir hatıramdır. Onlarda beni bul. Onlarda beni ara. Onlar, seninde bana birer hatırandır. Sen benden daha mutlu olmalısın, çünkü onlar senin yanında.

Canım, çocuklarımız bizim en değerli varlıklarımızdır. Onlar bizim her şeyimizdir. İyi olan, güzel olan her şey onlara layıktır. Onların hakkıdır. İmkânlar ölçüsünde, elimizden geldiği kadar onlara iyi bakmak, iyi yetiştirmek ve yarına hazırlamak bizim aslî görevimizdir. Senin bunu en iyi şekilde yapacağından kuşku yok. Yalnız, yeteri kadar ben görevimi yapmadım ve yapamıyorum. Ben bunun üzüntüsü içindeyim. Senin ve evlatlarımdan beni anlayışla karşılayacağınızı da biliyorum. Sen olduktan sonra hiçbir zaman gözüm arkada kalmaz. Her zaman her konuda sana güveniyorum. Ozan ve Utku'ya da en iyi şekilde bakacağını, benim yokluğumu hissettirmeyeceğini biliyorum. Onlara olan sevgini, benim sevgimle bütünleştir. Onları okşadığında, onları her sevdiğinde bir de benim için sev.

Mektubunda ayakkabı, giysi aldığını ve beni beklediğini yazıyorsun. Gülüm, giysilerini ve ayakkabını sağlıkla giy. Beklediğini yazmaya ne gerek var? Bilmez miyim? Yolları gözler gözlerin, sestedir kulakların. Boş ver, ama bugün, ama yarın, bir gün mutlaka geleceğim. Bir bakmışsın ki yanındayım. Onun için ayrılığımızı kendine dert etme. Ozan mektubunda senin üzüldüğünü, hep beni düşündüğünü ve bazen de ağladığını yazıyor. Sen bilmez misin ki üzülmek hiçbir şeyi değiştirmez, bizi bir araya getirmez. Diyeceksin elimde değil, ama bir mahkûmun karısı yiğit olmalı, metin olmalıdır. Ara sıra düşünmen iyi, ama fazla düşünmen boş değil. Böylesi düşüncelerin esiri olmamalısın. Dünyaya, insanlara sırt çevirmek bize göre değil. İnsanın kendi kendisini mahkûm etmesi kadar kötü bir şey yoktur. Hayat dolu olmalısın. Çocukların neşe kaynağı olmalısın. İşe, çocuklara ve hayata dört elle sarılmalısın.

Bazen ağlamana gelince, ara sıra ağla. Boşalırsın. İnsanların, bele kadın-

ların zaman zaman ağlaması iyidir. Sıkıntı veren şeyleri içine atmaktansa, ağlayarak boşalmak insanı ferahlatır. Sıkıntı verecek şeyleri düşünme, daima iyi, daima güzel şeyler düşün. Bize bu yakışır. Gözlerinden öperim gülüm.

* * *

Oğlum Ozan, mektubunu aldım. Sevindim. Senin ve Utku'nun gözlerinden doyasıya öpüyorum. Bu günlerde karneni almış olacaksın, neticeyi bana yaz. Uygun bir zamanda sana mektup göndereceğim. Utku'yla güzel güzel anlaşlığını ve oynadığınızı yazman ne güzel! Ben de geldiğimde güzel güzel anlaşırız, gezeriz, oynarız. Değil mi?

Amcama, Hatice ablama çok selam söyleyin. Hürmetle ellerinden öperim. Amcama bir mektup göndermiştim, aldı mı?

Şükrü'ye, Cemil'e, Celal'e ve İbrahim'e selam. Hepsinin gözlerinden öperim.

Emine ve Suphi'ye selam. Bebelerinin gözlerinden öperim.

Amcaoğlu Yaşar'ın kara gözlerinden öperim⁸³.

Hepinize kucak dolusu selamlar!..

Yanımdaki arkadaşların da selamları var!

Allahbasmamladık!

Müslüm Üzülmöz

(İmza)"

(Emir komuta ile) yargılanmamız

kurallar kural olmaktan çıkar

kuralsızlık kural olunca

Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde yargılandık.

Bu mahkemelerde her şey, ama her şey “emir-komuta” ile yapılıyordu. Sadece ismi mahkemeydi.

Askeri mahkemelerin askeri cuntanın en önemli baskı araçlarından biri olduğunu yargılanmalarımızda bizzat yaşadık.

Savcılık ve sorgu hâkimliğine çıktığımızda ifadelerimizin işkence altında alındığını, söylememize işkence izlerini göstermemize rağmen hiçbir şey olmamış gibi davranıldı. Ben kollarımdaki, ayaklarımdaki yara ve morartıları

⁸³ Burada gözlerinden öptüğüm kardeşim Ali Haydar'dır.

gösterdim, ifademın baskı altında alındığını söyledim. Savcılık ve sorgu hâkimliğinde işkence izlerinden hiç söz edilmeden sadece polis ifademın baskı altında imzaladığım tutanaklara yazıldı.

Ve hiçbir hukuki kanıt olmamasına karşın tutuklanıp cezaevine gönderildim. Cezaevinde tutukluluğuma itiraz dilekçesi yazıp gönderdim. Değişen bir şey olmadı.

Örnek olması açısından konuyla doğrudan ilgili ilginç bir ifade alma olayını burada aktarmak istiyorum. TKP davasından birlikte yargılandığımız Filiz Ağın, Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'na çıkartıldığında kendisine işkence yapıldığını, soruşturma ifadesinin baskı ve işkence altında ve iradesi dışında alındığını, gizli örgüt üyesi olmadığını ve soruşturma ifadesini kabul etmediğini söylediğinde; Savcı, “Size elektrik verildiğini, dayak atıldığını, işkence yapıldığını biliyorum. Peki, namusuna dokunuldu mu?” diye utanmadan sorabilmiştir.

Filiz Ağın bu soru karşısında; “Benim namus anlayışım yalnız ırza geçmekle sınırlı değildir, başkalarının önünde soyundurulmam da bu anlayışa girer” diyerek tokat gibi yanıt vermiştir⁸⁴.

Askeri Savcının bu yanıt karşısında sesi hiç çıkmaz. Aksini belirtmemek suretiyle işkenceleri kabulleniyor, ama işkencenin yapıldığı bilinmesine rağmen sorumlular hakkında yasal hiç bir kovuşturma açmadığı gibi işkence altında alınan ifadelere dayanarak, işkencelere uğramış insanlar hakkında iddianameler hazırlayıp cezalar istemiştir.

Dahası soruşturma safhasında “soruşturmanın gizliliği” bir tarafa bırakıldı. Daha iddianame bile yazılmadan cezaevinde ana salonda masaların üzerine dizilmiş kitapların, afişlerin, dosya ve klasörlerin arkasına sıra sıra dizilip basın aracılığıyla “suçlu” olarak teşhir edildik. Askeri Savcılık, Siyasi Polis ve Cezaevi İdaresi müşterek senaryoyu hazırladılar ve bu teşhir olayıyla hukuku ayaklar altına alıp açıkçası suç işlediler.

Tutuklanışımızdan ancak yaklaşık bir yıl sonra Hâkim Kd. Yüzbaşı Yrd. Askeri Savcı Turgay Çağlar tarafından hazırlanan 17 Mayıs 1983 tarihli (Evrak No: 1982/886, Esas No: 1983/1235, Karar No: 233) iddianame ile:

- 1- Yasadışı Türkiye Komünist Partisi üyesi olmak,
 - 2- Yasadışı örgüt üyesi olmak,
 - 3- 6136 Sayılı Kanuna muhalefet etmek,
- suçlarını işlediğimiz iddia olundu.

⁸⁴ Duruşma Tutanağı (Esas No: 1983/223), Sayfa No: 13, Tarih: 01.11.1983

Bu iddianameyi kabul eden Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı (I) Numaralı Askeri Mahkemesi 194 sanık hakkında dava açtı. Sanıkların TCK'nun 141/1 maddesine göre cezalandırılmaları istendi.

İddianamedeki sanık sıralamasında ben 82. sıradaydım.

“Duruşma Tutanağı”nda kayıtlara alınan suç duyurularımız

*“ben burada kilit altındayım yıllardır
kaç kez çıkarılsam da güneşe kurumadım
çok susmuştum oysa, bugün kanıyorum.”⁸⁵*

Sorgulamada ve cezaevinde yapılan işkencelere kulaklarını kapatan ve duyarsız kalan sadece savcılar değildi, aynı duyarsızlığı mahkeme heyetleri de göstermiştir. TKP Davasından yargılanan hemen hemen tüm sanıklar duruşmalarda sorgulama aşamasında işkence gördüklerini ve baskı altında bazı kâğıtları imzalamak zorunda kaldıklarını açıklamış olmalarına karşın, mahkeme heyeti sadece işkenceler ve cezaevindeki baskılarla ilgili anlatılanların çok az bir kısmını “Duruşma Tutanağı”na geçirmekle yetinmiştir. İşkenceciler hakkında hiçbir girişimde bulunmamıştır.

Örnek olması açısından “Duruşma Tutanağı”nda yer alan dört savunmadan sadece işkenceyle ilgili kısımları sanık sıralamasına göre aynen aktarmak istiyorum:

“4-Sanık Münevver Ülkü Akgün Savunmasında:

Ben 31 Ağustos 1983 (sehven 1983 yazılmış, doğrusu 1982'dir. M. Üzülmmez) tarihinde gözlerim bağlanarak soruşturmaya götürüldüm. Orada kaldığım sürece insanlık dışı işkencelere tabi tutuldum. Kadınlık gururumla oynandı. Eşim olan Kenan AKGÜN 8 Eylül 1982 tarihinde gözaltına alındığında bu işkenceler daha da fazlaştı. Vücudumun çeşitli yerlerine cereyan verildi. Bu cereyan verme işlemi sonucu kadın hastalığına yakalanarak kanamalarımın artması sonucu askeri hastaneye kaldırıldım. 21 gün hastanede yattım. Hastaneden, soruşturmadan gittiğim için hasta tabela kâğıtlarıyla müşahede raporlarının bulunması gerekir, hastaneden çıkarıldığım gün tekrar sorgulanmaya götürülerek o vaziyette ifadem alındı...”⁸⁶

⁸⁵ Kemal Varol, *Yas Yüzükleri* (Şiir), Artshop Yayıncılık, İkinci Basım, İstanbul 2010, s. 43.

⁸⁶ Duruşma Tutanağı (Esas No: 1983/223), Sayfa No: 16, Tarih: 8.11.1983

“57-Sanık Reva Ozan Savunmasında:

...İddianameye dayanak olan soruşturma ifadesi, 67 gün süreyle önce 25 gün İstanbul’da, daha sonra 42 gün süreyle Diyarbakır’da işkence altında tutulmam sonucu hazırlanmış ve bana imzalatılmış olan bir ifade metnidir. Sorgulama süresince, cereyana tutulma, aç ve uykusuz bırakılma ve dövülme suretiyle işkenceye tabi tutuldum. Sonuç olarak, hazırlanan metni imzaladım. Tutukevi Doktoru, koğuştta muayene sırasında, işkence sonucu maruz kaldığım Afroz hastalığına tespit etti ve bu revir defterine işlendi. Kayıt numarası 10876’dır. Tutukevinde aynı baskılar devam etti. Bunların sorumluları hakkında yasal kovuşturma açılması için belirtiyorum. Ve suç ihbarında bulunuyorum...”⁸⁷

“58-Sanık Saba Ozan Savunmasında:

...Sorgulama ifadesi bana ait değildir. Sorgulamada kaldığım sürece çeşitli işkencelerin yanı sıra, soyularak, tecavüze uğrayacağım tehdidi altında bırakıldım. Benim durumum ablam Reva Ozan’a karşı kullanıldı. Sorgulamadan bir yıl geçtikten sonra tutukevinden sağlık karnelerimiz istenerek tecavüze uğrayıp, uğramadığımızın tespiti yoluna gidilmektedir. Oysa, tecavüze uğramak şart değil, bu tehdit altında bulunmak önemlidir. Birbuçuk yıl sonra aynı psikolojik baskının etkilerini taşıyorum.”⁸⁸

“75-Sanık Müslüm Üzülmez Savunmasında:

...İstanbul’da sorgulamada kaldığım süre içerisinde elektrik, askıya alma vs. işkencelerinin yanı sıra sahipsiz silahlara parmak izlerim alınıp suçlanacağım ve dolaştırıldığım değişik semtlerde denize atılıp öldürüleceğim hususunda psikolojik tehditler altında kaldım ve işkenceler sonucu bana ait olmayan, sorgulama ekibince hazırlanmış olan ifade metnini imzalamak zorunda kaldım. Aynı baskılar tutukevinde de devam etti. İstenildiği şekilde ifade vermem halinde rahat bir koğuşa yerleştirileceğim şeklinde vaatlerde bulunuldu...”⁸⁹

Bu açık beyanlarımıza karşın mahkeme heyeti işkenceler konusunda hiçbir şey yapmadı. Zaten yapamazlardı, çünkü “emir-komuta” ile görev yapıyorlardı.

⁸⁷ Duruşma Tutanağı (Esas No: 1983/223), Sayfa No: 70, Tarih: 30.11.1983

⁸⁸ Duruşma Tutanağı (Esas No: 1983/223), Sayfa No: 72, Tarih: 30.11.1983

⁸⁹ Duruşma Tutanağı (Esas No: 1983/223), Sayfa No: 94, Tarih: 14.12.1983

Mahkemeye gidiş-gelişler ve “yasaklar”

Mahkemelere gidip gelmeler ve duruşmalar bir zulümdü. Biz TKP’den yargılananlar cezaevine düşmeden önce, cezaevinden mahkemeye çıkacak olanları önce koğuşun önünde külotlarına kadar çıırçıplak soyup kıçlarının içine kadar bakılıyormuş. PKK ve başka davalardan yargılananlar yasak olmasına karşın külotlarının içinde mahkemeye yazı ve savunma metinleri götürdükleri için. Bizler cezaevine gittiğimizde aramalar devam ediyordu, ama kıçların içine bakma uygulamadan kalkmıştı.

Mahkemeye çıkarken koğuştan teknil vererek çıkardık ve koğuş önünde gardiyanlarca aranırdık. Verilen komutlarla tek sıra halinde komando yürüyüşü veya koşar adım marşlar ya da “Ne Mutlu Türküm Diye” veya benzerlerini yürüyüş karar söylenilerek yürürdük. Ana salona varınca da tek tek kelepçelenir ve ardından bir sevk zinciriyle birbirimize bağlanırdık. Ardından kurallar sayılırdı: Konuşmak, sağa sola bakmak, işaretlemek, mahkemede cezaevinden bahsetmek yasaktı. Yasaktı... Yasaktı... Yasaktı...

Ana salonda saatlerce bekletildikten sonra sayım işlemi başlardı. 1982 ve 1983 yıllarında kafalara veya göğüslere jop veya kalaslarla “Biiir..., İkiii..., Üüüç...” diye vurularak yapılan sayımlarda mahkemeye çıkanların iflahını keserlerdi.

Diyarbakır-Bağlarda bulunan cezaevi önünde bekletilen “ring” denilen her tarafı kapalı, havalandırma için sadece ön tarafında küçük bir deliğin bulunduğu demir kutu benzeri askeri kamyonlara zincirli ve kelepçeli olarak 20, 30, 40, 50 kişi bindiriliyorduk. Binerken veya inerken düşenin vay haline. Kamyonun içinde havasızlıktan bazen bayılanlar, düşenler olurdu. Her kamyonunda 10-15 komando asker bulunurdu. Tutukluları arabanın her iki yanına ikişerli sıra halinde dizerlerdi. Esas duruşlarını bozmadan, kafalarını önündekinin enselerine dayayarak durmaları istenirdi. Arabanın ortası gardiyanlar gezinsinler diye bir kişi geçecek şekilde boş bırakılırdı. Arabanın içi kışın solunan nefesten ısındığından üşümezdik, ama yazın arabanın içi cehenneme dönerdi sıcaktan ter içinde kalırdık, nefes alamaz olurduk. Arabada hareket etmek, düşmek, konuşmak, sağa sola bakmak, işaretlemek, kaşınmak yasaktı. Bazen hareket ettin, konuştun, sağa baktın, sola baktın diye tutuklular dövülürdü. Bazen de hiçbir gerekçe söylenmeden topluca dövülürdük.

Kurtoğlu Kışlasının içinde bulunan duruşmanın yapıldığı binanın önüne geldiğimizde ringlerden zincirli ve kelepçeli olarak indirilir mahkeme salonuna götürülürdük. İnerken ve binerken sayılırdık. Arabadan dışarı çıkarırken sevk zinciriyle birbirimize bağlı şekilde çıkardık. Zincirin çıkardığı ses

çok ürkütücüydü. Duruşma başlayacağı ve mahkeme heyetinin geleceğine çok az bir zaman kala, kelepçe ve zincirler çözülürdü ya da duruşma salonuna girişte çözülürdü. Mahkeme salonunda sağa sola bakmak, konuşmak, kaşınmak yasaktı. Eller diz kapaklarının üzerinde olacak şekilde oturtulurduk. Bankların üzerinde put gibi dururduk. Gözlerin mahkeme heyetinin arkasında duvarda yazılı olan “Adalet Mülkün Temelidir” yazısında olması emir gereği idi. Kalkarken, otururken, söz verildiğinde konuşurken emir tekrarı yapılırdı. Mahkeme heyetine “Komutanım” diye hitap edilirdi. Kalk veya otur dediğinde de “Emredersin Komutanım” denilirdi. Ayrıca her duruşma başladığında ilk iş yoklama yapılırdı.

Yapılan bu emir tekrarları mahkemelerin gerçek bir mahkemeden ne kadar uzak olduğunun en iyi göstergesidir bence.

“Mahkemenin içine sıçtığımı bir gün tarih yazacaktır”

Mahkemeye ilgili cezaevinde sıkça anlatılan ve çokça gülünen bir olayı anlatmak istiyorum. Kürt örgütlerinin birinden yargılanan bir tutuklunun duruşma esnasında tuvaleti gelir.

İzin almak için mahkeme heyetine durumunu anlatmak ister. “Komutanım...” der, ama sözü daha ağzından çıkar çıkmaz mahkeme başkanı “Otur” der. Bir iki derken tutuklu altına eder. Doğal olarak mahkeme salonunu dışkı kokusu istila eder.

Mahkeme heyeti bu kokudan rahatsız olur, burunlarını tutarak duruşma salonundan çıkar. Askerler altını pisleteni tespit ederler ve dışkı sağa sola bulaşmasın diye tutuklunun ayağına poşetler geçirip paçaları da iple sağlamca bağlayarak apar topar mahkeme salonundan çıkartırlar.

Mahkeme sonrası cezaevine dönüldüğünde “vukuatlı” olduğundan cezaevinde birde dayak yer.

Koğuşa varınca arkadaşlarının yardımıyla yıkanıp temizlenir. Sonra da olup bitenler anlatılır. Koğuştakiler şaka mahiyetinde başlarlar altına kaçırarakla gırgır geçmeye. Korkudan “altına ettiğini” söyleyip gülüşürler.

Altına kaçırarak tutuklu dayanamaz, patlar sonunda:

“Bana bakın ulan! Bu kardaşınız var ya... Bugüne bugün sıkıyönetim mahkemesinin içine sıçan adamdır. Ne korkması? Şimdiye kadar hanginiz mahkemenin içine sıçabildi? Benim Diyarbakır’da Sıkıyönetim Mahkemesi’nin içine sıçtığımı bir gün tarih yazacaktır. Siz kendinize bakın” der. Bu tarihi nutuk karşısında koğuştaki bulunanlar kahkahayı patlatır.

Yargılanmalarımız işte böyle bir yargılanmaydı!..

Tahliyelerin başlaması ve aileme haber ulaştırma uğraşım

*diyarbakır 5 noluda
ana salonda olmuşuz tek sıra.
zincirlere vurulmuşuz:
mahkememiz var.*

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı (I) Numaralı Askeri Mahkemesinde ilk duruşmamızın tarihini tam hatırlamıyorum, kanımca 27 Ekim 1983'te duruşmalarımız başladı. Ama 30 Kasım 1983 günü yapılan duruşmayı çok iyi hatırlıyorum. Sevgili arkadaşım Mustafa Doğan Özbay (Barzani) tahliye olmuştu çünkü.

Mustafa aslında gözaltındayken tahliye olmuştu, ama Kenan Evren 27 Ekim 1982'de cunta tarafından hazırlanan 82 Anayasanın propagandasını yapmak ve referandumda "Evet" oyu kullanılmasını garantiye almak için Diyarbakır Dağkapı Meydanında yaptığı konuşmadan sonra birçok insan gibi

TKP DAVASI

DIYARBAKIR (A.A.)
Yeni Komünist Komünist ve Sıkıyönetim Komutanlığı sorumluluk bölgesinde yasa dışı TKP üyesi olarak çalışmalar yapan 33 sanığın yargılamasına başlandı.

Askeri savcı, sanıklardan 28'sine sekiz yıldan 20 yıla, 22 sanığa da beş yıldan 12 yıla kadar ağır hapis cezası verilmesini istedi.

İddianamede, yasa dışı TKP'nin merkez komitesi üyesi Ömer Ağın Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin yarımsa örgütleri Moskova, Doğu Berlin, Bulgaristan ve Çekoslovakya'da yaptığı çalışmalara da yer verildi.

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı (I) Numaralı Askeri Mahkemesinde dün başlayan duruşmada, kimlik tespiti yapıldıktan sonra askeri savcı tarafından hazırlanan 64 sayfalık iddianame okundu. İddianamede,

Ömer Ağın adlı sanığın İstanbul Martırt'deki evinde yakalanmasından sonra alınan ifade ve elde edilen belgelerin dayanakları TKP'nin 7. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı yargı aşaması içinde yer alan çalışmaları ve bu çalışmaların sürdüren örgüt üyelerinin ortaya çıkarıldığı belirtildi.

GÜNEYDOĞU'DA

Yasa dışı TKP Merkez Komitesi üyesi Ömer Ağın'ın bazı Doğu ülkelerindeki çalışmalarını da kapsayan ifade de bu dağalar arasında değerlendirildi. Ağın'ın ifadesi kısaca şöyle:

"Ben, halen yurt dışında bulunan TKP Merkez Komitesi üyesi Servet Yıldız tarafından partiyeye üye kaydedildim. İGD dahil, örgütün çeşitli birimlerinde çalıştıktan sonra 1978 yılında Diyarbakır ilini örgütlemekle görevlendirildim. Aynı sınırlar, kutsal illerde de çalışmalar yaptım.

DOĞU BLOKU ÜLKELERİNDE

Mustafa Doğan'ın 1979 yılında gençlik örgütlerinin davası üzerine Çekoslovakya'ya, İKD Başkanı Ülkü Ağın'ın davet üzerine Bulgaristan'a gönderdim. Temsilcilerimiz, gittikleri ülkelerde sosyalizm konusunda eğitildiler. 1980 yılının yaz aylarında, Diyarbakır'dan Süleyman Kartal ve İsmetiyar Ertüpoğlu da Moskova'daki parti okuluna gidecek eğitim gördüler."

Duruşmalarımızın başladığına dair bir haber kupürü.
Tercüman Gazetesi -27 Ekim 1983

yeniden tutuklanmıştı. Mustafa'nın bu yeni tahliye kararına bu nedenle çok sevinmiştim. Mahkeme dönüşü ring arabasında kendisinden İstanbul'da eşimi ve çocuklarımı görmesini yeniden istedim.

Arkadaşım cezaevinden çıkınca görevini fazlasıyla yerine getirmiştir.

Mahkemede avukatım Erdinç Uzunoğlu'ydu.

Erdinç, aile dostumuzdu ve dost oluşumuzun hikâyesi de ilginçtir.

Ali Haydar 1978'de Ergani Dicle Öğretmen Okulu'nda baş muavinlik yapıyordu. 23-25 Aralık 1978'de yaşanan "Maraş Olayları" nedeniyle sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetimin ardından ilk operasyonlardan biri Dicle Öğretmen Okuluna yapıldı. Okul öğretmenlerinden Ali Haydar Üzülmaz, Hüsnü Güzel, Seval Bünül (Adsız), Adil Tunçbilek, Halil Yıldan ve Ekrem (?) gözaltına alınır. O dönem gözaltı tutuklamalar için henüz hazır bile değildir ve bu gözaltına alınanlar gözaltının ilkleridir. Ali Haydar, Hüsnü hocayı idareye sorumlu olması için önerir ve Hüsnü hoca gözaltına sorumlu olur. Gözaltının yatakhane ve yemekhanesini kendileri düzenlerler. Daha sonra peder pey Diyarbakır, Mardin ve Urfa'dan gözaltına alınanlar getirilir. Urfa'dan Halil Kırvı (Kırvı aşiretinin lideri), Diyarbakır'dan Av. Erdinç Uzunoğlu, Mardin'den Cemil İnci bu dönemde gözaltına alınanlardır.

Av. Erdinç Uzunoğlu ile kardeşim ve özellikle Hüsnü hoca arasında çok sıcak ve güzel bir ilişki gelişir. Dost ve arkadaş olurlar. Erdinç bir hafta sonra bırakılınca; Ali Haydar ve Hüsnü hoca'nın avukatlığını gönüllü olarak üstlenir. Ben ve babam Ali Haydar'ın avukatı olması nedeniyle kendisiyle tanıştık. Kanımız ısınınca da aile dostu olduk. Babamla zaman zaman buluşurlardı. Ali Haydar İGD'den gözaltına alınıp tutuklandığında önce onun, sonra ben TKP'den tutuklanınca benim avukatlığımı üstlendi. Ali Haydar'ın Ankara'daki tutuklanışında da üzerine düşeni yapmıştır. Halen görüşürüz. O, bizim için değerli bir insandır.

TKP Davası'ndan sadece bir itirafçı çıktı

"Lâtîfsen, gönlün aydınsa şunu iyice bil: Eşek götünü öpmeye bir lezzet yoktur." (Mevlâna, Mesnevî-IV, s: 158.)

TKP Davası'ndan yargılananlar içinde sadece Adil Balçık "itirafçı" oldu ve "itirafçılar koğuşu"nda kaldı. Cezaevinden yazdığı ve mahkeme klasörleri arasında yer alan "samimi itiraf" yazısında; Diyarbakır İGD'ye Müslüm Üzülmaz'ın etkisiyle girdiğini, 18.3.1979 yılında yönetim kurulu üyesi olduğunu ve İGD'de işçi gençlik sorumlusu olarak çalıştığını açıklar; ardından da,

“Sanki İGD’yi gizli eller yürütüyordu, bildiriler hazır basılmış olarak geliyor bunların dağıtılması isteniyordu. Bizim bildiri dağıtma kararı almamız göstermelik oluyordu. Lice Mitingi yapılması da bu şekilde oldu” diye yazmıştır.⁹⁰

Düşmanın elindeki silahları etkisiz kılmak savaşın temel kurallarından biridir.

11 Aralık 1983 günü duruşmamız vardı. Ring arabasında duruşmaya götürülürken, konuşmak yasak olmasına rağmen çaktırmadan Adil Balçık’ın yanına yanaştım. Sadece kendisini duyabileceği bir sesle; dava dosyasında kendisini bir şeyi olmadığını, bu duruşmada veya gelecek duruşmada tahliye olabileceğini, eğer itiraflarında ısrarcı olursa suçu kabul etmiş olacağını ve örgüt üyeliğinden en az 5 yıl ceza alacağını söyledim. Ardından da itirafçılığın iyi bir şey olmadığını, ayıp bir şey olduğunu ilave ettim. Adil, bu konuşma üzerine “Tamam abi, itirafımı geri alacağım” dedi.

Duruşmada itirafını reddetti ve gerçektende tahliye oldu. Dönüşte; “Abi, tahliye olacağımı nasıl bildin? Senin sayende tahliye oldum. Teşekkür ederim” diyerek tahliyenin şaşkınlığı içinde minnettarlığını ifade etti. Ben, gülümseyerek sadece “geçmiş olsun” dedim.

Adil, MTA’da işçi olarak çalışıyordu. İGD üyesiydi. Partili olup olmadığını şimdi hatırlamıyorum. Ama kendisiyle ben ilgileniyordum. Birlikte bizim evde eğitim çalışmaları yapıyorduk, buluşmalarımızda MTA’da örgütlenme sorunları ve işçi gençliğin sorunları hakkında birlikte bir şeyler yapmaya çalışıyorduk. Buna karşın polis ifadelerinde benden hiç bahsetmeyen biridir o. Ama cezaevinde baskılara dayanamayıp yazdığı “itiraf” dilekçesinde benim kendisini sadece İGD’ye yönlendirdiğimi yazmıştır. Daha sonra yapılan bir duruşmada, cezaevinde başkalarının yönlendirmesiyle bazı şeyleri yazmak zorunda kaldığını söyleyerek “itiraf”larını kabul etmemiştir.

Bizim “itirafçı”mız da böyle bir itirafçıydı işte.

Sadece bizleri değil avukatlarımızı da yargıladılar

“Kötüler, kendilerine tahammül edildikçe daha çok azarlar.” Tolstoy

Cezaevinde biz tutukluların savunma yapması çok zordu. Nesnel koşullar elimizi kolumuzu bağlıyordu. Zaten mahkemeler “sıkıyönetim komutanlığına” bağlıydı. Her şey “emir komuta zinciri” içinde yapılıyordu. Bu ne-

⁹⁰ Esas Hakkındaki Mütalaa, s. 63.

denle, savunma ile ilgili sorunları sadece biz tutuklular yaşamıyorduk, avukatlarımız da en az bizler kadar aynı sorunları yaşıyordu.

Hukuk açısından gelinen nokta bıçağın kemiğe dayandığı noktaydı. Artık bir şeylerin yapılması gerekirdi. Mahkeme ve savunmayla ilgili söylenecek o kadar çok şey vardı ki. Bu nedenle avukatlarımızdan Av. Hacı Akyol, Av. Hasip Kaplan, Av. Mustafa Özer, Av. Süleyman Demirkapı ve Av. Erdiñ Uzunoğlu ortaklaşa hazırlayıp imzaladıkları ve mahkemede okudukları manifesto niteliğindeki “Esas Hakkındaki Savunmamızdır” başlıklı savunma hukuki değeri yüksek, tarihi bir belge niteliği taşımaktadır.

Bu nedenle, “Esas Hakkındaki Savunmamızdır” başlıklı bu savunmanın bir bölümünü kısa alıntılar halinde aktarmak ve arkasından da bu savunmayı yapan avukatlarımızın nasıl savunulacak duruma düştüklerine kısaca değinmek istiyorum:

“Geçmişte olduğu gibi günümüzde de çeşitli mahkemelerde görülen bidete bürünmüş adalet gerçek adalet değildir. Olsa olsa bir yanı eksik, gösteri adaleti olabilir. ...adalet intikama karşıdır.

Adalet insan toplumunun imtiyazıdır. Fakat bu imtiyaz toplumdan gelmez. Fert olarak insan baysiyetine saygı adaletin esasıdır.

Adalet peşin hükümlerden uzak kalmalıdır, bunların arasında en sakıncalı ise kolektif peşin hükümlerdir. Tarih verilen peşin hükümlerden sonra intihar eden yargıçlarla doludur.

... Mahkemenizdeki uygulamada, mademki ismi bu davaya karışmış, o halde suçludur intibasını bizde uyandırmıştır. Bu intibamız varsayım değil gerçeğe dayanmaktadır. Zira sayın askeri savıcının sanıklar hakkındaki sevk maddelerinin öngördüğü asgari ceza sürelerinin tutuklulukta geçirilmesine titizlikle uyulmuştur. Genel yargıda bu durumlarla karşılaşıldığında ve yargılama neticesinde aklanan sanığın, manen giderilmesi mümkün olmamakla birlikte azda olsa madden tatmin edilmesi için tazminat davası ikame etme hakkı tanınmaktadır. Bu husus Milli Güvenlik Kurulunun çıkardığı bir yasa ile bu olanakta ortadan kaldırılmıştır.

Uzun süre tutuklu kalmış ve yargılama neticesinde aklanmanın acaba bir anlamı kalacak mıdır? Adaletin tecelli ettiğini söylemek mümkün müdür? Gecikmiş bir adaletin ferdî ve toplumsal bir fayda mülahaza edilebilir mi?

...Sanıklar, cezaevi yönetiminin kendilerine insanlık dışı baskı ve işkenceler yaptığını mahkemede dile getirmeye çalışırken mahkemenin “Bu konu mahkemeyi ilgilendiren bir husus değildir, cezaevi idaresi veya komutanlığa başvurun” demesine karşın baskı ve işkenceyi yapan merciye şikâyetin bir netice vermeyeceği çözümün mahkemeden beklediklerinde ısrar

etmeleri karşısında sayın mahkemenin sanıkları duruşma salonundan atma emri verdiği gibi ayrıca birkaç duruşmaya getirilmeme cezası ile cezalandırıldığı, bu durumun yasadışı uygulamayı yapan kuruluşlara yeşil ışık yakma anlamında bir davranış ya da karar değil midir? Acaba?

Sanıkların idarenin keyfi ve yasadışı tasarruflarına karşı başvuracağı ve tek güvencesi mahkemeler değil midir? Bu keyfi ve yasal olmayan idarenin tasarruflarına seyirci kalmak ne anlama gelmektedir?

Yargılanan sanık müvekkillerimiz yasadışı örgüt üyesi olmak suç isna-dı ile yargılanmaktadırlar. Bu suç isnadı ile yargılanan sanıklara yasadışı yöntemler uygulamak kısasa-kısa değil midir? Kısasa-kısa yönteminin uygulandığı bir yerde hukuk devletinden bahsetmek acaba olası mıdır?

...Yargıç ve yargıçlar kurulu salt karar veren müesseseler değildirler. Hukuk dışı uygulamalara karşı hukukun onurunu korumak için sarsılmaz birer abide olmalıdırlar.

... Bir ülkenin demokratik hukuk devleti olmasının asgari şartı fertlere verilen değerle orantılıdır.

Eğer bir ülkenin mahkemelerinde sanıklar duruşma boyunca, ki bu süre bazen 8-10 saati bulmaktadır, tahta bir bankta ve elleri dizlerin üzerinde, gözleri sabit bir noktaya bakmaya mecbur bırakılmış, tüm insani ve fiziksel ihtiyaçları zamanında karşılanmamış, ve en tabii hakkı olan savunma için tüm olanaklar ezcümle, kağıt, kalem, mahkemeye dilekçe verme, rahat hareket edebilme, rahat konuşabilme, avukatı ile selamlaşabilme vs... imkanları ellerinden alınarak yargılanıyorsa,

Eğer bir ülkenin mahkemesinde sanıklar cezaevi yönetimince yapılan baskı ve işkence karşısında ölüm orucuna gidiyor ve buna lakayt kalınıyorsa, ve eğer tüm bunlara karşın bağımsız mahkemeler önlem almıyor veya alamıyorsa, genel olarak o ülkenin, özel olarak yargılayan yargıçların fertlere verdikleri değer orantısı ve gördükleri himaye ortadadır. Bunun cevabını bu gün biz vermezsek bile yarının hukukçuları buna cevap arayacaklardır. Ve bir değer yargısına varacaklardır. Bundan hiç kimsenin kuş-kusu olmasın.

Anayasal bir düzenleme olan sıkıyönetimde de Anayasa'nın 11. maddesinde ifadesini bulan, "Kanun, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunamaz." ilkesi temel ölçü olarak durmaktadır. Bu nedenle sıkıyönetim dönemi içinde de başta savunma hakkı ve hak arama özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin ortadan kalkmış olduğu düşünülmemektedir. Yasalarımıza göre, sanık soruşturmanın her aşamasında, savunucusunun yardımına başvurması mümkündür.

... Uygulamada 30 gün, uzatmalarla 60-90 güne ulaşan uzun bir süre yargıç güvencesinden yoksun, kolluk kuvvetlerinin elinde bulunan sanıkla savunucusunun görüşmesi, haberleşmesi hatta yerini bile öğrenebilmesi kesinlikle mümkün değildir. Bu durum birçok sakıncalar yaratmakta, özellikle son soruşturma aşamasında işkence altında ikrar savlarına yol açmaktadır. Ceza Usulü Muhakemeleri Yasasının ek 1. maddesinde gösterilen siyasal nitelikte suçların hazırlık soruşturmasının savcı tarafından yapılacağı hükme bağlanmaktadır. Aynı Yasanın ek 3. maddesi de bu suçların hazırlık soruşturmasının bizzat savcı veya yardımcıları tarafından ya da yargıç tarafından yapılacağını hükme bağlamaktadır. Sanık için bir güvence olan bu hüküm hiç uygulanmamaktadır. Sanıkların sorguları kolluk kuvvetleri tarafından yapılmakta, sanık ifadelerini saptayan tutanaklarda ise ifade alan memurların isim ve soyadları yerine “Tim A”, “Tim B” veya “Soruşturma Ekibi” gibi tanımlar kullanılmaktadır. Böylece, işkence altında ifade alındığına ilişkin iddiaların izlenme ve sorumlular hakkında yasal işlem yapabilme olanağı fiilen ortadan kaldırılmış bulunmaktadır.

... Grup davalarındaki onlarca sayfa soruşturma ifadeleri ve yüzlerce sayfa mahkeme tutanaklarının değerlendirilmesini, müvekkil ile bir dakikalık cezaevi görüşlerinde izah edebilmenin mümkün olup olmayacağını elbette takdir edersiniz. Cezaevinde müvekkillerimizle görüşmelerimizde bazen iki bazen dört gözlemcinin bulundurulmasının yasada yeri olmadığını ve keyfi bir uygulama olduğunu belirtiyoruz. Kamu hizmeti yapan avukatların onuru ile bağdaşmayan uygulamalarla karşı karşıya kaldığımız tüm sorumlularca bilinmektedir. Avukatların üstü başı çantası aranmakta, sade vatandaş muamelesinin ötesinde, avukata sanık gözüyle bakılmaktadır.

... Bu açıklamaların ışığında Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri mahkeme ve cezaevlerindeki uygulamaya bakıldığında;

... Mahkeme salonlarında sanık müvekkillerle görüşme olanağı tamamen ortadan kaldırılmıştır. Cezaevindeki görüşmeler ise en çok bir-iki dakika ile sınırlandırılmıştır.

... Çok yakın bir zamana kadar tutuklulara yazılı talepte bulunmaları için kağıt ve kalem verilmemiştir. Yasalarımızda savunmaların mutlaka sözlü yapılacağına ilişkin hiçbir hüküm yoktur.

... Yasalarımız, tutuklu sanığın mahkeme huzuruna çıkarılırken her türlü baskı ve korkudan uzak olmasını vasetmektedir. Bu hüküm olağanüstü veya sıkıyönetim dönemleri için de geçerlidir. Buna karşın, mahkemelelerimizde tutukluların baskı ve korkudan uzak oldukları söylenemez. Sanığın elinin kelepçeden çözülmesi serbest ve korkudan uzak olduğu anlamı-

na gelmeyeceği Askeri Yargıtay içtibatlarından anlaşılmaktadır.

... Yasalar savcı ve yargıç önünde alınmayan ifadelerin kanıt olarak değerlendirilemeyeceğini hükme bağlamıştır. Mantıkende, hukukende doğru olan ve yasaların men ettiğini hayata geçiren sorumlular hakkında işlem yapmak, başta hukukçulara özellikle adalet dağıtan kurumlara düşer. Onların varlık nedeni budur. Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Cezaevinde, şimdiye kadar onlarca tutuklu veya hükümlü hayatını kaybetmiştir. Bu ölüm olayları, sanıkların iddialarına göre işkence sonucu meydana gelen vakalardır. Bu konuda mahkemelerin önlem almasını ısrarla istemelerine karşın, iddianın doğruluğunun veya yanlışlığının saptanması için, üzülerek belirtelim ki, mahkemelerimiz hiçbir girişimde bulunmamış ve ölüm olaylarının sebeplerinin neler olabileceğini araştırmamıştır.

... İlkel toplum adaletinden günümüz adaletine kadarki tüm evrelerde, işkenceye dayalı olarak alınan ifadelerde, fail hakkında hüküm verildiği bilinmektedir. Fail neden bazı fiilleri üstlenmeye, yani ikrara zorlanmaktadır? İkrar failin özgür iradesi sonucu sağlıklı ve gerçeği yansıtıyorsa ondan kuşku duymak mümkün değildir. Ancak kişinin kendi aleyhinde beyanda bulunması doğal olmadığına göre, hangi koşullarda aleyhinde beyanda bulunacağı Askeri Yargıtay kararlarından anlaşılmaktadır. Askeri Yargıtay kararlarına göre kişi ya cinnet döneminde veya işkence ve baskı altında olduğu zaman, kendi aleyhinde beyanda bulunabilir. Aksi durumun düşünülməsi insan doğasına aykırı bir düşünce olur.⁹¹

Diyarbakır Barosu avukatlarından Erdinç Uzunoğlu, Hasip Kaplan, Mustafa Özer, Hacı Akyol ve Süleyman Demirkapı 76 sayfalık savunma metninin okunmasını bitirdiklerinde; tüm zorluklara karşın hukukun üstünlüğünü savunmanın ve müvekkillerini savunmuş olmanın ortak kıvancını taşıyarak görevlerini gereğince yapmalarının tadına vardılar. Müvekkilleri ile ilgili elde edebildikleri tüm kanıtları tek tek sıraladılar. Bizler, duruşma salonunda avukatlarımızın manifesto niteliğindeki bu savunmasını can kulağıyla dinledik, kendileriyle gurur duyduk.

Bizler gurur duyarken, savunma, komutanların canını sıktı. Bu savunmayı nasıl yaparlar diye emir komutayla yukarıdan yargılanmaları bildirilmiş

⁹¹ Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı I Nolu Askeri Mahkemesinde 114 sanıklı, 1981/260 dosya numaralı TKP, İGD, İKD ve İLD örgütleri davası avukatlarının esas hakkındaki savunmaları (4.6.1884). Avukatlarımızın bu savunması daha sonra Erbil Tuşalp tarafından kaleme alınan 12 Eylül Tutanakları *BİN TANIK* isimli kitaba da konu olmuştur. (Dost Kitabevi Yayınları, 3. Basım, Ankara 1986, s. 186-193).

olmalı ki, savunmadan elli bir gün sonra savunmayı yapan beş avukat bir iddianameyle karşı karşıya kaldılar. Hukukun olmadığı yerde savunma hakkının kutsallığı olur mu? Generallerin iki dudağı arasından çıkan her söz hem kanun, hem hukuk olur. Askeri savcılık beş savunma avukatının “Mahkeme heyetine hakaret” ettiklerini iddia edip; “Mesnet suçtan sanıklar hakkında yapılan hazırlık tahkikatı sonunda;

Diyarbakır Sıkıyönetim (I) Numaralı Askeri Mahkemesinde 1981/260 esas sayılı TKP, İGD, İKD, İLD örgütleri davasının bir kısım sanık vekilleri olan avukatlar, müştereken hazırladıklarını bildirdikleri, esas hakkındaki savunmalarında, mahkeme heyetinin harici bir takım unsurların tesirinde kaldığını, peşin fikirli hareket ettiklerini, işkencelere yeşil ışık yaktıklarını ve savunma haklarının kısıtladıklarını ileri sürerek, duruşma heyetine iştirak halinde hakaret ettikleri anlaşılmakla;

Duruşmanın Diyarbakır Sıkıyönetim I Numaralı Askeri Mahkemesi’nde açılmasını, sanıkların eylemlerine uygun TCK 164/1, 268/1, 1402 s.k. 17/1. maddeleri uyarınca cezalandırılmaları talep ve iddia olunur”⁹² denildi.

Böylece savunmalarımızı yapan avukatlar savunulacak duruma düştüler ve yargılandılar. Yargılama sonunda aklandılar. Amaçları gözdağı vermektir.

Değerli bu beş avukat, beni ve TKP Davasından yargılananları en zor günlerde savundular. Sadece bizleri değil, değişik davalardan binlerce insanı da savundular. Haklarını ödeyemeyiz. Avukatlarıma selam ve saygılarımı tarih not etsin.

Çünkü onlar bu savunmayla tarihe not düştüler. İnsanlığın ve hukukçuların yüz akı oldular.

* * *

Bu esaslı savunma esnasında “Müvekkillerimizin Bireysel Durumları” başlığı altında şahsımla ilgili avukatım Erdinç Uzunoğlu’nun yaptığı savunmayı da vermek istiyorum:

“MÜSLÜM ÜZÜLMEZ:

Bu müvekkilim 7.10.1982 tarihinde İstanbul’da gözaltına alınmış ve soruşturma ekibince bir kere İstanbul’da sorgulanması yapılmıştır, iddianamedeki gözaltı tarihi 22.10.1982 olarak geçmekte ise de bu doğru değildir. Doğru olan 7.10.1982 tarihli dir. Müvekkilim kendi yapmış olduğu savunmasında da belirtildiği üzere 22.10.1982 tarihinde Diyarbakır’a getirilinceye kadar, kendisine İstanbul’da her tür işkence uygulanmıştır. Daba sonra bu iş-

⁹² Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı’nın 25.7.1984 Tarih ve 1984/1314 esas 1984/183 karar sayılı iddianamesi.

kence 38 günlük Diyarbakır soruşturmasında da devam etmiştir. Tutuklanıp cezaevine götürüldükten sonra da samimi itirafta bulunması için bu kere cezaevinde işkencenin daba yoğun ve değişik türü kendisine uygulanmıştır. Kişi bir suçtan dolayı defalarca ve çok uzun süre soruşturmaya tabi tutulmaz. Hele hele işkence yapılmaz. Anayasamız ve diğer mevcut yasalarımız buna izin vermemektedir. Bu tür bir uygulamanın mabsulü olan soruşturma ifadesine dayanılarak cezalandırılması ise yasaların hiçe sayılması ya da rafa alınması anlamına gelir kanımca. Müvekkil savcılık tutuklama mahkemesi ve huzur mahkemesinde soruşturma ifadelerini kabul etmediğini ve kabul etmeyiş nedenlerini defalarca belirtmiştir. Diğer sanıkların soruşturmada müvekkilimle ilgili belirlemeleri atfı cürümden ibaret olup, hukuksal değeri olmayan anlatımlardır. Müvekkilim ne TKP ve ne İGD üyesidir.

Üyesi olduğu hususunda dosyada maddi ve inandırıcı yasal delilde mevcut değildir. TCK. 141/1. Maddesini ihlal eden eylem ve işlevi olmadığından, beraatına karar verilmesini saygılarımla arz ve talep ederim.”

Arkadaşlarımızın cezaevindeki onurlu duruşu ve savunmalar

“Utanç duyulan bir yaşam yaşanmamalıdır.” Seneca

TKP davasından tutuklu bulunanlarla gözaltında, cezaevinde ve mahkemelere gidiş gelişlerde fırsat buldukça kendi aramızda konuşur ve nasıl bir tutum almamız gerekir diye görüş alışverişi içinde olurduk. Cezaevinde koğuşlar arasında da haberleşirdik. Kadro niteliğindeki arkadaşların büyük bir çoğunluğu soruşturmalardaki olup bitenleri ve ifadeleri bir tarafa bırakalım, cezaevinde ve duruşmalarda onurlu bir duruş sergilemek için elbirliğiyle çalışalım, hareket edelim; arkadaşların toparlanmalarına yardımcı olalım; şimdi bize düşen görev budur diyor ve kişilerle ilgili kararı ancak partinin verebileceğini söylüyorduk. Bu anlayışla da çalıştık.

Cezaevinde ve duruşmalarda iyi bir sınav verdiğimizizi düşünüyorum.

Yine ortak oluşan bir kararla duruşmalarda parti üyeliğini kabul etmedik. Aslında buna karar da diyemeyiz. Yaptığımız bir alışkanlığın tekrarıydı bence. TKP defalarca tutuklamalara uğramış bir partidir. Yapılan tüm mahkemelerde ajan ve polis olanların dışında hemen hemen hiçbir TKP üyesi genellikle parti üyesi olduğunu kabul etmemiştir. Bizlerde tarihsel ve örgütsel nedenler ve mücadele anlayışı gereği eski yoldaşlarımız gibi davrandık. Parti üyesi olanlar parti üyeliklerini kabul etmediler. Bugün geriye dönüp baktığımda, bu davranışımızın eksik olduğunu düşünüyorum. Parti üyeliği-

ni kabul etmeden komünist olduğumuzu açıklayabilir ve politik içerikten yoksun savunmalar yerine, aramızda iş bölümü yaparak mahkemede politik düşüncelerimizin bir kısmını dile getirebilirdik bence.

Ben, 28 Mayıs 1984'te yaptığım yazılı savunmada sonuç itibarıyla: "İddianamede TKP, mütalaada ise İGD ve TKP üyesi olduğum iddia edilmekte. Benim İGD ve TKP üyesi olduğum şimdiye kadar kanıtlanamamıştır. TKP üyesi olarak kimseyi tanımamaktayım." Ve , "Benim 141/1. maddesini ihlal ettiğimi gösterecek hiçbir maddi kanıt dosyada bulunmamaktadır." "BERAAT ve salıvermemi talep ediyorum" dedim.

Bu savunmamdan yaklaşık bir ay sonra ise, 8 Haziran 1984 tarihinde yapılan duruşmada TC. Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı (I) Numaralı Askeri Mahkemesi "TKP ÖRGÜTÜ GEREKÇELİ KARARI"nı açıkladı⁹³.

Kararda şahsımla ilgili şunlar yazılmaktadır; "...sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses, iktisadi veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmeye matuf cemiyete" girdiği sübuta erdiğinden "TCK.nun 141/5. maddesi 1. cümlesi gereğince takdiren BEŞER YIL SÜREYLE AĞIR HAPİS CEZASIYLA MAHKUMİYETİNE";

"TCK.nun 173/3. maddesi gereğince Birer yıl sekizer ay süreyle sanık Müslüm ÜZÜLMEZ'in Ergani ilçesinde, ikamete emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmasına;"

"TCK.nun 31. maddesi gereğince hükmolunan ceza süresi kadar bir müddetle sanığın hiddematı ammeden memnuiyetine;"

"Sanık Müslüm ÜZÜLMEZ'in başka suçtan tutuklu veya hükümlü değilse derhal salıverilmeleri için Sıkıyönetim As. Savcılığına yazı yazılmasına," (s.100)

Ve gerekçeli kararın sonunda sanıkların, sanık avukatlarının, As. Savcı Muzaffer YARABAŞ'ın "huzurunda, tutanakta yazman Osman TEMEL olduğu halde talebe kısmen uygun, kısmen aykırı olarak oy birliğiyle verilen karar, yargı yolları açık olmak üzere açıkça okunup, anlatıldı. 8 HAZİRAN 1984.

Gerekçeli kararın altında imzası olanlar:

BAŞKAN: Süleyman TOKATOĞLU Hv.P.Kd.Binbaşı (1962-135)

DURUŞMA HAKİMİ: Savaş ÇELİKEL Hakim (20869)

HAKİM ÜYE: Ülkü COŞKUN As.Hak.Kd.Yzb. (1976-YD-9) Kararda imza-

⁹³ Esas No: 1981/269, Karar No: 1984/188

sı yok. bu durum şöyle açıklanmış: “(Gerekçeli karar yazıldığı sırada Ankara D.G.M.ne tayini çıktığından imzada bulunamadı)”⁹⁴

T.YAZARI: Osman TEMEL Sivil Memur (K-3108)⁹⁵

Ceza almam hiç önemli değildi, benim için önemli olan “Gerekçeli Karar”ın açıklandığı duruşmada tahliyeme karar verilmesiydi.

Tahliyeme çok sevindim.

Tahliye olmam, siyasi şubede polisin gözdağı ya da pazarlığı

dağlar taşlar uçan kuşlar merhaba!

Tahliye olanlar Cezaevi İdaresi’nce hemen bırakılmıyordu. Aradan bazen birkaç gün veya hafta geçtikten sonra tahliye olanlar İdare’ye çağırılıyor, hatta bazıları hücrede bekletiliyordu. Tahliye olanların dosyaları yeniden araştırıyor, savcılık ve polise yazılar yazılıp haklarında başka açılan dava veya tutuklama kararı var mı diye soruluyordu. Gelen cevaplarda bir şey yoksa serbest bırakılıyordu. Yazışmalar yüzünden bazen tahliyeler altı ayı, bir seneyi de bulabiliyordu. Örneğin akrabam Kamil Sümbül bir yıla yakın bu yazışmalar yüzünden fazladan yatmış ve gecikmeli tahliye edilmiştir.

Ben ve birlikte yargılandığımız davadan tahliye olan arkadaşlarım Abdullah Azizoğlu, Ali Ergün, Abdulbari Dilek, Abdulhalim Bayın, Selçuk Topçu, Nuri Doruk, İbrahim Kışlak, M. Beşir Doğan, Hüsnü Güzel, Emin Güleker, Reva Ozan, Saba Ozan, Muhammet (Mehmet) Salık, U. Ulvi Ünal... 14 Haziran’da koğuşlardan çıkartıldık. Arandık. İdarece tutanaklar tutuldu ve bizler imzaladık. Ardından sivil siyasi polisler teslim edildik. Siyasi polisler bizleri bir minibüse doldurup Yenişehir’de yeni yapılan Emniyet Müdürlüğü’nde 1. Şubeye götürdüler.

Siyasi şubede bizleri salon gibi bir yere aldılar. Burada polisler tahliye olan on beşe yakın arkadaşların sırayla fotoğraflarını çekip parmak izlerini alıyordu. Ben en arkada kalarak hem arkadaşlarımı, hem de polislerin davranışını izliyordum. Burada bir şey dikkatimi çekti, parmak izini alan polis

⁹⁴ Ülkü Coşkun: Diyarbakır’daki “görevini” hakkıyla(!) yapması nedeniyle Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi’ne savcı olarak atanıp ödüllendirilmiştir. Ankara DGM’de Uğur Mumcu Cinayeti Davası ve Kutlu –Sargın Davası gibi çok önemli davalarda savcılık yapmıştır.

⁹⁵ Gerekçeli Karar. Sayfa: 200-201.

sessiz bir şekilde arkadaşlara bir şeyler söylüyor ve arkadaşlar da tamam, olur anlamında başlarını sallıyorlardı. Merak ettim? Sıra bana geldiğinde fotoğraf çekme işleminden sonra parmak izi alınırken, polis kulağıma; “Bir daha bu işlerle uğraşma. Siyaseti miyaseti bırak. Mühendisin, yazık değil mi? İşine gücüne bak. Bak bu defa kurtuldun, ama bir daha buraya gelersen, zor kurtulursun. Seni bir daha buralarda görmeyeyim. Bu işlerle bir daha uğraşmayacaksın. Tamam mı?” türünde tehdit ve uyarı karışımı bir şeyler söyledi.

Ben, sesli ve herkesin duyacağı bir şekilde espiyle karışık; “Bizler bu işleri yapmayınca sizler ne iş yapacaksınız? Hepiniz işsiz kalırsınız. Sizin buradaki varlığınız bizim var oluşumuza bağlıdır. Size maalesef söz veremeyeceğim” dedim.

Polis neşeli bir şekilde; “Ulan namussuzum... bir tek sen harbi oldun, delikanlı adamsın. Diğer hıyarlar, yavşaklar ne söyledimse kuzu kuzu başlarını salladılar. Otur, sana bir çay söyleyeyim, delikanlı adamı severim” deyip, çaycıya çay getirmesi için seslendi. Polisin bu söylediklerine, arkadaşlarımı ve yoldaşlarımı yakından tanıdığım için, içimden güldüm.

Kıssadan hisse: Onurlu bir duruşun olursa, karşında kim olursa olsun sana hep saygılı davranır. Zayıf davranıp elini verdiğinde kolunu kaparlar, kolunu verdiğinde bedenini. Yani bu işin sonu yok!..

Siyasi Şubeden akşamüzeri Selçuk Topçu hariç (askerlik nedeniyle) tümümüz serbest bırakıldık. Çıkınca vedalaşıp ayrıldık, çünkü bizleri bekleyenler vardı.

VI. Bölüm

SORUŞTURMA VE CEZAEVİYLE İLGİLİ BAZI HATIRLATMA VE DEĞERLENDİRMELERİM

Cezaevi ile ilgili önemli üç hatırlatma

*“Gördüğün gibi, içeri girdiğim ne kadar belli
Ama tekrar dışarı çıkacak mıyım, işte bu çok şüpheli.” İbni Sina⁹⁶*

İbni Sina'nın dediği gibi cezaevinden sağ çıkacağımdan şüpheliydim, ama çıktım. Beton kalın duvarların ardında gizlice işlenen suçların veya gizlendiği sanılan vahşetin gün yüzüne çıkmayacağı sanıldı, düşünüldü. Ama boşuna, gerçekler en küçük bir çatlaktan sızan su gibi bir gün yüzüne çıktı ve çıkıyor. Çıkan bilgiler sayesinde “Diyarbakır Gerçeği” artık dünyaca bilinir oldu.

Nasıl olmasın ki? Gazetelerde, dergilerde, televizyon ve radyolarda çok haber oldu, çokça anlatıldı. Araştırmalara konu oldu. Romanlarda, hikâyelerde, şiirlerde, filmlerde yer aldı. Cezaevinde kalan çok kişi yaşadıklarını yazarak kitaplaştırdı. TBMM'de zaman zaman tartışıldı ve tartışmalara neden oldu. Meclis Araştırma Raporları'nda sayfalar dolusu yer aldı. Yurt içinden ve yurtdışından insan hakları örgütleri edindikleri bilgileri arşivleyip, bunları raporlar halinde belgeleriyle yayınlarak kamuoyunu bilgilendirdi, dikkatleri cezaevine çekmeye çalıştı. Avrupa Parlamentosu'nu, Avrupa Konseyi'ni, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni hep meşgul etti. Heyetler gelip gitti ve çoğu kez de Türkiye kınandı ya da cezalandırıldı. 29 Nisan 2008 tarihli İngiliz The Times gazetesi tüm dünyaya Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi'nin

⁹⁶ Aktaran: Burchard-Sonja Brentjes, *İbni Sina (Avicenna)*, 2.Baskı, Pencere Yayınları, s. 44.

“Dünyanın en kötü 10 cezaevi” içerisinde yer aldığını duyurdu.

Cuntanın başı Kenan Evren, 12 Eylül darbesinin hemen ardından yaptığı bir açıklamada, “süratle cezaevleri yapımına başlandığını ve Diyarbakır’da büyük bir cezaevi yapımının talimatının verildiğini” mealen kendi ağzından açıklamıştı. Bu açıklama 5 Nolu Cezaevi’nde yapılan her şeyin 12 Eylül Planı’nın bir parçası olduğunun delilidir. 5 Nolu’da tutsak edilenlerin sayısal olarak çok büyük bir kesimi Kürt ve muhalif oldukları için zalimce vahşi işkencelere maruz kalmışlardır. Bu cezaevinde yapılanlar salt Esat Oktay Yıldırım veya Ali Osman Aydın’ın marifeti veya sadistliğiyle olan şeyler değildir. 12 Eylül Planı dâhilinde “emir komuta zinciri” içerisinde adım adım, aşama aşama yapılan uygulamalardır. Genel bir planın çok önemli bir parçasıdır. Böyle değerlendirmek gerekir diye düşünüyorum.

Aradan çok uzun yıllar geçse de Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcısı Durdu Kavak’ın Diyarbakır Cezaevi’ndeki işkencelere yönelik soruşturma başlatması önemli bir adımdır.⁹⁷ Ayrıca politik olarak Kemalist zihniyeti temsil eden “devlet partisi” CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun “işkence merkezi” olarak kullanılmış olan Diyarbakır Cezaevi’ni, bir “toplumsal barış müzesine” dönüştürecekleri yönündeki Batman açıklamasını da önemli bir gelişmedir.⁹⁸

Umarım bunların arkası gelir.

Arkası gelmeseyse bile 5 Nolu tarihin hafızasına öyle bir yazıldı ki, bin yıl geçse de ne yapılanlar, ne de yapanlar unutulmayacaktır!

Diyarbakır cehenneminde yaşamış biri olarak önemli üç hatırlatmada bulunmak istiyorum:

1. Etik açıdan bazı şeylerin doğru bilinmesi ve doğru anlatılması gerekir. TKP davasından yargılanan bizler 5 Nolu’ya götürüldüğümüzde tüm acımasızlığıyla dayak, işkence ve çeşitli baskılar devam etmiş olsa bile, doğrusu 5 Nolu’da zulüm inişe geçmişti. İşkence ve baskılar esas olarak bizler cezaevine gitmeden bir yıl kadar önce zirvesine çıkmıştı. Mazlum Doğan’ın 21 Mart 1982’de Newroz günü baskıları protesto ederek kendisini hücrede asması; 18 Mayıs 1982’de Ferhat Kutay, Necmi Önen, Eşref Anyık ve Mahmut Zengin’in koğuştaki duvarları boyamak için alınan tiner ve boylarla kendilerini yakmaları; 14 Temmuz 1982’de baskıların durması için başlatılan ölüm orucunda 7 Eylül’de Kemal Pir, 12 Eylül’de Hayri Durmuş, 15 Eylül’de Akif

⁹⁷ 16 Nisan 2011 tarihli ajans haberleri, yazılı ve görsel medya.

⁹⁸ 22 Nisan 2011 tarihli ajans haberleri ve <http://chphaber.com/haber.asp?id=2673923>

Yılmaz ve 17 Eylül'de Ali Çiçek'in yaşamlarını yitirmesi sonucunda işkence ve baskılar eskiye oranla azalmıştı. Örneğin ben cezaevine gittiğimde İç Güvenlik Amiri Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım cezaevinde yoktu. Ölüm orucundaki ölümlerden sonra birden bire yok olmuş, yerine Ali Osman Aydın bakıyordu. Ve yine yüzbaşının meşhur köpeği Co'da yoktu. Ve yine ben cezaevine gittiğim dönemde eskisi gibi bok yedirmeler, fare yedirmeler, jop sokmalar da yoktu (veya vardiysa ben duymadım). Cezaeviyle ilgili yazıp çizerken bu önemli farkı göz ardı etmemeliyiz.

2. Bizim düşüncemizi paylaşan arkadaşlarımızdan 5 Nolu'da en fazla zulüm gören bana göre Salih Şimşek ve Ali Haydar Üzülmaz'dır. Metin Danış, Yavuz Binbay ve daha TKP operasyonu yapılmadan önce çeşitli nedenlerle tutuklu bulunan İGD'li gençler ile "Birlik Dayanışma" grubundan arkadaşlardır. Çünkü bunlar zulmün zirvede olduğu dönemde, daha bizler cezaevine düşmeden önce cezaevindeydiler. Bu yoldaşlarımız tavır ve duruşlarıyla İdare'nin şimşeklerini üzerlerine çektikleri için acımasız cezalara çarptırılmışlardır. Ama aynı zamanda tavır ve duruşlarıyla cezaevindeki tutuklu ve hükümlülerin gönüllerinde taht kurmuşlardır. Bizler cezaevine götürüldüğümüzde bu yoldaşlarımızın bırakmış olduğu olumlu bu havanın çok faydasını gördük diyebilirim.

3. Diyarbakır Cezaevi'ni kim nasıl anlatırsa anlatsın, anlatılanlar hep yetersiz kalacaktır. Bizler sadece tutuklular açısından gördüklerimizi, bildiklerimizi anlatmaktayız veya işin bu yanını bilmekteyiz. Birde öteki yüzü var: Bu cehennemde birde görev yapanlar. Bunlar hakkında ne biliyoruz? Pek fazla bir şey bildiğimizi söyleyemem, ama fazla bir şey bilmesek de bir tek örnek bile olayın vahametini göstermeye yeter bence. 22 Ocak 2011 günü İnşaat Mühendisleri Odası Konferans Salonu'nda Diyarbakır Gerçeğini Araştırma ve Adalet Komisyonu, İHD Genel Merkezi, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Tabipler Birliği ve 78'liler Girişimi İnsan Hakları Platformu'nun ortaklaşa düzenlediği "Türkiye, Diyarbakır Cezaevi Gerçeği İle Yüzleşiyor" sempozyumunda Psikoterapi Uzmanı Dr. Fikret Zengin'in kürsüden söylediklerini buna örnek verebilirim. Dr. F. Zengin; "Diyarbakır Cezaevi gardiyanlarından biri tedavi için bana geliyordu. Ancak bir süre sonra ortadan kayboldu. Araştırdım; meğer psikolojik sorunlarından kurtulamamış ve onun sonucunda intihar etmişti" diye açıklamıştır.

Konuşmayı izleyenlerden Gazeteci Mehmet Korkmaz bu vakanın ayrıntılarını Dr. F. Zengin'den öğrendikten sonra şunları yazmıştır: "Terhis olduktan sonra Ege'deki bir ilde yaşayan ailesinin yanına dönen gardiyan, cezaevinde uyguladığı işkenceyi aile fertlerinin üzerinde de denemeye kalkış-

mış. Ailesi bakmış olacak gibi değil, bunu Almanya’da yaşayan bir bayanla evlendirip ondan kurtulma yolunu seçmişler. Ancak aynı sorunlar Almanya’daki yeni hayatında da baş göstermiş. Bunun üzerine Almanya’daki sosyal güvenlik olanaklarından yararlanarak psikolojik tedavi görmeye başlamış. Tesadüf bu ya, Bingöllü hemşerimiz Fikret Zengin’e denk gelmiş. Ancak Dr. Zengin’in uyguladığı terapi kâr etmemiş olacak ki, gardiyan bir başka klinikteki tedavisi sürerken canına kıymış.” Fikret Zengin’e, Almanya’da kendisine tedavi için Diyarbakır Cezaevi’nde baskı ve işkenceleri yaşamış olanların da geldiğini, “Ama işkenceci gardiyanın durumu, işkence ettiği mahkûmlardan çok daha kötüydü” diyor.”⁹⁹

Diyarbakır cehenneminde görev yapan diğer gardiyanların, askerin ve polislerin sosyal ve ruhsal yaşamı nasıldır acaba?..

Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcısı Durdu Kavak’ın Milli Savunma Bakanlığı’ndan ve ilgili diğer kurumlardan yazıyla Diyarbakır Cezaevi’nde görev yapan personelin isim listelerini istemiş olması nedeniyle muhtemelen bir isim listesi gönderilecektir. İnsan hakları örgütleri, vakıflar, bilim çevreleri komisyonlar kurarak gelecek bu listeler üzerinde araştırmalar yapıp bu konuda bazı verileri elde edebilirler bence.

Soruşturma ve cezaevi süreciyle ilgili kısa bir değerlendirmem

“Kurtulunca acıyı anımsamak tathıdır” Euripides

Türkiye Komünist Partisi’ne üye olmaktan yakalandım. İstanbul Gayrettepe’de ve Diyarbakır Kurtuluş Kışlası’nda soruşturmalardan geçirildim. Sonra 5 Nolu Cezaevi’ne gönderildim. Yaklaşık iki yıl cezaevinde kaldım ve TCK 141/1 maddesinden yargılandım. 5 yıl ceza aldım ve Yargıtay cezası az bulup artırılmasını istedi. 141-142 kaldırılınca dava dosyam kapandı.

Aradan çok zaman geçti. Hatırlayabildiklerimin bir kısmını yukarıda yazmaya çalıştım. Tekrarda olsa değerlendirme babında yinede bir iki şey söylemek istiyorum:

1. Prensip olarak yakalandığımızda parti üyeliğini kabul etmememiz gerekiyordu. Başka bölgeleri bilmiyorum, ama Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı’nca TKP’den gözaltına alınan ve Askeri Mahkeme’de yargılanan hemen hemen tüm parti üyeleri bir iki istisna dışında soruşturma safhasında

⁹⁹ Mehmet Korkmaz, Diyarbakir@yahoo.com (27.01.2011)

işkencede parti üyesi olduklarını açıklamak veya kabul etmek zorunda kaldı. Yani ben dâhil hiçbirimiz parti normlarına uymadık.

2. Ve yine ben dâhil bir iki istisna dışında tüm arkadaşlarım genel olarak ağır fiziki ve psikolojik baskı ve işkence sonucu, gözaltı veya sorguda parti üyeliğini kabul etmenin yanında “bir kısım şeyleri” anlatmak zorunda kaldı, ama bizim davadan ispiyoncu, muhbir ve “bülbül gibi konuşanlar” çıkmadı. Poliste “en çok konuşan” bile bazı şeyleri gizledi veya sakladı diyebilirim.

3. Cezaevinde gevşek davranan arkadaşlarımız olsa da, ilk şoktan sonra genelde toparlandık. Cezaevi genelinde saygın bir yerimiz vardı bence. Aynı davadan birlikte yargılandığımız tutuklular arasından cezaevinde sadece bir tane “itirafçı” çıktı ve o da çok kısa bir sürede itirafçılıktan vazgeçti. Cezaevinde ruhunu teslim eden ise çok şükür hiç olmadı.

4. Ben kişisel olarak sorguda, işkencede ve cezaevinde üç şey öğrendim diyebilirim: Birincisi, zor günlerde insanların kişiliğinin belli olduğunu; ikincisi, polis bir şey bilmediğinde direnmenin çok kolay olduğunu; üçüncüsü, polis çok şey bilse de direnmenin gerekli olduğunu.

5. Kendimle ilgili ise şunları söyleyebilirim: Tutuklanma tarihim incelendiğinde, en son tutuklananlardan biri olduğum görülecektir. Gözaltına alındığımda polis parti, parti örgütleri, partinin çalışma yöntemi ve partililer hakkında çok geniş bilgiye ulaşmış, bilgi edinmiş ve partinin Kürdistan’daki önemli kadrolarının büyük çoğunluğunu ele geçirmişti. Bu olumsuzluğa rağmen ben, yeni bir şey, yeni bir bilgi vermemeyi ve ardımdan kimseyi polise getirmemeyi hedefledim. Bunda da başarılı olduğumu düşünüyorum.

6. Sorguda, gözaltında, cezaevinde korkutmak, yıldırma, hiçleştirme, devrimci politikaya olan ilgiyi yok etmek, tedirgin kılmak, güven duygusunu öldürmek ve güvensizlik tohumu ekmek için; hep, “eğer buradan çıkarmanız sakın kurtulduk diye düşünmeyin. Çoğunuz hastalıktan gideceksiniz. Çoğunuz da sakat kalacaksınız. Geriye kalanlarda adım adım takip edilecektir” diye sürekli gözdağı veriliyordu. Kim ne kadar bundan etkilendi, bilmiyorum. Bildiğim kendimin mücadeleye kaldığım yerden devam ettiğimdir.

7. Polisteki tutumumda eksikliklerimin yanında, polis “ifadem” ve mahkeme kararlarında benimle ilgili olarak birçok doğruların yanında birçok da yanlışlıklar var. Özetlemem gerekirse:

- Parti üyesi olduğumu kabul ederek, parti ilkelerine ters düştüm.
- Gerçek parti ismim açıklanmamıştır. Polis ifadelerinde ve diğer belgelerde bazen Hasan Göçer, bazen de Hasan Koçer geçmektedir. Benim parti ismim: Hasan KOÇERO idi.

- Polis ifadelerimde; gözaltına alındıklarında benim parti üyesi ve hücre sekreteri olduğumu ifadelerinde açıklayan Mehmet (Muhammet) Salık, Tahsin Erdoğan ve Abdullah Azizoğlu ile polisçe aranan Şeref Yıldız, Fevzi Karadeniz ve Heybet Atsız'ın dışında parti üyesi olarak kimsenin ismi geçmemektedir.

- Ömer Ağın'la birlikte çalışmama rağmen “ifadelerimde” parti ilişkimizi açıklayan hiçbir satır bulunmamaktadır. Ömer Ağın'ında böyle bir ifadesi yoktur.

- Bana bağlı parti örgütleri ve tanıdığım yoldaşlarım hakkında tek bilgi vermedim. Yakalandığım zaman Ergani, Çüngüş, Maden-Gezin, Lice, Dicle, Mazıdağı ve Diyarbakır Merkez örgütleriyle şu veya bu şekilde ilişkilerim vardı ve aynı zamanda bölge illegal yayın dağıtım ağından sorumluydum.

- Polis ifademde yazıldığı gibi “kurye” değildim. Randevu esnasında, en son yakalananlardan olduğum için, polisin elinde benimle ilgili bilgilerin verilmiş olması nedeniyle, en ucuz şekilde atlatmak için bu hikâyeyi kendim uydurdum. Ve tuttu.

- Reva Ozan'la randevuda yakalanmama rağmen, Reva Ozan ile parti ilişkisini kabul etmedim. Oysa onunla ilişkim vardı. Zaman zaman randevularına kendisi geliyordu.

- Polis ifademde yazıldığı gibi ben Heybet'e bağlı çalışmıyordum, Heybet bana bağlı çalışıyordu.

- Polis ifademde dikkat çekici bir şey daha var. CHP. Ben, CHP'nin sosyalist bir parti olduğu veya onunla ilgili bir şey söylediğimi hatırlamıyorum.

8. Yakalanmam olayını Ömer Ağın, *Alev Duvar ve TKP*¹⁰⁰; Enver Sezgin, *Batman'dan Bolşoy'a*¹⁰¹; Fevzi Karadeniz, *Yaralı Zamanlar*¹⁰² isimli kitaplarında yazdılar. Yazılanlar genelde doğru, ama ayrıntılarda farklılıklar ve yanlışlıklar var. Olayı yaşayan ben olduğum için, işin doğrusu 5. Bölüm'de yer alan “Sonunda Olan Oldu: “Kuş Kafese Girdi” başlığı altında yazdığım gibidir.

¹⁰⁰ Ömer Ağın, *Alev, Duvar ve TKP*, Gendaş Kültür, İstanbul 2003, s. 221-223.

¹⁰¹ Enver Sezgin, *Batman Bolşoy*, Gendaş Kültür, İstanbul 2003, s. 215-217.

¹⁰² Fevzi Karadeniz, *Yaralı Zamanlar*, Belge Yayınları, İstanbul 2010, s.111.

VII. Bölüm

CEZAEVİ SONRASI PARTİ ÇALIŞMALARI

“Kavuşmamızın ve güzel günlerin şerefine içelim”

“Nâdan meclisinden bıktım usandım

Mey diye bir kase içkiye kandım” Cuma Üzülmöz

Tahliye olunca Ergani'ye babamlara gittim. İlk işim üzerimdeki giysileri çıkartmak ve banyo yapmak oldu. Üzerimdeki tüm giysileri çıkartıp kiri ve kokularıyla birlikte yaktırdım. Cezaevinin bir daha ne bitini görmek istiyordum, ne de kokusunu almak. Sonra sevinç, üzüntü ve hüznün üçgeninde ailemle karşılıklı hasret giderdik.

Güzel yemekler yapıldı, ama çok az yedim. Canım istemedi. Oysa cezaevindeyken tüm yemekler gözlerimin önünden geçirdi. Çay istedim. Demlendi. Kız belli ince cam bardaklarda çaylarımızı içerken başladık konuşmaya. Genellikle babam, anam, evde olan kardeşlerim anlattı, ben dinledim. Soruşturmaları ve cezaevi cehenneminde yaşadıklarımızın neyini anlatacaktım ki? Anlatarak üzüntülerini katmerleştirmenin bir manasının olmadığını düşündüm. Gece yatma zamanı gelince annem, kardeşlerim bir bir yatmaya gitti. Babamla baş başa kaldık. Babamla biraz sohbet ettikten sonra kalktı; kilerden bir 35'lik rakı, bir tabakta biraz leblebi ve fıstık, bir tabakta da birazcık meyve getirip masaya bıraktı. Karşısında oturmamı istedi. Bende denileni yaptım. Saygıda kusur olmasın diye rakı içmedim. Zaten içecek durumda da değildim. Sadece leblebi, fıstık ve meyveden ara sıra ağzıma atıyordum. Babam bir iki derken açılmaya başladı. Kimselere anlatamadığı içinde düğümlemiş duygularını açtı, paylaştı. Tahliyenin buruk ve hüznülü sevinciyle o akşam baba ocağında, baba-oğul dertleştik. Hayatım boyunca unutmayacağım o geceyi!

Aramızda geçen diyalogun bir bölümünü paylaşmak istiyorum:

“Oğlum, işlerin bu kadar kötü olacağını hiç düşünmedim. Çok çaresiz ve yalnız kaldım. Sen içerdin, bir kardeşin araniyor, diğer bir kardeşin Barın’da, birini de ben askere gönderdim. Diyarbakır’da yoğun tutuklamalar olduğu için. Gammazlama ve muhbirlik çok sayıda insanın canını yaktı. Korku ve baskılar insanlara çok şey yaptırdı ve yaptırıyor. Burada can ve mal güvenliği olmaması ve buraların çok tehlikeli olmasından Miklat kardeşine, daha önce gözaltına alınıp bırakılması nedeniyle buralara gelmemesini, hatta telefon bile etmemesini tembihledim. Şahin’i yine bu nedenle askere gönderdim. Çok sıkıntı çektik, çok!”

“Evet, asıl acıyı, sıkıntıyı siz dışarıdakiler çektiniz. Asıl baskıları siz dışarıdakiler yaşadınız. Biz çocukların sana maddi ve manevi olarak yardımcı ve destek olmamız gerekirken, sen bu yaşında, bu halinle hem bana, hem kardeşlerime bakmak zorunda kaldın. Seni sıkıntılara soktuk. Seni üzmemize, sana acılı günler yaşatmamıza rağmen bizlerden desteğini hiç esirgemedin. Üzülerek söylüyorum, biz çocukların sana karşı görevimizi hakkıyla yerine getiremedik!”

“Oğlum, sizler suçlu değilsiniz. Sizler güzel şeyler için mücadele ettiniz, ama başaramadınız. Kaybettiniz. Yanlış şeyler yapmadınız ki. Bu bir mücadeledir. Tutuklamada olur, baskıda olur... Ben bunlara inan hiç üzülmedim, üzülmiyorum da... Beni üzen görüş günlerinde sık sık senin yanına gelememem. Öyle günler oldu ki, sigara parası bile bulamıyordum. Çoğu kez yanına gelecek yol parası ve cezaevinde sana bırakacağım parayı borç ediniyordum. Birde benim bu sıkıntılarım bana yetmezmiş gibi, hırsızların var olan beş koyunumla birlikte arı kovanlarımı gölün suyuna basıp kovanlardaki arıları öldürüp balları çalmaları oldu. Binlerce arının ölmesine bir bilsen nasıl üzüldüm? Hadi koyunları çaldınız, binlerce arıyı nasıl boğup öldürürsünüz vicdansızlar? Dediğim gibi, ne baskılar, ne aranmanız ve tutuklanmanız beni yıkmadı, beni sarsmadı, beni üzmedi... Hatta koyun ve arıların çalınması bile o kadar beni üzmedi. Beni asıl üzen, beni asıl sarsan, beni asıl yıkan yalnız ve sahipsiz kalmam oldu. Sizlerin başına bu işler gelmeseydi; yani sen tutuklanmasaydın, Ali Haydar aranmasaydı, Miklat Barın’da öğretmen olmasaydı, Şahin askere gitmeseydi hırsızlar cesaret edip, gelip koyunları ve arı kovanlarındaki balı çalabilir miydi? Sabahleyin hırsızlık olayını fark ettiğimde oturup hüngür hüngür ağladım. Niye ağladım biliyor musun? Sahipsizliğime, yalnızlığıma... O anda kendi kendime dedim ki; ‘Hırsızlar bile anladı benim yalnız kaldığımı, sahipsiz olduğumu’. Sizler burada olsaydınız, hırsızlar eve kadar gelebilir miydi hiç? Kimin haddine düşmüş. Gölgenizden bile korkarlardı. Buradan geçmeye bile cesaret ede-

mezlerdi” dediği anda, hüznün dalgasında parıltıdan çakmak çakmak gözlerinden acılardan süzülen yaşlar akmaya başladı. Bu gözyaşları karşısında benimde birikmiş öfkenin kıvılcımlarını taşıyan sır küpü gözlerim buğulanarak damlaları dökülmeye başladı. Ve o anda sanki ikimizde gözyaşlarımızdan utanmışlığımızı gizlemek için karşılıklı gülümsedik.

“Bunlar geçer... Haydi, kavuşmamızın ve güzel günlerin şerefine içelim!..” deyince, bu defa babamın istek ve dileğine katılarak kahrından buğulanmış rakı bardaklarını birlikte son damlasına kadar kafaya çektik.

Yürekten acı çekenler, acı çekenlerin yüreklerindeki sızının acısını duyar, acısını bilir ve onu hisseder.

Babam Cuma Üzülmez çok renkli bir insandı. O, her şeyden önce iyi bir masal anlatıcısıydı. Soğuk kış gecelerinde evimizde toplananlara *1001 Gece Masalları*’nı aratmayacak türden masallar anlatırdı. Gençliğinde düğünlerde hep halay başı çekermiş. Rufai tarikatının toplantılarında ise elinde arabana çalıp ilahiler söylemiş. Bir dönem Rufai tarikatına da katılmış. Kur’ân başta olmak üzere Arap harfleriyle yazılmış dini ve edebi eserleri okurdu. Cumhuriyet okullarında okumamıştı. Ergani ve Diyarbakır’da Arapça okuma, yazma ve dini konularda bazı tanıdıklardan özel eğitim almış biri idi. Hatır gönül ilişkileri içinde bazen

Baba-oğul. Yıl: 1989

hastalara muska bile yazardı. İyi kumar oynardı. Üç gün üç gece kumar masasından kalkmadığı olurdu. Güzel de rakı içerdi. Her akşam evde bir veya iki duble rakısını mutlaka içerdi. İyi bir taş yontucusu ve duvar ustasıydı. Siirt/Veyssel Karani Cami ve Minaresi (1956), Batman Ulu Cami Minaresi (1960), Diyarbakır/Dicle Kulbin Köyü Cami Minaresi (1975), Elazığ/Maden Cami Minaresi (1977) yaptığı eserlerden bazılarıdır. Arıcılık, bağcılık, koyun ve inek besiciliği de yapardı. Ayrıca, “İnsanı aradım buldum ademde/gülü arıyan bulur gülistanda/Â dost nerede, kandadır kanda/Nihayet buldum candadır canda” dizeleri gibi Latin ve Arap harfleriyle güzel de şiirler yazardı. Ama her şeyden önce o, 12 Eylül’le birlikte gâh kardeşim Ali Haydar’ın, gâh benim gözaltına alınışlarımızda gözaltından; tutuklanışlarımızda ise cezaevleri önünden, duruşmalarda mahkeme salonlarından ayrılmayan iyi bir “tutuklu babası”ydı. “Vedalaşmadan Giden” başlıklı şiirimde yazdığım gibi:

O,
 bir oğlu cezaevinde siyasi tutuklu,
 bir oğlu illegal,
 bir oğlu da asker iken
 fırsatı kollayan bırsızlar koyunlarını
 ve arı kovanlarını çaldığında
 koyun ve arılarına değil,
 kendi kimsesizliğine üzülen
 ve “yalnızlığımı fırsat bildiler!” deyip
 ağlayan
 ve her şeye rağmen
 cezaevi önünden hiç ayrılmayan
 iyi bir “baba”ydı

Babamın daha yaşayacağı çok güzel günler, okuyacağı çok kitap, yazacağı çok şiir, yapacağı daha çok cami ve minare, bir şeyler öğreteceği çok insan, kahvede arkadaşlarıyla oynayacağı oyun ve daha içeceği çok rakı varken; 18 yıl önce, 8 Haziran 1993'te yaşama gözlerini yumdu. Yıldız olup gökyüzüne aktı. Bu nedenle, bulutsuz duru gecelerde yıldızlara her baktığımda hep hüznlenirim ve dua niyetine şiirlerini okurum:

“Gönül sana demedim mi?
 Hakkın yolu pek zor imiş
 Bu yola giden âşıklar
 Tâcı tahtı terk eylemiş

Madem yola girem dersin
 Seher vakti eyle zari
 Sen ol âşıklar serdari
 Bugün sana devrân imiş

Cuma dost kervanın gördün
 Yoluna sen seri verdin
 İsmail gibi kurbâna
 Haktan gelen kurbân imiş”¹⁰³

¹⁰³ Cuma Üzülmmez, bu şiiri “Gönül” başlığıyla yazmıştır.

İş aramalarım ve “büro elemanı” olarak çalışmaya başlamam

Özgürlük çok güzel, bir de şu işsizlik olmasa?

İki gün Ergani’de babamın yanında kaldım. Babamın; “Haydi oğlum, İstanbul’da eşin ve çocukların seni bekliyor” demesiyle soluğu İstanbul’da aldım. Eşim ve çocuklarım zaten gözümde tütüyordu.

İstanbul’a vardım, ama işim zordu. Her şeyden önce İstanbul’da benim için artık yepyeni bir dönem başlıyordu. Eşim ve çocuklarım kayınpederim olan Yahya amcamın yanında kalıyorlardı. Amcamın onlara bakması yetmezmiş gibi, bir de kalabalık nüfusuna ben eklendim çaresizlikten.

Yahya amcam ve (kayınvalidem) Hatice anamın kötü günlerimde hep yardımlarını gördüm, çok ekmeklerini yedim. Bunları unutmam mümkün değil. Minnettarım. En halisane duygularıyla burada Yahya amcama şükranlarımı, şimdi aramızda olmayan Hatice anama¹⁰⁴ da dualarımı gönderiyor ve bu fedakâr insanları tarihe not düşünüyorum.

İstanbul’da en önemli sorunum iş ve ev sorunuymdu. İş bulmalıydim, ev tutmalıydim, Diyarbakır-Ergani’de var olan bir iki parça eşyayı getirtmeliydim? Ama nasıl, hangi parayla?.. Günlerim iş aramakla geçiyordu. İstanbul kazan, ben kepçe geziyordum. Dahası iş için gazete ilanlarını tarıyordum, tanıdıklara haberler salıyordum, ama nafile...

Baktım olmuyor bir haber de Cengiz Yıldız’la saldım.

Cengiz’le Topkapı’da Trakya Otogar’ının dışında bir akşamüstü buluştuk. Bir duvarın üstünde oturup karşılıklı hal hatır sorduktan sonra kendisinden iş bulmam konusunda yardım istedim. Yardımcı olacağını söyledi. Bu buluşmamızda kanımca ikimizde polis takibinde olabileceğimiz düşüncesiyle biraz tedirgindik. Ben çaresizlikten, Cengiz ise yardımcı olma isteğinden olacak ki yine de buluştuk.

İşsiz ve sıkıntılıydim. Partimden ilişki kurmaya dair, dostlarımdan ise iş bulma konusunda güzel müjdeli iki haber bekliyordum.

Baktım haber yok, 1984’ün sonlarına doğru hemşerim Zülküf Büyüктаş’tan iş konusunda yardım istedim. Zülküf’de *Günaydın* gazetesinde çalışan Müjdat Yıldız’a durumumu anlatıyor. Müjdat, tanıdığı Turgut Çelik Beye¹⁰⁵ durumumu aktarıyor. Değerli bu üç insan hiç değilse esastan bir iş

¹⁰⁴ 21 Nisan 2001 tarihinde Hatice Üzülmaz anamı amansız hastalıktan kaybettik. Işıklar içinde yatsın.

¹⁰⁵ 2010 Ekim’inde Müjdat Yıldız’dan Turgut Çelik’in kanserden vefat ettiğini duydum. Sevgiyle anıyorum.

buluncaya kadar geçici olarak Beşiktaş'ta Turgut Bey'in sahibi olduğu şirkette "büro elemanı" olarak çalışmamın iyi olacağını düşünüyorlar. Konuyu bana açıp ne düşündüğümü sordular. Kabul ettim, ama bir sorun vardı. Ben, TKP'den yargılanmış biriydim ve Diyarbakır Cezaevi gibi namı bir cezaevinden yeni çıkmıştım. Üstelik sakıncalı gözüyle bakılan bir ildendim: Diyarbakırlıydim. Takip ediliyor olabilirdim. Çalışacağım iş büro işiydi, bir mühendis nasıl olur da büro işçiliği yapardı? Vs. Vs... 12 Eylül tüm şiddetleyle devam ettiği için ve yeniden örgütsel çalışmaya başlayabilirim düşüncesiyle hem işyeri, hem de bu üç arkadaşın herhangi bir olumsuz durum karşısında zarar görmemeleri için bir çözüm bulunmalıydı. Sonunda Müjdat bu soruna basit ve pratik bir çözüm buldu. Kendisinin çalıştığı *Günaydın* gazetesinde çalışacağım şirketin "büro elemanı aranıyor" diye bir ilanı yayınlanacak, herhangi bir olumsuz durum söz konusu olduğunda da bu ilan üzerine işe girdiğim konusunda ifade vereceğiz diye anlaştık.

Sonunda Turgut Beyin sahibi olduğu Boyar Limited Şirketinde çalışmaya başladım. Ancak günlük harçlığımı çıkaracak kadar para alıyordum. Getir götür işleri ve büroda yapılacak işleri yapıyordum.

Bu işyerinde 2-3 ay kadar çalıştım.

Hayatımın ilk rüşvetini polise vermem

Sanki yaşadığım sıkıntılar yetmezmiş gibi, 1984'ün Ağustos'unda Bayrampaşa Polis Karakolu'ndan polisler kaldığım eve (Amcamın evine) bir çağrı pusulası bırakarak karakola çağrıldım. Ne için olduğunu bilmiyordum. Çaresiz gittim.

Karakola gidip pusulayı ilgili polise verdim. Polis, beni tepeden tırnağa bir güzel süzdü. Ve ardından her gün karakola gelip imza atacağımı, aksi takdirde benim için iyi olmayacağını açıkladı.

Böyle bir şeye hakları var mı, yok mu hiç tartışmadım. Ama karakola girdiğimde boş durmayıp bir yandan ilgili polisin hareketini çaktırmadan gözledim, diğer yandan çevreyi mercek altına aldım. Polis açıklamasını bitirince; "Memur Bey, siz görevinizi yapıyorsunuz. Sıkıntılarınızı da biliyorum. Ben kimya mühendisiyim. Bir fabrikada şef olarak çalışıyorum. Her gün gelmem, hem benim için, hem fabrika için iyi olmaz! (Çalıştığım falan yok! Kendimi ağırdan satıp polis üzerinde kendimce baskı kurmak istiyorum.) Siz şu 15 lirayı¹⁰⁶ alın, (cebimde bulunan tüm paramdı ve o günün koşul-

¹⁰⁶ 1985 yılında asgari ücret yanlış hatırlamıyorsam 20 lira civarındaydı.

larında kanımca çok iyi bir paraydı.) ister bir güzel yemek yiyin isterseniz odanızın boyası dökülmüş burayı bir güzel boyatın” deyip parayı verdim.

Polis hemen parayı kapıldığı gibi cebine indirdi. Çok kibar bir duruş alarak, “Müslüm Bey, siz hiç merak etmeyin! Dosyayı öyle bir düzenleyeceğim ki, bir daha kimse sizi buraya çağırmayacak. Sizin her gün gelip, imza atmanıza da artık hiç gerek kalmayacak!” deyip beni kibarca yolcu etti.

Ve ben böylece hayatımın ilk rüşvetini Bayrampaşa Karakolu’nda polise vermiş oldum. Bu rüşvet karşılığında da bir daha duruşmalara ilişkin yapılan çağrıların dışında hiç karakola uğramadım ve hiçbir gün gidip imza atmadım.

Gözünü sevdiğim para nelere kadir olmuyor ki!?

“İyi yapılamayan bir savunma, savunma değildir”

Tahliye olduğum duruşmada TKP Örgütü Gerekeçeli Kararının açıklandığını ve TCK.nun 141/5 maddesi 1. cümlesi gereğince 5 yıl ceza aldığımı daha önce yazmıştım.

Tahliye olduktan sonra cezaya itiraz ettim ve dosyam Yargıtay’a gitti.

10 Aralık 1984 tarihinde Yargıtay Başkanlığı’na sunulmak üzere Diyarba-

T.C. EYÜP İLÇESİ BAYRAMPAŞA POLİS KARAKOLU		T.C. EYÜP İLÇESİ BAYRAMPAŞA POLİS KARAKOLU	
ADI SOYADI	Müslüm Üstüner	Adı Soyadı	Müslüm Üstüner
GÖNÜ	18-7-1937	GÖNÜ	18-7-1937
BAATI	8-20	Scoti	8-20
ADRES	Beyler cad. Endişe 34.	Adres	Beyler cad. Endişe 34.
Gönü olarak duruşmaya var. İstisnai gün ve saatte mahkûm kurtuluşa gitti. İstisnai bir ilana mahul kurtuluşa gitti.		Gönü olarak duruşmaya var. İstisnai gün, saatte mahkûm kurtuluşa gitti. İstisnai bir ilana mahul kurtuluşa gitti.	
POLİS MEMURU Ahmet GÖLEÇ POLİS KARAKOLU		POLİS MEMURU Ahmet	

Şahsıma bırakılan çağrı pusulalarından 2 örnek.

kır Sıkıyönetim Komutanlığı (I) Numaralı Askeri Mahkemesi Başkanlığı'na kişisel "Savunmamı" gönderdim.

Bu savunmadan çok kısa bir bölümü paylaşmak istiyorum:

"3- İyi yapılmayan bir savunmadan ötürü insanları cezalandırmak gerçek hukukla bağdaşır mı?

Gerçek bir savunmanın yapılabilmesi savunmanın nesnel koşullarının var olmasına bağlıdır. Savunmanın nesnel koşullarının olmayışı, savunma hakkının kısıtlanmasını getirir. İyi yapılamayan bir savunma, savunma değildir. Benim açımdan uzun süre İstanbul ve Diyarbakır soruşturmalarında ağır işkence görmem, tutuklandıktan sonrada kaldığım cezaevinde baskı görmem, sürekli dayak yemem, küfür ve hakaretlere maruz kalmam, aç ve susuz bırakılmam, bir buçuk ay tek başıma pislik dolu hücrede tutulup önce kendime, sonra başka insanlara iftira etmek için suçlu yaratma operasyonu olan sözüm ona "samimi" itirafa zorlanmam, zaman zaman işkenceye tabi tutulmam, savunmanın objektif koşullarını ortadan kaldırmıştı. Soruşturmalarda ve cezaevinde gördüğüm haksız uygulamaları Mahkeme Başkanlığı'na sunduğum dilekçelerde belirttiğim için burada tekrar anlatmayı gereksiz görüyorum. Böylesi koşullarda insanın kendisini ne kadar savunabileceğinin takdirini sizlere bırakıyorum.

SONUÇ VE İSTEM: Bana isnat edilen suçlamaları kabul etmiyorum. Davaya dosyasında benim TKP ve İGD'ye üye olduğumu kanıtlayacak hiçbir hukuki delil yoktur. Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı (I) Numaralı Askeri Mahkemesi'nin hakkımda haksız yere vermiş olduğu CEZANIN BOZULMASINI ve BERAATIMI talep ediyorum."

Beklediğim güzel haberden biri geldi: Partim görüşmek istiyor

*vuran ve vurulan sol yanımla
seni bekliyorum*

Aralık 1984'te nihayet beklediğim güzel haberlerden biri geldi. Partim görüşmek istiyordu. Gittim. Yenikapı'da buluştuk. Gelenler daha önceden tanıdığım kardeşim Ali Haydar ve eski yoldaşım Heybet Atsız'dı. Yenikapı'dan Bakırköy'e kadar sahil şeridinde bazen yürüyerek, bazen de oturarak sohbet ettik. Cezaevini, cezaevinde olan arkadaşları, bölgede olup da yakalanmayan partili arkadaşların durumu hakkında uzun uzun konuştuk. Nasıl bir örgüt, nasıl bir parti, nasıl bir çalışma yürütmemiz gerektiği üzeri-

ne düşüncelerimizi birbirimize aktardık. Ben anlattım onlar dinledi, onlar anlattı ben dinledim. Daha çok “partinin yeniden toparlanması” üzerine konuştuk. Ben yapılacaklar konusunda yerel birimlere inisiyatif tanınmasını, partinin teknik, ideolojik, politik ve maddi konularda destekte bulunmasını, gerçek bir devrimci çalışmanın yapılması gerektiğini söyledim. Devrimci derken daha militan eylem veya söylem anlamında değil; denilenle yapılanların, sözle davranışın, teoriyle pratiğin birliği anlamında söyledim. Ayrıca farklı bir durumla karşı karşıya olduğumuzu, kadroların çoğunun ve hem de önemli olanların deşifre olduğunu, açığa çıktığını, bu yoldaşları legal alanda çalıştırmak gerektiğini; “Özgürlük Yolu” ve “Devrimci Demokrat” Kürt gruplarıyla, TİP, TSİP, TKEP gibi Marksist partilerle ortak çalışmamız gerektiğini, partinin esas çekirdek kadrosunun gözbebeği gibi korunması gerektiğini, ikinci bir tutuklamayı ne partinin, ne de yoldaşların kaldırmayacağını dilim döndüğünce anlatmaya çalıştım.

Bana, 1983'te yapılan 5. Kongre'de bu anlattığım şeylerin birçoğuyla ilgili partinin kararlar alındığını söylediler. Bunu duyunca çok sevindim. Yoldaşlarıma, aramızda cezaevi duvarları olsa da, ilişkiler kopsa da partiyle aynı düşünceleri ve aynı duyguları paylaşmanın çok güzel bir şey olduğunu söyledim ve partililik budur işte dedim.

Sonuç olarak: Operasyonlardan ve bizlerin yakalanmasından sonra partinin bölgeyle ilişkisinin kesildiğini, yeni yeni ilişkilerin kurulmaya başlandığını, İsmail Bilen'in vefat ettiğini, kongre yapıldığını ve kongrede Haydar Kutlu'nun Genel Sekreter olarak seçildiğini söylediler. Yeni bir anlayış ve ruhla çalışılacağını belirttiler.

Birlikte çalışılması gerektiği konusunda anlaştık. Bir sonraki görüşmemizde 1985'in başlarında partinin onayıyla bölgede partiyi yeniden derleyip toparlamak amacıyla üçümüzden oluşan bir “Komite” kurulmasını kararlaştırdık.

Ve parti çalışmalarına başladık.¹⁰⁷ Ancak bazı illerden arkadaşlar bu çalışmanın içinde yer almadılar, partiyle ilişkilerini bireysel olarak sürdürdüler.

¹⁰⁷ Şeref Yıldız, *Fırtınada Yürüyüş* kitabında; “1982'deki tutuklamalardan sonra bölge ile kopan ilişkiler Heybet üzerinden yeniden kuruldu. ...Tutuklu arkadaşlardan Haydar Üzülmöz 1985'te tahliye oldu. Haydar Üzülmöz'in katılmasıyla, Heybet'in sürdürdüğü çalışmalarda, bölgede ulaşılan ilişkilerde ve haberleşmede canlanma oldu” diye yazmaktadır. (s.373) Kanımca burada sözü edilen kişi benim. Kitap belge dayanılarak yazıldığı için, burada yanlış bir hatırlama söz konusudur. O dönem Ali Haydar aranıyordu, tutuklu değildi. Cezaevinden çıkan bendim. Tahliyem de 1985'te değil, 14 Haziran 1984'te olmuştur.

Seramik atölyesinde yeni bir işe başlamam

Partiyle yeniden ilişki kurunca daha temkinli olmam gerekiyor düşünce- siyle baktım Boyer Ltd. Şti'ne ait işyerine devrimci ve demokrat değişik gruplardan çok sayıda insan gelip gidiyor, işyerinde zaman zaman çok ha- raretli politik konuşmalar, tartışmalar yapıyor ve işyeri polis gözetiminde olabilir düşüncesiyle Zülküf Büyüктаş'a durumu ufaktan çitlatarak ayrılmak istediğimi söyledim. Zülküf de söylediklerimi onaylayınca işten ayrıldım.

Bir iki hafta sonra 1985'in başında Zülküf Büyüктаş ve Ramazan Karade- niz'in birlikte işlettikleri Levent'teki Seramik Atölyesi'nde Zülküf'ün öneri- siyle çalışmaya başladım. Çamur hazırlama, kalıplara dökme, kalıplardan çı- kanları rötuş etme gibi işler yapıyordum. İki ay kadar da burada çalıştım.

Zülküf Büyüктаş'ın zor anlarımda yaptığı yardımları hiç unutmadım!

DOP fabrikasında mühendis olarak işe başlamam

kazan platformuna oturmuş

diyarbakır'ı düşünüyorum

kırlangıcın kanadında baharı bekliyorum.

Seramik atölyesinde ancak harçlığımı çıkaracak kadar bir ücret alıyordum. Bu nedenle esastan iş arama çalışmalarım devam ediyordu. Sevgili hemşerim ve meslektaşım Cengiz Yıldız, iş bulduğuna dair güzel bir haber gönderdi. Çok sevindim. Hemen gidip kendisiyle görüştüm. Görüşmemiz- de, yanında bulunan Mehmet Hıdıroğlu ile beni tanıştırdı. Mehmet beyin meslektaşımız olduğunu, Bulgaristan göçmeni ve iyi bir arkadaş olduğunu, kendisinin bir fabrikada çalıştığını, fakat başka bir işe gireceği için kendisi- nin yerine beni düşündüklerini söyledi.

Mehmet bey, fabrikada yapılan işi kısaca anlattı. Gece olunca, ikimiz İs- tanbul Avcılar'da bulunan fabrikaya, DOPSAN Kimya Sanayi A.Ş.'ye gittik. Mehmet Bey cebindeki anahtarla fabrikanın kapısını açtı. Fabrikayı birlikte gezdik. Kazan dairesi, depolar, tanklar, reaktör, hammaddeler, ürün ve atık- lar hakkında bilmem gerekenleri iş akım şemasını çizerek, tek tek göstere- rek anlattı. Ben de gerekli notlarımı aldım.

İşyeri Yahudi vatandaşlarımıza aitti. Bir gün sonra, işyeri sahiplerinden biri olan ve fabrikayı yöneten patron Sami beyin karşısına “dersine iyi ça- lışmış” bir öğrenci gibi çıktım. Bütün sorulara kusursuz cevap verdim. Ben bu işi çok iyi bilirim gibi. Sami bey, yüzüme baktı ve “Siz bu işi nerede öğ- rendiniz?” diye beklediğim soruyu sordu. Ben, Tekel'de Rakı Fabrikasında

Kimya Mühendisi olarak çalıştığımı kazan, reaktör gibi ünitelerin işletilmesi ve alkolle ilgili bilgimin Tekel'deki tecrübelerimden kaynaklandığını, ayrıca üniversitede “çokkarbonlu alkoller” üzerine tez çalışması yaptığımı (aslında böyle bir çalışmam yok, uydurdum), bu nedenle DOP'un (Dioktil Ftalat Plastifian yağının) yapımını teorik olarak bildiğimi söyledim. İnandı mı? Bilmiyorum. Mayıs 1985'te fabrikada çalışmaya başladım.

Bu fabrikanın örgütsel çalışmamızda önemli bir yeri oldu. Güvenli olduğu için zaman zaman komite toplantılarını fabrikada yaptık. Merkez Komitesine ait bildirimleri burada daktiloda kendim çoğaltım ve çoğaltılanları bölgeye ulaştırdık. Haberler, yazılar, raporlar burada tarafımdan daktilo edilerek komitede ile ilişkiyi sağlayan yoldaşa teslim ediliyordu vs...

DOPSAN A.Ş.'de çalışmaya başlayınca maddi sorunlarım kısmen çözümlendi. Gaziosmanpaşa-Küçükköy'de bir ev tuttum. Evi tutmayla sanki dünyalar benim oldu. Hemen yerleşip sağda solda olan sınırlı sayıdaki eşyalarımızı getirttik. Böylece biraz soluklandık. Ayrıca fabrikaya girmemle birlikte uzun süredir ara verdiğim mühendislik bilgilerimde yenilendi. İşveren ve çalışanlarla ilişkilerim de çok iyiydi diyebilirim. İş akım şemasında, donanımda değişiklik bile yaptım. Normalde her 8 saatte bir mal (DOP yağı) çıkıyordu. Her parti mal çıkışında soğutma için bir tanker su kullanılıyordu ve kullanılan soğutma suyu da doğrudan fosseptiğe veriliyordu. Yani günde 3 tanker suyu kullanılıyordu ve 3 vidanjör de bu suyu fosseptikten çekerek ücret karşılığı fabrikadan uzaklaştırıyordu. Bu durum emek, zaman, maliyet ve çevre sorunu yaratıyordu. Üstelik kullanım suyunu parayla o dönem bulamıyorduk, su kıtlığı vardı. Su alamadığımız bir gün üretimin devam edebilmesi için pratik bir çözüm buldum. Kullanılmayan boş bir tankı temizlettim. Tanka borular döşettirdim. Vana, pompa bağlattım. Kullanılan soğutma suyunu bu tankere aktarmaya başladım. Soğutma suyu gerektiğinde de pompa yardımıyla tanktaki bu suyu yeniden kullanmaya başladık. Yani devri dam yaptırđım. Günde 3 tanker su kullanılırken ve 3 vidanjör atık su taşınırken yaptığım eklemeyle artık ayda 1 tanker kullanım suyu kullanılmaya ve bir tek vidanjörle de atıksu taşınır oldu. Ayrıca atıksuyla kaçan alkol ilave ettiğimiz tankta suyun üstünde faz oluşturduğundan yakalanmış oldu. Alkol kaçağı azaltılarak ekonomik kazancın yanında çevre kirliliği de minimum seviyeye indirildi. Artık üretimde aksama olmayacağı için ve ekonomik nedenlerden dolayı patron bu işe çok sevindi. Bizlere birer maaş ikramiye verdi.

Mekanik donanımdaki bu değişikliği patronu düşündüğümünden ya da çevre bilincine sahip olduğum için yapmadım. Sırf fabrikanın çalışması, üretimin aksamaması ve üretilen malın kaliteli olması için yaptım, yani ihtiyaçtan.

“Allah-u Ekber de, Allah-u Ekber de!”

Bu fabrikadan güzel anılarla ayrıldım. Bunlardan birini sizlerle paylaşmak istiyorum.

Bir sabah ev yapımı biraz kavurma alıp işyerine gittim. Fırından yeni çıkmış taze sıcak ekmek aldardım. Asgari ücretle çalışan Engin isminde Karşlı bir Kürt işçiye bana ve kendisine çay getirmesini söyledim.

İşçi çayımı getirdi, kendisi kahvaltı yaptığını belirterek teşekkür etti. Ben ısrar edince oturdu. Birlikte kahvaltı yapmaya başladık. Kahvaltı yaparken; “Şefim, evime altı aydır et girmede” deyince, lokmam boğazımda düğümlendi. Bir müddet sessiz kaldıktan sonra; “Merak etme bugün evine et girecek” dedim.

Yüzüme baktı.”Nasıl?” diye sorunca, ben, “Dediklerimi harfiyen yapacaksın, iyi dinle. Her gün patron saat dokuzda geliyor. Sen saat dokuz on kala dışarı çıkacaksın. Patronun arabasını görünce elini kaldıracaksın. Ben elektrik şalterini indireceğim. Gerisi bana kalmış, siz sadece dinleyin, hiçbir şeye karışmayın, talimatlarımı bekleyin” dedim. Sonra, diğer işçi ve muhasebe servisindekilere de (işçiler Kürt, muhasebedekiler Bulgar göçmeniydi) durumu anlattım ve yamukluk yapanı affetmeyeceğimi söyledim.

Bizim Karşlı işçi fabrikanın avlusunda Sami beyin yolunu gözetlemeye başladı. Tam dokuzda işareti verdi, ben şalteri indirdim. Fabrikadaki tüm motorlar, kazanlar ve reaktör tümünden stop etti.

Yoğun sipariş var. Sami bey fabrika içine girdiğinde fabrikanın çalışmadığını görünce şaşkın ve sanki “ne gerekiyorsa yap, yeter ki fabrikayı çalıştır” bakışlarıyla hemen yanıma geldi; “Müslüm bey, fabrika neden çalışmıyor?” diye sordu.

Ben, “Efendim, akşamdan belli reaktör arıza veriyor. Sürekli basınca geçiyor. Elektrikler sık sık kesiliyor. Brülörler ha bire arıza yapıyor. İşçiler bu işte bir uğursuzluk var diyorlar. Kazan veya reaktör patlayacak, bunu ancak kurban kanı temizler diyorlar. Kimse reaktörün üzerine çıkmak istemiyor. Az öncede trafo patladı, ben kofra aldırmaya elaman gönderdim, ama işçiler korkuyor. Bizde batıl inançlar çok etkilidir. Lütfen, bir kurban alın” dedim.

Patron yüzüme baktı, yutumu mu bilmiyorum. Başını salladı “Tamam” dedi. Ben ve muhasebe şefi hemen Avcılar’a indik, güzel büyük bir koç alıp fabrikaya geldik. “Kim kesecek” diye patron sordu. Koça birde başkalarını mı ortak edeceğiz? Hemen; “Ben keserim efendim”, diye yanıtladım.

Bizim fabrikanın karşısında bir Yemek Fabrikası vardı. Oradan birkaç bıçak ve kesilen etleri içine koymak için kap kaçak aldık. Koçun ayağını bağ-

ladık, fabrikanın önünde kan akıntısı için kazılan çukura uygun bir vaziyette yatırdık. Bıçak elimde, işçiler koç kaçmasın diye sıkıca tutmuşlar. Yahudi patronumuz ikinci katta bürosunda pencereden bizi gözetlemekte. Bıçağı koçun boğazına dayamış, tam kesecektim ki; “Allah-u Ekber de, Allah-u Ekber de!” diye yukardan bizim Yahudi tutturdu.

Ne yapayım, ben de ayıp olmasın diye patronumun sözüne uyup, “Allah-u Ekber” deyip koçun başını gövdesinden ayırdım.

Sonra patron gitti. Bizler elbirliğiyle koçun derisini yüzdük. Etleri çalışanlar arasında kardeş payı ettim, kendime de kaburga kısmından bir pay aldım. Bir pay da fabrikada hep birlikte kurban eti yememiz için ayırdım. Akşama doğru fabrikanın kapılarını kapattık. Para vererek rakı ve öteberi aldirdim. Güzelce bir mangal yapıp hep birlikte kafaları çektik.

Kurban etiyle birlikte rakıyı içince mübarek brülörler, kazanlar, motorlar ve reaktörler saat gibi çalışmaya başladı.

Ali Haydar’ın Ankara’da yakalanışı

*aynı babadan
aynı ana rahmine düştük
aynı memeden süt
aynı tasta su içtik.*

*ikimizden ziyade
-üç bacı üç kardeş-
daba var altı baş.
aynı yastığa koymuştuk baş
sonra koyduk aynı davaya baş
seninle kardeşlik
olduk arkadaş sonra yoldaş.*

Burada kardeşim Ali Haydar’la ilgili birtakım bilgileri sizlerle paylaşmak istiyorum. Onun yaşadıkları, görüp geçirdikleri ve parti çalışmaları, Diyarbakır Cezaevi’ndeki tutumu, çıktıktan sonraki duruşu, politik mücadelesi, yurtdışına iki kez çıkışı ve dönüşü, yurtdışındaki çalışmaları, yurtdışında partili yoldaşlarla Demokratik Almanya’daki görüşmeleri, dönüşü ve tekrar çıkışı, Sovyetler Birliği’ndeki eğitim süreci, oradaki SBKP yetkilileriyle olan sohbetleri, Sovyetler Birliği’nde olması nedeniyle SBKP’nin 27. Kongresi’ndeki süreci yakından takip edişi, Çernobil olayı, Veysi Sarısözen’e Kürt

sorunu, PKK ve Diyarbakır Cezaevi ile ilgili düşüncelerini aktarması ve polisiye yazarımız Ahmet Ümit’le olan arkadaşlık ilişkileri anlatılmaya ve yazılmaya değer olaylardır. Bunların bir kısmı Dünyanın, ülkemizin, partimizin geçirmiş olduğu hızlı değişim ve dönüşüm dönemine denk düşmektedir. Dileğim kendisi yaşadıklarını ileride kaleme alıp yazar da hep birlikte o dönemi daha iyi öğrenmiş oluruz.

Benim burada üzerinde durmak istediğim Ankara’da gözaltına alınışıdır.

Bunu kendisinden dinlemenin daha doğru olacağını düşünerek kendisinden anlatmasını istedim. Ali Haydar’ın Ankara’da gözaltına alınması ve sonrası ile ilgili anlattıkları:

“Kardeşim Şahin, dayımoğlu Zülküf (Değirmenci)’le Ankara’da ortak bir işyeri açmışlardı. Açılış sonrası beni de Ankara’ya davet ettiler. 28 Haziran 1987’de Pazar günü Sevgi yengemle akşam geç saatte otobüse binip sabah Ankara’ya vardık. Doğrudan Mürüvvet halamlara gittik. Biliyorsun hala dünyanın en sevgi dolu, hümanist ve inanan insanıdır. Beni ve yengemi kapıda karşısında görünce çok sevindi. Benim ve yengemin elinde küçük birer çantamız vardı. Çantalarımızı salonun yanındaki kullanılmayan, gereksiz eşyaların bulunduğu küçük odaya bıraktım. Hal hatır sorulduktan sonra ben çıktım. Şahin ve Zülküf’ün açtıkları büfe-lokantaya gittim. Üzerimde kot pantolon ve altında spor bir ayakkabı giyinmişim. Lokantaya girdikten 5-10 dakika sonra iki sivil polis geldi ve kollarıma girip, “Gel Ali Haydar” dediler. Ben hiç itiraz etmedim ve soğukkanlı bir şekilde ismimi kabul ettim. Beni lokantanın önünde bekleyen ekip arabasına götürdüler. Sivil polislerden biri Zülküf’e sorular soruyordu. Sonra o da geldi ve “Bizi kaldığın eve götür” dediler. Ben de doğrudan doğruya halalara götürdüm. Polislerle içeri girince halam dua okumaya başladı. Polis beni halaya sordu. Hala yeğenimdir, yeni geldiler yengesiyle birlikte dedi. Sevgi yengemde ordaydı. Ben yavaşça küçük odaya girdim benim değil, yengemin valizini getirip polislerin önüne koydum. Polisler valize öylesine üstün körü baktılar, sonra etrafı bir güzel süzdüler. Duvarda halanın Kuran’ı asılıydı, gözleri ona takıldı. Sonra “Haydi gidiyoruz” dediler. Halaya ve yengeme “Hoşça kalın” dedim. Beni Siyasi Şube’ye götürdüler. Tarih 29 Haziran 1987’ydi ve günlerden Pazartesi’ydi.

Benim valizimde Derya adına düzenlenmiş bir kimlik ve pasaport vardı. Ucuz atlattım, ucuz atlattık. Poliste beni bir hafta sorguda tuttular. Kaba da yak az atıldı. Hakarette fazla edilmedi. Ben, Diyarbakır Cezaevine gitmek için sahte kimlik kullanmak zorunda kaldığımı söyledim. İstanbul Topkapı’da işportacılık yaptığımı, üzerimdeki kot pantolonları sattığımı, bazen

arkadaşlarda ve bazen de Yahya amcamda kaldığımı söyledim. Kimliği nasıl edindiğimi sordular. Hollanda'da bulunan çocukluk arkadaşım Kemal Yıldız'dan rica ettim, o da bana gönderdi dedim. Siyasi çalışmaların dışında olduğumu, günlük yaşantımı sürdürmeye çalıştığımı inandırmaya çalıştım. Sonra MİT'ten yetkili 2 eleman geldi. Beni onlar yeniden sorguya aldılar. Sonra da askıya alıp tazyikli suya tuttular. Ben kararlı davranınca fazla zorlamadılar. İşkence sonrası nöbetçi polis akşam yemek verirken; "Bitti. Biraz daha dayan, seni mahkemeye çıkartacaklar" dedi. 1 Temmuz 1987'de akşam saat 17.00'ye doğru beni Ulus'taki nöbetçi mahkemeye çıkardılar. Mahkeme başkanı kimlik tespitinden sonra sahte kimliği sordu. Ben de, "Efendim, 35 yaşına gelmiş öğretmen bir insanım. Sahte kimliğin ne olduğunu ve hangi dönemde yaşadığımızı çok iyi biliyorum. Bunun suç olduğunu da biliyorum. Ama zorunluyum, çünkü daha önce Diyarbakır Cezaevi'nde 13 aya yakın kaldım, oradaki koşulların çok kötü ve ağır, tahliye olduktan sonra hakkımda tekrar tutuklama kararı çıkartıldı. Tekrar Diyarbakır Cezaevi'ne gitmemek için sahte kimliği kullanmak zorunda kaldım" dedim. Mahkeme başkanı yüzüme baktı, hafif bir gülümsemeyle "Peki" dedi. Ve sonra da; "Sahte kimliğin cezası 2 yıldan başlayıp 4 yılda bitiyor. Biz en alttan başlatalım. Bir 4 ayda benim yetkim var, onu kullanayım, gerisini de git yat. Haydi, geçmiş olsun" dedi ve mahkemeyi kapattı. Teşekkür ettim. Polisin eşliğinde Ankara Ulucanlar Cezaevi'ne götürüldüm.

Bu cezaevindeki günlerimle ilgili özet olarak şunları belirtmekte yarar vardır. Cezaevinde siyasi tutuklu ve mahkûmlarla çok sıcak, samimi ve dürüst ilişkilerim oldu. 21 gün açlık grevi yaptık. Geçmişte *Kurtuluş* hareketinde üst düzeyde etkin olan ve önemli çalışmalar yapan Mustafa Kemal Kaçaroğlu ve Teslim Töre'nin oğlu Hasan Töre ile sıcak ilişkiler kurdum. Hasan kendisini artık TKP'li olarak kabul etmeye başlamıştı. En önemlisi Kutlu-Sargın Türkiye'ye geldiklerinde onları cezaevinde ben karşıladım. Kutlu ile daha önceden Demokratik Almanya'da ve SSCB'de tanışmıştık. Kendilerine "Cezaevi, Türkiye ve Parti Çalışmaları" hakkında rapor yazıp verdim. Gardiyanlarla kendilerini tanıştırdım. 7 aya yakın Ankara'da kaldıktan sonra Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesi'nce tutuklanma kararım olduğu için, tekrar Diyarbakır 5 Nolu'ya döndüm.

Ve 24 Şubat 1988'de 5 Nolu'dan tahliye edildim."

Yaşamın zor olduğu anlar

*“-ben göçmen kuşum,
zamanı geldi uçmamın,
ne diyorsun?”
ne diyeyim şeyb cuma’nın oğlu
bu işler böyle...*

1987’de, 12 Eylül’ün yarattığı yılgınlıktan kurtulma arayışları ve politik mücadele hızlanmıştı. Ben, Ali Haydar ve Heybet bu mücadeleden geri kalmamak için bir şeyler yapmaya çalışıyorduk.

Benim ev ve işyeri adresim belliydi, Ali Haydar ve Heybet ise aranıyorlardı.

Mustafa Kemal Kaçaroglu ve
Ali Haydar Üzülmez (sağdaki)
Ankara Ulucanlar Cezaevi. -13 Kasım 1987

Ali Haydar’ın en büyük sorunu barınma sorunuydu. Heybet’in durumunu bilmiyordum.

Eşim, Ali Haydar’ın yakalanışını 29 Haziran 1987 günü Ankara’da telefonla haber verdi. Bu kötü haberi alınca eşime tanıdıkların devreye sokulmasını ve kardeşime sahip çıkılmasını, ihtiyaçlarının karşılanmasını ve en önemlisi nasıl yakalandığı konusunda bilgi edinmesini ve gelişmelerden beni sık sık haberdar etmesini istedim.

Ali Haydar’ın yakalanması her anlamda çok kötü olmuştu. Beklenmedik bir gelişmeydi. Kendisine yapılacak işkenceler, Ankara’dan Diyarbakır’a götürülmesi durumunda orada yaşanacaklar, polisin elinde yeni bilgi ve belge var mı endişesi uykularımı kaçıırıyordu. Partiye yönelik bir operasyon olursa şayet, bunu ne ben ne

yoldaşlarım, ne de partinin kaldıramayacağını düşünüyordum. Bu düşünceler içinde eşimden gelecek haberleri bekliyordum.

Eşimden Ali Haydar'la ilgili haber beklerken, başka bir kötü haber aldım.

O gün her günkü gibi fabrikada çalışıyordum. Fabrikanın içi fırın gibi sıcaktı. Yaz sıcağı kızgın buhar, yağ ve alkol buharı karışımının sıcağıyla birleşmiş olduğundan insanı bunaltıyordu. Bu bunaltı içinde saat 15.00 civarı ustabaşı baktım bana sesleniyor. Kendi içimden eşimdir, Anakara'dan arıyor, Ali Haydar'dan haber var diye hızlı bir şekilde telefona koştum.

Telefonu kulağıma götürür götürmez, Eşim; "Canım, haberler çok çok kötü. Ergani'de trafik kazası olmuş. Utku, Şahin, Cuma Baba ve Enişte Kadir (Kılıçkap) yaralı olarak hastaneye kaldırılmış. Hepsi Diyarbakır'da hastanede yatıyor. Ben bilet aldım, Diyarbakır'a gidiyorum. Sen gelme! Senin gelmen iyi olmaz. Bir diyeceğin varsa söyle..." deyince, haberin etkisiyle tüm bedenim birden su içinde kaldı. Dünyam karardı. Olduğum yere çömeldim. Yaşamımın en zor anını yaşadım. Bir hafta içinde üst üste gelen iki kötü haber kara bulut gibi üstüme çökmüştü. Selim bir kafayla düşünemilmek için derin derin nefes almaya çalıştım. Yaşam bu kadar zalim olmazdı!..

Biraz kendime gelince Ergani'ye, anama telefon ettim. Anam bitkin bir vaziyette, "Baban hastaydı, Diyarbakır'a doktora götürmüşlerdi. Dönüşte kaza geçirmişler. Utku, Şahin, Baban, Kadir hastanedeler. Kadir ve Şahin'in durumu ağırmış. Ben fazla bir şey bilmiyorum. Doğrusunu bana da anlatmıyorlar ki" diye sınırlı da olsa bazı bilgiler verdi. Üzülme, Allah kerimdir deyip, moral vermeye çalıştım. Geleyim mi diye sordum. Endişelenerek; "Gelme oğlum" dedi. Kadıncağız yeniden tutuklanacağımdan korkuyordu. Haklıydı da, çünkü Ali Haydar yakalanmadan önce yaklaşık her hafta ev basılıyor ve bu baskınlarda benimde nerede olduğumu, ne iş yaptığımı soruyorlardı. (Annem Ali Haydar'ın yakalandığını bilmiyordu, üzülmesin diye kendisinden gizleniyordu)

Telefonu kapattım. Bir sandalyeye oturdum. Üç aydır sigarayı bırakmış olmama rağmen işçinin birinden bir sigara istedim. Bir iki nefes çektikten sonra kendimi biraz toparladım. Parti çalışmalarımız, Ali Haydar'ın tutuklanması, Sevgi'nin Ankara'dan telefonla kaza haberini verşi ve benim Ergani'ye gitmemi istemeyişi, anamın gelme deyişi film şeridi gibi bir bir gözümün önünden geçti. Biraz kendime gelince patronuma çıktım. Bir miktar borç para aldım. Ardından tekstil işiyle uğraşan sevgili dostum Muammer Durmuş'a uğrayıp ondan da bir miktar borç para aldım. Acele olarak Yahya am-

camın yanına gittim. Durumu anlattım. Aldığım ödünç paraları amcama verip; “Bu paraları anama ver. İhtiyaçları olur. Ben gelemeyeceğim, İstanbul’da kalmam, çalışmam lazım. Önümüzdeki günler gelişmelere göre gelip gelmeyeceğim belli olur. Ben sizleri telefonda sık sık ararım... Herkese selam söylersin... yolunuz açık olsun...” diyerek Ergani’ye yolcu ettim.

Sonra eve varıp kendimi sırt üstü yatağa attım. Yüreğim harlandıkça harlandı. Aklımın yarısı Ankara’da, yarısı da Ergani’de... Çaresizlik içindeydim. Cığerpelerimin en zor günlerinde, en zor anlarında onların yanında olmamanın yürek burkan üzüntüsü, acısı kahrediyordu beni. İnsan olarak ister yufka yürekli, ister manda yürekli, ister çatal yürekli olayım, çok zor bir ikilem içindeydim. Ergani’ye gideyim mi, gitmeyeyim mi diye.

Tüm acıları yüreğime gömdüm Ergani’ye gitmedim.

Diyarbakır Cezaevi’ne Parti Programının sokulması

Bir komünistin açmayacağı kapı yoktur!

Diyarbakır Cezaevi hep baskılarla, işkencelerle anılmaktadır. Oysa Diyarbakır Cezaevi bir anlamıyla da isyan, direnme ve yaratıcılığın adıdır. Cezaevinin içinden ve dışından sayısız devrimcinin hayranlık uyandıran yaratıcılığı, mücadelesi, direnişi burada söz konusudur. Bunlardan gerekli dersleri çıkartabilirsek bunların çok öğretici olacağını düşünüyorum. Diyarbakır Cezaevine Türkiye Komünist Partisi Programının sokulması da bunlardan biridir.

1983’te 5. Kongre’de kabul edilen yeni Parti Programının Diyarbakır Cezaevine sokulması cezaevi tarihinde çok önemli bir sayfadır ayrıca.

*“Hiçbir şeye imkânsız deme,
Ne de yemin et olmayacak diye...”¹⁰⁸*

Parti Programının cezaevine sokulmasında benim doğrudan ne bir katkım, ne de bir hünerim söz konusudur. Bu işi hatırladığım kadarıyla Şeref Yıldız’ın onayı ile Heybet Atsız ve Mehmet Yakut örgütlediler. Benim dolaylı çok az katkım olmuştur. Olay gerçekleşmeden önce olabilir mi ve bu işi kimlerle yapabiliriz diye konuştuğumuzu hatırlıyorum, ama olayın örgüt-

¹⁰⁸ Arkhilokhos, *Aristoteles- Retorik*, YKY, İstanbul 1995, s. 209.

lenmesi ve gerçekleşmesinden ancak Parti Programı cezaevine sokulduktan sonra haberim oldu.

Parti Programı'nın Cezaevi'ne girişini, bu önemli olayı kısaca anlatmak istiyorum.

1985'te Cezaevi'nde durum biraz iyileşmişti. Açık görüş yapıyor, görüşmeciler rahatlıkla içerdekilerle konuşabiliyorlardı. Mehmet Yakut bir gün Ayşe Çakmak (Çim)'la görüşüyor. Ayşe, Mehmet Çakmak'ın kız kardeşidir. Partilidir. Görüşmelerinde, Mehmet Yakut cezaevinde açık görüşme durumunu, Parti Programı'nı Haşim'e verip veremeyeceğini soruyor. Deli kız Ayşe'de Cezaevi'ne Programı sokabileceğini söylüyor. Mehmet Yakut Programı veriyor. Verirken, eğer bir terslik olursa benim ismimi ver, başkalarının ismini verme, ben zaten yurtdışına çıkıyorum diyor. (Mehmet Yakut, bu olaydan çok kısa bir süre sonra *TKP'nin Sesi* Radyosu'na Kürtçe spiker olarak gönderildi.)

Ayşe, açık görüş günü Parti Programı'nı kemer altında iç çamaşırları arasına yerleştirerek Cezaevi'ne gidiyor. Açık görüşte Haşim'e sarılır gibi yapıp, görevli askerin bir anlık dalgınlığından yararlanarak Haşim'in giysilerini sanki düzeltiyormuş bahanesiyle Parti Programı'nı Haşim'in pantolon kemezinin altına, iç çamaşırı arasına sokuşturur. Her ikisi de biraz tedirgin olurlar, ama çabuk atlatırlar. Görüşme biter. Ayşe Cezaevi'nin önünden ayrılmaz. Emanetin yerine, yani koğuşa ulaşıp ulaşmadığını merak eder. O esnada Haşim'in akrabaları Ergani'den ziyarete gelir. Ayşe, Cezaevi görevlilerine Haşim'in akrabalarının Türkçe bilmediğini, kendisinin bunlara tercümanlık yapması için gelenlerle birlikte içeri girmesi gerektiğini anlatır. Haşim'in akrabalarıyla aynı gün ikinci kez açık görüşe gider. Haşim'den emanetin sağ salım yerine ulaştığı haberini alır ve rahatlar. İkisi de sevinç ve şaşkınlığı birlikte yaşarlar. Tabi başarmanın mutluluğunu da...

Haşim, 25. Koğuş'ta TKP'den yargılanan İsfendiyar Eyyuboğlu, Şefik Tunç (Şefan) ve Fatih Salık'la birlikte kalmaktadır. Program koğuşa girdikten sonra Fatih, Parti Programı'nı el yazısıyla kâğıtlara yazar, orijinal metin imha edilir yakalanma durumunda riski azaltmak için. Ama esas sorun TKP Davasından yargılanan arkadaşların büyük çoğunluğunun (Ömer Ağın, Mustafa Dağcı, Şerif Bayram vs...) kaldığı 34. Koğuş'a program nasıl ulaştırılacaktır? Parti Programının 34. Koğuş'a mutlaka sokulması gerekir, ama nasıl?

O dönem koğuşlar arası ziyaretler yapılabilmektedir. Koğuşlar arası ziyaretler yapılırken de tutuklu ve hükümlüler külot dâhil üzerlerinde ne varsa çıkartmak zorundaydılar. Çıplak olarak aranıyorlardı. Haşim, ikinci kez risk alarak programı rulo haline getirip naylon içinde kışında saklayarak 34.

Koğuş'a götürmeyi başarır. 34'tekiler buna çok sevinirler. Moralleri müthiş yükselir.

TKP Programı'nın cezaevine sokulmasının hem TKP davasından yatan yoldaşlarımız, arkadaşlarımız üzerinde ve hem de diğer davalardan yatan arkadaşlar üzerinde muazzam bir etkisi olmuştur diyebilirim.

Parti örgütlerinde Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri'ni tartışmamız

*“Bir çelik aynadır gözlerimiz,
Onbeşlerin resmini
Görmek isteyenlere...”*¹⁰⁹

Yeniden toparlanma döneminde yaptığımız önemli çalışmalardan biride 5. Kongre'de Kongre kararıyla hazırlanan ve “5. Kongre Belgeleri (V)” arasında yayınlanan “Mustafa Suphi 100. Yıl Tezleri”nin parti örgütlerinde tartışılmasıdır.

Tezler, hatırladığım kadarıyla pelur kâğıtlara daktilo ile yazılmış haliyle gelmişti. Çoğaltarak ilişkide olduğumuz parti örgütlerinde ve ilişkide olduğumuz yoldaşlarla tartıştık ve bire bir sohbetler ettik. Tezlere dair düşünce ve önerilerini almaya çalıştık. Tezler hemen hemen tüm yoldaşlarca olumlu karşılandı, karşı çıkan veya eleştiren olmadı. Sadece bazı değişik somut önerilerle “Tezler” zenginleştirilmek istendi.

Tezler, 1920'lerden başlayarak 1984'e kadarki baskıcı iktidarlara, sömürü düzenine karşı işçi sınıfının öncülüğünde verilen mücadeleyi, ileri demokrasiyi, yapılacak sosyalist devrimi ve sonrasına ilişkin TKP'nin yeni bakışını açıklamaya çalışıyordu. Tezleri ilk okuduğumda önemli bulmuştum ve tezlerde yer alan şeyleri savunmuştum, ama bugün geriye dönüp baktığımda tezlerde TKP'nin ana düşüncesinde bir değişikliğin olmadığını; SSCB'de ve dünyada yaşanan “glasnost” ve “perestroyka” politikalarına uygun düşünceler içermediğini söyleyebilirim. Tezler yeni şeyler söylemekle birlikte dünyada ve Türkiye'de olup biteni anlamaktan uzaktı. Bilinen Marksist-Leninist bakış açısının değişik bir sunumuydu. Tezlerde değişimin özü yakalanamamıştı diyebilirim. O dönem sadece bu tezleri hazırlayanlar ve bizlere sunanlar değil, açık yüreklilikle söylemeliyim ki kendimde aynı yarınlığı içerisindeydim.

¹⁰⁹ Nâzım Hikmet (Şubat 1925), <http://www.insanokur.org/?p=25366>

Böyle mi olacaktı Lenin Yoldaş?

Sovyetler Birliği dağılıp yıkıldıktan sonra Lenin ve Leninizm'e ait ne varsa ortadan kaldırıldı. Sadece bir iki nesne veya heykel mostra olsun diye ya da turistik bir figür olarak kalsın diye bırakıldı. St. Petersburg'daki (Leningrad'daki) Lenin heykeli gibi...

4 Ocak 2011

6. Kongre çalışmalarımız

1988'de önce TKP 6. Kongresi Moskova'da, ardından Moskova'da TİP'li delegelerin katılımıyla Birlik Kongresi yapıldı.

Kongre öncesi benim ilişkide olduğum hemen hemen tüm parti örgütlerinde kongrede ele alınacak konular, katılacak delegeler, öneriler vs. tartışıldı. Parti çalışma ve politikalarımıza ait olanların yanında, özellikle TKP ve TİP'in birleşmesinden sonra oluşacak Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP)'nin Kürt sorununa daha gerçekçi bakması, esnek politikalar izlenmesi ve sol birlik içersinde Kürt gruplarının yer alması için çalışılması, parti yayınlarında (radyolarda dâhil) daha fazla Kürtçe yayınlara yer verilmesi ve yayın sayı, süre ve kalitesinin artırılması; parti yönetiminde Kürtçe bilen yoldaşların parti yönetiminde temsili konusunda duyarlılık gösterilmesini sayabilirim. Kongrenin bunları çok iyi değerlendirmesi gerektiği konusunda da hemfikiridik.

Kongrede bu sorunlar ne kadar dile getirildi? Bilemiyorum.

Kongre ile ilgili beni ilgilendiren bir başka olayda Merkez Komite üyeliğine önerilmem olayıdır. Ali İhsan Çelik çok sonra anlattı bana bunu. Kongre öncesi Diyarbakır'da kendisinin ilişkide olduğu parti örgütlerinde kongre ile ilgili yapılan toplantılarda benim Merkez Komitesi üyeliğine önerilmem tartışılmış ve oy birliğiyle kabul edilmiş. O süreçte benim bunlardan hiç haberim olmadı. Kongre yapıldığında adaylığım önerildi mi? Bilemiyorum.

Benim Merkez Komitesi'ne girme gibi bir girişimim hiç olmadı. Sonradan duydum bölgemizden Merkez Komitesi üyeliğine İsfendiyar Eyyuboğlu seçilmiş ve kongreye delege olarak sadece Fatih Salık katılmış.

Bu seçilme ve katılma olayı ise şöyle olmuş. Heybet Adsız, kongreye delege olarak gidiyor. Kongre zamanı, yani tarihi uzayınca ayrılmak zorunda kalıyor. Ayrılırken de kongreye sunulmak üzere bir rapor yazıp örgütlenme sekreterine veriyor. Raporu yazarken -kendisinin anlatımıyla- parti örgütlerinin eğilimini dikkate alarak yazdığını, Merkez Komitesi üyeliğine İsfendiyar Eyyuboğlu'nu önerdiğini ve kongrede kendi yerine delege olarak eğitimde bulunan Fatih Salık'ın katılmasını istemiş.

Fatih Salık'la yaptığım bir sohbette Kongrede benimle ilgili bir şey duymadığını söylemiştir.

Mühendislikten pazarcılığa terfi etmem

1987 sonunda çalıştığım DOPSAN A.Ş. fabrikasında üretimi maksimum artırma ve üretim kayıplarını minimum azaltma çalışmalarımın karşılığını göremediğim gibi verilen sözlerde tutulmadı. Üstelik birde patronlara yakın yeni bir mühendis işe alınarak tepeme amir olarak dikildi. Bunu kabullene-medim, gururuma yediremedim. Tazminatımı fazlasıyla alarak işten ayrıldım.

İşten ayrılmamdan çok kısa bir süre sonra akciğerlerim aşırı üşütmeden dolayı su topladı. Bir yıl kadar sürecek tedavi sürecine girdim. Artık hem işsiz, hem de hastaydım. Bu sıkıntılı günlerimde bir ara yurtdışına çıkmayı bile düşündüm. Parti çalışmaları, eğitim için değil, tamamen ekonomik nedenlerle. Bunun için Fransa'da bulunan Fevzi Karadeniz'e ve Hollanda'da bulunan Kemal Yıldız'a mektuplar yazdığımı hatırlıyorum. Her iki arkadaşım Türkiye'de ekonomik sorunlarımı çözmenin daha doğru olacağını yazdılar. Sonrasında bende yurtdışına gitme işinden vazgeçtim. Ve iyi ki de gitmemişim.

İşsiz, parasız ve hastayken Cengiz Yıldız görüşelim diye haber gönderdi. Gittim. Aksaray'da bir lokantada oturup yemek yedik. Hal hatır sorduk. Ayrılırken cebinden bir zarf çıkarıp, "al bunu" dedi. Açtım zarfı, baktım içinde bir miktar para var. Nedir bu diye sordum. Ne yapacaksın, al dedi. Üsteledim, "kimin ve neden verildiğini bilmediğim bir parayı almam" dedim. Ardından, Cengiz'le hiçbir parti ilişkim olmamasına rağmen açıktan sordum; "Bu parayı parti mi veriyor" diye. Cengiz; "Yav ne yapacaksın?.. Al işte..." diye bir cevap verdi. Ben, çok ihtiyacım olmasına rağmen verilen parayı almadım, Cengiz de paranın kaynağını açıklamadı.

Cengiz'i hep sevmişimdir. Ama o parasızlıktan imanımın gevrediği dönemde, parayı almasam da, Cengiz'in yaklaşımı, içten ve samimi davranışı bende ki değerini daha da artırdı diyebilirim. Sağ ol sevgili arkadaşım.

Yine sıkıntılı bu günlerimde bir gün Cemal Yıldız'la karşılaştım. Bir şeyler yemek ve rakı içmek için bir restoranda oturduk. Yemek yerken Cemal; "Abi, gel birlikte seninle ortak iş yapalım" diye bir öneri getirdi. Ben, paramın olmadığını, parasız nasıl birlikte iş yapacağımızı sordum.

Cemal; "Fatih'te bir dükkân tutacağız. Sermaye, mal, ben ve Fahir abiden (Yıldız). Sen sadece dükkâna bakacaksın, dükkânı çalıştıracaksın. Ne kazandık kardeş payı. Sen kâr ortağısın. Senden para isteyen yok. İki üç sene çalıştık mı, köşeyiz. Sonra ne yaparsan yap!" dedi.

Öneri cazipti. Sermayede istenmiyordu ve eğer iyi çalışırsak "iki üç se-

nede köşe” bile olma durumu vardı. Kabul ettim. Sermayesiz, kâr ortağı olarak Fatih Camisinin hemen arkasında Çarşamba Pazarı’nın girişinde kadın giyimi üzerine pazarcılığa başladık.

Sonunda “köşe” olmadım. Karın tokluğuna çalışıyor ve her geçen gün daha kötüye gidiyordum. Bir mühendis olarak ben mi hesap kitap işinde yanlışlıklar yapıyordum, yoksa bilmediğim bazı şeyler mi oluyordu? Bilemiyorum. Ayrıldığımızda çıkan açığın üzerine Cemal bir çarpı çekti de borçlu ayrılmaktan zor kurtuldum.

Yeniden iş aramaya başladım. Bu defa sevgili dostum Oğuz Güven imdadıma yetişti. 17 Ocak 1990’da İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü’nde memur olarak mühendis kadrosunda çalışmaya başladım.

Belediyede bazen yönetici, bazen mühendis olarak çalıştım. Çalışırken çevre konusunda kendimi iyice geliştirmeyi, iyi bir teknik eleman olmayı hedefledim. Bunu başardım diyebilirim. Teknik eleman ve yönetici olarak kömür denetimlerinin başlatılıp uygulamasında, hava kirliliğinin azaltılma çalışmalarında, Kemerburgaz Göktürk Katı Atık Depolama Tesisi ile Şile Odayeri Katı Atık Depolama Tesisi’nin yapımında, çevre eğitimi çalışmalarında iyi şeyler yaptığımı düşünüyorum. Çevreyle ilgili yazdığım 5 kitap bunların nişanesidir.

Dostlarımın yüzünü kara çıkartmadım.

İstanbul’da (Kürt) Ulusal Büro çalışmaları

*dicle’nin berrak sularında yıkanarak
diyarbakır’da, seninle olmak istiyorum.*

Kısmi demokratik gelişmelerin olması, TKP ve TİP’in birleşmeye karar vermeleri, Sol Birlik çalışmaları, Nihat Sargın ve Haydar Kutlu’nun yurda dönüş kararı; Diyarbakır Cezaevi’nden hemen hemen tüm yoldaşlarımızın, arkadaşlarımızın çıkmış olması; Sovyetler Birliği’nde Gorbacov yönetiminde “glasnost” ve “perestroyka” politikalarının uygulanmaya başlanması bizleri de hareketlendirmiş, çalışmalarımızı hızlandırmıştı.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) birleşme sürecindeki çalışmalarımızdan biri de (Kürt) “Ulusal Büro” çalışmalarıydı. TKP; 1977 yılında Kürt Bürosu oluşturulması kararı almıştı. Bu konuda birçok adım daha önceleri atılmıştı. TBKP sürecinde bu kararı daha etkin hale getirmek amacıyla, bizlerde çalışmaya başladık. Zaten artık yarı legal durumdaydık. İstanbul’da bu-

lunan veya bölgeden gelen arkadaşlarla ikili, üçlü görüşmelerin yanında, bazen geniş toplantılarla Kürt sorununun çözümünü tartışırken aynı zamanda “Nasıl Bir Kürt Ulusal Büro”suna yanıt aramaya çalışıyorduk. Örneğin 1989’da Beyazıt’ta TBKP Polit Büro üyesi Zülfü Dicleli’nin yönetiminde çok geniş katılımlı bir toplantı yaptık. Toplantıda Zülfü Dicleli dünyada ve Türkiye’deki gelişmeleri özetledikten sonra; “Ulusal Büro nasıl yapılmalıdır? Kadro politikası ne olmalıdır?” diye katılımcıların hem görüşlerini almaya ve hem de katılımcıları anlamaya çalışmıştı. Hatırladığım kadarıyla Ulusal Büro’nun kadro politikası üzerine yoğun tartışmalar yapıldı. Kadro politikasıyla ilgili iki görüş vardı. Birincisi İstanbul’da ikamet eden kadro niteliğine vasıf arkadaşların Ulusal Büro yönetiminde yer alıp bölgeyi İstanbul’dan yönetmesi. İkincisi ise bölgede bulunan ve ikamet eden kadroların ya da bölgeye gidip yerleşecek kadroların Ulusal Büro yönetiminde yer alması ve bölgeyi bölgeden yönetmesi. Ağırlık ikinci görüşteydi.

(Kürt) Ulusal Büro çalışmaları hızlandığı günlerde ben parti yöneticiliğini bıraktım. Tabii bu durumu hiç kimseye söylemediğim için, kimse de yöneticilik görevimi bıraktığımı bilmiyordu (ya da en azından ben böyle biliyorum). Arkadaşlarım, yoldaşlarım hâlâ benim partide yönetici olduğumu düşünüyorlardı ve bana öyle davranıyorlardı. Yapılan çalışmalarda aktif rol almıyordum, arada sırada bazen toplantılara katılıyordum¹¹⁰. Ulusal Büro çalışmalarında daha çok Ömer Ağın, İsfendiyar Eyyuboğlu, Salih Şimşek, Ali Haydar Üzülmmez, Enver Sezgin, Veysel Uçum, Heybet Adsız, Mehmet Çelik, Mahmut Çavlı, Ali İhsan Çelik, Fatih Salık, Haşim Çim, Metin Danış, Ferit Ay gibi arkadaşlar ön plandaydı.

1988 yılı sonlarında İstanbul’da yapılacak bir toplantıya beni de çağırdılar. Ben katılmak istemediğimi söyledim. Enver Sezgin, Veysel Uçum, Ömer Ağın, Ali Haydar Üzülmmez, Salih Şimşek gibi arkadaşlarım ısrar edince katıldım. Toplantı, Aksaray’da Ender Mağazası’nın en üst katındaki restoranda yapıldı. Toplantıya yukarıda isimlerini saydığım arkadaşların dışında başka arkadaşlarda katılmıştı. 20-25 kişi vardık. Toplantıya giderken sadece bir dinleyici olarak bulunmayı kafama koymuştum. Çünkü toplantıya katılanlar dönemin özgünlüğünden kaynaklanan nedenlerle iki taraf olmuş gibiydi. Bir taraf merkezin yanında yer alırken, diğer taraf merkezin dışında ve merkeze karşı bir tavır içindeymiş gibi hareket ediyordu sanki. Ben ise, hem

¹¹⁰ TKP’deki Yöneticilik Görevimi Bırakmam” başlıklı bölüme bakınız. s. ???

yöneticilikten ayrılmış, hem de her iki tarafın dışındaydım. Toplantı usul tartışmalarıyla başladı, sonra anlaşarak esasa geçildi. İsfendiyar Eyyuboğlu'nun Merkez Komitesi üyesi olarak hem toplantıyı yönetmesi, hem de parti merkezinin (Kürt) Ulusal Büro hakkındaki düşüncelerini açıklaması konusunda anlaşıldı.

İsfendiyar, parti merkezinin almış olduğu kararda Ulusal Büro'da kimlerin yer aldığını ve kimlerin de Ulusal Büro'ya bağlı komitelerde görevlendirildiğini ve daha birçok şeyi açıkladı. Benim açımdan açıklamada önemli olan Ulusal Büro Sekreterliği'ne İsfendiyar Eyyuboğlu'nun bakacağı ve Kürt Ulusal Hareketleriyle İlişkiler Komitesi'nde de Müslüm Üzülmöz, Salih Şimşek ve Heybet Adsız'ın birlikte çalışacağı oluşuydu.

Bu açıklama karşısında sinirlendim. Konuşmama gibi bir kararım olmasına rağmen, söz aldım. Kısaca: Parti içi demokrasiden, demokratik açımdan, partinin yasallaşmasından söz edildiği bir dönemde Merkez Komitesi'nin hâlâ böylesine ipleri elinde tutmaya çalışmasını anlayamadığımı, partinin kadrolarına güvenmesi gerektiğini, parti kadrolarının legal bir oluşum olan Ulusal Büro'da kimleri görmek istiyorsa onları seçmelerini ve Ulusal Büro'ya seçimle gelen üyelerinde kendi içlerinden birini "Sekreter" olarak belirlemelerinin daha doğru olacağını söyledim. Ayrıca şunları da ilave ettim: Parti ve Merkez Komite; Ulusal Büro üyelerini belirlemiş, sekreteri belirlemiş, yetmezmiş gibi çalışma komitelerini de belirlemiş. Ben buradan şunu anlıyorum: Sanki Ulusal Büro'nun çalışması istenmiyor. Salih Şimşek, Heybat Adsız ve benim "Kürt Ulusal Hareketleriyle İlişkiler Komitesi"nde yer aldığımız açıklanıyor. Heybet Adsız'la benim konuşmadığımı,¹¹¹ ilişkilerimin iyi olmadığını parti bilmiyor mu? İki konuşmayan insan nasıl bir komitede görevlendirilir. Ben, ne Ulusal Büro'da ne de herhangi bir komitede bir görev üstleniyorum. Size kolay gelsin, bana müsaade deyip ayrıldım. Sonrasını pek hatırlamıyorum. Ama çok sevdiğim arkadaşım İsfendiyar, bu tutumumu sanki kendisine karşıymışım gibi algıladığını hatırlıyorum. Bu toplantıdan bir yıl sonra Diyarbakır'da kendisini ziyaret ettiğimde konuşmamın kesinlikle kendisiyle alakalı olmadığını, yapılan yanlışlıklara ve partinin tutumuna karşı çıktığımdan dolayı öyle konuştuğumu açıkladım.

(Kürt) Ulusal Büro oluşum sürecinde ve sonrasında gerçekten bazı güzel çalışmalar yapıldı. Bunlardan biri İstanbul'da bulunan arkadaşlar tarafın-

¹¹¹ TKP'deki Yöneticilik Görevimi Bırakmam" başlıklı bölüme bakınız. s. 219

Adımlar Bürosu İstanbul-Şehzadebaşı, 1 Ocak 1989

Ayaktakiler (Soldan): Şerif Bayram, Ali Haydar Üzülmöz

Oturanlar (Soldan): Cemal Yıldız, Müslüm Üzülmöz, Muhafız Okyay, Ferit Ay, Enver Sezgin

dan parti çalışmalarına ve Ulusal Büro'ya yasal zemin oluşturmak için kurulan "*Adımlar Bürosu*"dur.

1988 yılında TKP ve TİP yanlılarınca, daha doğrusu TBKP taraftarlarınca İstanbul'da 15 günde bir yayınlanacak olan *Adımlar* gazetesinin çıkarma hazırlıkları başlamıştı. Tüm Türkiye'de il ve ilçelerde *Adımlar Bürosu* açılıyordu. Bu bürolar daha sonraları legal kurulacak olan TBKP'nin il ve ilçe örgütlerine dönüştüler.¹¹²

Adımlar, Ocak 1989'da yayın hayatına başladı. Ulusal Büro içinde yer alan Kürt arkadaşlar olarak daha *Adımlar* gazetesi çıkmadan Nisan (Mayıs'ta olabilir) 1988'de İstanbul'da büromuzu açtık. Büronun ilk yeri Aksaray-Yusufpaşa'da Muratpaşa Camisinin yanındaydı. Büronun açıldığı yerde Cengiz Yıldız medikal işi yapıyordu. Cengiz başka yere taşınırken büroyu bize verdi. Taşınırken de masa, sandalye gibi bir kısım eşyalarını büroya bıraktı. Kira sözleşmesini ben kendi adıma imzaladım. Hemen hemen hiç masraf yapmadan büroyu açmış olduk.

¹¹² Bu çalışma yöntemiyle yine geçmiş bir çalışma biçimi örnek alınmıştır. Söylem ve yapılanlar farklı olsa da *Pravda* tip bir örgütlenme yoluna gidilmiştir.

Büro bir süre burada faaliyetlerine devam etti. Sonra buradan ayrıldı. Nedenini hatırlamıyorum, kanımca yerin ufak oluşundan dolayı buradan çıkıldı. Bunun yerine Fatih-Şehzadebaşı'nda Yeşil Tulumba Sokakta *Adımlar Bürosu* açıldı. Bu açılan yeri kim tuttu, nasıl açıldı bir şey hatırlamıyorum. Zaten büroya gidip gelsem de, artık o dönem politik çalışmalara biraz mesafeli duruyordum.

Yapılan güzel çalışmalardan biri de Ulusal Büro olarak "*Adımlar Çıkış Şenliği*"ne görev almamız ve katkı vermemizdir.

28 Ocak 1989 günü İstanbul'da Çakıl Gazinosu'nda; demokratik hak ve özgürlüklere yönelik engellerin ortadan kaldırılması için barış ve demokrasiyenin yana olan herkesin birlikte hareket etmesini amaçlayan "*Adımlar Çıkış Şenliği*" yapıldı.

Şenliğin sunuculuğunu Jülide Gülizar; açış konuşmasını *Adımlar Genel Yayın Yönetmeni* Umur Coşkun yaptı.

Şenlik coşkulu ve nitelikliydi: "Barış ve demokrasi için 141-142 ve 163. Maddeler kaldırılmalı, Komünist Partisi özgürce kurulmalıdır" şenliğin ortak haykırışı oldu.

Yurtdışından ve yurtiçinden çok sayıda tanınmış isim mesaj ve katılımlarıyla *Adımlar'a* desteklerini bildirdiler.

Şenlikte Yüksel Selek, Rasim Öz, Özcan Kesgeç ve (Kürt) Ulusal Büro adına Ali Haydar Üzülmaz birer konuşma yaptı.

Ali Haydar Üzülmaz, konuşmasında Kürt sorununun Başbakan tarafından tediple değil, siyaseten çözülmesi gerektiğinin belirtildiğine dikkat çekerek, sorunun yetkililerce kabul edildiğini belirtip, ardından da; "Ülkenin Başbakanına rağmen güvenlik güçleri devlet terörü uygulayamazlar. Bu ülkede kendilerini parlamentonun ve hukuk devletinin üstünde görenler varsa (ki bize göre vardır) o zaman Başbakanın ve diğer devlet yöneticilerinin

Hürriyet Gazetesi, 9 Haziran 1988.

söyledikleri inandırıcı olamaz. Demokrasi herkes içindir. Türk halkı için demokrasi, Kürt halkı için devlet terörü olamaz. Sorun Başbakanın siyaseten; bizim adil, demokratik, barışçıl olarak formüle ettiğimiz şekilde çözülmelidir”¹¹³ diyerek konuşmasını tamamlamıştı.

Ulusal Büro’nun yaptığı bir başka önemli çalışmada Nihat Sargın ve Haydar Kutlu’nun Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi’ndeki duruşmalarına kamuoyu oluşturma ve dayanışma amaçlı yığinsal katılımı sağlamak olmuştur.

Diyarbakır ve İstanbul’dan çok sayıda insan Ankara’ya giderek duruşmaları izlemiştir. *Hürriyet* gazetesi bile o günlerde “Böyle Duruşma Olmaz” diyerek olayı sürmanşetten vermiştir. İstanbul’dan Ankara’ya bu gidiş ve gelişlerde Siirtli ve Batmanlı arkadaşlar çok etkin çalıştılar. Metin Danış ve Şerif Bayram bu işin organizasyonunda yüksek bir performans gösterdiler diyebilirim.

Ben sadece bir duruşmaya gidebildim.

Nihat Sargın ve Haydar Kutlu’nun duruşmasının yapıldığı Ankara DGM’nin bulunduğu sokakta destek amaçlı bir göster (1988).

Soldan sağa: Mustafa Suphi Nuri İleri, Cihan Şenoğuz, İdris Erdinç, İsmet Söyler,¹¹⁴ Kemal Işıktaş, Tamer Kayaş...

¹¹³ *Adımlar*, 12-25 Şubat 1989, Sayı: 4, s. 12-13.

¹¹⁴ İsmet Söyler, Siirtliydi. Hep gülerdi ve güzel şakalar yapardı. 1995 yılı Genel Seçimleri’nde oluşturulan “Emek ve Barış Bloku”nun düzenlemiş olduğu İstanbul’daki bir seçim çalışmasından dönerken 9 Aralık 1995 günü, ender görülebilecek bir trafik kazasında “kötü bir şaka yaparak” aramızdan ayrıldı. Ne gülüşlerini ne de zor günlerimde Küçükköy’deki evime fasulye, mercimek gibi gıda paketini getirişini unuttum. Sevgiyle anıyorum.

Toparlanma sürecine ilişkin kısa bir değerlendirmem

sorumluluk ağır silahtır herkes üzerinde taşıyamaz!

1985'te başlayan yeniden toparlanma sürecinde yoldaşlarımla birlikte belki çok fazla bir şey yapamadık, ama yediğimiz ağır darbeye karşın parti olarak dosta düşmana karşı hâlâ ayakta olduğumuzu gösterdik. Yapılanları kısaca anlatacak olursam:

1. Diyarbakır ve çevresinden cezaevine düşmüş veya düşmemiş birçok yoldaşla yeniden ilişki kurduk. Bizzat kendim Kenan Akgün, Ülkü Akgün, Şemsi Araç, Ali İhsan Çelik, Reva Ozan, Saba Ozan, Cumali Eşsizoglu, Fatih Salık, Ekrem Korkusuz, Salih Şimşek, Şerif Bayram, Ramazan Yakut, Mehmet Yakut, Haşim Çim'le görüştüğümü çok hatırlıyorum. Veysel Uçum'la birkaç kez görüşmeye gitmeme rağmen randevudaki bir yanlışlık nedeniyle görüşmemiz "kısmet" olmadı.

2. Bölgede olup bitenlerle ilgili partiye düzenli raporlar, yazılar gönderdik. Kendimde değişik isimler altında (genellikle M. Fırat) adıyla zaman zaman yazdığım haber ve yorum yazıları ile gelişmeleri anlatarak katkı sunmaya çalıştım. Gönderdiğim yazılar da partinin yayın organlarında yayınlanıyordu. TKP Merkez Komite Yayın Organı *YOL ve AMAÇ* Dergisi'nde (Ekim 1985, Sayı: 10) yayınlanan savunma sanayi ile ilgili yazdığım "Militarizme Hayır" başlıklı yazım nedeniyle kutlandığımı bile hatırlıyorum.

3. Parti eğitimine sınırlıda olsa bölgeden bazı yoldaşları gönderdik.

4. 6. Kongre sürecinde aktif olarak çalıştık. Kongreye düşüncelerimizin götürülmesine, yoldaşlarımızın delege olarak temsil edilmesine ve parti yönetiminde bölgeden arkadaşların görev almasına çalıştık.

5. Diyarbakır Cezaevi'ne Parti Programı'nın sokması işini örgütledik.

6. İstanbul'da Haluk Korkmaz, Muammer Durmuş gibi bir grup TKEP'liyle iyi ilişkiler kurarak bunların grup olarak TKP'ye üye olmalarını sağladık.

7. İkili, üçlü görüşmeler veya toplantılar yaparak durum değerlendirmeleri yaptık, sorunları olan arkadaşlara moral verdik, kendilerine yardımcı olmaya çalıştık.

8. Bölgede var olan sorunların çözümünde olanaklar ölçüsünde katkı sunmaya çalıştık...

TKP'deki yöneticilik görevimi bırakmam

*“bir dağlaşmış yalnızlıktır koçero
mavzerleşmiş bir baksızlık
yanıtsız bir dilekçe!
ben türkçe anlatamam
o kürtçe anlatamaz”¹¹⁵*

Cezaevinden çıktıktan sonra çok sayıda yoldaşım gibi bende eski dönemin rüzgârını arkamıza alacağımızı, yeni ve düzgün bir çalışma yapacağımızı umudunu taşıyordum. Ne eski rüzgârı arkamıza alabildik ne de doğru dürüst çalışabildik.

Önce umutlar söndü, sonra parti sönümlendi.

İdeolojik, politik sorunları bir tarafa bırakıyorum, burada sadece bire bir parti ilişkilerimde yaşadığım olumsuzluklardan bir kaçını önemli bulduğum için paylaşmak istiyorum.

Birincisi ve en önemlisi kardeşim Ali Haydar'ın evimde kalması olayıdır. Kendisi arıyor, illegal. Ben, deşifreyim, cezaevinden yeni çıkmışım, kara-kola imza vermeye çağırılıyorum. Ya da ek savunmadır, şudur budur diye polisler durmadan gelip tebligatlar, çağrılar bırakıyorlar. Ve Ali Haydar yersizlikten, parasızlıktan zaman zaman gelip bende kalıyor. Üstelik birlikte aynı komitede partiyi toparlamaya çalışıyoruz. Olacak iş mi? Ve birde sanki

Diyarbakır Cezaevi'nde Annem ve Babam Ali Haydar'la açık görüşte. 1 Ocak 1988

¹¹⁵ Hasan Hüseyin, *Bütün Şiirleri 7 Koçero Vatan Şiiri*, 5. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1993, s. 30.

gerçekten konspiratif bir çalışma yapıyormuşuz gibi, yukardan dağıtılmak amacıyla Erich Honecker'in "Konspiratif Çalışma" broşürü gönderiliyordu. Hangi konspiratif (gizli çalışma) diye sormazlar mı? (Broşürlerin dağıtılmasını söylediğimi hatırlıyorum.)

Ali Haydar 1986'da yurtdışından geldiği zaman işlerin düzeleceğini, ev sorununun ve maddi sorunların çözüleceğini söylediğinde; kendisine fazla iyimser olmamasını, çok fazla da söylenenlere bel bağlamamasını söyledim. Bunun üzerine; "Abi, bunu ben söylemiyorum, parti söylüyor. Parti dediğimiz Haydar Kutlu, Veysi Sarısözen, Şeref Yıldız değil mi? Bunlarla tek tek görüştüm. Sorunlarımızı anlattım. Çözüleceğini söylediler. Bu işler çocuk oynacağı değil ki" diye açıklamada bulundu. Ben kendisinin fazla iyimser olduğunu, kendi imkânlarımızla bir şeyler yapmamızın daha doğru olacağını söyledim. İkna olmadı, ama sonuçta verilen sözlerin hiçbirisi gerçekleşmedi.

İkincisi, ne yapılmak istendiğini anlamış değildim. Çok ilginçtir. Birkaç kez hem Ali Haydar, hem de Heybet, sen partiyle, politikayla ilgilenmeyeceksin, partiye gelir getiren bir işyerinin kurulması ve yönetilmesiyle ilgileneceksin demelerine karşın, sürekli Diyarbakır ve çevresinden gelen yoldaşlarla hep benim görüşmemin istenmesidir. Ne para geldi ne işyeri açtık, ne de ben işyerini yönetip partiye parasal kaynak sağladım. Ama Diyarbakır ve çevresinden gelen yoldaşlarla sık sık buluştum. 1987'de Ali İhsan Çelik yoldaşım eğitime giderken kendisinden bu şikâyetimi yönetici yoldaşlara iletmesini rica ettim. Ali İhsan, eğitim dönüşünde şikâyetimin iletildiğini söyledi.

Üçüncüsü, cezaevine yeniden girme endişem ve güvenden yoksun oluşumdu.

Mahkeme hakkımda 141/1 den 5 yıl ceza verdi. Temyiz ettik. Yargıtay'da hakkımdaki karar bozuldu. Aldığım cezanın az olduğuna hükmedildi. 1402 sayılı yasaya göre 12 Eylül'den sonrada örgütsel faaliyetlere devam ettiğim için cezam 6 yıl 8 aya çıkartıldı. Bunun için yazılı ek savunmam isteniyordu. Yeniden cezaevine girmem ya da aranmam söz konusuydu. Bu durum hep kafamı meşgul ediyordu. Açıkçası geleceğin endişesini taşıyordum ve hiçbir güvencem yoktu. Tabi en çok eşim ve çocuklarımla endişesini taşıyordum. Böyle bir ruh hali içindeyken Av. Ergin Cinmen'e vekâletnamemi verdim. Sağ olsun, bir gün o önde, ben arkasında Selimiye Kışlasına gidip ek savunmamı yaptım. Hukuk ve demokrasi mücadelesini yorulmadan sürdüren bu güzel insana bu nedenle bir teşekkür borcum var.

Dördüncüsü, Ali Haydar'ın Ankara'da pisipisine tutuklanmasıdır. Ali Hay-

dar'ın maddi sorunları ve barınma sorunu halledilmiş olsaydı yakın akrabalar da kalmaz ve yakalanmazdı. Ankara'da Ulucanlar Cezaevi'nde tutuluyordu. Eşim hâlâ Ankara'daydı. Diyarbakır-Ergani karayolunda oğlum, kardeşim, babam ve eniştem trafik kazası geçirince eşim Diyarbakır'a gitmek zorunda kaldı. Sonrasında Ankara'ya Ali Haydar'la görüşmeye ben gittim bir iki kez. Morali iyiydi, ama Diyarbakır'a götürülmesi söz konusuydu. Yakalanışını içime sindiremedim. Hiç kimseye bir şey söylemedim, ama bunda hep partinin ihmali olduğunu düşündüm.

Beşincisi, cezaevinden arkadaşlarımızın peyderpey çıkmasından sonraki gelişmelerdir. Cezaevinden çıkanlardan biri de eskiden Merkez Komitesi üyeliği yapmış olan Ömer Ağın'dı. O dönem Ömer Ağın ile ilgili "partiden atıldığı" türünden birçok şey söyleniyordu. Ama bu konuda parti kanalından gelen resmi bir bilgi ve açıklama yoktu. Gelmişse de ben bilmiyordum. Bu nedenle, Ömer kendisini "temize" çıkarmak için her yolu deniyordu. Kendisiyle görüşmelerimde, "sorunu sorunun çözüleceği yerde konuşmak ve çözmek gerekir" derken; partiyle ilişkiyi sağlayan Heybet Adsız'a da; "Ömer Ağın "olayını" çözmek gerekir. İçerden veya dışarıdan olayı bilen ve konuya vakıf biri Ömer'le görüşsün. Yoksa parti çalışmalarımız zarar görecektir" diye defalarca söylememe rağmen "sorun" çözülmedi. Sonunda "Ömer Ağın Sorunu", bölgeye yönelik parti çalışmalarımızın önünde set oluşturdu ve çalışmalarımızı kilitledi.

Altıncısı, komitede birlikte konuştuğumuz veya yazdığımız haber ve raporların parti merkezine gönderildiğinden ya da doğru bir şekilde gönderildiğinden şüphelerim oluşmaya başladı. Doğrusunu tabii bilmiyorum. Ama yaşadığım bir iki olayı düşününce şüphelerimde haklı olduğumu söyleyebilirim.

Bu ve benzeri nedenlerle sürekli al ver yapıyordum. Ne yapmalıyım, nasıl hareket etmeliyim diye. Kolay değil her şeyi bir çırpıda silip atmak. İnançlıydım, umutluydum, yoldaşlarıma ve partime güveniyordum. Bunca uğraşı ve mücadeleden sonra "yöneticilik görevini" mi bırakacaktım, yoksa TKP ile ilişkilerime son noktayı mı koyacaktım?

Bu duygularla 1988'in sonunda Heybet Adsız'la Fatih'te Haliç kıyısında bir parkta buluşmaya gittim. Merkez ile ilişki bu yoldaşım üzerinden yapıyordu. Bu buluşma bir anlamda parti ilişkilerimi sonlandıran bir buluşma oldu. Kuşkularımı, endişelerimi tek tek sıraladım. Sanki bütün bunların sorumlusu Heybet'miş gibi birde kendisine kızdım. Bağırıp çağırdım. Ve sonunda da; "Ben parti yöneticiliğimi şu andan itibaren bırakıyorum. Hiçbir

şeyle ilgilenmiyorum. Parti üyesiyim, her ay gelip aidatını alırsın. Bu kadar. Yukarıya aynen böyle söyle” diyerek ayrıldım.

Bugün bu olayı düşündüğümde aslında Heybet’e haksızlık ettiğimi düşünüyorum. O, söyleneni yapıyordu. İyi ve doğru olduğuna inandığı şeyleri yapıyordu. Ne yapsın? Bir inanmış partili olarak ancak o kadarını yapabiliyordu. Zorlamanın anlamı yok ki! Haybet’e o gün gösterdiğim tepki, aslında parti işlerinin iyi gitmeyişinden, sıkıntılardan ve doğru düzgün bir şeyler yapamamaktan kaynaklandı bence. Belki de tüm olumsuzluklara bir isyandı benimkisi. Bilemiyorum? Bu durumdan hiç kimseyi de suçlamıyorum. Ne yapalım, demek ki bizler o kadarını yapabildik. Fazlasına gücümüz veya yeteneğimiz yeterli gelmedi.

Kısacası, çalışmalarımın sonunda umduğumu bulamayışımдан; söylenenlerin bir birini tutmaması, vaat edilenlerin yerine getirilmemesi, partinin bölgeye ilişkin bir doğru dürüst bir politikasının olmayışı ve benzer nedenlerle 1988’in sonlarında Partideki yöneticilik görevimi bıraktım. Koçero’luğum ise yasal Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP)’nin¹¹⁶ kuruluş süreciyle sonlandı.

TBKP ile hem TKP, hem de KOÇERO tarih oldu.

Bu tarih oluş karşısında içim yanarak haykırdım:

koçero, sen yenildin

ben yoluma devam edeceğim.

¹¹⁶ 7 Ekim 1987’de Behice Boran ve Haydar Kutlu tarafından TİP ve TKP’nin Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) adıyla birleşme kararını açıkladılar. 16 Kasım 1987’de Nihat Sargın ve Haydar Kutlu TBKP’yi yasal olarak kurmak için yurda döndüler ve gözaltına alındılar. 8 Aralık 1989’da da TBKP illegal faaliyetine son verdiğini ve 4 Haziran 1990’da kuruluş için İçişleri Bakanlığı’na yasal başvurunun yapılacağı açıklandı.

SON SÖZ YERİNE

*yürekte vuruştuk, ama
bir yerde bir yanlışlık olmalı ki
tarih karşısında yenildik.*

Yenildik! Doğru olan, haklı olan her zaman kazanacaktır diye bir kural yok. Sadece biz TKP'liler değil, bu savaşında tüm sol ve sosyalistler olarak yenildik. Dahası dünya genelinde yenildik: "Berlin Duvarı" yıkıldı ve ardından Sovyetler Birliği dağıldı. Sosyalist ülkelerde bir bir çöktü. Dünya genelinde sosyal demokrat, sosyalist ve komünist hareketler geriledi, ulusal kurtuluş hareketlerinden geriye bir şey kalmadı. Ama unutmamalıyız, insanlık bu mücadelede çok şey yitirdiği gibi çok şeyde kazanmıştır. Geline refah düzeyi, bilim ve teknolojiye gelişmeler, insan hakları, hak, hukuk, demokratik ve siyasi kazanımlar, demokrasinin geldiği aşamada komünistlerin verdiği mücadelenin ve sosyalist ülkelerle girilen rekabetin büyük bir payının olduğunu düşünüyorum.

Bugün ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler karşısında işçi sınıfı hem niteliksel, hem de niceliksel olarak güç kaybına uğradı, üretimden gelen ayrıcalıklı konumunu yitirdi; üretim tarzındaki değişim süreciyle birlikte tarihsel misyonu sona erdi. Bu nedenle, bizim yenilgimizin nedeni salt TKP'nin politik ve örgütsel hata veya eksikliklerden kaynaklanan bir yenilgi değildir. Ben, sosyalist öğretide ve sosyalist düşüncenin uygulamalarında, daha çok da kuramda bir şeylerin eksik olduğunu düşünüyorum ve artık yeni şeylerin söylenmesi gerektiğine inanıyorum.

Dün bizler hep düşlediğimiz güzel yarınlar için çalıştık. Harbiden sıkı devrimcilerdik. Politik mücadelemizde hiç rol yapmadık. Düşüncelerimizde ve ilişkilerimizde samimiydik. Diyarbakır ve çevresinde benim ve benim gibi diğer yoldaşlarımın partiye ve partili yoldaşlara müthiş bir güveni vardı.

1980'nin sonlarında ve özellikle de TKP sonrasındaki süreçte yoldaşlar ve arkadaşlar arasında güven zedelendiği gibi ilişkilerde bozuldu. Üzülüyorum, çok yazık.

Bugün geçmiş yazarken, anlatırken biraz insaflı olmalıyız. Nalıncı keseri gibi hep kendimize yontmamalı, kendimizi yapılanların merkezine koymamalıyız. Bizi yaralayan duyguların zehirli dikenlerinden korunmak için elimizi vicdanımıza koymalıyız. Ayrıca ideal imaj katılığını da bir tarafa bırakmalıyız. “Eğer kendi kişisel aynamızda kendimizi erdemin ya da zekânın kusursuz örnekleri olarak görürsek, en çirkin hata ya da özürlerimiz bile gözden kaybolacak ya da -tıpkı güzel bir resimde yıkık, çürüyüp dökülen bir duvarın artık yıkık, çürüyüp dökülen bir duvar değil de kahverengi, gri ve kırmızı renk tonlarının oluşturduğu güzel bir renk kompozisyonu olması gibi- çekici bir renklendirme kazanacaktır.”¹¹⁷ Böylesi bir şeyin oluşması için de mütevazı olmalıyız. Kürt coğrafyasında ne yapılmışsa hep birlikte yapmışızdır. Az veya çok. Ayrıca ben yapacaktım da merkez destek vermedi, karşı çıktı denmesin. Hiç kimsenin elinin tutulduğuna inanmıyorum. Bizler hatası ve sevabıyla ancak o kadarını yapabildik. Beceri ve yetilerimiz o kadarmış. Ben, emeği geçmiş bütün yoldaşlarımı, bizlere gönül vermiş insanları selamlıyorum. Partili olsun veya olmasın bugün aramızda olmayan Mustafa Hayrullahoğlu, Mehmet Çakmak, Cuma Yeşil, Mehmet Aras, Hanifi Karataş, Şemsi Araç, Bayram Yılmaz, Bozan Yıldız, Mehmet Yıldırım, Zekarya Kılıçkan, Mehmet Karabulut, Cemal Pamukçu, İsmet Söyler, Feridun Özdingiş ve Yaşar Karaduman'ı sevgi ve saygıyla anıyorum.

Bugün farklı yerlerde ve farkı düşüncelere sahip olsak da dün birlikte çalıştığım ve iyi şeyler yaptığımıza inandığım tüm yoldaşlarımı ayırım gözetmeksizin sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

2010-2011

Güngören-İstanbul

¹¹⁷Karen Horney, *Ruhsal Çatışmalarımız*, Öteki Yayınları (Çev: Selçuk Budak), 5. Baskı, 2006 İstanbul, s. 94.

Müslüm Üzülmaz Kimdir?

1950'de Ergani'de (Diyarbakır'da) doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ergani'de, yüksek öğrenimini Ankara'da 1977'de kimya mühendisi olarak tamamladı. Çeşitli kamu ve özel sektöre bağlı işyerlerinde mühendis olarak çalıştı. Mühendisliğin dışında ayrıca dernek yöneticiliği, parti yöneticiliği, işçilik, pazarcılık gibi çeşitli işlerde çalıştı.

1969'da devrimci harekete ilgi duymaya başladı. 1982 tarihinde Türkiye Komünist Partisi üyeliğinden tutuklandı. 1982-984 yılları arasında Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevinde tutuklu kaldı. Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı (I) Numaralı Askeri Mahkemesinde yargılanıp 5 yıl ceza aldı. Yargıtay tarafından cezası az bulunup 6 yıl 8 ay olması istendi. Yargı süreci devam ederken TCK. nunda yer alan 141-142 ve 163. maddelerin kaldırılması sonucu dava dosyası düştü. 1990 yılında memur olarak girdiği İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma Müdürlüğü'nden Eylül 2010 yılında emekli oldu. Evli olup, iki çocuk babasıdır.

Mühendislik, Mimarlıkta ve planlamada ÖLÇÜ, Metal Dünyası, Kimya Mühendisliği, Kimya Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi'nin Yayını Bülten, Bilim ve Gelecek, Berfin Bahar, Arkeoloji ve Sanat, Yeni Çaba dergilerinde; Politika, Atılım, İstanbul Ticaret, Evrensel, Yeni Yurt, Ergani Haber, Ergani Söz, Ergani Postası, Çermik ve Dicle gazetelerinde bilim, kültür, sanat, sosyal, siyasal, çevre ve tarih konularında çeşitli yazıları yayınlandı. Şimdiye kadar on dört kitabı basıldı.

Kitap çalışmalarının yanında çeşitli gazete, dergi ve sitelerde yazılar yazmaktadır. Ayrıca kendi şahsi Web sitesi <http://www.uzulmez.info> da yazı ve araştırmalarının yanında değişik gazete, dergi ve web sitelerinde yayınlanan yazılarını okuyucularıyla paylaşmaktadır.

Yayınlanmış Kitapları:

Araştırma

Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun bir yürüyüş, Kendi Yayını, İstanbul 2005

HİLAR, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009

Makam, Makam Çiçeği ve Bülbül, -Titiz Yayınları, İstanbul 2010

Bir Uzun Yürüyüşür Yaşamak, -Titiz Yayınları, İstanbul 2010

Şiir

Doludizgin Yaşamak, Kendi Yayını, İstanbul 1994

Gelincik Yurdunda Bahar, Kendi Yayını, İstanbul 1996

Hazinenin Anahtarı -Müslüm Üzülmöz/Cuma Üzülmöz, İstanbul 1999

Gecenin Işığı, Kendi Yayını, İstanbul 2002

Mizab

Ben Bölmeden Geldim Komutanım, Eko Yayınları, İstanbul 1999

Mesleki

Ateşçi ve Kalorifercinin El Kitabı, Kendi Yayını, İstanbul 1991

Temel Çevre Politikaları ve Yasal Düzenlemeler, Kendi Yayını, İstanbul 1993

Döküm Sanayi ve Çevre, Kendi Yayını, İstanbul 1993

Motorlu Taşıt Sürücülerinin İçin Çevre El Kitabı, 1995

Kalorifer Kazanı Yakma Klavuzu, Kendi Yayını, İstanbul 1997

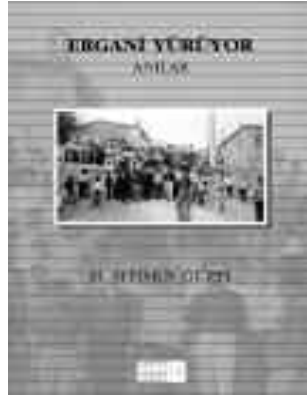
TÜSTAV Sarı Defter-3
152 sayfa, 8 Lira

Sarı Defter-5
166 sayfa, 10 Lira

Sarı Defter-9
512 sayfa, 30 Lira

Sarı Defter-14
48 sayfa, 8 Lira

Sosyal Tarih Yayınları
220 sayfa, 10 Lira

Sosyal Tarih Yayınları
88 sayfa, 10 Lira

